ประชุม
กฎหมายประจำศก

เล่ม ๑๔

กฎหมาย ร.ศ. ๑๑๒-๑๑๓

รวบรวมโดย

นายร้อยตำรวจโท เสถียร ลายลักษณ์
เพทย์ประกาศนียบัตรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและเนติบัณฑิตสยาม
เคยเป็นผู้สอนกฎหมายณโรงเรียนนายร้อยตำรวจ
และโรงเรียนพลตำรวจ
กับ
นายบุญเรือง นาคินพคุณ
ประกาศนียบัตรครุมัธยมและเนติบัณฑิตสยาม
นายบุญธรรม ศิริฤทธิ์
เนติบัณฑิตสยาม
และ
นายสำราญ เภตรารัตน์

สงวนลิขสิทธิ์

พิมพ์ครั้งแรกวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

ประชุม
กฎหมายประจำศก

เล่ม ๑๔

กฎหมาย ร.ศ. ๑๑๒-๑๑๓

รวบรวมโดย

นายร้อยตำรวจโท เสถียร ลายลักษณ์

เพทย์ประกาศนียบัตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและเนติบัณฑิตสยาม

เคยเป็นผู้สอนกฎหมายในโรงเรียนนายร้อยตำรวจ

และโรงเรียนพลตำรวจ

ฉบับ

นายบุญเรือง นาคีนพคุณ

ประกาศนียบัตรครูมัธยมและเนติบัณฑิตสยาม

นายบุญธรรม ศิริฤทธิ์

เนติบัณฑิตสยาม

และ

นายสำราญ เภตรารัตน์

สงวนลิขสิทธิ์

พิมพ์ครั้งแรกวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

คำนำ

ประชุมกฎหมายประจำศกเล่ม ๑๕ นี้ เปนเล่มรวมกฎหมายและประกาศต่าง ๆ ในปี ร.ศ. ๑๓๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) และ ร.ศ. ๑๓๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗) ไว้อย่างครบถ้วน กฎหมายและประกาศต่าง ๆ ในปี ร.ศ. ๑๓๒ และ ๑๓๓ นั้น ได้ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๐ (ประจำ ร.ศ. ๑๓๒) เล่ม ๑๓ (ประจำ ร.ศ. ๑๓๓) และบางเรื่องได้ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๒ (ประจำ ร.ศ. ๑๓๕) ซึ่งราชกิจจานุเบกษาทั้ง ๓ เล่มดังกล่าวนี้ได้เปนที่มาของหนังสือประชุมกฎหมายประจำศกเล่ม ๑๕ นี้

หน้า ๒๙๒ ของหนังสือเล่มนี้ ได้พิมพ์ข้อความบอกแก้ไว้ด้วย ในการพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ผู้รวบรวมได้จัดการแก้ถูกต้องตามที่บอกนี้แล้วจึงลงพิมพ์ แต่ที่ได้นำข้อความบอกแก้ไว้ด้วยก็เพราะในต้นฉบับ (ราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๑ หน้า ๕๓๗) ได้พิมพ์ข้อความนี้ไว้ต่อท้ายพระราชบัญญัติลักษณพยานดุคล้าย ๆ กับจะเปนส่วนหนึ่งที่เดียว หน้าหนังสือที่อ้างในข้อความที่บอกแก้นี้ คือหน้า ๕๐๗, ๕๑๐, ๕๑๗ นั้น เปนหน้าหนังสือราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๑ ซึ่งข้อความที่ผิดและบอกแก้ตามนั้นปรากฏในหนังสือเล่มนี้หน้า ๒๕๒, ๒๕๖ และ ๒๕๗

TUDC 19/02/2564

สารบาญ
พระราชบัญญัติ

ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) หน้า

พระราชบัญญัติกรมกระสาปน์สิทธิการ ร.ศ. ๑๑๒ ๖

พระราชบัญญัติกรมมหาดเล็ก ๒๘

พระราชบัญญัติเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า ร.ศ. ๑๑๒ (ฝ่ายน่า) ๕๐

พระราชบัญญัติเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า ร.ศ. ๑๑๒ (ฝ่ายใน) ๕๙

ประกาศแก้พระราชบัญญัติพิกัดภาษีภายใน ร.ศ. ๑๑๑ ๖๖

พระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันเปนที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก ๖๗

พระราชบัญญัติเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎสยาม ๗๓

พระราชบัญญัติเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันเปนโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์ ๘๗

พระราชบัญญัติตั้งศาลรับสั่งเปนการพิเศษครั้งหนึ่งสำหรับชำระคนในบังคับสยามที่ต้องหาว่ากระทำความร้ายผิดกฎหมายที่ทุ่งเชียงคำ แลที่แก่งเจ็ก เมืองคำมวญ ๑๓๓

TUDC 19/02/2564

หน้า

พระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันมิเกียรติ
คุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรกรีบรมราชวงษ์ ๑๒๖

ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗)

พระราชบัญญัติรัฐมนตรี ร.ศ. ๑๑๓ ๒๑๓
พระราชบัญญัติลักษณพยาน ร.ศ. ๑๑๓ ๒๒๕

ประกาศกระแสพระบรมราชโองการ

ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)

ประกาศสงกรานต์ ร.ศ. ๑๑๒ ๑
ประกาศย้ายตำแหน่งเสนาบดีเฉพาะคราวหนึ่ง ๕
ประกาศในการที่เรือรบฝรั่งเศสเข้ามากรุงเทพ ฯ ๑๗
ประกาศในการรชฎาภิเศก ๓๗
พระราชพิธีรชฎาภิเศกโดยสังเขป ๑๗๗

ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗)

ประกาศสงกรานต์ ร.ศ. ๑๑๓ ๑๙๕
ประกาศตั้งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ๑๙๘

TUDC 19/02/2564

หน้า

ประกาศเปลี่ยนตำแหน่งเสนาบดี ๒๐๒

ประกาศจัดบำนาญกระทรวงกระลาโหม มหาดไทย ๒๐๕

ประกาศตั้งศาลโปริสภาเป็นศาลถองตระเวนสำหรับกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้นอีกสามศาล ร.ศ. ๑๑๓ ๒๐๗

ประกาศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสวรรคต ๒๑๒

ประกาศสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ๒๒๐

ประกาศตราสำหรับตำแหน่ง ๒๒๕

ประกาศเลิกอากรกอไม้ไผ่สีสุก ๒๙๖

ประกาศเรื่องโกนผม ๓๔๖

กฎเสนาบดีและกฎข้อบังคับต่าง ๆ

ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)

ข้อบังคับสรรพากรต่าง ๆ ของราชาธิปไตย ๓๕

ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗)

ข้อบังคับสำหรับกระบวนพิจารณาที่จะได้ใช้ในศาลไทยกับฝรั่งเศสผสมกัน อันเป็นศาลที่จะชำระความพระยอดเมือง-ขวาง ๑๙๒

TUDC 19/02/2564

หน้า

กฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยมิให้ศาลอุทธรณ์เรียกค่าธรรมเนียมความอุทธรณ์จากผู้พิพากษาศาลซึ่งต้องอุทธรณ์ ๑๙๙

ข้อบังคับสำหรับรัฐมนตรีสภา ๒๙๗

ประกาศกระทรวงนครบาล

ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)

ประกาศให้เรือที่เดินในลำคลองบางกอกใหญ่ในเวลาเดือนมืดจุมโคมฤๅได้เพลิง ๖๗

ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗)

ประกาศว่าด้วยห้ามมิให้ถือไม้พลองกระบองสั้นในท้องถนน ร.ศ. ๑๑๓ ๑๗๙

ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)

ประกาศข้อบังคับด่านสรรพภาษีต่าง ๆ ของราชาธิปไตย ๓๕

TUDC 19/02/2564

หน้า

ประกาศแก้พระราชบัญญัติพิกัดภาษีภายใน ร.ศ. ๑๑๑ ๖๖

ประกาศกระทรวงมุรธาธร

ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)

ประกาศว่าด้วยไม่ให้กักขังคนที่จะกลับไปบ้านเมืองของตน ในฝั่งซ้ายฟากตวันออกแม่น้ำโขง ๑๒๕

ประกาศและแจ้งความ กระทรวงเกษตรพาณิชการ

ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)

แจ้งความเพิ่มเติมข้อสัญญาเรื่อง ขุดคลองใน พระราชอาณาจักร์ ๑๗๒

ประกาศ เรื่องใช้ตราพิทยาธร ถือดอก จงกลนี ประทับ หลังโฉนดแทนตรานกวายุภักษ์ ๑๗๖

ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗)

แจ้งความเรื่องสวนตกแลสวนขึ้นใหม่ ๓๓๓

TUDC 19/02/2564

ประกาศและแจ้งความ

กระทรวงการต่างประเทศ

ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗) หน้า

ประกาศ แจ้ง ความ เรื่อง ชำระ ความ พระ ยอด เมือง ขวาง

ร.ศ. ๑๑๓ ๑๙๑

ประกาศกระทรวงยุติธรรม

ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗)

ประกาศว่าด้วยแบ่งแขวงของศาลโบริสภาทั้งสี่ศาลในกรุง

เทพ ฯ ๒๙๒

เบตเตล็ด

ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๗)

แจ้งความด้วยเรื่องหญิงชาวสยามร่วมความคิดกันออกทุน

ทรัพย์ตั้งทานสถานสำหรับชาติชื่น ชื่อว่า สภาอุณาโลมแดง

แห่งชาติสยาม ๓๕๖

TUDC 19/02/2564

หน้า

ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗)

การเปิดรัฐมนตรีสภา ๓๓๕

พระราชดำรัสในการเปิดการประชุมรัฐมนตรีสภา ๓๓๖

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
TUDC 19/02/2564

ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๑๔
ภาค ๑
กฎหมาย ร.ศ. ๑๑๒
(พ.ศ. ๒๔๓๖)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

TUDC 19/02/2564

ประกาศ

สงกรานต์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศไว้แก่ชนทั้งปวงบันดาที่นับถือพระพุทธศาสนา แลธรรมเนียมปีเดือนวันคืน อย่างเช่นใช้ในสยามให้ทราบทั่วกันว่า

ปีมเสงเบญจศก มิถิกมาศ พระอาทิตย์จะขึ้นสู่ราษีเมศ ณวันอังคารที่ ๑๑ เดือนเมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ เวลา ๗ ทุ่มกับ ๑๒ นาที เปนวันมหาสงกรานต์

วันพุฒที่ ๑๒ เมษายน วันพฤหัศบดีที่ ๑๓ เมษายน เปนวันเนา

วันศุกรที่ ๑๔ เมษายน เปนวันเถลิงศกขึ้นจุลศักราชใหม่เปน ๑๒๕๕ แต่เกียวมาตั้งแต่เวลา ๑๐ ทุ่ม กับ ๕๕ นาที กับ ๒๕ วินาที ในวันที่ ๑๓ เมษายน

เพราะฉนั้น ปีการทำบุญแลเล่นนักขัตรฤกษสงกรานต์ ๕ วัน ลักษณจดหมายวันคืนเดือนปีใช้ดังนี้ ตั้งแต่วันเสาร์ที่ ๑ เมษายน ให้จดหมายลงชื่อปีในทั้งปวงว่า รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ ให้ลงเลขบนศกนั้น ๒๖ ตามปีแผ่นดินไปกว่าจะเปลียนศกใหม่เทอญ

วันจันทร์ที่ ๒๐ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๑ วันหนึ่ง วันอาทิตย์ที่ ๘ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ วันหนึ่ง เปนวันประชุมถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา

วัยศุกรที่ ๒๘ เมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ เปนวันจะทำพระ

TUDC 19/02/2564

ราชพิธีจรดพระนังคัล ห้ามอย่าให้ราษฎรลงมือทำนาก่อนวันนั้น ตั้งแต่วันศุกรที่ ๒๗ เมษายน ให้ทำนาภายหลังพระราชพิธีต่อไป ตลอดพระราชอาณาเขตร

วันวิศาขบูชาที่นิยมในคัมภีร์อัฏกถาว่า เปนวันประสูตร แลตรัสรู้ แลพระปรินิพพานของสมเด็จพระพุทธเจ้านั้น ปีนักขัตรฤกษวิศาขบุรณมีตกในวันอาทิตย์ที่ ๓๐ เมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒[๒๖]

วันเสาร์ที่ ๒๙ กรกฎาคม เปนวันเข้าปุริมพรรษา วันจันทร์ที่ ๑๙ สิงหาคม เปนวันเข้าปฉิมพรรษา

วันพุธที่ ๒๕ ตุลาคม เปนวันมหาปวารณา ที่เรียกว่าออกพรรษา

วันพฤหัศบดีที่ ๒๓ พฤศจิกายน เปนวันชิพ่อพราหมณ์จะได้ทำพระราชพิธีกฤติเกยาณหอเทวสฐาน ถ้าจะทำมาฆบูชาจาตุรงคสันนิบาตว่า เปนวันที่ชุมนุมสาวก ๑๒๕๐ พระองค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในที่ชุมนุมนั้น วันอังคารที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ชิพ่อพราหมณ์จะได้ทำสิวาราตรีในหอเทวสถาน

วันพระราชพิธีคเชนทรศวสนาน สองครั้งคงทำในวันที่ ๒๐ ที่ ๒๑ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๑[๒๕] ที่ ๑๕ ที่ ๑๕ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒[๒๖]

พระราชพิธีสารท คงทำในวันที่ ๘ ที่ ๙ ที่ ๑๐ ตุลาคมสามราตรี ให้การเปนเสร็จในวันที่ ๑๑ ตุลาคม

วันพระราชพิธีฉัตรมงคล สมโภชพระมหาเสวตรฉัตร คงทำในวันที่ ๙ ที่ ๑๐ ที่ ๑๑ พฤศจิกายน

การถวายบังคมพระบรมรูป ในวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน

TUDC 19/02/2564

วันพระราชพิธีตรียัมพวาย เริ่มแต่ณวันเสาร์ที่ ๑๓ มกราคม จนวันจันทร์ที่ ๒๒ มกราคม ๑๐ ราตรี

พระราชพิธีตรีปาวาย เริ่มแต่ณวันจันทร์ที่ ๒๒ มกราคมไป ให้การเปนเสร็จในวันศุกรที่ ๒๖ มกราคม ๕ ราตรี

พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ คงทำตั้งแต่ณวันอังคารที่ ๓ เมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓[๒๗]

ในปีนี้วันจันทร์เปนวันธงไชย วันเสาร์เปนวันอธิบดี วันอาทิตย์เปนวันอุปาศน วันจันทร์เปนวันโลกาวินาศน

อนึ่งวันเฉลิมพระชนม์พรรษา ในรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒[๒๖] นี้ ตกในวันพฤหัศบดีที่ ๒๑ กันยายน เวลา ๓ ยามกับ ๑๕ นาทีกับ ๒๕ วินาที ตามสุริยมาศ

วันฉลองพระชนม์พรรษา ตกในวันพฤหัศบดีที่ ๒๘ กันยายน เวลา ๒ ยามกับ ๒๕ นาทีตามจันทาธิมาศ

วันเฉลิมพระชนม์พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี ตกในวันอาทิตย์ที่ ๓๐ กันยายน เวลาเช้า ๓ โมงกับ ๓๐ นาทีกับ ๑๒ วินาที ตามสุริยคติกาล

วันเฉลิมพระชนม์พรรษา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ตกในวันอังคารที่ ๒๗ มิถุนายน เวลาเที่ยงแล้วกับ ๒๕ นาทีกับ ๑๒ วินาที ตามสุริยคติกาล

วันเวลาพระอาทิตย์เปลี่ยนจุลศักราชใหม่ ซึ่งเรียกว่าสงกรานต์เดือนแลพระอาทิตย์สถิตย์ราษีห้ามวันตฤถีมหาสูญนั้น พระอาทิตย์ยกขึ้นราษีเมศ วันอังคารที่ ๑๑ เมษายน เวลา ๗ ทุ่มกับ ๑๒ นาที อยู่จนวันศุกรที่ ๑๒ พฤษภาคม เวลา ๕ ทุ่มกับ ๕๘ นาที

TUDC 19/02/2564

วันที่ ๑๙ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๑ วันที่ ๓ เมษายน รัตนโกสินทร์[๒๒๖]ศก ๑๑๒ เปนวันดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีพฤศภ อยู่จนวันอังคารที่ ๑๓ มิถุนายน เวลาเช้า ๓ โมงกับ ๑๒ นาที

วันที่ ๒๑ เมษายน วันที่ ๖ พฤษภาคม เปนวันดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีเมถุน อยู่จนวันศุกรที่ ๑๕ กรกฎาคม เวลา ๕ ทุ่มกับ ๓๖ นาที

วันที่ ๑๙ พฤษภาคม วันที่ ๓ มิถุนายน ดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีกรกฎ อยู่จนวันอังคารที่ ๑๕ สิงหาคม เวลาเที่ยง

วันที่ ๒๑ มิถุนายน วันที่ ๖ กรกฎาคม ดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีสิงห์ อยู่จนวันศุกรที่ ๑๕ กันยายน เวลาบ่าย ๒ โมงกับ ๒๕ นาที

วันที่ ๑๙ กรกฎาคม วันที่ ๓ สิงหาคม ดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีกันย์ อยู่จนวันอาทิตย์ที่ ๑๕ ตุลาคม เวลา ๗ ทุ่ม

วันที่ ๒๑ สิงหาคม วันที่ ๕ กันยายน ดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีตุลย์ อยู่จนวันอังคารที่ ๑๕ พฤศจิกายน เวลา ๒ ยาม

วันที่ ๑๘ กันยายน วันที่ ๓ ตุลาคม ดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีพิจิกร อยู่จนวันพฤหัศบดีที่ ๑๕ ธันวาคม เวลาเที่ยง

วันที่ ๒๒ ตุลาคม วันที่ ๕ พฤศจิกายน ดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีธนู อยู่จนวันศุกรที่ ๑๒ มกราคม เวลา ๒ ทุ่ม

วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน วันที่ ๒ ธันวาคม ดฤถีมหาสูญ ยกไปราษีมังกร อยู่จนวันเสาร์ที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ เวลา ๑๑ ทุ่มกับ ๓๖ นาที

วันที่ ๒๕ ธันวาคม วันที่ ๘ มกราคม ดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีกุมภ์ อยู่จนวันจันทร์ที่ ๑๒ มีนาคม เวลา ๕ ทุ่มกับ ๓๖ นาที

วันที่ ๑๘ มกราคม วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีมีน อยู่จนวันพฤหัศบดีที่ ๑๒ เมษายน รัตนโกสินทร์[๒๒๗]ศก ๑๑๓

TUDC 19/02/2564

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ วันที่ ๑๐ มีนาคม คฤถีมหาศูญ ในรัตนโก-
สินทร์ ศก ๑๑๒ น ๘๒๖ เปนคราวที่มีจันทรุปราคาครั้งหนึ่ง ณวันที่ ๒๑
มีนาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒ ๘๒๖

ประกาศ

ย้ายตำแหน่งเสนาบดีเฉพาะคราวหนึ่ง

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลง-
กรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศให้
ทราบทั่วกันว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรม
หมื่นสรรพสิทธิประสงค์ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ เสด็จขึ้นไป
ตรวจราชการต่าง ๆ ในน่าที่กระทรวงโยธาธิการ มีการรถไฟเปนต้น
ณหัวเมืองในมณฑลนครราชสีห์มานั้น

ราชการในน่าที่เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ในระหว่างที่พระเจ้า
น้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ เสด็จไม่อยู่นั้น ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
เสนาบดีกระทรวงมุรธาธร ทรงบังคับบัญชาจนกว่าพระเจ้าน้องยาเธอ
กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ จะได้เสด็จกลับลงมา

ส่วนราชการในน่าที่เสนาบดีกระทรวงมุรธาธร ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ราช-

TUDC 19/02/2564

เลขานุการ ทรงบังคับบัญชาจนกว่าพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิชาดา จะได้มาทรงบังคับบัญชา ตามเดิมต่อไป

ให้ไว้ ณ พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๑๐ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ เป็นวันที่ ๘๙๗๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัติ

กรมกระสาปน์สิทธิการ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ทุกวันนี้การค้าขายเจริญขึ้น สรรพกิจทั้งปวงก็ย่อมเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับตามความรุ่งเรืองของบ้านเมือง พระบัญญัติกรมกระสาปน์สิทธิการเดิมยังหาพอเพียงสมควรแก่แบบอย่างราชการในใสมัยนี้ไม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติกรมกระสาปน์สิทธิการใหม่ ไว้สำหรับเปนแบบแผนราชการในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติสืบไปดังนี้

TUDC 19/02/2564

หมวดที่ ๑
พระราชบัญญัติแลน่าที่เจ้าพนักงาน

นามพระราชบัญญัติแลกำหนดใช้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกชื่อว่า พระราชบัญญัติกรมกระสาปน์สิทธิการ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ กำหนดให้ใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ เปนต้นไป

เลิกพระราชบัญญัติแลกฎเก่า

มาตรา ๒ พระราชบัญญัติกรมกระสาปน์สิทธิการ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นไว้เมื่อวันเสาร์เดือนห้าขึ้นค่ำหนึ่งปีชวดยังเปนสัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗—รวม ๑๕ ข้อ กับข้อบังคับสำหรับกรมกระสาปน์สิทธิการ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ผู้บัญชาการกรมกระสาปน์สิทธิการแต่ก่อนตั้งขึ้นไว้เมื่อณวันอาทิตย์เดือนห้าแรมแปดค่ำ ปีชวด อัฐศกจุลศักราช ๑๒๓๗ รวม ๘ ข้อ นั้นให้เปนอันยกเลิกไม่ใช้ต่อไป จำเดิมแต่วันที่ได้ใช้พระราชบัญญัติใหม่นี้แล้ว

น่าที่กรมกระสาปน์สิทธิการ

มาตรา ๓ กรมกระสาปน์สิทธิการเปนกรมขึ้นในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีน่าที่ราชการดังนี้ คือ ๑ รักษาสถานที่เครื่องจักร

TUDC 19/02/2564

แลเครื่องมือ แลสมบัติอย่างอื่น บรรดาเปนของหหวง อยู่ในกรม กระสาปน์สิทธิการ ๒ รับแลกเงินผู้มาขอแลกต่าง ๆตามพิกัด แลจัดซื้อทองคำเนื้อเงินแลแร่ชาตุต่าง ๆ สำหรับทำเงินแลของใช้ต่าง ๆ ๓ ตรวจเนื้อแลน้ำหนักทองเงิน แลสรรพแร่ชาตุต่าง ๆ ๔ ทำเงินตราสำหรับใช้ในแผ่นดินสยามแลทำเหรียญตราแลของใช้ในราชการต่าง ๆ ๕ รวบรวมสรรพบาญชีเนื้อน้ำจำนวนแลตัวอย่างทองเงิน ซึ่งเข้าออกแลมีคงอยู่ในพระราชอาณาเขตร ตามบาญชีที่เก็บได้ แล เก็บจดหมายเหตุของการใช้เงินตรา

น่าที่เจ้าพนักงาน

มาตรา ๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งอธิบดี ฤๅเจ้ากรม ๆ กระสาปน์สิทธิการผู้หนึ่งเพื่อได้บัญชาการ แลผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งดังกล่าวแล้วนี้ก็ดี ผู้ว่าที่ฤๅผู้แทนผู้บัญชาการในเวลาไม่อยู่ก็ดี ชื่อว่าผู้บัญชาการนั้นมีน่าที่ราชการ ต้องเปนผู้รับผิดชอบทุกอย่าง ให้การเปนไปตามพระราชบัญญัตินี้ แลกฎของเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีตำแหน่งรองอธิบดีฤๅปลัดกรมผู้หนึ่ง มีน่าที่ราชการช่วยในอธิบดีฤๅเจ้ากรม ฤๅทำการตามอธิบดีฤๅเจ้ากรมบังคับสั่ง แลแบ่งน่าที่ให้กระทำ แลเปนผู้แทนในเวลาอธิบดีฤๅเจ้ากรมไม่อยู่ด้วย แลมีตำแหน่งเจ้าพนักงานผู้ช่วยสารวัดแลนายเวร ต่างมีน่าที่ราชการตามส่วนซึ่งอธิบดีฤๅเจ้ากรมบังคับสั่ง บันให้กระทำการรับผิดชอบเปนส่วน ๆ แลมีเสมียน คนใช้ นายช่าง นายจักรกล คนงาน คนยามตามสมควร ถ้วนมีน่าที่กระทำการตามข้อบังคับ แลผู้ใหญ่บังคับสั่ง

TUDC 19/02/2564

เจ้าพนักงานผู้น้อย

มาตรา ๕ บรรดาเจ้าพนักงานผู้น้อยซึ่งมิได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้ง แลเสมียนพนักงานมีหน้าที่ต่างๆ นั้น อธิบดีฤๅเจ้ากรมกรมกระสาปน์สิทธิการจะให้เข้ารับราชการได้ โดยความยินยอมของเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติก่อน

ห้ามมิให้เจ้าพนักงานซื้อขายเกี่ยวการในกรม

มาตรา ๖ บรรดาเจ้าพนักงานกรมกระสาปน์สิทธิการ ตั้งแต่ผู้ใหญ่ลงมาถึงผู้น้อย ห้ามมิให้เกี่ยวข้องรับผลประโยชน์ในทางซื้อขายฤๅอย่างอื่นส่วนในตัว ซึ่งเกี่ยวแก่การในกรมกระสาปน์สิทธิการเป็นอันขาด

ต้องสาบาลก่อนเข้ารับการ

มาตรา ๗ บรรดาเจ้าพนักงานกรมกระสาปน์สิทธิการ ตั้งแต่ผู้ใหญ่ลงมาจนผู้น้อย แลเสมียน คนใช้ คนงาน เมื่อจะเข้ารับราชการฤๅรับจ้างทำการในกรม ต้องกระทำสัตยาธิษฐานสาบาลเฉพาะกรมก่อนทุกท่านทุกนาย

หมวดที่ ๒

ลักษณตรวจเผาเงิน

การเผาเงิน

มาตรา ๘ การรับแลดูเงินซึ่งมีผู้มาขอแลกนั้น ต้องให้เผาตรวจ

TUDC 19/02/2564

เห็นเปนเงินดีแล้วจึงรับได้ แลเงินซึ่งผู้อื่นจะส่งกรมเก็บ เจ้าพนักงานกรมเก็บขอให้เผาก็ต้องเผาให้เหมือนกัน ถ้าเมื่อเผาพบเงินแดงให้ทำลายเสีย ถ้าเปนเงินดีแต่ชำรุดเพราะเบื่อนเลอะกันให้คืนให้เจ้าของไป แลการเผานั้นต้องให้เจ้าพนักงานเผาเอง ให้เรียกค่าธรรมเนียมเผาเงินเปนค่าถ่านแลอื่น ๆ เปนพิกัดสลึงหนึ่งต่อ ๑๐๐ บาท ต่อถ้าเจ้าของเงินสงไสยจะค้น เจ้าพนักงานผู้เผาต้องยอมให้ค้น อนึ่งเงินทำแล้วซึ่งกรมกระสาปน์สิทธิการจะส่งกรมเก็บนั้น ต้องเปนเงินสุกที่เผาแล้วใหม่ ๆ ด้วยเหมือนกัน

การตรวจแยกธาตุ

มาตรา ๙ การตรวจเนื้อเงินแลทองคำนั้น ถึงโดยผู้ตรวจชำนาญในการดูเนื้อน้ำเงินทองคำ ด้วยดูด้วยตาซึ่งขีดลงในหินฤๅสังเกตเนื้อก็ดี ไม่เปนอันยุติว่าตรวจแล้ว นอกจากได้ชันสูตรโดยการแยกธาตุ ผู้ซึ่งจะเปนผู้ตรวจเนื้อเงินแลทองคำนั้น เฉพาะแต่ผู้ที่เข้าใจชำนาญในวิชาแยกธาตุ ซึ่งได้รับใบตั้งจากเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติอนุญาตให้เปนเจ้าพนักงานผู้สำหรับตรวจ การตรวจเนื้อเงินแลทองคำมาก ๆ เช่นเงินหลายถุง ผู้ตรวจแยกธาตุจะเลือกหยิบเงินทุกถุง ๆ ละ ๑ บาทมารวมแล้ว หยิบในเงินนั้นเพียง ๕ บาท ๑๐ บาท ฤๅกบาท ฤๅจะเลือกหยิบในถุงใดถุงหนึ่งเฉพาะจะแยกธาตุก็สุดแต่ใจผู้ตรวจ การที่ผู้ถากับตรวจจะถือว่าเปนการตรวจแล้ว คงเนื้อเท่าใดแน่นั้น ผู้ถากับตรวจต้องได้รับหนังสือสำคัญของผู้ตรวจแยกธาตุนั้นแล้ว ถือตามถ้อยคำซึ่งกล่าวในหนังสือสำคัญฉบับนั้นเปนใหญ่

TUDC 19/02/2564

หมวดที่ ๓

การแลกเงิน

พิกัดรับแลกเงิน

มาตรา ๑๐ เงินแลกทองคำซึ่งจะมีผู้มาแลก ให้รับแลกตามพิกัดดังนี้ บรรดาเงินตราสยาม คือเงินบาทพดด้วงในรัชกาลที่หนึ่งตราอุณาโลมกับจักร รัชกาลที่สองตราครุฑกับจักร รัชกาลที่สามตราปราสาทกับจักร แลรัชกาลที่๔ตรามงกุฎกับจักร แลเงินบาทเหรียญในรัชกาลที่๔ตรามงกุฎมีฉัตรกับช้าง รัชกาลปัตยุบันนี้ตราพระเกี้ยวมีฉัตรกับช้าง แลตราแผ่นดินกับพระบรมรูป แลเงินเหรียญสลึงเหรียญเพื่องในรัชกาลที่๔ตรามงกุฎมีฉัตรกับช้าง รัชกาลปัตยุบันนี้ตราพระเกี้ยวมีฉัตรกับช้าง แลตราแผ่นดินกับพระบรมรูป แลเบี้ยทองแดงซีกเบี้ยวอัฐแลโสฬศรัชกาลปัตยุบันนี้ ตราพระนามไขว้กับวงดอกไม้ แลเบี้ยทองแดงเสี้ยวอัฐแลโสฬศรัชกาลปัตยุบันนี้ ตราพระสยามกับพระบรมรูปนั้น เทียบตรงกับเงินตราต่างประเทศแลตามพิกัด คือ เงินเหรียญแมกซิโก ๓ เหรียญต่อ ๕ บาท เงินรูปี ๗ รูปีต่อ ๕ บาท แต่เงินตราต่างประเทศอย่างอื่นนั้น ให้ตรวจเนื้อเงินแลน้ำหนักกะแลกตามพิกัดเงินเหรียญแมกซิกโกเงินตายนั้น ถ้ามีผู้มาแลกก็ให้ตรวจเนื้อเงินแลน้ำหนักกะแลกตามพิกัดเงินเหรียญแมกซิโกเหมือนกัน ส่วนเนื้อทองคำถึงโดยจะมีผู้มาขอแลก ให้ว่าราคาอย่างซื้อขายไม่มีพิกัดกำหนดไว้

TUDC 19/02/2564

เงินที่รับแลกไว้แล้ว

มาตรา ๑๑ เจ้าพนักงานกรมกระสาปน์สิทธิการ ต้องมีมาประจำอยู่ที่กรมเก็บ ฤๅกรมเก็บไปประจำอยู่ที่กรมกระสาปน์สิทธิการสำหรับกำกับรับแลกเงินต่อหน้าเจ้าพนักงานกรมเก็บ เมื่อมีผู้มาขอแลกเงินต่อกรมกระสาปน์สิทธิการ ให้รับแลกตามพระราชบัญญัติแลเงินที่รับแลกแล้ว ให้กรมกระสาปน์สิทธิการตีตราประจำถุง เก็บไว้ที่กรมเก็บฤๅกรมกระสาปน์สิทธิการ เมื่อจะทำเปนเงินตรา กรมกระสาปน์สิทธิการต้องรับผิดชอบในเงินตรารายถุงที่ประจำตราไว้

การจัดซื้อเงิน

มาตรา ๑๒ เมื่อกรมกระสาปน์สิทธิการเห็นสมควรจะซื้อเนื้อเงินฤๅเนื้อทองคำในประเทศฤๅต่างประเทศ เพื่อมาทำเปนเงินตราก็ซื้อได้ แต่ต้องให้เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเห็นชอบด้วยก่อน

หมวดที่ ๔

การทำเงิน

การรักษา

มาตรา ๑๓ การรักษาโรงกระสาปน์สิทธิการภายในทั้งรักษาสรรพสมบัตินั้น เปนน่าที่กรมกระสาปน์สิทธิการรักษาทั้งวางคนเฝ้ายามแลตรวจตราคนงานตามน่าที่ แต่การภายนอกนั้นเปนน่าที่กรมทหารรักษาภายนอกบริเวณน่าที่กรมกองตระเวนรักษา

TUDC 19/02/2564

กรมเก็บกำกับห้องตีตรา

มาตรา ๑๕ ให้เจ้าพนักงานกรมเก็บประจำกำกับห้องตีตราแล ประจำตราห้องตีตรา ห้ามมิให้เปิดห้องตีตราก่อนเจ้าพนักงานกรมเก็บเปิดตรา แลห้ามมิให้ตีตราเงินตราเวลาเจ้าพนักงานกรมเก็บไม่ได้อยู่ เงินตราที่ตีตราแล้วให้กรมเก็บประจำตราถุง แลลงกำปั่นเก็บไว้

เงินขาดหายแลแตง

มาตรา ๑๕ เมื่อเวลาเลิกงานให้ตรวจเงินให้ครบจำนวนเรียบร้อยแล้วจึ่งปิดโรงได้ ถ้าเกิดเงินหายต้องใส่ส่วนให้เปนการตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วจึ่งปิดโรงได้ แลถ้าเงินฤๅทองคำหาย ฤๅกลายเปนเงินแตง ชำระเอาตัวผู้ทำทุจริตมิได้ อธิบดีฤๅเจ้ากรม ๆ กระสาปน์สิทธิการเปนผู้รับผิดชอบใช้เงินหลวงกึ่งหนึ่ง เฉลี่ยในเจ้าพนักงานรองซึ่งเกี่ยวข้องกึ่งหนึ่ง

ไม่ทำเงินผู้อื่น

มาตรา ๑๖ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานกรมกระสาปน์สิทธิการทำเงินตราของผู้อื่นนอกจากของหลวง

เงินกำไร

มาตรา ๑๗ บรรดาเงินแลทองคำ ซึ่งจะรับไปทำเท่าใด ทำได้เงินเท่าใด เหลือเนื้อเงินแลทองคำเปนกำไรเท่าใดก็ดี ให้ทำบาญชีไว้ให้ชัดเจน แลกำไรเหล่านั้นต้องเปนของหลวงทั้งสิ้น ห้ามมิให้

TUDC 19/02/2564

เจ้าพนักงานยักยอกแบ่งส่วนเอาเศษเงินกำไรเปนของตนเลยเปนอันขาด

ส่งเงินตราทำแล้ว

มาตรา ๑๘ เงินที่ทำแล้วเสร็จควรส่งกรมเก็บได้เท่าใด ให้กรมกระสาปน์สิทธิการบอกไปยังกรมพระคลังกลาง เพื่อได้ให้ผู้ชัณสูตรมาชัณสูตร แลให้เจ้าพนักงานผู้กำกับซึ่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติตั้ง คือเจ้าพนักงานกรมพระคลังกลางนาย ๑ เจ้าพนักงานกรมสารบาญชีนาย ๑ เจ้าพนักงานกรมเก็บนาย ๑ เมื่อผู้ตรวจเนื้อเงินได้ให้ใบสำคัญตรวจถูกตามพระราชบัญญัติ แลได้ชั่งนับถูกต้องแล้ว ให้ผู้กำกับมอบใบสำคัญของผู้ตรวจแยกขาดุไว้กับกรมกระสาปน์สิทธิการรักษาไว้สำหรับกรม พร้อมใบแจ้งความตามรายตรวจซึ่งเจ้าพนักงานผู้กำกับได้ลงชื่อไว้ด้วย เมื่อได้ชัณสูตรเสร็จดังนี้แล้วจึงให้เจ้าพนักงานกรมเก็บรับเงินตราซึ่งทำแล้วส่งเข้าพระคลัง

ข้อบังคับ

มาตรา ๑๙ การควรบันน่าที่เจ้าพนักงานฉันใดก็ดี แลควรมีข้อบังคับในกรมฉันใดให้กระทำตามกฎของเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติตั้งไว้ การที่ควรทำเงินอย่างไรเท่าใดก็ดี แลควรเบิดบีดโรงเวลาใดก็ดี ให้พึงตามคำเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติบังคับเหมือนกัน

TUDC 19/02/2564

ทำเหรียญแลของต่าง ๆ

มาตรา ๒๐ เมื่อมีราชการจะต้องทำเหรียญชนิดใดก็ดี แลมีราชการในกรมต่าง ๆ จะต้องทำของใช้อย่างใด บรรดาที่กรมกระสาปน์สิทธิการสามารถจะทำได้ต้องรับทำทุกอย่าง แต่การทำของกรมต่าง ๆ ให้คิดราคาเปนค่าจ้าง เพื่อได้คิดทุนกำไรส่วนกรมกระสาปน์สิทธิการรับทำการส่วนหนึ่งต่างหาก แลเงินส่วนที่เปนกำไรเท่าใด ให้ทำบาญชีนำส่งพระคลังมหาสมบัติ

พนักงานทำการ

มาตรา ๒๑ บรรดาพนักงานต่าง ๆ ซึ่งทำการในโรงกระสาปน์สิทธิการให้ตรวจตรากันโดยกวดขัน พนักงานส่วนหนึ่งจะไปหาพนักงานอีกส่วนหนึ่ง ต้องบอกกล่าวกันก่อนจึงไปหากันได้

ห้ามมิให้คนเข้าดู

มาตรา ๒๒ ห้ามมิให้คนอื่นนอกจากเปนเจ้าพนักงานในกรมกระสาปน์สิทธิการ ซึ่งมีหนังสือสำคัญเข้าไปในโรงกระสาปน์สิทธิการเว้นไว้แต่ผู้ใดซึ่งได้รับหนังสือสำคัญเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติอนุญาตให้มาดู ถึงกระนั้นเจ้าพนักงานกรมกระสาปน์สิทธิการต้องกำกับนำให้ดูในที่สมควรตามคำสั่ง

ผู้ตรวจ

มาตรา ๒๓ ให้เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ แต่งเจ้า-

TUDC 19/02/2564

พนักงานไปตรวจการในกรมกระสาปน์สิทธิการ ทำรายงานมาเสมอ แต่เจ้าพนักงานผู้ตรวจนั้นต้องมีหนังสือสำหรับตัวเป็นสำคัญ กรมกระสาปน์สิทธิการต้องยอมให้เข้าดู เข้าตรวจทุกแห่งในเวลาที่เปิดโรงทำงาน

ทำบาญชี

มาตรา ๒๕ บรรดาการทั้งปวงที่เป็นไปในกรมกระสาปน์สิทธิการ ให้กรมกระสาปน์สิทธิการทำบาญชีแลจดหมายเหตุไว้ให้ชัดเจน รักษาไว้สำหรับกรมให้เรียบร้อย แลเมื่อสิ้นเดือนครั้งหนึ่งให้คัดบาญชีนั้นยื่นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติทุกเดือน

ยื่นรายงาน

มาตรา ๒๕ เมื่อถึงกำหนดสิ้นปีครั้งหนึ่ง ให้อธิบดีฤๅเจ้ากรมกรมกระสาปน์สิทธิการทำรายงานแสดงการทั้งปวงที่เป็นไปในกรมกระสาปน์สิทธิการในปีที่ล่วงแล้วยื่นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติพร้อมกับบาญชีงบปีทุกคราวไป

ส่งเงินกำไร

มาตรา ๒๖ บรรดาเงินกำไรที่คิดเสร็จแล้วในเดือนที่ ๑ รวมเป็นเงินเท่าใดให้นำส่งพระคลังมหาสมบัติในเดือนที่ ๒ อย่าให้ล่วงไปได้

ตัวอย่างเงินแลจดหมายเหตุ

มาตรา ๒๗ กรมกระสาปน์สิทธิการต้องเก็บตัวอย่างเนื้อเงินเนื้อ

TUDC 19/02/2564

ทองแดงแร่ ซึ่งใช้ทำเงินตราแดงตัวอย่างเงินตราต่างๆ ไว้สำหรับกรม
ทำบาญชีให้ชัดเจน แลต้องเก็บจดหมายเหตุในการเรื่องเงินทองไว้
สำหรับกรมด้วย

พระราชบัญญัติทรงตั้งไว้แต่ณวันที่ ๘ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์
๒๖
ศก ๑๓๒ เปนวันที่ ๘๐๐๗ ในรัชกาลบัดยุบันนี้

ประกาศ

ในการที่เรือรบฝรั่งเศสเข้ามาในกรุงเทพ ฯ

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลง-
กรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศแก่
พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าทูลถวายบังคมพระบาท แลราษฎรทั้งปวงให้
ทราบทั่วกันว่า

ในการที่ฝรั่งเศสกับกรุงสยาม ทุ่มเถียงกันด้วยเรื่องเขตรแดนทาง
ฝั่งน้ำโขง ครานั้นแต่แรกฝรั่งเศสก็ได้ส่งเรือรบลำหนึ่งเข้ามารักษา
คนในบังคับข้านานมาแล้ว บัดนี้อ้างเหตุว่าเรือรบฝ่ายประเทศอังกฤษ
จะเข้ามารักษาผลประโยชน์ของชาตินั้นอีก ฝ่ายฝรั่งเศสจึงจะขอเอา
เรือรบเข้ามาอีกสองลำ เพื่อจะรักษาผลประโยชน์บ้าง ราชทูตฝรั่ง-
เศสที่กรุงเทพ ฯ ได้นำความมาบอกขออนุญาตให้เรือทั้งสองนี้ขึ้นมา
แล้ว ฝ่ายเราเห็นว่าเวลานี้เปนสมัยที่ยังไม่ควรจะมีเรือรบต่างประเทศ

TUDC 19/02/2564

เข้ามาจอดในลำแม่น้ำอิก กว่าประเทศละลำหนึ่งขึ้นไป จึงได้ปฏิกษา
ด้วยราชทูตฝรั่งเศส แลมิโทรเลขไปยังคอเวอนแมนต์ฝรั่งเศสที่กรุง
ปารีศแล้ว ก็ได้ตอบทางโทรเลขรับรองตกลงว่าจะสั่งเลิกการที่จะส่ง
เรือรบเข้ามาในแม่น้ำอิกนั้นแล้ว แลข้างฝ่ายราชทูตฝรั่งเศสในนั้น ก็
ได้ตกลงยอมไม่ให้เรือรบขึ้นมา แลขอเรือไฟให้นายทหารเรือออกไป
ห้ามแล้ว แต่เรือทั้งสองก็ยังขึ้นเข้ามาในปากน้ำถึงที่บ้อมพระจุลจอม-
เกล้าเจ้าพนักงานทหารเรือได้ยิงห้าม นัดหมายตามธรรมเนียม เรือรบ
ไม่ฟังกลับยิงตอบบ้าง จึงเกิดยิงโต้ตอบกันขึ้น แล้วเรือรบทั้งสอง
นั้นก็ไม่ขึ้นมาทอดอยู่ที่ในลำน้ำน่าสถานทูตฝรั่งเศส การที่เปนไปแล้ว
ทั้งนี้ยังเชื่อว่าจะมีเหตุการที่เข้าใจกันผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะ
ในคำโทรเลขแต่ปารีศ บอกความชัดว่าเสนาบดีต่างประเทศฝรั่งเศส
แสดงถ้อยคำว่าไม่ได้หมายจะทำไภยันตรายอันใดต่อความเปนใหญ่
เปนเจ้าของกรุงสยาม เพราะเหตุฉนี้ อย่าให้ชนทั้งหลายวิตกตื่นไปว่า
จะมีการรบพุ่งอันตรายอันใดในกรุงเทพฯนี้เลย แลเรือรบที่เข้ามาใหม่
ประสมกับลำเก่า รวมเปนสามลำด้วยกันนี้ แม้ว่าจะคิดอันตรายอันใด
ก็ไม่อาจจะทำได้จริงให้เปนผลแก่ฝรั่งเศสได้ กำลังในเรือรบทั้งสาม
นี้มีเพียงสามร้อยคนอย่างยิ่ง ไหนเลยจะสามารถขึ้นมารุกราญต่อคน
ในหมู่กลางประชุมทหารนี้ได้ แต่เหตุสำคัญที่ควรจะบ้องกันแก้ไข
บัดนี้มีอยู่ที่ชนทั้งหลายจะพากันวิตกตื่นเต้นไปต่างๆ โดยความที่ไม่ได้
ทราบการหนักเบา จึงได้ดำรัสเหนือเกล้าฯให้กรมนครบาลจัดการ
บ้องกันระวังรักษาทรัพย์สมบัติแลพลเมืองให้พ้นจากคนพาลเบียด
เบียฬ อนึ่งได้เสด็จพระพระราชดำเนินออกทอดพระเนตรตรวจตรา

TUDC 19/02/2564

พลทหารประจำซองในกรุงเทพฯ ทั่วไปแล้ว เป็นที่ทรงยินดีต้องพระราชหฤไทยยิ่งนัก ว่าจะระงับเหตุการในบ้านเมืองให้สงบเรียบร้อย แลบ้องกันรักษาอาณาประชาชนให้พ้นจากไภยันตรายต่างๆได้ แลในการครั้งนี้ยังได้มีการโต้ตอบปฤกษาหาฤๅ กับด้วยคอเวอนแมนต์ฝรั่งเศสทั้งกรุงเทพฯแลที่กรุงปารีศ ดังปรากฏในหนังสือในเรื่องนี้ ซึ่งได้ตีพิมพ์ประกาศมาให้ทราบด้วย ขอให้ชนทั้งหลายพิเคราะห์เหตุผล ตามกระแสพระราชดำริห์ ที่ได้ชแจงมาแล้วนั้น อย่าได้หวาดหวั่นวิตกตื่นไปกว่าเหตุนั้น จงรักษาความสงบเรียบร้อยตามปรกติของตนทั่วกันเถิด

ประกาศมณวันที่ ๑๓ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒[๒๖]

หนังสือโต้ตอบในเรื่องนี้

คำแปล

รับวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๑๑๒

เขียนที่สถานราชทูตฝรั่งเศส กรุงเทพฯ

ลงวันที่ ๑๐ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒[๒๖]

มองซิเออออาปาวีราชทูตแลกงสุลเยเนราลฝรั่งเศส ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศได้ทรงทราบ

ด้วยข้าพเจ้าได้รับคำเชิญแต่คอเวอนแมนต์ของข้าพเจ้า ให้แจ้งความให้คอเวอนแมนต์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า ด้วยคอเวอนแมนต์อังกฤษได้ตกลงส่งเรือรบเปนหลายลำเข้ามายังกรุงสยาม อ้าง

TUDC 19/02/2564

เหตุว่าทำการอย่างนี้เพราะมีการวุ่นวันขึ้นในที่นี้ แลเปนการจำเปนที่จะต้องป้องกันคนชาวเมืองอังกฤษด้วยนี้ คือเวอนแมนต์ริบบ์ลิกฝรั่งเศสจึงได้ตกลงตามเหตุอย่างเดียวกันที่จะทำตามอย่างนี้บ้าง

เพราะฉนั้นเรือรบสองลำในกองทัพเรือ จะต้องมาอยู่กับเรือฤดังที่กรุงเทพ ฯ

ในขณะเมื่อสั่งให้ข้าพเจ้านำความนี้มาแจ้งนั้น มองซิเออเดอเวลก็ได้เชิญให้ข้าพเจ้าชี้แจงโดยชัดเจนด้วยว่า การอันนี้ต้องกระทำแต่จำเพาะเหตุเหมือนดังกิริยาซึ่งกรุงอังกฤษแลประเทศอื่นๆได้เปนผู้แรกริทำๆกันขึ้นก่อน

เรือสองลำซึ่งได้ออกเดินทางแล้วนั้น คือเรือคอเมตแลลังคอนสตัง ท่านแอดมิราลได้บอกข่าวแก่ข้าพเจ้ามาว่าคงจะมาถึงสันดอนวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๑๑๒ เหตุดังนี้ข้าพเจ้าขอพระเดชพระคุณได้ทรงโปรดมีคำสั่งตามควร เพื่อจะได้ให้มีน้ำร่องคอยไว้สำหรับเรือทั้งสองในเวลามาถึง

ขอพระเดชพระคุณเสนาบดี ทรงรับคำแสดงความนับถืออย่างสูงของข้าพเจ้าด้วย

คำแปล

รับวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๒ (๒๖)

เขียนที่สถานราชทูตฝรั่งเศสณกรุงเทพ ฯ

ลงวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๒ (๒๖)

มองซิเออ อาปาวิ ราชทูตแลกงสุลเยเนราลฝรั่งเศส ทูลพระเจ้า

TUDC 19/02/2564

น้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศได้ทรงทราบ

ด้วยข้าพเจ้าพึ่งรับข่าวในบัดนี้ แต่ท่านเอดมิราลฮมานว่า เรือรบดังคอนสตังนั้นจะล่วงลันดอนเข้ามาในเวลาค่ำวันที่ ๑๓ กรกฎาคมนี้

เพราะฉนั้น ข้าพเจ้าขอพระเดชพระคุณได้ทรงโปรดให้ออกคำสั่งตามสมควร ดังข้าพเจ้าได้ทูลขอพระเดชพระคุณแล้วตามหนังสือของข้าพเจ้าวันนี้

ท่านเอดมิราลยืนยันอยู่เปนอันมาก เพื่อจะให้เปนอันสมดังหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีนั้น เรือลำนี้จะขึ้นมายังพระนครด้วยคอเวอนแมนต์ (ฝรั่งเศส) ได้แจ้งความให้เอดมิราลทราบว่า คอเวอนแมนต์จักถือเอาข้อนี้ ดังเปนความถูกต้องอันไม่มีที่เถียงได้เลย ขอพระเดชพระคุณเสนาบดี ทรงรับคำแสดงความนับถืออย่างสูงสุดของข้าพเจ้าด้วย

ศาลาว่าการต่างประเทศ

วันที่ ๑๐ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒[๒๖]

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ แจ้งความมายังมองซีเออออาปาวี ราชทูตแลกงสุลเยเนราลฝรั่งเศส

ด้วยหนังสือซึ่งลงวันนี้ ท่านแจ้งความแก่ข้าพเจ้าว่า คอเวอนแมนต์อังกฤษได้ตกลงจะส่งเรือรบหลายลำมายังกรุงสยาม อ้างเหตุว่าทำ

TUDC 19/02/2564

การอย่างนี้เพราะมีการวุ่นวายขึ้นในที่นั้น แลเปนการจำเปนที่จะป้องกันคนชาวเมืองของอังกฤษด้วยนั้น คอเวอนแมนต์ริบับลิกฝรั่งเศสจึงได้ตกลงตามเหตุอย่างเดียวกันที่จะทำตามอย่างกันบ้าง แต่ว่าเพราะเหตุฉนี้เรือรบสองลำในกองทัพเรือ ชื่อเรือ คอเมตลำหนึ่งกับเรือถังคอนสะตังลำหนึ่ง จะต้องมาอยู่กับเรือถังที่กรุงเทพฯแล้ว ท่านเติมความว่า เรือสองลำนี้แม่ทัพเรือแจ้งความว่า คิดจะมาถึงสันดอนวันที่ ๑๕ กรกฎาคม

ข้าพเจ้าขอตอบว่า คอเวอนแมนต์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้รับคำแจ้งความจาก คอเวอนแมนต์อังกฤษ จนบัดนี้ว่ามีความประสงค์จะให้มีเรือรบมาที่กรุงเทพฯ ฤๅแม้แต่ที่ปากน้ำ ฤๅที่แห่งหนึ่งแห่งใดในแม่น้ำ นอกจากเรือสุวิฟต์ซึ่งทอดอยู่น่าสถานทูตอังกฤษบัดนี้เหมือนเช่นที่เรือถูตังได้ทอดอยู่น่าสถานทูตฝรั่งเศสนั้น แลขอซึ่งท่านว่ามองซิเออเดอเวลขอให้ท่านแสดงความโดยชัดเจน ว่าความหมายที่คิดจัดการนี้มีอย่างเดียว แต่ที่จะกระทำการเหมือนเช่นเมืองอังกฤษฤๅประเทศอื่นจะกระทำเท่านั้น ข้าพเจ้าจึงเห็นการตามที่ควรจะเห็นได้จากคำแสดงอันนี้ว่า ถ้าเมื่อประเทศอื่น ๆ จะไม่มีเรือรบมายิ่งกว่าลำหนึ่งในแม่น้ำแล้ว กรุงฝรั่งเศสก็จะไม่ขืนส่งเรือรบลำอื่นนอกจากเรือถูตังมาอีกเหมือนกัน

ขอให้ข้าพเจ้าเติมความอีกว่า เรือรบลำแรกซึ่งได้มายังกรุงเทพฯในจำพวกซึ่งอยู่ในเวลานี้คือเรือถูตัง แลเพราะฉนี้จะว่าประเทศอื่นได้ทำการอย่างนี้นำขึ้นก่อนนั้นก็ยังไม่ตรงนัก ข้าพเจ้าไม่จำต้องกล่าวเตือนท่านว่า มีเหตุการชุขันกันอย่างไรในไสมยที่เรือรบถูตัง ซึ่งได้

TUDC 19/02/2564

มาถึงทน แต่วันที่ ๑๕ มีนาคมแล้ว แลจนถึงวันที่ ๒๐ มีนาคมนั้น ก็ยังได้แจ้งความว่า จะได้ออกไปวันที่ ๒๑ แล้ว กว่าได้รับคำสั่งในวันนั้นให้อยู่ทนอกจนกว่าจะมีคำสั่งต่อไปภายหลัง แลข้าพเจ้าเห็นว่ามีความเชื่อกันอยู่ทั่วไปว่า ถ้าเรือรบได้ออกจากกรุงเทพฯ ไปแล้วก็จะไม่มีเรือรบต่างประเทศอื่น ๆ จะอยู่ในทนอก แลการที่วุ่นกันอยู่ก็จะได้กลายเปนสงบเงียบไปได้

ขอท่านราชทูต จงรับคำแสดงความนับถืออย่างสูงของข้าพเจ้าอีกด้วย

(บีจฉิมลิขิต) อนึ่งหนังสือนเขียนเสร็จแล้ว เมื่อข้าพเจ้าได้รับหนังสือของท่านค่ำวันนี้ เมื่อเวลา ๔ ทุ่มครึ่งนั้น ท่านแจ้งความว่าเรือถังคอนสะตังจะได้มาทันดอนเวลาเย็นวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ข้าพเจ้าไว้ใจว่า เพราะเหตุอันสมควรทั้งหลายซึ่งข้าพเจ้าได้ กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ท่านจะมีโทรเลขไปยังแม่ทัพเรือเพื่อที่จะให้เห็นความว่า เหตุซึ่งเปนที่ตั้งจะส่งเรือรบมานั้นก็ไม่มีเสียแล้ว อีกประการหนึ่งข้าพเจ้าต้องรังเกียจในการที่แปลความในหนังสือสัญญา ว่าเปนการยอมให้ประเทศหนึ่งประเทศใดมีอำนาจเด็จขาด ที่จะส่งเรือรบเข้ามาในน่านน้ำอันเปนแดนของกรุงสยาม แลเข้ามายังมหานครของพระราชอาณาจักรนั้นได้ มากเท่าใดตามชอบใจดังนี้ ความหมายในหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี จะเปนการที่ไม่ให้กรุงสยามมีอำนาจตามธรรมดาเหมือนเช่นประเทศหนึ่งประเทศใดในการที่จะป้องกันรักษาเมืองเองนั้นก็ไม่ได้ แลคอเวอนแมนต์ฝรั่งเศสคงจะเห็นได้ง่ายว่าตามเหตุการที่เปนอยู่ในประจุบันนี้ ฝ่ายเราจะยอมตามคำแปลหนังสือสัญญาอย่าง

TUDC 19/02/2564

เช่นว่านี้ โดยไม่ละทิ้งอำนาจของเรา ที่จะตั้งอยู่เป็นเมืองเอกราชนั้น ก็ไม่ได้

คำแปล

รับวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๒ [๒๖]

เขียนที่สถานราชทูตฝรั่งเศสณกรุงเทพ ฯ

ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๒ [๒๖]

มองซิเออออาบาวิ ราชทูตแลกงสุลเยเนราลฝรั่งเศส ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ

ด้วยข้าพเจ้ามีโอกาศขอตอบลายพระหัถของพระเดชพระคุณฉบับลงวันวานนี้ ซึ่งพระเดชพระคุณตอบหนังสือของข้าพเจ้าสองฉบับที่ข้าพเจ้าได้มีไปถวายในวันเดียวนั้นเอง ในเรื่องรบฝรั่งเศสสองลำกำลังเดินทางจะเข้ามายังกรุงเทพ ฯ นั้น

ข้าพเจ้าไม่ได้ละเว้นแจ้งความไปให้คอเวอนเมนต์ของข้าพเจ้า แต่ท่านเอดมิราลทราบในความขัดขวางอันได้มีขึ้นแต่คอเวอนเมนต์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่อที่เรือทั้งสองนั้นจักเข้ามาในแม่น้ำ

แต่ว่าเพื่อที่จะป้องกันความผิดเข้าใจกันนั้น ข้าพเจ้าจะขอพระเดชพระคุณได้ทรงโปรดรับข้าพเจ้าพร้อมตามเวลาอย่างเคยนั้นด้วย

ขอพระเดชพระคุณเสนาบดีทรงรับคำแสดงความนับถืออย่างสูงของข้าพเจ้าด้วย

TUDC 19/02/2564

ศาลาว่าการต่างประเทศ

วันที่ ๑๑ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๒[๒๖]

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ แจ้งความมายังมองซิเออออาบาด์ ราชทูตแลกงสุลเยเนราลฝรั่งเศส

ด้วยข้าพเจ้าได้รับหนังสือของท่าน ลงวันนี้เมื่อเวลาทุ่มหนึ่งแล้ว แลข้าพเจ้าจะรับท่านวันพรุ่งนี้เวลาย่ำค่ำ

แต่อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าจำเปนจะต้องกล่าวแก่ท่านโดยไม่รั้งรอเลย แลเพื่อที่จะละเสียไม่ให้เปนที่เข้าใจผิดกันได้นั้น ว่าความรังเกียจของข้าพเจ้าในการที่เรือรบฝรั่งคอนสะตังจะข้ามสันดอนมานั้น เปนการรังเกียจทั่วไปหมด ทั้งในการที่จะให้เรือนั้นทอดที่ปากน้ำก็ดี ทั้งการที่จะให้เรือนั้นขึ้นมายังกรุงเทพฯก็ดี ย่อมเปนที่รังเกียจเหมือนกันหมด แท้จริงเรือรบฝ่ายอังกฤษ นอกจากสะวิฟต์ก์ไม่มีมาอยู่ หรือมุ่งหมายว่าจะมา ในลำแม่น้ำนี้แห่งหนึ่งแห่งใด เพราะฉนั้น เหตุซึ่งชักนำให้คอเวอนแมนต์ของ ท่าน ส่งเรือรบ ฝรั่งคอนสะตัง แลเรือคอเมต มาที่ปากน้ำก็ดี หรือที่กรุงเทพฯก็ดีนั้น ก็ย่อมไม่มีแล้ว แลข้าพเจ้าเห็นว่าความแปลความหมายอันสมควรแก่หนังสือสัญญานั้น ไม่ใช่ว่าตัดรอนเสียจากกรุงสยามซึ่งอำนาจอันสำคัญแห่งประเทศอันหนึ่ง ซึ่งจะต้องระวังรักษาความภยันตรายของตนเอง กับทั้งความอิศรภาพนั้น ก็ย่อมจะใช้ได้ในข้อที่จะเกี่ยวแก่น่านน้ำส่วนหนึ่งส่วนใดที่เปนเขตรแดนของฝ่ายไทยด้วย

ขอท่านราชทูตจงรับคำแสดงความนับถืออย่างสูงของข้าพเจ้า

TUDC 19/02/2564

ศาลาว่าการต่างประเทศ

วันที่ ๑๒ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒ ๙๒๖

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ แจ้งความมายังมองซิเออออาปาวี ราชทูตแลกงสุลเยเนราลฝรั่งเศส

ด้วยแม้นว่าท่านยืนคำขอให้เรือรบถังคอนสะตังแลเรือคอเมตเข้ามาทอดสมอที่ปากน้ำในเวลาที่ท่านมาสนทนากันวันนั้นแล้วก็ดี ข้าพเจ้าเห็นว่า เปนน่าที่ของข้าพเจ้า จะต้องคงความรังเกียจของข้าพเจ้าไว้ ไม่ให้เรือเหล่านั้นเข้ามาในลำแม่น้ำนั้นเลย แลข้าพเจ้าแสดงความอีกว่า ตามเหตุการทั้งปวงที่เปนอยู่ในประจุบันนี้ คอเวอนเมนต์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่สามารถที่จะยอมให้มีเรือรบอยู่ในแม่น้ำนั้นมากกว่าชาติละลำหนึ่ง แลได้มีคำสั่งที่จำเปนจะให้การเปนผลอย่างว่ามานั้น แก่เจ้าพนักงานทหารบกเลทหารเรือด้วยแล้ว

แลตามความที่เข้าใจกัน ในระหว่างท่าน กับข้าพเจ้าแล้ว เวลาพรุ่งนี้เช้าเรือกลไฟขนาดย่อมในกรมทหารเรือจะได้ลงไปยังสถานทูตฝรั่งเศส สำหรับท่านจะใช้ให้ไปพบกับเรือรบถังคอนสะตัง แลส่งข้อความทั้งปวงซึ่งท่านจะพิจารณาเห็นจำเปนจะมีไปนั้นด้วย

ขอท่านราชทูต จงรับคำแสดงความนับถือ อย่างสูงของข้าพเจ้าอีกด้วย

TUDC 19/02/2564

กรมหลวงเทวะวงษ ถึง พระองค์วัฒนา

(ส่งทางโทรเลข) กรุงเทพ ฯ

วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๑๑๒ เวลาเช้า ๕ โมงกึ่ง

ราชทูตฝรั่งเศสมาหาข้าพเจ้าอีกเมื่อเวลาเย็นวานนี้ ได้ให้หนังสือแก่ข้าพเจ้าสองฉบับบอกความว่า เพราะฝ่ายอังกฤษได้ส่งเรือรบหลายลำมาบ้องกันคนในบังคับของเขานั้น ฝ่ายฝรั่งเศสจึงทำตามความที่ผู้ทำน้ำขึ้นก่อนนี้ คิดว่าจะส่งเรือรบอีก ๒ ลำ ณ วันที่ ๑๕ กรกฎาคมนี้ ราชทูตฝรั่งเศสแจ้งความแก่ข้าพเจ้าในหนังสือนั้นว่า มุ่งหมายจะได้รับคนนำร่อง แลอนุญาตให้เข้ามายังกรุงเทพ ฯ ตามหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีด้วย ฝ่ายเราจำเปนต้องไม่ยอมตามนี้ เพราะว่าเรือรบอังกฤษในแม่น้ำก็มีแต่ลำเดียว แลต้องบอกกล่าวในการที่แปลความหมายในหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี ว่าเปนการยอมให้เรือรบเข้ามาในกรุงตามชอบใจนั้นไม่ได้ ไม่สมกับความเปนอิศรภาพของกรุงสยามอันหนึ่งอันเดียว ฝ่ายเราต้องถืออำนาจอันชอบธรรมของเราไว้ในการที่จะไม่ยอมให้เรือรบเข้ามาในน่านน้ำอันเปนเขตรแดนของเราเพื่อประโยชน์ที่จะมาขู่เข็ญฉนั้น ให้ท่านไปหาเสนาบดีว่าการต่างประเทศ แลพูดจาว่ากล่าวให้ได้การดีที่สุดที่จะทำได้ในการเรื่องนี้ แล้วโทรเลขตอบมาให้ทราบ

พระองค์เจ้าวัฒนา ถึง กรมหลวงเทวะวงษ์

(ส่งทางโทรเลข) (ได้รับวันที่ ๑๓ กรกฎาคม เวลาเช้า ๔ โมง ๕๐ นาที กรุงปารีศวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๑๑๒ เวลาบ่าย ๕ โมง ๑๕ นาที

TUDC 19/02/2564

ข้าพเจ้าได้ไปบอกแก่เสนาบดีว่าการต่างประเทศฝ่ายฝรั่งเศส ตามความในโทรเลขของท่าน ที่ ๒๗ (ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม) นั้นแล้ว เสนาบดีว่าการต่างประเทศแสดงถ้อยคำให้ข้าพเจ้าเป็นที่เชื่อว่าไม่ได้มีประสงค์ที่จะส่งเรือรบทั้งหลายมายังกรุงเทพฯ เพื่อการขู่เข็ญเลย เป็นแต่จะทำให้เหมือนกับอังกฤษเท่านั้น เสนาบดีได้บอกข้าพเจ้าด้วยว่า เมื่อได้ทราบความที่ข้าพเจ้าได้บอกไปฉะนี้แล้ว จะรีบมีโทรเลขสั่งเลิกถอนคำสั่งเดิมที่เกี่ยวด้วยเรือรบทั้งหลายนั้น เสนาบดีซ้ำแสดงถ้อยคำให้ข้าพเจ้าเป็นที่เชื่อว่าไม่ได้มีประสงค์ที่จะส่งทหารมาต่อรบพุ่งกรุงสยามแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ยังกลับมีประสงค์ที่ตรงข้ามเลียอีก ว่าจะส่งผู้ใดผู้หนึ่งเข้ามายังกรุงเทพฯ ในเร็ว ๆ นี้ เพื่อที่จะได้จัดการตกลงปรองดองกันโดยฉันมิตร ท่านเสนาบดีว่าการต่างประเทศกล่าวคำว่า เสนาบดีมีความหวังใจอยู่เสมอว่าการทั้งปวงนี้คงจะได้จัดปรองดองกันเป็นที่พอใจในเร็ว ๆ นี้ ข้าพเจ้าได้เขียนหนังสือไปด้วยเป็นหลักฐานมั่นคงตามความที่ได้พูดตกลงกันนี้

พระราชบัญญัติ

กรมมหาดเล็ก

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า กรม

TUDC 19/02/2564

มหาดเล็กนั้น แต่เดิมมาย่อมเปนที่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยได้นำบุตรหลานซึ่งจะสืบตระกูลเข้ามาถวายตัว เพื่อเปนที่ได้รอบรู้ขนบธรรมเนียมราชการเหมือนดังที่ศึกษาราชการอันหนึ่ง แลเปนที่ได้รับราชการใกล้ชิดพระองค์คุ้นเคยในฝ่าละอองธุลีพระบาท เมื่อทรงพระราชดำริห์เห็นว่าผู้ใดมีคุณวุฒิแลอัชยาไศรยสมควรแก่ราชการตำแหน่งใด ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ได้รับตำแหน่งนั้นโดยสมควรแก่สติปัญญาสืบบุ๋แลบิดาเปนเกียรติยศสืบไป

แต่ธรรมเนียมนำที่ราชการมหาดเล็กที่มีนายเวร, จ่า, หุ้มแพร, นายยาม แลมหาดเล็กประจำเวรประจำยามอยู่ บัดนี้มีตัวมหาดเล็กน้อย มหาดเล็กวิเศษที่เปนบุตรข้าราชการก็ได้รับราชการเวลาเฉพาะเสด็จออกขุนนางครั้ง ๑ ครู ๑ เมื่อผู้ที่มีสู้เอาใจใส่ในราชการก็มิได้มีโอกาศที่จะได้ทราบราชการอื่นๆ อันเปนนำที่ซึ่งจะได้รับตำแหน่งยศนั้น

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดธรรมเนียมมหาดเล็กที่จะมีตัวประจำนำที่ราชการให้มากคนขึ้น แลได้มีโอกาศให้มหาดเล็กวิเศษได้มีนำที่จะได้รับราชการทั่วไปเปนช่องให้บุตรหลานข้าราชการ ซึ่งถวายตัวเปนมหาดเล็กวิเศษ ได้รอบรู้ราชกิจใหญ่น้อยทั่วถึงกันเปนที่ๆ ได้ทรงเลือกคัดผู้ที่มีคุณวุฒิสมควรแก่ราชการไปรับราชการในตำแหน่งสำคัญอื่นๆ ได้โดยสดวก มหาดเล็กซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้จัดใหม่นี้จะได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินเดือนเปนกำลังที่จะได้รับราชการพอสมควร จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยานรรัตนราชมานิตพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ จางวางมหาดเล็ก ตราพระราชบัญญัติ

TUDC 19/02/2564

เปนข้อบังคับสำหรับน่าที่ราชการในกรมมหาดเล็ก ซึ่งจะจัดใหม่นี้ สืบไปมีข้อความดังนี้

หมวดที่ ๑
ว่าด้วยตำแหน่งมหาดเล็ก

มาตรา ๑ มหาดเล็กให้จัดแบ่งเปน ๕ จำพวก คือ

๑ มหาดเล็กบรรดาศักดิ์

๒ มหาดเล็กวิเศษ

๓ มหาดเล็กคงกรม

๔ มหาดเล็กยาม

มาตรา ๒ บรรดามหาดเล็กที่ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร ต้องเข้าเวรรับราชการก็ดี ไม่ได้เข้าเวรรับราชการก็ดี อยู่ในจำพวกมหาดเล็กบรรดาศักดิ์

มาตรา ๓ บรรดาบุตรข้าราชการที่ถวายตัวเปนมหาดเล็ก ให้รวมอยู่ในจำพวกมหาดเล็กวิเศษ

มาตรา ๔ บรรดามหาดเล็กจำพวกต่าง ๆ คือหม่อมราชวงษ์ ๑ ยามต่ำเดินหมาย ๑ ห้องเครื่อง ๑ หอสาตราคม ๑ อินทร์พรหม ๑ เกณฑ์จ่าย ๑ ช่าง ๑ ต่างภาษา ๑ พิณพาทย์ ๑ แลคนจำพวกที่จางวางหัวหมื่นแลนายเวรจัดขึ้นรับราชการ แลบรรดาคนที่ไม่ได้ถวายตัว ให้รวมอยู่ในจำพวกมหาดเล็กคงกรม

มาตรา ๕ บรรดามหาดเล็กที่จางวางคัดเลือกแต่มหาดเล็กวิเศษหรือมหาดเล็กคงกรมที่มีคุณวุฒิสมควรจะรับราชการได้ ยกขึ้นเปน

TUDC 19/02/2564

มหาดเล็กประจำการ เข้าเวรรับราชการ ที่ได้พระราชทานเงินเดือน นั้น ให้เรียกว่ามหาดเล็กยาม

หมวดที่ ๒
ว่าด้วยกำหนดมหาดเล็กเข้ารับราชการประจำเวรยาม

มาตรา ๖ มหาดเล็ก ๕ เวรนั้น ให้มีตัวรับราชการเวรหนึ่งหัวหมื่น ๒ นายเวร ๒ จ่า ๒ หุ้มแพร ๑๐ นายรอง ๕ สารวัดใหญ่ ๓ สารวัดรอง ๑ สารวัดยาม ๖ มหาดเล็กยาม ๒๖ นาย รวม ๕๕ นาย ให้ผลัดเปลี่ยนกันประจำราชการคราวละเวร

มาตรา ๗ มหาดเล็กประจำราชการที่เข้าเวรนั้น ให้หัวหมื่นแลนายเวรแบ่งน่าที่รับราชการ ขึ้นไปประจำบนพระที่นั่งจักรกริมหาปราสาทเปนยามๆ หนึ่ง มีมหาดเล็กบรรดาศักดิ์ ๓ ตั้งแต่นายเวรฝ่ายพระราชวังบวรลงไป กับสารวัดยาม ๑ มหาดเล็กยาม ๕ รวม ๗ นาย ให้ผลัดเปลี่ยนยามกันไป แต่ถ้าเปนเวลาเสด็จออก ให้เผ้าทูลละอองธุลีพระบาท รับราชการพร้อมกันเต็มเวร ถ้านายยามใดขาด ให้สารวัดใหญ่สารวัดรองรับราชการแทน ฤๅหัวหมื่นนายเวรจะเห็นผู้ใดสมควรแทนก็จัดให้รับราชการได้

มาตรา ๘ ตำแหน่งนายราชภัณฑ์ภักดินาย ๑ กับให้มีมหาดเล็กวิเศษเปนเสมียน ๒ นาย ประจำห้องเครื่องไม่ต้องผลัดเปลี่ยนเวรทุกวันไป

มาตรา ๙ บรรดามหาดเล็กที่ประจำเวรยามนั้น ถ้าเปนห้องเวรๆ ใด หัวหมื่นแลนายเวรนั้นต้องเปนผู้รับผิดรับชอบ ตรวจตัว

TUDC 19/02/2564

มหาดเล็กในท้องเวรให้รับราชการตามจำนวนอัตรา ถ้ามหาดเล็กขาดเวรโดยเหตุประการใด ๆ ให้นำความแจ้งต่อจางวางให้ทราบ เพื่อได้คัดเลือกมหาดเล็กจัดขึ้นรับราชการให้ครบตามกำหนด

หมวดที่ ๓
ว่าด้วยเวรประจำราชการ

มาตรา ๑๐ กำหนดเวรมหาดเล็กผลัดเปลี่ยนกันประจำราชการนั้น ให้แบ่งตามกำหนดวันข้างขึ้นข้างแรมทุกเดือนไป ข้างขึ้นเวรศักดิ์เวรฤทธิ์ ๒ เวร ข้างแรมเวรสิทธิ์เวรเดช ๒ เวร วันหนึ่งกำหนดให้ประจำเวร ๆ ละ ๑๒ ชั่วโมง กำหนดผลัดเปลี่ยนเวรกันเวลา ๕ โมงเช้าครั้ง ๑ เวลา ๕ ทุ่มครั้ง ๑ ถ้าเวรใดรับประจำเวรกลางวัน ในเดือนที่ล่วงมาแล้ว เวรข้างน่าเดือนใหม่ต่อไปให้เข้ารับเวรประจำกลางคืน ถ้าเวรใดรับประจำเวรกลางคืนในเดือนที่ล่วงมาแล้ว เวรข้างน่าเดือนใหม่ต่อไป ให้เข้ารับเวรประจำกลางวันผลัดเปลี่ยนกันไป ตามกำหนดนี้เวียนกันไป

มาตรา ๑๑ ยามประจำบนพระที่นั่งจักรกริมหาปราสาทนั้น กำหนดให้แบ่งเปน ๖ ยาม ๆ ละ ๒ ชั่วโมง ผลัดเวียนกันไป

มาตรา ๑๒ เมื่อถึงเวลาจะผลัดเปลี่ยนเวรกัน ถ้าเวลานั้นยังเสด็จออกอยู่ ก็ให้เปลี่ยนเวรกันได้ตามเวลากำหนด แต่หัวหมื่นกับนายเวรต้องจัดให้ผู้หนึ่งผู้ใดอยู่คอยส่งเครื่องซึ่งตั้งอยู่ที่ประทับ จะตรวจกันไม่ได้นั้น ให้แก่เวรซึ่งรับต่อกันนั้นก่อนแล้วจึงจะไปได้ ถ้ามีราชการสิ่งใดที่เปนการเนื่องต่อเวรกัน ให้หัวหมื่นนายเวรแจ้งราชการให้ผู้รับเวรต่อทราบด้วย

TUDC 19/02/2564

มาตรา ๑๓ ให้มีสมุดเซ็นชื่อผู้เข้าเวรสำหรับห้องเครื่องมหาดเล็ก เล่ม ๑ ให้มหาดเล็กที่มาเข้าเวร ตั้งแต่หัวหมื่นลงไปจงทุกนาย ลงชื่อถึงเวลาที่มาตามเวรเสมอทุกวัน เมื่อสิ้นเดือนให้นายราชภัณฑ์ภักดีตรวจ ถ้าผู้ใดขาดไม่ได้รับราชการตามเวลาเวรโดยมิใช่ราชการ ฤๅโดยไม่ได้รับอนุญาต ก็จะได้ลงโทษตามควร ถ้าผู้ใดหมั่นอุสาหก็จะได้ยกย่องความดี นำข้อความกราบบังคมทูลพระกรุณาในเวลาที่สมควรต่อไป

มาตรา ๑๔ มหาดเล็กที่เข้ามาอยู่เวรแล้ว ห้ามมิให้ละทิ้งเวรไปก่อนโดยไม่ใช่ราชการ ฤๅไม่ได้อนุญาตจางวางแลต้นเวรเปนอันขาด แลเมื่อจะรับจะส่งเวรกันนั้น ให้หัวหมื่นนายเวรตรวจตัวมหาดเล็กเวรรับเวรส่ง มีตัวครบขาดกับสมุดเซ็นชื่อไว้ประการใด ให้หัวหมื่นนายเวรทั้งรับทั้งส่งลงจดหมายเหตุแจ้งชื่อคนขาด ในเวลารับส่งเวรลงในสมุดเซ็นชื่อนั้น ให้ชัดด้วยทุกคราว

มาตรา ๑๕ ถ้าผู้ใดผู้หนึ่งป่วยมาเข้าเวรไม่ได้ก็ดี ฤๅมีกิจประจุบันที่เปนการจำเปนแท้ จะเข้ามาเวรไม่ได้ก็ดี ให้มีหนังสือมาแจ้งเหตุต่อหัวหมื่นฤๅนายเวรก่อนเวลาที่รับเวร เพื่อหัวหมื่นแลนายเวรจะได้พิเคราะห์เหตุ แลให้อนุญาตตามควร ถ้าผู้ใดผู้หนึ่งไม่ได้อนุญาตไม่เข้ามารับราชการตามกำหนดเวร ต้องจัดเอาเปนขาด

มาตรา ๑๖ ถ้าเสด็จพระราชดำเนินออกนอกพระบรมมหาราชวัง ไม่ต้องมีเวรสมทบเหมือนแต่ก่อน ให้หัวหมื่นนายเวรจัดนำที่มหาดเล็กในเวรรับเชิญเครื่องรับเสด็จเครื่องตามเสด็จ แลเชิญ เสด็จสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกยาเธอ ให้พอแก่ราชการ กับแบ่งมหาด-

TUDC 19/02/2564

เด็กให้อยู่ประจำเวรในพระบรมมหาราชวังด้วยพอสมควร เว้นเสีย
แต่เสด็จพระราชดำเนินเป็นการพิเศษ เช่นพระราชทานกระจิน ฤๅ
ประพาศหัวเมืองดังนี้เป็นต้น เวรเดียวจะรับราชการไม่ตลอด จางวาง
จะได้จัดมหาดเด็กเข้าสมทบรับราชการ ตามสมัยตามคราวต่อไป

มาตรา ๑๗ ถ้าเสด็จพระราชดำเนินออกนอกพระบรมมหาราชวัง
เป็นการแรมคืน มหาดเด็กเวรที่ไม่ได้ตามเสด็จพระราชดำเนิน ให้มา
ประจำเวรในพระบรมมหาราชวัง ตามกำหนดเวรเข้าแลเวรออก

หมวดที่ ๔
ว่าด้วยราชการต่าง ๆ

มาตรา ๑๘ เครื่องราชูปโภคต่าง ๆ กับพระแสงสั้นยาว ที่มี
กำหนดเป็นน่าที่เฉพาะตัว หุ้มแพร แลนายยามเป็นพนักงานรักษาอยู่
ตามเวรขึ้นเวรแรมมาแต่ก่อนนั้น ให้ยกเสียไม่ต้องมีน่าที่พนักงานรัก-
ษา แต่เฉพาะตัวต่อไปเช่นแต่ก่อน ถ้าเป็นเวรใดเข้ารับราชการ ก
ให้หัวหมื่นแลนายเวรจัดหุ้มแพรแลมหาดเด็กในเวรนั้น รับน่าที่เชิญ
เครื่องกับพระแสง แลรับราชการในน่าที่ตามซึ่งมีอยู่ในเวลาเวรนั้น
จงทุกประการ

มาตรา ๑๙ ราชการสิ่งใดที่เป็นการแปลกปลาดเกิดขึ้นในเวร
ฤๅการสิ่งใดที่ขัดขวาง หัวหมื่นแลนายเวรจะบังคับไปไม่ตลอด ให้รีบ
มาแจ้งความต่อจางวาง ๆ จะได้ดำริห์สั่งราชการให้ถูกต้องตามควร

มาตรา ๒๐ บรรดามหาดเด็กบรรดาศักดิ์แลมหาดเด็กยามจะ
ไปจากกรุงเทพ ฯ เป็นการค้างคืน แม้จะเป็นเวรก็ดี ฤๅเวรออกก็ดี
ต้องมาขออนุญาตก่อน เมื่อได้อนุญาตต่อจางวางแล้วจึงจะไปได้

TUDC 19/02/2564

มาตรา ๒๑ ราชการสิ่งใดที่มีอยู่ในราชาศรับท์ ฤๅประกาศสำหรับกรมมหาดเล็ก มิได้แก้ไขแลขัดขวางแก่พระราชบัญญัติฉบับนี้ ให้คงใช้อยู่ตามเดิมทุกประการ

มาตรา ๒๒ บรรดามหาดเล็กบรรดาศักดิ์ก็ดี มหาดเล็กคงกรมก็ดี แม้ถึงมิได้มีน่าที่แลได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดเงินเดือน ก็ให้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทได้ตามตำแหน่งเดิม

มาตรา ๒๓ บรรดาน่าที่ราชการในกรมมหาดเล็กที่มีอยู่ในราชาศรับท์ แลพระราชบัญญัติ ให้จางวางทำกฎข้อบังคับให้มหาดเล็กรับราชการในน่าที่ให้ถูกต้อง

พระราชบัญญัติทรงตั้งไว้ วันที่ ๖ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ เปนวันที่ ๘๐๐๕ ในรัชกาลบัดยุบันนี้

ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ข้อบังคับด่านสรรพภาษีต่าง ๆ ของราชาธิปไตย

ให้พนักงานเสมียนศุลกรักษ์ด่านสรรพภาษีทุกตำบล ประพฤติตามข้อบังคับดังจะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ ๑ เรียบรรทุกสิ่งของต้องด้วยพระราชบัญญัติพิกัดภาษีภายในรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๑ ข้ามด่านหนึ่งด่านใดก็ดี พนักงานต้องตรวจ

ดูประกาศยกเลิกการเรียกเงินค่าตรวจเผา ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๗๐ ในป.ช.ศ. เล่ม ๔๐ หน้า ๒๓๖ ประกอบด้วย

LDC 19/02/2564

ให้ถูกต้อง แล้วจึงเรียกเงินภาษีตามสิ่งของมากน้อย อย่าให้สูงต่ำกว่าพระราชบัญญัติได้ แลให้เรียกเงินค่าตรวจเผาค่าฎีกาด้วย แต่ตัวฎีกาหลวงนั้น ต้องฉีกต่อเปนแผ่นเดียวกัน ตามเงินที่ได้เรียกค่าภาษีค่าฎีกาค่าตรวจเผากับลูกค้า

ข้อ ๒ เงินภาษีที่เรียกนั้น ต่ำกว่า ๓ บาทลงมา ห้ามมิให้เรียกค่าตัวฎีกากับลูกค้า ถ้าเงินภาษีที่ได้เรียกตามสิ่งของนั้น เงินตั้งแต่ ๓ บาทแลมากกว่า ๓ บาทขึ้นไปเท่าใดก็ดี ให้เรียกค่าตัวจำเพาะรายหนึ่ง ๑๖ อัฐเท่านั้นทุกราย

ข้อ ๓ ถ้าเรียกภาษีตามสิ่งของในเรือลูกค้านั้น ได้เงินภาษีตั้งแต่ ๒๐ บาทลงมา ให้เรียกเงินค่าตรวจเผา ๘ อัฐ เงิน ๒๐ บาทขึ้นไปถึง ๕๐ บาท ค่าตรวจเผา ๑๖ อัฐ เงิน ๕๐ บาทขึ้นไปถึง ๖๐ บาทค่าตรวจเผา ๒๕ อัฐ เงิน ๖๐ บาทขึ้นไปถึง ๘๐ บาทค่าตรวจเผา ๓๒ อัฐ ถ้าเงินเกินกว่าชั่ง ๑ ขึ้นไปอีกเท่าใด ๆ ให้เรียกเงินค่าเผาขึ้นไปอีกตามอัตรานี้ ถ้าเงินภาษีในเรือลูกค้าลำหนึ่งทั้นต่ำกว่า ๓ บาทลงมา ห้ามมิให้เรียกค่าตรวจเผาแต่ลูกค้า

ข้อ ๔ ถ้าเรือลูกค้าบรรทุกสิ่งของได้เสียเงินค่าภาษีในด่านชั้นนอก หรือด่านชั้นในแล้วก็ดี ล่วงมาถึงด่านใด ให้เจ้าพนักงานเสมียนตรวจสอบตัวฎีกา แลสิ่งของให้ถูกต้องแล้ว ให้ประทับตราสำหรับด่านภาษีลงไว้ด้วย ถ้าสิ่งของเกินผิดจากตัวฎีกา ก็ให้เรียกภาษีจำเพาะสิ่งของที่เกินนั้น แต่ห้ามมิให้เกาะกุมหน่วงเหนี่ยวกักขังไว้ให้เสียเวลา แลไม่ให้เรียกค่าตรา ค่าธรรมเนียมตรวจต่าง ๆ แต่ลูกค้าเปนอันขาด

พ.ร.บ. นี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๕)

TUDC 19/02/2564

พนักงานเสมียนศุลกรักษ์ด่านหนึ่งด่านใดขัดขืนไม่ทำตามข้อบังคับ
น แลประพฤติผ่าผืนทำที่ไม่เปนยุติธรรม คิดหาผลประโยชน์โดย
อุบายต่าง ๆ ให้ราษฎรถูกค้าได้ความเดือดร้อนอย่างหนึ่งอย่างใด
มีผู้มาร้องกล่าวโทษชำระได้ความจริง จะลงโทษผู้กระทำผิดล่วงข้อ
บังคับตามโทษานุโทษให้จงหนัก

กฎให้ไว้ณวันที่ ๑ สิงหาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒[๒๖]

พ.ร.บ. นี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๕)

ประกาศ
ในการรชฎาภิเศก

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬา-
ลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯให้ประกาศแก่
พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าทูลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ทั้งฝ่าย
น่าฝ่ายในให้ทราบทั่วกันว่า วันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒[๒๖]
นี้ เปนวันอันตรงกับวันซึ่งได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ รัชการบันจบ
รอบ ๒๕ ปีบริบูรณ์นั้น ทรงพระอนุสรคำนึงถึงมหามงคลพิเศษสมัย
เช่นนั้น ได้มีมาแล้วในรัชกาลของพระเจ้าแผ่นดินในพระบรมราชวงษ์
ต่าง ๆ ในกรุงทวาราวดีศรีอยุทธยาโบราณแลกรุงธนบุรี ทั้งในพระ
บรมราชวงษ์ปัตยุบันนี้ ซึ่งประดิษฐานแลดำรงกรุงรัตนโกสินทร

TUDC 19/02/2564

พนักงานเสมียนศุลกรักษ์ด่านหนึ่งด่านใดขัดขืนไม่ทำตามข้อบังคับ
น แลประพฤติผ่าผืนทำที่ไม่เปนยุติธรรม คิดหาผลประโยชน์โดย
อุบายต่าง ๆ ให้ราษฎรถูกค้าได้ความเดือดร้อนอย่างหนึ่งอย่างใด
มีผู้มาร้องกล่าวโทษชำระได้ความจริง จะลงโทษผู้กระทำผิดล่วงข้อ
บังคับตามโทษานุโทษให้จงหนัก

กฎให้ไว้ณวันที่ ๑ สิงหาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒[๒๖]

พ.ร.บ. นี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๕)

ประกาศ
ในการรชฎาภิเศก

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬา-
ลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯให้ประกาศแก่
พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าทูลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ทั้งฝ่าย
น่าฝ่ายในให้ทราบทั่วกันว่า วันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒[๒๖]
นี้ เปนวันอันตรงกับวันซึ่งได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ รัชการบันจบ
รอบ ๒๕ ปีบริบูรณ์นั้น ทรงพระอนุสรคำนึงถึงมหามงคลพิเศษสมัย
เช่นนั้น ได้มีมาแล้วในรัชกาลของพระเจ้าแผ่นดินในพระบรมราชวงษ์
ต่าง ๆ ในกรุงทวาราวดีศรีอยุทธยาโบราณแลกรุงธนบุรี ทั้งในพระ
บรมราชวงษ์ปัตยุบันนี้ ซึ่งประดิษฐานแลดำรงกรุงรัตนโกสินทร

TUDC 19/02/2564

มหินทรายุทธยาบรมราชธานี ณประเทศบางกอก ซึ่งเปนพระบรม
ราชบรรพบรษ นับเรียงลำดับพระเจ้าแผ่นดิน ถึง ๓๘ พระองค์มาแต่ปู่
กาลราชสมบัติทเสมอแลยิ่งกว่ารัชกาลบัดยุบัน ก็เพียง ๘ พระองค์
เท่านั้น ควรบำเพ็ญพระราชกุศลในมหามงคลพิเศษสมัยเช่นนี้ อุทิศ
ถวายจำเพาะแด่พระเจ้าแผ่นดินทุกพระองค์นั้น จึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้เผดียงพระราชาคะณะ พระครูฐานานุกรมปเรียญ
แลเจ้าอธิการตามพระอาราม ในแขวงจังหวัดกรุงทวาราวดี แลเมือง
ลพบุรี เมืองอ่างทอง ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อน ฤๅพระบรมวงษา-
นุวงษ์ ในพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น ๆ ได้ทรงสร้างแลปฏิสังขรณ์
สืบมา มีจำนวน ๓๘ รูปเจริญพระพุทธมนต์ วันที่ ๓๐ กันยายน แลวัน
ที่ ๑ ตุลาคม รับพระราชทานฉันแล้วมีเทศนาทเปนส่วนรัชกาลบัดยุบัน
กัณฑ์ ๑ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ขอแรงพระบรมวงษา-
นุวงษ์แลข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งฝ่ายน่าฝ่ายใน ทได้ตามเสด็จ
พระราชดำเนินมาทพระราชวังบางปอินนี้ ทำซุ้มลับแลไฟ เปนเครื่อง
ประดับสำหรับสักการะ ทรงพระราชอุทิศถวายจำเพาะแด่พระเจ้า-
แผ่นดินองค์ละซุ้ม แลโคมรูปต่าง ๆ เปนเครื่องอลังการเพิ่มเติม ซุ้ม
ลับแลเพลิงนั้น ทรงพระราชอุทิศถวาย แลพระ ราชทานแก่บรรพ-
บุรุษแลบรรพสัตรี พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท
ทั้งฝ่ายน่าฝ่ายใน ทได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณ มีความ
สวามิภักดิ์ในพระเจ้าแผ่นดินทุกรัชกาล แลได้ปฏิบัติ ราชการแล
รับอาษา มีความดีแลชื่อเสียงปรากฏในพระราชพงศาวดารเปนลำ
ดับมา บรรดาทล่วงลับไปแล้วนั้นด้วย

อนึ่งในมหามงคลพิเศษสมัยทราชสมบัติเจริญมาครบรอบ ๒๕ ปี

TUDC 19/02/2564

บริบูรณ์เช่นนี้ควรจะมีสิ่งที่หมาย ให้เปนที่ระฦกในมหามงคลพิเศษสมัยเช่นนี้ไว้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สร้างเหรียญเงินน่า ๑ เปนพระบรมรูปแลอักษรจาฦกว่า สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บรมราชาธิราช น่า ๑ มีอักษรจาฦกว่า ที่ระลึกการพระราชพิธีฉลองศิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี วันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ มีห่วงห้อยแพรแถบศริชมฦขอบขาว สำหรับติดแนบเสื้อชั้นนอก ฯ ณ ะอกข้างซ้าย สำหรับฝ่ายน่า แลเหรียญเงินเปล่าไม่มีห่วงห้อย แลแพรแถบสำหรับฝ่ายใน พระราชทานชื่อเหรียญนี้ว่า “รชฎาภิเศกมาลา” พระราชทานแก่พระบรมวงษานุวงษ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทให้เปนที่ระฦก แลจะได้พระราชทานในการพระราชพิธีฉัตรมงคล แลฉลองพระไตรปิฎกในวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ อีกคราวหนึ่ง บรรดาผู้ที่ได้รับพระราชทานเหรียญรชฎาภิเศกมาลานี้แล้ว ให้ไปลงนามแลชื่อในสมุดทเบียนกระทรวงมุรธาธรแล้ว ใช้ติดแนบเหรียญนี้ได้ตลอดไปจนสิ้นอายุ เมื่อผู้ที่ได้รับพระราชทานล่วงลับไปแล้ว เหรียญนี้ให้ตกแก่บุตรหลานผู้ที่จะได้รับมรฎกไว้เปนที่ระฦกสืบไป แต่ผู้ที่รับมรฎกนั้นจะใช้ติดแนบเหรียญรชฎาภิเศกมาลานี้ไม่ได้ ผู้ที่จะติดแนบเหรียญนี้ได้ก็เฉพาะแต่ผู้ที่ได้รับพระราชทานในมหามงคลสมัยสองคราวที่กล่าวอ้างมาข้างบนแล้วนี้เท่านั้น ส่วนเหรียญที่ไม่มีห่วงแพรแถบ สำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายในนั้น ผู้ที่ได้รับพระราชทานแล้ว ให้เก็บไว้เปนที่ระฦก ฤๅจะมาทำเปนเครื่องประดับ แลภาชนะมีเข็มกลัด กำไลมือตลับเปนต้นก็ได้ บรรดาผู้ที่ได้รับพระราชทานเหรียญไปแล้ว ทั้งฝ่ายน่าแลฝ่ายใน ไม่มา

TUDC 19/02/2564

ลงนามในสมุดทเบียนกระทรวงมุรชาธรแล้ว จะใช้ติดแนบเหรียญนั้นไปไม่ได้ ให้ถือว่าเปนเหรียญปลอมมิใช่ของพระราชทานอันทชอบ

ประกาศมาวันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๒ ๒๖

พระราชบัญญัติ

เครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า

รัตนโกสินทร ศก ๑๑๒ ๒๖ (ฝ่ายน่า)

ศุภมัสดุพระพุทธศาสนกาล เปนอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๖ พรรษา ปัตยุบันกาล รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒ ๒๖ ตุลาคมมาศ ปฐมมาศาหคุณ ปวัตติ์รวิวาร ปัญจมรัชกาล ฉัพพิสติมสังวัจฉรเชตร บริเฉทกาล กำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงษ์ วรุตมพงษบริพัตร วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เปนพระเจ้าแผ่นดินสยาม ทั้งฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ แดนดินแดนทั้งหลายที่ใกล้เคียง คือลาวเฉียง ลาวกาว มลายู กะเหรี่ยง แลอื่น ๆ เสด็จออก ณ พระที่นั่งอนันตมหาสมุทรมหาปราสาท โดยสถานบุรพาภิมุข พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในการพระราชพิธีสมโภชศิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

TUDC 19/02/2564

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า เมื่อณวันอาทิตย์ เดือนสิบสอง แรมสิบสองค่ำ ปีรกาเบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕ ได้ทรงพระราชดำริห์สถาปนา เครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า โดยกระแสพระราชดำรัสมีข้อความดังนี้

"เราพระเจ้ากรุงสยาม ขอประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์แลท่านเสนาบดี แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ให้ทราบทั่วกันว่า ซึ่งท่านทั้งหลายได้มอบศิริราชสมบัติให้เรายกขึ้นเปนพระเจ้ากรุงสยาม มิได้มีความรังเกียจนั้น เราคำนึงคิดเห็นการดีของท่านเปนอันมาก ด้วยแต่กรุงเทพทวารวดีศรีอยุทธยาเก่ายังดำรงอยู่นั้น พระเจ้าแผ่นดินได้ดำรงราชสมบัติมาถึง ๓๕ พระองค์ เวลาเมื่อเปลี่ยนผลัดแผ่นดินใหม่ บางครั้งก็เกิดยุทธนาการแย่งชิงด้วยอำนาจ ซึ่งกันแลกันจนถึงเกิดศึกในกลางพระนคร เปนพิบัติต่าง ๆ ด้วยถือเปนพวกเปนเหล่า แตกร้าวปราศจากสามัคคีมานะทฤษฎี ไม่คิดตามการที่สมควรแทบจะทุกครั้งทุกคราวมา จนถึงตั้งกรุงรัตนโกสินทร์มหินทรายุทธยาวันนี้ พระบรมราชวงษ์ ซึ่งได้ดำรงศิริราชสมบัติเปนปฐมกษัตริย์มาถึง ๕ พระองค์ นับได้ ๙๐ ปีเศษ จนถึงแผ่นดินปัตยุบันนี้ ก็มิได้เกิดยุทธนาการแย่งชิงกัน ให้ได้ความเดือดร้อนแก่ประชาราษฎรแต่สักครั้งหนึ่งเลย ควรจะเห็นความดีความชอบอันใหญ่ยิ่ง ในพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการทั้งปวง ด้วยเรานี้มีอายุน้อย กว่าพระเจ้าแผ่นดินแต่กาลก่อน ๆ มา ท่านทั้งปวงก็มิได้มีความรังเกียจ เพราะท่านมีใจระฦกถึงพระเดชพระคุณสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเปนต้นบรมวงษ์มาทุก ๆ พระองค์ โดยลำดับ รับฉลองพระเดชพระคุณมิให้เสื่อมสูญ

TUDC 19/02/2564

เสียพระเกียรติยศ มีความสวามิภักดิ์สมัคสโมสรพร้อมเพรียงกัน การจึ่งเรียบร้อยตลอดมาได้ ก็เห็นความดีความชอบในพระบรมวงษานุวงษ์ แลท่านเสนาบดีแต่ก่อน ซึ่งล่วงไปแล้วก็ดี แลที่ยังดำรงอยู่ในบัดยุบันนี้ก็ดี มีฉันทัชยาไศรยพร้อมใจกันภักดิ์สัตย์ซื่อต่อพระบรมราชวงษ์นี้ จึงได้สืบอิศริยยศต่อ ๆ มา ตามตระกูลเนื่องกันโดยการปรกติมิได้คิดอริร้าวราน ก็เปนความดีอย่างยิ่ง เพราะฉนั้นเรามีจิตรคิดจะทำนุบำรุงวงษ์ตระกูลของท่านทั้งหลาย ให้เจริญยืนยาวปรากฏไปสิ้นกาลนาน จึ่งให้สร้างตราเครื่องราชอิศริยยศ* สำหรับสำแดงอิศริยยศแลความชอบ แห่งท่านผู้ทีมียศบันดาศักดิ์สืบวงษ์ตระกูลมาเพื่อให้รฤกถึงท่านผู้ใหญ่ที่ได้รักษาแผ่นดินบังคับการมาแต่ก่อน ตลอดจนถึงท่านผู้ที่ได้ทำนุบำรุงแผ่นดินแลรักษาการบัดยุบันนี้ จะได้เห็นว่าสืบเนื่องตระกูลวงษ์ท่านไปสิ้นกาลนาน เปนเกียรติยศแก่ท่านผู้มีความชอบทุก ๆ ตระกูลเนื่องไปมิให้เสื่อมทราม แล้วจงตั้งจิตรพร้อมใจกันช่วยทำนุบำรุงแผ่นดิน แลช่วยรักษาวงษ์ตระกูลซึ่งกันแลกันสืบต่อไป ให้ปราศจากอคติสี่ประการ ประกอบสามัคคีสโมสรเปนนิรันตรกาล ฉลองพระเดชพระคุณแต่ปฐมบรมกษัตริย์มา ให้มีความสุขศิริสวัสดีอายุวัฒนยืนนานจงทุกท่านทุกนายเทอญ”

แล้วจึ่งมีพระบรมราชโองการ ดำรัสสั่งเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี ศรีสุริยวงษ์ราชพงษ์นิกรานุรักษ์ มหาสวามิภักดิ์บรมราโชปการาภิรมย์ สรรโพดมกิจวิจารณ์ มหามณเฑียรบาลบดินทร์ราชนิเวศนินทรามาตย์ อันเตบุริกนาฏเสนาบดี อภัยพิริยปรากรมพาหุ (มั่ง) ซึ่งเปนประธานาธิบดีในกรมวัง ให้ประกาศแก่พระบรม

---

* เดิมเรียกเครื่องราชอิศริยยศ พึ่งแก้ภายหลังเปนอิศริยาภรณ์

TUDC 19/02/2564

วงษานุวงษ์แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน ฤๅผู้หนึ่งผู้ใดที่จะได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ในแผ่นดินสยาม ให้ทราบทั่วกันว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สร้างตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ สำหรับพระราชทานสำแดงอิศริยยศ แลความชอบ ผู้ที่มียศบันดาศักดิ์ตระกูลวงษ์สืบมา เพื่อจะให้เปนที่รฤกถึงท่านผู้ใหญ่ที่ได้รักษาแผ่นดินแลรักการมาก่อน ตลอดจนถึงท่านผู้ที่ได้ทำนุบำรุงแผ่นดิน แลรักษาการประจุบันด้วย จะได้เปนที่รฤกสืบตระกูลของท่านไปสิ้นกาลนาน จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งพระราชบัญญัติ แลคำประกาศไว้สำหรับดวงตรา เพื่อจะให้ท่านทั้งปวงทราบทั่วกันเปนพระราชบัญญัติ ๑๕ มาตรา

ครั้น ณ วัน ๓ เดือนยี่แรม ๑๐ ค่ำปีจอ อัฐศก จุลศักราช ๑๒๕๗ ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ออกพระราชบัญญัติเพิ่มเติมอีก ๕ ข้อ ณวัน ๓ ที่ ๑๙ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘ ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ออกพระราชบัญญัติเครื่องราชอิศริยาภรณ์แก้ไขเพิ่มเติม เนื่องกับตราจุลจอมเกล้าด้วย เปนเนื้อความ ๘ ข้อ ณวัน ๒ ที่ ๑๖ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๑ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพ้ากาณุรังษีสว่างวงษ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช คณาธิบดีเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า ได้รับพระบรมราชโองการประกาศเปนพระราชบัญญัติเพิ่มเติมอีก ๕ ข้อ

บัดนี้ทรงพระราชดำริห์ เพื่อจะให้เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ มีเกียรติคุณไพศาลวิเศษยิ่งขึ้น แลทรงพระปรารภมหามงคลสมัยอันอุดมในการพระราชพิธีสมโภชศิริราชสมบัติ อันได้เสด็จดำรงสยามรัฐ

TUDC 19/02/2564

มณฑลสกลอาณาจักร มาบรรจบครบ ๒๕ ปีเต็มบริบูรณ์ สมควรที่จะรวบรวมพระราชบัญญัติที่ได้ โปรดเกล้าฯ ให้ออกเป็นคราวๆ มานั้น ให้เป็นหมวดหมู่เดียวกัน แลแบ่งเป็นฝ่ายน่าฝ่ายใน แก้ไขเพิ่มเติมขึ้นอีกให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติทั้งปวงที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเสีย แล้วมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ เฉพาะพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิชาดา เสนาบดีกระทรวงมุรธาธร ให้ตราพระราชบัญญัติใหม่นี้ไว้เป็นแบบฉบับ สำหรับปกครองเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า จัดเป็นหมวดมาตราไว้ ดังจะว่าต่อไปดังนี้

มาตรา ๑ เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกว่า เครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า

มาตรา ๒ เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ให้แบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นที่ ๑ สำหรับพระผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นเจ้าของตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ดวงหนึ่ง ดวงตราแลสายสร้อยประดับเพชรรัตน์ทั้งสิ้น สำหรับคณาธิบดีดวงหนึ่ง สำหรับพระราชทาน ๒๐ ดวง รวม ๒๒ ดวง เป็นชั้นที่หนึ่ง ชื่อปฐมจุลจอมเกล้า

ชั้นที่สอง ๘๐ ดวง ชื่อทุติยจอมเกล้า กับดวงตราวิเศษอีก ๕๐ ดวง

ชั้นที่สาม ๑๐๐ ดวง ชื่อตติยจุลจอมเกล้า กับดวงตราเหรียญเงิน ชื่อตติยานุจุลจอมเกล้าอีก ๑๐๐ ดวง รวมดวงตรา ๓๕๒ ดวงเท่านั้น

มาตรา ๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลรัชชทายาท ฤๅผู้ที่ได้สืบอายุกราชสันติวงษ์ ดำรงราชอิศริยยศเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบ

TUDC 19/02/2564

ไปในพระบรมราชวงษ์นั้น จะเปนเจ้าเปนใหญ่เปนประธานของตรา
เครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นอยู่เสมอเปนนิตย์

มาตรา ๔ จะทรงตั้งพระบรมราชวงษ์ผู้มีเกียรติยศอย่างสูงซึ่ง
เปนที่เต็มพระราชหฤไทยให้ว่าการเปนคณาธิบดี มีพนักงานที่จะตรวจ
ตรารักษาเกียรติยศ ข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศ สำหรับ
เครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น ให้พวกสมาชิกแลเจ้าพนักงานประพฤติ
ให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติทั้งสิ้น แลเปนผู้เชิญตราถวายใน
การตั้งสมาชิกใหม่ด้วย

มาตรา ๕ ตวงตราชั้นที่หนึ่งสำหรับพระราชทานพระบรมราช-
วงษานุวงษ์ผู้ใหญ่ซึ่งเปนหัวน่าในราชตระกูล แลท่านเสนาบดีแลหัว
เมืองซึ่งเปนเมืองเอก ที่มีถานันดรยศเปนเจ้าพระยา

มาตรา ๖ ชั้นที่สองสำหรับพระราชทานพระองค์เจ้าต่างกรม แล
ยังไม่ได้ตั้งกรม แลข้าราชการที่ได้รับพานทอง ตวงตราวิเศษนั้น
สำหรับพระราชทานในพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการซึ่งได้รับ
พานทอง ซึ่งมีความดีควรจะเพิ่ม แล้วแต่จะพระราชทาน

มาตรา ๗ ชั้นที่สาม สำหรับพระราชทานบุตรฤาหลานชายที่ ๑
ของท่านผู้ที่ได้ตวงตราชั้นที่หนึ่ง แต่ในขณะเมื่อบิดายังมีชีวิตอยู่ แล
สำหรับพระราชทาน บุตรฤาหลานชายที่ ๑ ของท่านผู้ที่ได้รับตวงตรา
ชั้นที่ ๒ เมื่อบิดาสิ้นชีพแล้ว

มาตรา ๘ บุตรชายใหญ่ ซึ่งจะได้รับตราแทนบิดาสืบตระกูล
ต่อไปนั้น จะต้องพระราชทานบุตรชายใหญ่ซึ่งเกิดด้วยภรรยาหลวง
ถ้าบุตรภรรยาหลวงไม่มี จึงจะพระราชทานบุตรภรรยาน้อยซึ่งเปนผู้

TUDC 19/02/2564

ใหญ่ อนึ่งบุตรชายใหญ่ของท่านที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์เปนที่ ๑ กดท ๒ กดน เปนนักเลงสุราเล่นเบี้ยไม่เปนราชการ ไม่ควรที่จะรักษาเครื่องราชอิศริยาภรณ์ไว้ได้ ก็ให้เจ้าพนักงานมีแต่บาญชีไว้ไม่ให้ดวงตราไป ฤๅบิดาปรารถนาจะให้บุตรรองๆ ลงไป คนใดคนหนึ่งซึ่งได้รับราชการ เปนผู้รับตระกูลตนสืบต่อไป แทนบุตรใหญ่ซึ่งไม่เปนราชการ จะขอพระราชทานยกตราจุลจอมเกล้าให้บุตรผู้รองรับ ถ้าทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร ก็โปรดเกล้าฯ ให้เปนไปตามประสงค์ เปนการพิเศษได้ ถ้าบุตรชายนั้นถึงแก่กรรมแล้วก็เปนสูญ อนึ่งถ้าบุตรชายใหญ่เสียจริตฤๅถึงแก่กรรมเสีย แต่บิดายังมีชีวิตอยู่ ตรานั้นต้องตกแก่หลานซึ่งเปนบุตรของบุตรชายใหญ่ ถ้าหลานชายใหญ่ไม่มี ให้ตกแก่หลานรองลงไปตามลำดับ ถ้าหลานซึ่งเปนบุตรของบุตรชายใหญ่ไม่มี ตกเปนของบุตรชายที่สอง ที่ร่วมมารดาเดียวกันกับบุตรที่หนึ่ง ถ้าบุตรชายที่สองไม่มีตัว ก็ให้ตกแก่หลาน ตามลักขณที่ว่าไว้ ในส่วนบุตรชายที่ ๑ นั้น ถ้าบุตรหลานเช่นนั้นไม่มี ให้ตกเปนของบุตรชายคนใดคนหนึ่งซึ่งเปนคนเรียบร้อยแลได้ราชการดีกว่าบุตรอื่นๆ ในตระกูลนั้น ถ้าบุตรชายไม่มี ก็ให้ตกแก่หลานชายคนใดคนหนึ่งดังกล่าวแล้วในส่วนบุตรนั้น ถ้าบุตรฤๅหลานคนไรซึ่งได้รับตรานั้น ทำราชการดีเลื่อนยศขึ้นเปนชั้นที่ ๒ ฤๅชั้นที่ ๑ กดี ก็ได้สืบตระกูลนั้นไปในบุตรแลหลาน ตามอย่างที่ว่ามาแล้วนั้น ถ้าไม่ได้เลื่อนยศคงอยู่แต่ชั้นที่ ๓ เมื่อถึงแก่กรรมแล้วบุตรของผู้นั้นไม่ได้รับ เปนขาดกันเท่านั้น

มาตรา ๙ ถ้าจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งผู้ที่ยังไม่มีตระ-

TUDC 19/02/2564

กูลมาแต่เดิม ฤาบุตรีที่รองคนใหญ่ของผู้ที่มีตระกูลมาแต่เดิม ให้ตั้งตระกูลสืบต่อไป ก็จะพระราชทานวงตราชั้นที ๑ ฤาที ๒ บุตรของผู้นั้นจึงจะได้รับตรารักษาตระกูลนั้นต่อไป ดังเช่นว่ามาแล้วนั้น แต่จะไม่พระราชทานชั้นที ๓ แก่ผู้ที่จะได้ตั้งตระกูลใหม่เลย

มาตรา ๑๐ วงตราชั้นที ๓ นั้น ถ้าบุตรได้รับพระราชทานสืบตระกูลบิดา จะได้รับพระราชทานตราดิยุดจอมเกล้า ถ้าหลานสืบตระกูลปู่ จะพระราชทานตราดิยานุจุดจอมเกล้า

มาตรา ๑๑ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ แลพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลบัดยุบัน อันเปนรัชกาลที่ได้ทรงประดิษฐาน เครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นสมควรที่จะได้รับพระราชทานตราปฐมจุลจอมเกล้า ให้เปนกิตติมศักดิ์สมาชิกนอกจำนวนได้ทุกพระองค์ เปนส่วนพิเศษสูงกว่าสามัญสมาชิก แลไม่เกี่ยวกับจำนวน ๒๐ ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๒ พระบรมวงษ์ซึ่งเปนอุภัยบักษ์คือสมเด็จพระราชโอรสนัดา สืบสันตติเปนบันทัดเนื่องตรงลงมาจากพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ปฐมบรมกษัตย์ ในพระบรมราชวงษ์บัดยุบันนี้ ดำรงพระยศเปนสมเด็จเจ้าฟ้าแล้ว จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตั้งให้เปนกิตติมศักดิ์สมาชิกรับตราจุลจอมเกล้าณเวลาหนึ่งเวลาใด แล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเปนนอกจำนวนเหมือนกัน แลบันดาพระบรมวงษ์ ซึ่งดำรงพระยศเปนสมเด็จเจ้าฟ้า ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์จุลจอมเกล้าอยู่แล้วก็ดี แต่นี้ไปให้ถือว่า ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริ-

TUDC 19/02/2564

ยากรณ์สำหรับตระกูลนั้น เปนชนิดนอกจำนวนเหมือนกัน ผู้ที่เปน
กิตติมศักดิ์สมาชิกจำพวกนี้ ต่ำกว่าจำพวกในมาตรา ๑๑ แต่สูงกว่า
สามัญสมาชิก

มาตรา ๑๓ เจ้าในเมืองประเทศราช ซึ่งได้รับพระราชทานเครื่อง
ยศพานทอง ถ้าทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรที่จะได้รับเครื่องราช
อิศริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ชั้นที่ ๑ ที่ ๒ ก็จะพระราชทานแต่ไม่เปน
เครื่องยศประจำตำแหน่ง ซึ่งจำเปนจะพระราชทานทุกคน แลจำพวก
นี้เปนวิสามัญสมาชิกอีกพวกหนึ่ง มีลำดับยศเสมอกับสามัญสมาชิก
ในจำนวนทั้งปวง

มาตรา ๑๔ ผู้ซึ่งได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์พิเศษ เปนกิต-
ติมศักดิ์สมาชิกแลวิสามัญสมาชิกรวม ๓ จำพวก ดังในมาตรา ๑๑
มาตรา ๑๒ มาตรา ๑๓ นั้น ถ้าได้รับชั้นที่ ๑ บุตรใหญ่ได้รับเครื่องราช
อิศริยาภรณ์ชั้นที่ ๓ แต่บิดายังมีชีวิตอยู่ชั้นที่ ๒ บุตรใหญ่ได้รับเครื่อง
ราชอิศริยาภรณ์ชั้นที่ ๓ ในเวลาบิดาล่วงไป เหมือนผู้ซึ่งได้รับพระ
ราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ในจำนวนเดิม แต่คงเปนกิตติมศักดิ์
สมาชิกฤๅวิสามัญสมาชิกไปตามบู่ฤๅบิดานั้น

มาตรา ๑๕ ผู้ซึ่งได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์พิเศษนั้น ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มียศแลอำนาจ ซึ่งจะมีขึ้นด้วยได้รับพระราช-
ทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น เหมือนกับผู้ซึ่งได้รับพระราชทาน
เครื่องราชอิศริยาภรณ์ในจำนวนเดิม ทุกสิ่งทุกประการ

มาตรา ๑๖ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน แลพระราชวงษานุวงษ์ บันดา
เจ้าต่างประเทศเมื่อทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรแล้ว ณเวลาหนึ่ง

TUDC 19/02/2564

เวลาใด จะพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้าให้เปนกิตติมศักดิ์สมาชิก แลชาวต่างประเทศที่ได้รับราชการของกรุงสยาม ฤๅผู้ที่มีบันดาศักดิ์ในเมืองต่างประเทศ ถ้าทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร ก็จะพระราชทานให้เปนวิสามัญสมาชิก ของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น จะเปนชั้นที่ ๑ ฤๅที่ ๒ ที่ ๓ ชั้นใดชั้นหนึ่งก็ได้ เปนจำนวนเพิ่มเติมต่างหาก นอกจากจำนวนที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ โดยลำดับชั้นเปนส่วนเฉพาะตัว ไม่เกี่ยวกับการที่จะพระราชทานตราชั้นที่ ๓ สืบตระกูลแก่บุตรหลานต่อไปอีก

มาตรา ๑๗ ดวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า สำหรับสมาชิกนั้นชั้นที่ ๑ ชื่อปฐมจุลจอมเกล้า มีดวงตราเล็ก ขอบตราข้างน่าเปนแฉกแปดแฉก ลงยาราชาวดีสีชมภู มีรัศมีทองออกตามระหว่างแฉก มีใบไชยพฤกษ์สองข้าง ลงยาราชาวดีสีเขียว กลางดวงตรานั้นเปนพระราชสาทิศฉายาลักษณ์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอบพระราชสาทิศฉายาลักษณ์ ลงยาชาราวดีสีชาบ ในกลางขอบมีตัวอักษรทองว่า “เราจะบำรุงตระกูลวงษ์ให้เจริญ” ปลายแฉกข้างบนมีจุลมงกุฎ ละยาราชาวดีสีเขียว สีแดง สีชาบ สีขาว ด้านหลังดวงตรานั้นเหมือนอย่างข้างน่า แปลกแต่ที่กลางดวงตรานั้นเปนรูปช้างสามเศียร ลงยาราชาวดีสีขาว บนหลังช้างมีรูปตรีศูล ลงยาราชาวดีสีขาว ขอบรอบช้างนั้นเปนจักร ลงยาราชาวดีสีขาวพื้นแดง ในขอบจักรมีตัวอักษรทองว่า “ปีระกา เบญจศก ศักราช ๑๒๓๕” ดวงตรานี้สำหรับห้อยผ้าสพายสีชมภูอ่อน

TUDC 19/02/2564

กว้าง ๔ นิ้ว ลพายบ่าซ้ายมาห้อยข้างขวา มีดวงตราใหญ่อีกดวงหนึ่ง มีอักษร 'จ' ทองคำประดับเพชรสามตัวไคว่กัน (คือจุฬาลงกรณ์-จุลจอมเกล้า) พันลีชมภู ขอบรอบตัว 'จ' ลงยาราชาวดีสีขาบ มีอักษรตัวทองว่า "เราจะบำรุงวงษ์ตระกูลให้เจริญ" มีแฉกในแปดแฉกเปนรัศมีทอง แฉกนอกแปดแฉกเปนรัศมีเงิน ลลักเปนเพชรโสร่ง ดวงตรานี้สำหรับติดเสื้อทอกข้างซ้าย แลมีสายสร้อยทองคำยาวหกสิบสามนิ้ว กลางสายสร้อยเปนรูปช้างสามเศียร มีจุฬมงกุฎอยู่บนหลังเครื่องสูงสองข้าง มีรูปราชลีห์ลชลีห์ประคองตราแผ่นดินอยู่กลาง มีอักษร จ. ป. ร. ไคว่กัน (คือจุฬาลงกรณ์บรมราชา) เปนอักษรพระนามาภิไธยอย่างย่อ ในแผ่นดินบัดยุบันนี้ ๒๕ ดวง ดวกบัว ๒๖ ดอก ลลับกันไปจนตลอด สายสร้อยนี้สำหรับติดเสื้อเมื่อเวลาเต็มยศอย่างใหญ่ ห้อยดวงตราเล็กที่สายสร้อยแทน แพรสายแถบลพาย ตราทั้งสองดวงแลสายสร้อยนี้ รวมเปนชั้นที่หนึ่ง แต่สายสร้อยนี้ ถ้าท่านผู้ที่ได้รับพระราชทานพานทองลงยาราชาวดี ก็จะได้รับพระราชทานสายสร้อยลงยาราชาวดี ถ้าได้พานทองสามัญ ก็จะพระราชทานสายสร้อยทองคำเปนอันดับ แต่กิดติมศักดิ์สมาชิกแลวิสามัญสมาชิกจำพวกมาตรา ๑๒ นั้น จะพระราชทานสายสร้อยอย่างใด ฤๅจะยกสายสร้อยเสียไม่พระราชทานด้วย ก็แล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ

มาตรา ๑๘ ชั้นที่สอง ชื่อทุติยจุลจอมเกล้า มีดวงตราเล็กเหมือนชั้นที่หนึ่ง ห้อยสายแถบลีชมภูอ่อนขนาดกลางกว้าง ๒ นิ้ว ลรวมคอแลมีดวงตราใหญ่เปนรัศมีเงินแปดแฉกกลางมีตัว 'จ' ทองคำสามตัวไคว่กัน พันลงยาราชาวดีสีชมภูอ่อน มีขอบลงยาราชาวดีสีขาบ

TUDC 19/02/2564

มีอักษรตัวทองว่า “เราจะบำรุงตระกูลวงษ์ให้เจริญ” สำหรับติดเสื้อทอกข้างซ้าย เปนดวงตราวิเศษสำหรับเพิ่มเข้าในชั้นที ๒

มาตรา ๑๙ ชั้นที ๓ ชอตติยจุลจอมเกล้า มีดวงตราเลกเหมือนชั้นที ๒ แต่ย่อมหน่อยหนึ่ง ห้อยสายแถบสีชมภูอ่อนขนาดเล็ก กว้างนิ้วกึ่ง มีเข็มทองสำหรับติดเสื้อทอกข้างซ้ายเปนชั้นที ๓ แลมีเหรียญเงินมีรูปตราเหมือนดวงตรา ตติยจุลจอมเกล้า แต่ไม่มีแฉกแลรัศมี ห้อยแพรแถบสีชมภู ขนาดเดียวกับตติยจุลจอมเกล้า ชอตติยานุจุลจอมเกล้า เพิ่มขึ้นในชั้นตติยจุลจอมเกล้าอีก รวมเปน ๓ ชั้นด้วยกันดังนี้

มาตรา ๒๐ บันดาท่านที่เปนสมาชิกในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ จะต้องหาเครื่องแต่งตนเปนเครื่องยศ สำหรับกับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ดังนี้ เลือกรุยตามบันดาศักดิ์แห่งตน แต่มีดวงตราเครื่องหมายบ่งชั้นเดือม แต่ไหมตามสีติดทอกข้างซ้าย ถ้าชั้นที ๑ รูปดาราปฐมจุลจอมเกล้า กว้างสูญกลาง ๔ นิ้ว ชั้น ๒ รูปดวงตราทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ กว้างสูญกลาง ๒ นิ้ว ชั้นที ๓ มีแต่อักษร จ. ๓ ตัวไขว่กัน พื้นชมภูมีแถบพื้นสีน้ำเงิน มีอักษรว่า “เราจะบำรุงตระกูลวงษ์” ล้อมรอบกว้าง ๕ นิ้ว

บันดาสมาชิกที่ได้รับตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ จะแต่งเครื่องแต่งดังกำหนดมานี้เสมอไป ในการประชุมใหญ่ฤๅในการพระราชพิธีต่าง ๆ เปนเวลาแต่งเต็มยศสรวมเสื้อครุยจะแต่งเครื่องนักได้ ฤๅจะแต่งเครื่องอื่นประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นักได้ เว้นแต่เวลาที่ประชุมตามกำหนดของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ จะแต่งเครื่องอื่นไม่ควร

TUDC 19/02/2564

มาตรา ๒๑ ท่านผู้ที่ได้รับตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ชั้นที่ ๑ จำพวกอื่น ถ้าได้รับตราจุลจอมเกล้าชั้นที่ ๑ เมื่อเวลาแต่งตัวเต็มยศจะใช้ตราจุลจอมเกล้าด้วย จะใช้ตราดวงเล็กสวมคอแขวนด้วยสาย-สร้อย ฤๅสายแถบขนาดกลางแทนสายสพายก็ได้ ฤๅจะใช้แต่ดวงดาราก็ได้

มาตรา ๒๒ เมื่อผู้ใดได้รับตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นแล้ว จะจำลองดวงตราให้เล็กลง จะประดับเพ็ชรประดับพลอยให้งามดีสำหรับไว้ใช้ ฤๅจะไว้ให้เปนที่ระฤกแก่บุตรหลานต่อไปก็ได้

มาตรา ๒๓ ผู้ซึ่งจะได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ทั้ง ๓ นั้น มีกำหนดอายุพ้น ๒๑ ปีขึ้นไปจึงจะรับได้ เว้นไว้แต่พระเจ้าลูกเธอ แลพระบรมราชวงษานุวงษ์ที่ได้รับตำแหน่งยศที่ต่างกรม แต่เมื่อพระชนมายุยังไม่ถึง ๒๑ ปี ฤๅได้พระราชทานพานทองเปนเครื่องยศแล้วก็ควรรับได้

มาตรา ๒๔ ผู้ซึ่งได้รับดวงตราทั้ง ๓ ชั้นนั้น มีประกาศนียบัตรเซ็นพระราชหัตถเลขา ประทับพระราชลัญจกรด้วยทุกดวง

มาตรา ๒๕ เมื่อถึงวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ตรงกับวันบรมราชาภิเศกครั้งหลัง ซึ่งเปนวันที่ได้ทรงสถาปนาเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้เปนวันกำหนดจะทรงตั้งสมาชิกใหม่ทุกปีไป ให้บันดาผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ทั้งปวงแต่งตัวเต็มยศสวมเสื้อครุยสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นมาประชุมกันบูชาพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในพระบรมราชวงษ์นี้ ที่ในพระบรมมหาราชวัง ให้พร้อมกันทุกท่านทุกนาย เหมือนแต่ก่อน แต่นอกจากวันกำหนดนี้จะ

TUDC 19/02/2564

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งสมาชิกใหม่ อาไศรยกาลนิยมแห่งสมัยอีนก็ได้

มาตรา ๒๒ บันดาท่านที่เปนสมาชิกเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ มีลำดับเกียรติยศอยู่น่าหลัง เทียบกับบันดาผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันตามลำดับชั้นดังนี้ คือปฐมจุลจอมเกล้าสูงกว่ามหาวราภรณ์ แต่อนุวัตรตามหลังท่านผู้ทรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันเปนโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์ ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษสูงกว่าจุลวราภรณ์ แต่ต่ำกว่ามหาสุราภรณ์ ทุติยจุลจอมเกล้าสูงกว่านิภาภรณ์ แต่ต่ำกว่าจุลสุราภรณ์ ตติยจุลจอมเกล้าสูงกว่าภูษนาภรณ์ แต่ต่ำกว่ามัณฑนาภรณ์ ตติยานุจุลจอมเกล้าสูงกว่าทิพยาภรณ์ แต่ต่ำกว่าภัทราภรณ์ ดังนี้ แลในพวกสมาชิกซึ่งได้รับพระราชทานตราชั้นเดียวกัน มีลำดับน่าหลังกันตามที่ได้รับพระราชทานดวงตราก่อนแลหลัง แลกิตติมศักดิ์ แลวิสามัญ สมาชิกจำพวกในมาตรา ๑๓ แลมาตรา ๑๖ นั้นเรียงลำดับ มิระเบียบในหมู่เดียวกันกับสามัญสมาชิก

มาตรา ๒๗ ท่านผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ทั้งปวง ให้หมายตัวอักษรท้ายชื่อบอกเครื่องราชอิศริยาภรณ์ คือ ป.จ. คือปฐมจุลจอมเกล้า แทนชั้นที่ ๑ ท.จ. ฤๅ ท.จ.ว. คือทุติยจุลจอมเกล้า ฤๅทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ แทนชั้นที่ ๒ ต.จ. ฤๅ ต.อ.จ. คือตติยจุลจอมเกล้า ฤๅตติยานุจุลจอมเกล้า แทนชั้นที่ ๓

มาตรา ๒๘ ผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์จุลจอมเกล้าชั้นที่ ๑ ที่ ๒ นั้น ทรงพระกรุณาโปรดผู้นั้นให้มียศบันดาศักดิ์เสมอ

TUDC 19/02/2564

ตำแหน่งที่ได้รับพระราชทานพานทอง คือใช้แคร่แลเรือกัญญาพนักทองแลอื่น ๆ ได้ตามยศพานทองทุกอย่าง แลผู้ที่ได้รับพระราชทานชั้นที่ ๓ นั้น ถ้าไม่มีบันดาศักดิ์ที่จะสรวมเสื้อครุยสำรดเงินได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้สรวมเสื้อครุยชุนด้ายขาวสำรดเงินได้ด้วย

มาตรา ๒๙ บันดาผู้ที่เปนสมาชิกของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้มิคิดเกี่ยวข้องในตัวเองประการใด ๆ ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบฝ่าลอองธุลีพระบาท จะโปรดเกล้า ฯ ให้มีตระลาการชำระเปนความรับสั่ง ฤๅให้ศาลพิจารณา แล้วแต่จะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร ฤๅผู้นั้นไม่อยากจะกราบบังคมทูลพระกรุณา ให้เปนที่ขุ่นเคืองใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท จะร้องพ้องตามโรงศาลตามธรรมเนียมก็ดี ฤๅมีผู้ทำฎีกาทูลเกล้า ฯ ถวาย ฤๅพ้องร้องกล่าวโทษผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ณโรงศาลก็ดี เมื่อพิจารณาความนั้นปรากฏว่าผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ชนะแก่ความ จะได้ค่าปรับไหมมากน้อยเท่าใด ส่วนพิไนยหลวงนั้นก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้เปนบำเหน็จแก่ผู้ซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นด้วย ถ้าผู้ซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์แพ้แก่ความจะต้องเสียค่าปรับไหมเปนสินไหมพิไนยมากน้อยเท่าใดต้องให้เสียเต็ม ไม่มียกเว้นสิ่งใดเหมือนกับผู้ซึ่งไม่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ทั้งปวงเหมือนกัน

มาตรา ๓๐ เพื่อว่าจะให้เปนเกียรติยศอันยิ่งใหญ่แก่สมาชิกทั้งปวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุญาต

TUDC 19/02/2564

ให้สมาชิกมีอำนาจที่จะใช้ดวงตราตามชั้น ที่ได้รับพระราชทานประดับในตราอาร์มสำหรับตนได้

มาตรา ๓๑ จะโปรดเกล้า ฯ ทรงตั้งเจ้าพนักงานไว้สำหรับรักษาเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น มีตำแหน่งฉัญจกราภิบาล ๑ เลขานุการ ๑ มุทรานุการ ๑ เจ้าพนักงานเหล่านั้น จะมีตำแหน่งยศตามระเบียบชื่อข้างบนนั้น แลมีน่าที่ดังกำหนดไว้ในมาตราทั้งหลาย ต่อไปนี้

มาตรา ๓๒ ฉัญจะกราภิบาลของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใด ตามแต่พระราชอัชยาไศรย์ จะทรงเห็นชอบเห็นควรให้รับตำแหน่งยศนั้น มีพนักงานสำหรับรักษาพระราชฉัญจกรสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น แลเปนผู้ประทับฤๅสั่งให้ประทับพระราชฉัญจกรในบันดาข้อพระราชบัญญัติ แลประกาศนียบัตรตราตั้ง แลหนังสือสำคัญซึ่งเกี่ยวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์ ที่จะต้องประทับพระราชฉัญจกรนั้นทั้งสิ้น แลเปนผู้รับพระบรมราชโองการทุกสิ่งทุกอย่าง ในการที่เกี่ยวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น แลเปนผู้ทำตราตั้ง แลเรียบเรียงข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศต่าง ๆ รับ ๆ สั่งของผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ ฤๅคณาธิบดีสั่งแก่เจ้าพนักงานต่าง ๆ เมื่อจะทรงตั้งสมาชิกใหม่ จะได้สั่งเลขานุการให้มีหนังสือแจ้งความแก่สมาชิกให้รู้ล่วงน่า แลเปนพนักงานดูผิดดูชอบให้สมาชิกแลเจ้าพนักงานประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติซึ่งมีอยู่แล้ว แลจะมีต่อไป แล้วแต่น้ำพระไทยของพระผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ แลคณาธิบดีจะทรงเห็นชอบเห็นควร ในการอย่างหนึ่งอย่างใดที่เกี่ยวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น ซึ่งนอกจากน่าที่ซึ่งกำหนดไว้ ฤๅในการใด ๆ ก็ดี แล้วแต่จะทรงสั่ง

TUDC 19/02/2564

มาตรา ๓๓ เลขานุการสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใด แล้วแต่พระราชอัธยาไศรย์ จะทรงเห็นชอบเห็นควรให้เป็นเลขานุการ มีพนักงานเป็นผู้ช่วยฌัญจกราภิบาลในการหนังสือทุกอย่าง ที่เกี่ยวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์น แลมีน่าที่เป็นพนักงานที่จะเรียกดวงตราเครื่องยศจากสมาชิกซึ่งล่วงลับไป ฤๅสมาชิกที่เป็นโทษต้องไล่ต้องถอดจากพวกในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น แลมีพนักงานที่จะเก็บแลจดบัญชี พวกที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นให้เต็มจำนวนทั้งอดีตประจุบัน แลจดหมายเหตุความดีความชอบของพวกในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น แลจดหมายเหตุต่าง ๆ ในการซึ่งเป็นไปแล้วฤๅจะเกิดขึ้น ฌงในสมุดสาระบบของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น ไว้สำหรับแผ่นดินทุกประการ แลเลขานุการต้องรู้จักตำบลบ้านแลชื่อตัวชื่อตั้งของพวกในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นซึ่งมีตัวอยู่ทั้งปวง ในเวลาวันประชุมตั้งสมาชิกใหม่ เลขานุการจะเป็นผู้นำสมุดข้อพระราชบัญญัติให้แก่พวกสมาชิก แลรับราชการอื่น ๆ ตามแต่ฌัญจกราภิบาลจะสั่ง

มาตรา ๓๕ มุทรานุการสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใด แล้วแต่น้ำพระไทยจะทรงเห็นชอบเห็นควรให้เป็นมุทรานุการ มีน่าที่เป็นพนักงานสำหรับเก็บรักษาตัวอย่างแลดวงตรา แลทำบัญชีตระกูลวงษ์ของสมาชิก ที่เรียกว่าวงษานุจริต แลรับราชการต่าง ๆ ตามแต่ผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่แลคณาธิบดีจะรับสั่ง ซึ่งฌัญจกราภิบาล จะแจ้งความมาให้ทราบตามรับสั่ง ถ้าเวลาทรงตั้งพวกสมาชิก มุทรานุการจะเป็นผู้จัดทำนั้นทั้งสิ้น

TUDC 19/02/2564

มาตรา ๓๕ ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น ต้องจัดการเผื่อที่จะส่งดวงตราเครื่องประดับที่ได้รับพระราชทานนั้นคืนแก่เจ้าพนักงานเมื่อสิ้นชนมชีพล่วงลับไปแล้ว ฤๅจะลาออกก็ต้องคืนดวงตราแก่เจ้าพนักงานโดยเร็ว ถ้าสิ้นชนมชีพแล้วต้องให้ผู้รับฤๅผู้จัดการมรฎกส่งคืน ในกำหนดอย่าให้เกินเดือน ๑ แต่ประกาศนียบัตรสำหรับดวงตรานั้น โปรดเกล้า ฯ พระราชทานไว้ให้เปนทรภกแก่บุตรหลานสืบต่อไป

มาตรา ๓๖ ถ้าผู้ที่ได้รับพระราชทานตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์จุลจอมเกล้าชั้นต่ำแล้ว เลื่อนเปนชั้นสูงขึ้นไปในตราจุลจอมเกล้านั้น ต้องคืนดวงตราชั้นต่ำที่ประดับอยู่เดิมนั้นแก่เจ้าพนักงาน

มาตรา ๓๗ บันดาพวกสมาชิกแลเจ้าพนักงานของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ถ้ามีความผิดเปนมหันตโทษก็ดี เปนมัชยมโทษก็ดี ที่เสื่อมเสียชาติตระกูลแลเสียเกียรติยศไม่สมควรที่จะเปนพวกแลเปนผู้ได้ ฤๅทรงพระราชดำริห์เห็นไม่สมควรจะดำรงตำแหน่งนั้น ก็จะทรงถอดทรงไล่ผู้ที่มีความผิดนั้นเสียจากสมาชิกฤๅเจ้าพนักงาน แลวเจ้าพนักงานจะเรียกดวงตราเครื่องประดับสำหรับอิศริยยศคืนในทันใด แลลบชื่อจากบัญชีสาระบบสำหรับแผ่นดิน การที่จะถอดไล่เสียจากพวก ฤๅเจ้าพนักงานในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ พระผู้เปนเจ้าเปนใหญ่พระองค์เดียว จะทรงวินิจฉัยพิจารณาพิพากษากิริยาอาการของผู้ที่จะทำผิดซึ่งจะถอดไล่เสียจากพวก ฤๅพนักงานในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ แลพระผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ทรงอำนาจไว้ว่า เวลาใดเวลาหนึ่ง ทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร ว่าจะตั้งผู้หนึ่งผู้ใดที่ถอดไล่

TUDC 19/02/2564

เสียจากพวก ฤๅเจ้าพนักงานในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น ให้คงตำแหน่งอิกก็ได้ตามแต่เหตุการที่ชอบที่ควรแล้วแต่จะทรงตั้ง

มาตรา ๓๘ เพื่อว่าจะมิให้มีข้อผิดที่เปนความไม่เข้าใจเกิดขึ้นด้วยเรื่องดวงตราเครื่องประดับ และเครื่องยศสำหรับสมาชิกเครื่องราชอิศยาภรณ์นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เขียนแบบเครื่องราชอิศริยาภรณ์ แลสายสร้อยดวงตราเครื่องยศ แลแพรแถบให้ได้สีแลขนาดทุกอย่าง ซึ่งจะประดับด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ แลห้ามมิให้เปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างหนึ่งอย่างใดที่นอกจากตัวอย่างเขียนไว้ให้นอกจากนั้นไปเปนอันขาด เว้นแต่พระราชทานพระบรมราชานุญาตโดยออกประกาศ เซ็นพระราชหัตถเลขา ประทับพระราชลัญจกร สำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นเปนสำคัญ จึงให้แก้ไขแปลงเปลี่ยนรูปที่เขียนไว้ได้

มาตรา ๓๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เก็บบาญชี จดหมายเหตุต่างๆ ตามพนักงานรวมไว้แห่งเดียวกันที่กระทรวงมุรธาธรในพระบรมมหาราชวัง กับทั้งดวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นด้วย

มาตรา ๔๐ พระราชบัญญัติซึ่งตั้งมานทุกๆ มาตรา แลข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศที่จะมีต่อไป ให้รักษาไว้โดยกวดขันอย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใดละเลยได้เปนอันขาด ยกไว้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาท ฤๅผู้จะสืบอายุกราชสันตติวงษ์ดำรงราชอิศริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไป จึงจะมีอำนาจที่แก้ไข ฤๅเติกถอนฤๅเพิ่มเติมข้อหนึ่งข้อใดในพระราชบัญญัตินั้นได้ แลถ้าจะมีข้อสำคัญที่ไม่เข้าใจสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นก็ดี จะทรงอธิบายชี้แจงทุกข้อทุกประ-

TUDC 19/02/2564

การ โดยออกประกาศประทับพระราชลัญจกรสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นเป็นสำคัญ ข้อที่แก้ไขอธิบายเหล่านี้ ต้องนับเข้าเป็นส่วนพระราชบัญญัติด้วย

พ.ร.บ. นี้มีแก้ไขเพิ่มเติม โดยประกาศ ลงวันที่ ๖ กันยายน ร.ศ.๑๓๑ (ดู ป.ช.ศ. เล่ม ๒๕ หน้า ๑๒๘)

พระราชบัญญัติ

เครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า

รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒ (ฝ่ายใน)

อนึ่งทรงพระราชดำริห์ว่า เมื่อปีรกาเบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕ เมื่อโปรดเกล้า ฯ ให้สร้างตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้านั้น ได้โปรดเกล้า ฯ ให้สร้างกล่องหมากแลหีบหมากเป็นเครื่องยศสำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการฝ่ายใน แลหม่อมห้ามเจ้าต่างกรมยังมิได้ตั้งกรม ท่านผู้หญิงภรรยาข้าราชการ ตามที่ทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรเป็นของพระราชทานคล้ายกับตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ กล่องแลหีบเหล่านั้นแบ่งเป็น ๓ ชั้น ชั้นที่ ๑ เรียกกล่องปฐมจุลจอมเกล้า ทำด้วยเงินกะไหล่ทอง

TUDC 19/02/2564

จำหลักเปนลายไชยพฤกษ์ พื้นลงยาสีขาบ ฝากล่องมีดวงดาราปฐม จุลจอมเกล้าอยู่กลาง มีขอบนอกเปนอักษรว่า “การพระราชพิธีบรม ราชาภิเศกบีรกาเบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕” มีดลับ ๔ ใบจัดเปน ครึ่งซีกตามรูปกล่อง ชั้น ๒ เรียกกล่องทุติยจุลจอมเกล้า สัณฐาน กล่องเหมือนกับปฐมจุลจอมเกล้า แปลกแต่กลางฝากล่องเปนดวง ดาราวิเศษของดราทุติยจุลจอมเกล้า แลมีดลับเพิ่มเปนส่วนพิเศษบ้าง ชั้น ๓ เรียกหีบตติยจุลจอมเกล้า เปนหีบหมากเงินก้าไหล่ทองจำหลัก ลายไชยพฤกษ์ พื้นลงยาสีขาบ ฝาหีบมีอักษรรอบอย่างเดียวกัน กลางมีรูปดวงดราตติยจุลจอมเกล้า แต่กลางเปนอักษร จ. ๓ ตัวไขว่ กันแทนพระบรมรูป กับมีหีบเงินสัณฐานอย่างชั้น ๓ นั้น แต่ไม่ได้ ก้าไหล่ทองลงยา สำหรับพระราชทานเปนชั้นต่ำลงไปคล้ายตติยานุ จุลจอมเกล้าฉนั้น กล่องแลหีบเหล่านี้ไม่มีกำหนดจำนวนอย่างใดเท่า ใดสุดแต่ทรงพระราชดำริห์เห็นว่า ผู้ใดสมควรก็พระราชทานให้เปน เครื่องยศ หามีประกาศนียบัตร แลพระราชบัญญัติปกครองประการ ใดไม่ แลการเก็บบาญชีก็เก็บข้างในไม่เกี่ยวกับเจ้าพนักงานข้างน่า เมื่อเวลาผู้ที่ได้ รับพระราชทานไปนั้น สิ้นชีพล่วงลับไป ก็ส่งคืนต่อ เจ้าพนักงานฝ่ายในเก็บรักษาไว้ ณพระคลังในเปนปรกติมาดังนี้

บัดนี้ทรงพระราชดำริห์เพื่อจะให้ผู้ที่ได้รับพระราชทานเกียรติยศ อันนี้ได้ มีเกียรติยศเปนที่เชิดชูบันดาศักดิยิ่งขึ้น แลทรงพระปรารภ มหามงคลสมัยอันอุดม ในการฉลองศิริราชสมบัติ อันได้เสด็จดำรง สยามรัฐมณฑลสกลอาณาจักรมาบรรจบครบ ๒๕ ปีเต็มบริบูรณ์ สม- ควรที่จะทรงสร้างเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า ฝ่ายในขึ้น เพื่อให้สมาชิกาผู้ได้รับพระราชทานได้ประดับตนเปนที่

TUDC 19/02/2564

แสดงเกียรติยศยิ่งขึ้น แลจะได้ตราพระราชบัญญัติจัดให้เปนหลักฐานมั่นคงสืบไป

จึงมีพระบรมราชโองการ ดำรัสเหนือเกล้าฯ เฉพาะพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เสนาบดีกระทรวงมุรธาธร ให้ตราพระราชบัญญัติไว้เปนแบบฉบับสำหรับปกครองเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้าฝ่ายใน จัดเปนหมวดมาตราไว้ดังจะว่าต่อไปนี้

มาตรา ๑ เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกว่าเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้าฝ่ายใน

มาตรา ๒ เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ให้แบ่งเปน ๔ ชั้น คือชั้นที่ ๑ สำหรับมหาสวามินีฤาคณาธิปตานี ๑ ดวง สำหรับพระราชทาน ๑๕ ดวง รวม ๑๖ ดวง ชื่อปฐมจุลจอมเกล้า

ชั้นที่สอง ๘๐ ดวง ชื่อทุติยจุลจอมเกล้า ชั้นที่สาม ๑๐๐ ดวง ชื่อตติยจุลจอมเกล้า ชั้นที่สี่ ๑๐๐ ดวง ชื่อจตุตถจุลจอมเกล้า รวมดวงตรา ๒๙๖ ดวงเท่านั้น

มาตรา ๓ จะทรงตั้งพระบรมราชวงษ์ฝ่ายใน ผู้มีเกียรติยศอย่างสูง ซึ่งเปนที่เต็มพระไทยให้ว่าการ เปนมหาสวามินีฤาคณาธิปตานี มีพนักงานที่จะตรวจตรารักษาเกียรติยศข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ให้สมาชิกาประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติทั้งสิ้น แลเปนผู้เชิญดวงตราถวาย ในการตั้งสมาชิกใหม่ด้วย

TUDC 19/02/2564

มาตรา ๕ ดวงตราชั้นที่ ๑ สำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ผู้ใหญ่ซึ่งเปนหัวน่าในราชตระกูลฝ่ายใน แลที่มิพระเกียรติยศใหญ่ แลข้าราชการผู้ใหญ่ฝ่ายในที่ได้รับราชการมีคุณความดี แล้วแต่จะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร

มาตรา ๕ ดวงตราชั้นที่ ๒ สำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวง แลข้าราชการฝ่ายใน ฤๅผู้มีบันดาศักดิ์ แลเปนผู้ที่ทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรจึงจะพระราชทาน

มาตรา ๖ ชั้นที่ ๓ สำหรับพระราชทานพระราชวงษานุวงษ์ข้าราชการฝ่ายใน หม่อมห้ามเจ้านาย ท่านผู้หญิงภรรยาข้าราชการฤๅผู้มีบันดาศักดิ์ ที่ได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเนือง ๆ ตามแต่จะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร

มาตรา ๗ ชั้นที่ ๔ สำหรับพระราชทานพระวงษานุวงษ์ข้าราชการฝ่ายใน หม่อมห้ามเจ้านาย ท่านผู้หญิงภรรยาข้าราชการฤๅผู้มีบันดาศักดิ์ ที่ได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ตามแต่จะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร

มาตรา ๘ ดวงตราชั้นที่ ๑ ชื่อปฐมจุลจอมเกล้า มีดวงตราเล็กขอบตราข้างน่าเปนแฉกแปดแฉกลงยาราชาวดีสีชมภู มีรัศมีทองออกตามระหว่างแฉก มีใบไชยพฤกษ์สองข้าง ลงยาราชาวดีสีเขียวประดับเพชร์ กลางดวงตรานั้นเปนพระราชสาทิศลายลักษณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีขอบลงยาราชาวดีสีขาบในกลางขอบมีตัวอักษรทองว่า “เราจะบำรุงตระกูลวงษ์ให้เจริญ” ปลายแฉกข้างบนมีจุลมงกุฎลงยาราชาวดีต่างสี มีเพ็ชร์ประดับด้านหลัง

TUDC 19/02/2564

ดวงตรานั้นเหมือนอย่างข้างน่า แปลกแต่ที่กลางดวงตรานั้นเปนรูปช้างสามเศียรลงยาราชาวดีสีขาว บนหลังช้างมีรูปตรีศูลลงยาราชาวดีสีขาว ขอบรอบช้างนั้นเปนจักรลงยาราชาวดีสีขาวพื้นแดง ในขอบจักรมีตัวอักษรทองว่า "รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒" ดวงตรานี้สำหรับห้อยผ้าแพรสีชมภูอ่อนกว้าง ๒ นิ้วกึ่ง สพายบ่าซ้ายมาห้อยข้างขวา ในการพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ ที่เปนพระราชพิธีใหญ่ แลถอดแต่ดวงตราห้อยติดกับแพร ผูกเปนแมงปอสีชมภูแถบกว้าง ๒ นิ้ว ติดบ่าซ้ายนอกผ้าห่มในการธรรมดา มีดวงดาราอีกดวงหนึ่งเหมือนปฐมจุลจอมเกล้าฝ่ายน่า แต่ย่อมหน่อยหนึ่ง แลมีเนื่องเพชรร้อยอักษรสำหรับดวงตรา สำหรับติดทอกเสื้อข้างซ้าย ทั้งนี้เปนชั้นที่ ๑

มาตรา ๙ ชั้นที่ ๒ ชื่อทุติยจุลจอมเกล้า มีดวงตราเล็กเหมือนชั้นที่ ๑ แต่ไม่ได้ประดับเพชรห้อยสายแพรแถบสีชมภูอ่อน ขนาดกลางกว้าง ๒ นิ้ว ผูกเปนรูปแมงปอ ติดบ่าซ้ายนอกผ้าห่ม

มาตรา ๑๐ ชั้นที่ ๓ ชื่อติยจุลจอมเกล้า มีดวงตราเล็กเหมือนชั้นที่ ๒ แต่ย่อมหน่อยหนึ่ง ห้อยสายแพรแถบสีชมภูอ่อน ขนาดเล็กกว้างนิ้วกึ่ง ผูกเปนรูปแมงปอ ติดบ่าซ้ายนอกผ้าห่ม

มาตรา ๑๑ ชั้นที่ ๔ ชื่อจตุตถจุลจอมเกล้า มีดวงตราเหมือนตติยานุจุลจอมเกล้าฝ่ายน่า แต่ก้าไหล่ทองลงยาห้อยสายแพรแถบสีชมภูอ่อน ขนาดเล็กกว้างนิ้วกึ่ง ผูกเปนรูปแมงปอ ติดบ่าซ้ายนอกผ้าห่ม

มาตรา ๑๒ ดวงตราทั้ง ๔ ชั้นนี้ เปนของสำหรับพระราชทานแก่ผู้ที่ทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร จะพระราชทานแต่ผู้ใดชั้นใดแล้วแต่

TUDC 19/02/2564

จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ทั้งสิ้นไม่มีความจำเป็น โดยนิยมแห่งยศบันดาศักดิ์ ฤๅโดยสืบตระกูลอันใดอันหนึ่งเหมือนฝ่ายน่า

มาตรา ๑๓ ผู้ที่จะได้รับพระราชทานตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ทั้ง ๕ จำพวก ดังกล่าวไว้ในมาตรา ๔ มาตรา ๕ มาตรา ๖ มาตรา ๗ นั้น เป็นสมาชิกฝ่ายในทั้งสิ้น ถึงจะดำรงพระยศเป็นสมเด็จเจ้าฟ้าฤๅพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลปัตยุบันนี้ ก็ไม่ได้ยกเป็นกิตติมศักดิ์สมาชิกาพิเศษเหมือนฝ่ายน่า

มาตรา ๑๔ บันดาสมเด็จพระนางเจ้าราชินีฤๅราชเทวี แลเจ้านายผู้หญิงต่างประเทศ เมื่อทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรแล้ว จะพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า เป็นกิตติมศักดิ์สมาชิกาตามลำดับชั้น เป็นนอกจำนวนเหมือนกัน

มาตรา ๑๕ เจ้าหญิงในเมืองประเทศราช ฤๅหญิงมิบันดาศักดิ์ต่างประเทศ ถ้าทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร ที่จะได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นชั้นใด ก็จะพระราชทานให้เป็นวิสามัญสมาชิกานอกจำนวนไม่เกี่ยวกับอัตรากำหนดนั้

มาตรา ๑๖ เครื่องยศสำหรับสมาชิกฝ่ายในนั้น คือ

แพรห่มสิชมภูบักดันเลือมลายทอง ชั้นที่ ๑ บักเป็นอักษร จ. ๓ ตัว ไคว่กันเป็นหย่อมกว้าง ๒ นิ้ว มีใบไชยพฤกษ์เป็นแย่ง ชายผ้ามีรูปดาราปฐมจุลจอมเกล้า ชั้นที่ ๒ บักลายอย่างเดียวกับที่ ๑ แต่หย่อมกว้างเพียงนิ้วกึ่ง ชายผ้าเป็นรูปดาราวิเศษของทุติยจุลจอมเกล้า ชั้นที่ ๓ บักเป็นอักษร จ. ๓ ตัวเป็นหย่อมกว้างนิ้ว ๑ ไม่มีแย่ง ชายผ้าเป็นรูปดวงตราตติยจุลจอมเกล้า แต่กลางดวงตราเป็น จ. ๓ ตัว

มาตรา ๑๖ แห่ง พ.ร.บ. นี้ยกเลิก โดยประกาศลงวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ.๒๔๖๘

(ดูป.ช.ศ.เล่ม ๓๘ หน้า ๑๘๑)

19/02/2564

แทนพระบรมรูป ชั้นที่ ๔ บักเปนหย่อมอย่างที่ ๓ แต่หย่อมกว้างเพียงกึ่งนิ้วเปนดอกรายไป ชายผ้าเปนรูปดวงตราจตุดถจุดจอมเกล้า แต่ใช้อักษร จ. ๓ ตัวแทนพระบรมรูป

มาตรา ๑๗ พระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า ฝ่ายน่าท้ายมาตรา ๒๐ ว่าด้วยกำหนดให้แต่งเครื่องยศ มาตรา ๒๕ ว่าด้วยประกาศนียบัตร มาตรา ๒๗ ว่าด้วยต้องคดีแลสินไหมพินัย มาตรา ๒๘ ว่าด้วยวันกำหนดประชุมทุกปี มาตรา ๒๙ ว่าด้วยลำดับน่าหลัง มาตรา ๓๑ มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๕ ว่าด้วยเจ้าพนักงาน ยกแต่การทรงตั้งสมาชิกาใหม่ เจ้าพนักงานข้างน่าไม่ต้องเกี่ยวกับพิธีนั้น เปนแต่ส่งดวงตราเข้าไปถวายคณาธิปตานี มาตรา ๓๕ ว่าด้วยจัดการคืนดวงตราเวลาล่วงลับไป มาตรา ๓๖ ว่าด้วยเลื่อนชั้น ต้องส่งตราชั้นเดิมคืน มาตรา ๓๗ ว่าด้วยมีความผิดต้องถอด มาตรา ๓๘ ว่าด้วยเชิญรูปดวงตราแลเครื่องยศไว้ มาตรา ๓๙ ว่าด้วยบาญชีแลดวงตราเก็บไว้ในกระทรวงมุรธาธร มาตรา ๔๐ ให้รักษาพระราชบัญญัตินี้โดยกวดขัน บันดาพระราชบัญญัติฝ่ายน่าที่พรรณามาตรามาแล้วทุกข้อนั้น ให้ใช้ได้ทั้งฝ่ายในด้วยทุกมาตรา

พระราชบัญญัติประกาศตั้งไว้ แต่ณวันอาทิตย์ที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ (๒๖) เปนที่ ๒๖ ฤาวันที่ ๙ ๐๙๑ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัตินี้ เดิมจะโปรดเกล้าฯให้ประชุมณพระที่นั่งอนันตสมาคม ในวันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ (๒๖) ครั้นต่อมาได้โปรดเกล้า ฯ บำเพ็ญพระราชกุศลเพื่อทรงพระราชอุทิศถวายแด่

TUDC 19/02/2564

สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในกรุงทวาราวดีกรุงธนบุรีแลกรุงรัตนโกสินทร์ อันได้เสด็จดำรงศิริราชสมบัติมาแต่ก่อนทุก ๆ พระองค์ ในวันที่ ๑ ตุลาคม อันเปนวันบันจบครบ ๒๕ ปี ตั้งแต่เถลิงถวัลยราชสมบัตินั้น การพระราชกุศลนี้ได้ โปรดเกล้า ฯ ให้ทำทุพระราชวังบางปอิน จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนวันประชุมไปต่อวันที่ ๕ ตุลาคม อันมิดิถีตามจันทรคติคล้ายกับวันพระบรมราชาภิเศกทั้ง ๒ คราวมาแต่ก่อน พระราชบัญญัตินี้ โปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ตามกำหนดในพระราชบัญญัตินี้

ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

แก้พระราชบัญญัติพิกัดภาษีภายใน

๒๕ รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ในพระราชบัญญัติพิกัดภาษีภายใน รัตนโกสินทร์ ๒๕ ศก ๑๑๑ ซึ่งได้ออกในราชกิจจานุเบกษาแผ่นที่ ๕ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ตอน ๑ มาตรา ๑๘ มีว่า กระดานไม้ประดู่ให้เรียกค่าภาษีจากเจ้าของหาบละ ๓๒ อัฐนั้น ยังเปนการแรงกว่าพิกัดเดิมอยู่ เกรงว่าเหล่าราษฎรถูกค้าจะได้ความเดือดร้อน ควรจะลดลงให้สมควรแก่การ จึงทรงพระกรุณา-

TUDC 19/02/2564

โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงษ์ เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ แก้ไขเก็บภาษีไม้ประดู่ดังนี้

มาตรา ๑๘ กระดานไม้ประดู่ให้เรียกภาษีจากเจ้าของผู้ขายหรือพาล่วงด่าน ตั้งเก็บภาษีเป็นพิกัดกระดานไม้ประดู่ หนักหาบหนึ่งเรียกภาษีหาบละ ๘ อัฐ หรือ ๑๒ สตางค์ครึ่ง เมื่อได้ใช้พระราชบัญญัตินี้แล้ว ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติพิกัดภาษีภายใน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๑ มาตรา ๑๘ ที่ได้ลงในราชกิจจานุเบกษาแผ่นที่ ๕ ถึงวันที่ ๓๐ เมษายน ศก ๑๑๑ นั้นเสีย ใช้พระราชบัญญัติข้อนี้แทน

พระราชบัญญัติทรงตั้งไว้ แต่วันที่ ๕ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ เป็นวันที่ ๙๑๒๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศกระทรวงนครบาล

พระอนันต์นารักษ์ เจ้ากรมกองตระเวนฝ่ายกองรักษารับ ฯ สั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์เสนาบดี กระทรวงนครบาล ขอแจ้งความให้ชนทั้งหลายทราบทั่วกันว่า

ด้วยในลำคลองบางใหญ่ทุกวันนี้มีเรือข้าราชการ แลราษฎรเดินไปมาเสมอทั้งกลางวันกลางคืนมิใคร่จะขาด แต่ถ้าเป็นเวลากลางคืนเดือนมืดแล้ว เรือบางลำไม่จุดไต้ตามโคมเพลิงให้มีแสงสว่างเป็นที่สังเกตในการเดินเรือ ก็มักมีเหตุเรือโดนกันแตกล่มทรัพย์สิ่งของเป็นอันตราย แลทั้งเหตุให้เจ้าของเรือทะเลาะวิวาทกันเนือง ๆ โดย

TUDC 19/02/2564

เหตุนี้จึงทรงพระราชดำริห์ที่จะป้องกันอันตรายดังกล่าวแล้วนั้น ว่า ถ้าเรือที่เดินมาในคลองทุกลำ ได้จุดไต้ตามโคมเพลิงให้มีแสงสว่างเป็นที่สังเกตในการเดินเรือทั่วกันแล้ว เหตุที่เกิดขึ้นเช่นนี้จะเบาบางลง เป็นการสดวกแก่การเดินเรือไปเดินเรือมาพ้นอันตราย

เพราะฉะนั้น ตั้งแต่วันที่แจ้งความให้ทราบต่อไปนี้ล่วงไปแล้ว เจ็ดวัน บันดาเรือที่จะเดินในลำคลองบางกอกใหญ่นั้นแล้ว ถ้าเป็นเวลากลางคืนเดือนมืด ให้เรือลำนั้นๆ จุดโคมฤๅไต้เพลิงไว้ในลำเรือให้มีแสงสว่างเป็นที่สังเกต เพื่อจะได้ป้องกันเหตุเรื่องเรือโดนกัน ไม่ให้มีอันตรายด้วยทรัพย์สิ่งของ แลระงับเหตุวิวาทกันนั้นสืบไป ถ้าแลเรือลำใดมิได้กระทำตามดังกำหนดมานี้ ผู้ผิดขัดขืนไม่จุดโคมฤๅไต้เพลิงในลำเรือเป็นที่สังเกตไปมาเวลากลางคืนเดือนมืด ถึงมาทว่าจะยังไม่มีเหตุประการใดเกิดขึ้นก็ดี เจ้าพนักงานกองตระเวนทางเรือตรวจพบเห็นจะจับเรือลำนั้นไว้ กว่าจะหาไต้ โคมเพลิงจุดให้มีแสงสว่างเป็นที่สังเกตได้แล้ว จึงจะปล่อยเรือลำนั้นให้ไปมาได้ตามประสงค์

ประกาศมาณวันที่ ๑ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒[๒๗]

พระราชบัญญัติ

สำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันเป็นที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก

ศุภมัสดุ พระพุทธสานกาล เปนอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๖ พรรษา

TUDC 19/02/2564

ปัตยุบันกาล รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ ตุลาคมมาศ ปฐมมาศาหคุณ ปวัตรีวิวาร บัญจมรัชกาล ฉัพพิสติมสังวัจฉรเขตร บริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามกุฎ บุรุษรัตนราชรวิวงษ์ วรุตมพงษบริพัตร วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เปนพระเจ้าแผ่นดินสยามทั้งฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ แลดินแดนทั้งหลายที่ใกล้เคียง คือลาวเฉียงลาวกาวมลายูกะเหรี่ยง แลอื่น ๆ เสด็จออกณพระที่นั่งอนันตสมาคมอุดมพิมานโดยสถานบุรพาภิมุข พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในการพระราชพิธีสมโภชศิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า เครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือกนี้ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างขึ้นเมื่อปีรกาตรีศก ศักราช ๑๒๒๓ เปนทองคำฉลักเปนรูปช้างเผือก ที่เปนสำคัญของแผ่นดินสยาม แลมีมหามงกุฎที่เปนพระนามาภิธัยของพระองค์แต่เดิมมา แลเครื่องสูงดงยาราชาวดีประดับเพ็ชร์บ้าง เปนรูปช้างมีแต่มงกุฎ ไม่มีเครื่องสูงดงยาราชาวดีบ้าง เปนรูปช้างมีแต่ธงดงยาราชาวดีบ้าง แลไม่ได้ดงยาบ้าง แต่ไม่มีชื่อมีชั้นสำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการที่มีความชอบ ภายหลังมาในรัชกาลปัตยบันนี้ เมื่อปีมเส็งเอกศกจุลศักราช ๑๒๓๑ ทรงพระราชดำริห์ว่า ดวงตราช้างเผือก

TUDC 19/02/2564

ที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกนารถทรงสร้างขึ้นไว้นั้น เปนเครื่องอิศริยาภรณ์อย่างสูง แลมีรูปช้างเผือกสำแดงชื่อแผ่นดิน สมควรจะเปนเครื่องราชอิศริยาภรณ์อย่างสูงในสยาม สำหรับพระราชทานแก่ผู้ที่มีความชอบยิ่งในแผ่นดินได้อย่างหนึ่ง แต่ยังไม่มีชื่อมีชั้นเปนสำคัญเครื่องหมาย แลสายแพรแถบสีพายให้สมควร จึงโปรดเกล้าฯ ให้แก้ดวงตราเก่า แลวัดเพิ่มเติมเปน ๕ ชั้น มีชื่อสำหรับดวงตราทุกๆ ชั้น

ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ ณวันพุฒ เดือนอ้าย แรมสิบเอ็ดค่ำ ปีมเส็ง เอกศก จุลศักราช ๑๒๓๑ เปนพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ครั้งหนึ่งภายหลังได้ โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี ศรีสุริยวงษ์ ราชพงษนิกานุรักษ มหาสวามิภักดิ์ บรมราโชปการาภิรมย์ สรรโพดมกิจวิจารณ์ มหามณเฑียรบาลบดินทร์ ราชนิเวศน์นิทรามาตย์ อันเตบุริกนารถเสนาบดี อภัยพิริยปรากรมพาหุ ตราพระราชบัญญัติ ณวันพฤหัศบดี เดือนเก้า ขึ้นหกค่ำ ปีรกาเบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕ เปนส่วนเพิ่มเติมแก้พระราชบัญญัติเก่านั้น คงเปนพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือก แลมงกุฎสยาม รวมกัน ๗ มาตรา ครั้นณวันอังคารที่ ๑๙ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติเครื่องราชอิศริยาภรณ์ แก้ไขเพิ่มเติมอีก ๘ มาตรา

บัดนี้ทรงพระราชดำริห์ว่า พระราชบัญญัติที่ได้ออกมาแล้วดังกล่าวมานั้น ยังกระจัดพรัดพรายหาเปนหมวดหมู่กันไม่ แลกล่าวปะ

TUDC 19/02/2564

ปนด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์จำพวกอื่นอยู่ด้วย ไม่เปนการสมควร แลเพื่อจะให้เครื่องราชอิศริยาภรณ์อันนมีเกียรติคุณไพศาลวิเศษยิ่งขึ้น แลทรงพระปรารภมหามงคลสมัยอันอุดม ในการสมโภชศิริราชสมบัติอันได้เสด็จดำรงสยามรัฐมณฑลสกลอาณาจักร มาบรรจบครบ ๒๕ ปีเต็มบริบูรณ สมควรที่จะรวบรวม พระราชบัญญัติที่ได้โปรดเกล้าฯ ให้ออกเปนคราวๆมานั้น ให้เปนหมวดหมู่เดียวกัน แลแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นอีกให้สมบูรณยิ่งขึ้นไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติทั้งปวงที่กล่าวมาข้างต้นนี้เสียแล้ว

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ เฉพาะพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิชาดา เสนาบดีกระทรวงมุรธาธร ให้ตราพระราชบัญญัติใหม่นี้ไว้เปนแบบฉบับ สำหรับปกครองเครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือก จัดเปนหมวดมาตราไว้ ดังจะว่าต่อไปดังนี้

มาตรา ๑ เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกว่า เครื่องราชอิศริยาภรณ์อันเปนที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก

มาตรา ๒ เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ให้แบ่งเปน ๕ ชั้น คือชั้นที่ ๑ สำหรับพระผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ ซึ่งเปนเจ้าของตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ดวงหนึ่ง สำหรับคณาธิบดีดวง ๑ สำหรับพระราชทาน ๒๐ ดวง รวมเปน ๒๒ ดวงเปนชั้นที่ ๑ ชื่อมหาวราภรณ์

ชั้นที่ ๒ มีอัตรา ๕๐ ดวง ชื่อจุลวราภรณ์

ชั้นที่ ๓ มีอัตรา ๓๐๐ ดวง ชื่อนิภาภรณ

ชั้นที่ ๔ มีอัตรา ๒๐๐ ดวง ชื่อภูษนาภรณ์

มาตรา ๒ ยกเลิกและบัญญัติใหม่โดยประกาศแก้ไขเครื่องราชอิศริยาภรณ์ อันเปนที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก ลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ (ดู ป.ช.ศ. เล่ม ๓๐ หน้า ๓๔๑)

TLIC 19/02/2564

ชั้นที่ ๕ มีอัตรา ๓๐๐ ดวง ชื่อทิพยาภรณ์ รวมเป็นดวงตรา ๖๗๒ ดวงเท่านั้น

มาตรา ๓ พระบาทสมเดจพระเจาอยูหว แลรชชทายาท ฤๅผูท ได้สืบอายติกราชสันตติวงษ์ ดำรงราชอิศริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดิน สืบไป ในพระบรมราชวงษ์นั้น จะเปนเจ้าเปนใหญ่เปนประธาน ของตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นอยู่เสมอเปนนิตย์

มาตรา ๔ จะทรงตั้งพระบรมราชวงษผู้มีเกียรติยศอย่างสูง ซึ่งเปนที่เต็มพระราชหฤไทย ให้ว่าการเปนคณาธิบดีมีพนักงานที่จะตรวจตรารักษาเกียรติยศ ข้อพระราชบัญญัติและคำประกาศสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น ให้พวกสมาชิกและเจ้าพนักงานประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัตินั้นสิ้น และเปนผู้เชิญดวงตราถวายในการตั้งสมาชิกใหม่ด้วย

มาตรา ๕ ดวงตราชั้นที่ ๑ สำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ และข้าราชการผู้ใหญ่เจ้าประเทศราช ซึ่งมีชอบในราชการแผ่นดิน และได้รับราชการใหญ่เปนคุณต่อแผ่นดินมาก ตามแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่จะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร

มาตรา ๖ ดวงตราชั้นที่ ๒ ชั้นที่ ๓ สำหรับ พระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์และข้าราชการเจ้าประเทศราช ซึ่งมีความชอบในราชการ และได้รับราชการเปนคุณต่อแผ่นดิน ตามแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร

มาตรา ๗ ดวงตราชั้นที่ ๔ ที่ ๕ สำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ และข้าราชการเจ้าประเทศราช ซึ่งมีความชอบแลได้

TUDC 19/02/2564

รับราชการมาด้วยดี ตามแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

มาตรา ๙ พระบรมวงษ์ซึ่งเป็นอุภัยบักษ์ คือสมเด็จพระราชโอรสนัดาสืบสันตติเป็นบันทัดเนื่องตรงลงมาจากพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ปฐมบรมกษัตริย์ ในพระบรมราชวงษ์บัดยุบันนี้ อันดำรงพระยศเป็นสมเด็จเจ้าฟ้าแล้ว เมื่อได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น ให้นับเป็นกิตติมศักดิ์สมาชิกนอกจำนวนในอัตราที่กำหนดไว้ แลบันดาพระบรมวงษ์ซึ่งดำรงพระยศเป็นสมเด็จเจ้าฟ้า ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นอยู่แล้วก็ดี แต่นั้นไปให้ถือว่าเป็นกิตติมศักดิ์สมาชิก แลกิตติมศักดิ์สมาชิกนี้สูงกว่าสมาชิกสามัญ นับเป็นรองคณาธิบดีลงมา

มาตรา ๙ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน แลพระราชวงษานุวงษ์ แลบันดาเจ้า แลผู้มีบันดาศักดิ์ต่างประเทศ ฤๅคนต่างประเทศคนใด เมื่อทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรแล้วณเวลาหนึ่งเวลาใด จะพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นให้เป็นวิสามัญสมาชิกตามลำดับชั้น ของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นเป็นจำนวนเพิ่มเติมต่างหาก นอกจากที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๐ ดวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันเป็นที่เชิดชูยิ่งช้างเผือกนั้น ชั้นที่ ๑ ชื่อมหาวราภรณ์ ดวงดาราใหญ่กลางลงยาราชาวดีพื้นน้ำเงินแก่ มีรูปมหามงกุฎอยู่บนหลังช้าง มีเครื่องสูงสองข้างฉลักทับ มีเนื่องเงินฉลักเป็นเพชรโสร่ง ขอบนอกเป็นกลีบบัวลงยาราชาวดีสีแดง มีดอกแทรกตามกลีบบัวเป็นระยะ ๆ ลงยาราชาวดีสี

TUDC 19/02/2564

ชาบดวงหนึ่ง แถมดวงตราเล็กข้างน่าเปนแฉกกลีบบัวสามชั้น ลงยา
ราชาวดีสีแดงสีเขียว กลางดวงตรานั้นเปนรูปช้าง ลงยาราชาวดีสี
ขาว ด้านหลังมีอุณาโลมอยู่กลาง มีอักษร ส. พ. ป. ม. ม. ๕ เปน
อักษรพระนามย่อในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อยู่รอบ
อุณาโลม บนกลีบบัวมีรูปมหามงกุฎ ห้อยแพรแถบสีพายสีแดงขอบ
เขียว มีรัวน้ำเงิน ๑ รัวเหลือง ๑ กว้าง ๕ นิ้ว รวมทั้งสิ้นเปนชั้น
ที่ ๑ เปนส่วนสามัญ แต่ดวงตราสำหรับพระผู้เปนเจ้าเปนใหญ่นั้น
ดวงดาราประดับเนื่องเพชร์ แถมสายสร้อยพระสังวาลทองคำลงยา
ราชาวดีกลางเปนรูปไอยราพต คือช้าง ๓ เศียร มีบุษบกอุณาโลม
ตั้งบนหลัง มีเครื่องสูงฉัตร ๗ ชั้น ๕ คัน มีช้างเผือกยืนงวงถือฉัตร
ข้างละช้าง สายสังวาลมีรูปช้างเผือกยืนกับอักษร ม. ป. ร. (คือ
มงกุฎบรมราชา) ไคว่กันเปนเครื่องหมายพระนามาภิธัยในพระบาท
สมเด็จ พระจอม เกล้า เจ้าอยู่หัว กับ รูป พระมหามงกุฎ สลับกันไป
โดยรอบ พระสังวาลนี้ สำหรับแขวนดวงตราเล็ก สรวมพาดบน
พระอังษาทั้ง ๒ ข้าง

ดวงดาราสำหรับคณาธิบดี มีเนื่องประดับเพ็ชร์ด้วย

ดวงดาราประดับเพ็ชร์แถสายสร้อยนั้น ถ้าทรงพระราชดำริห์เห็น
สมควรจะพระราชทานเพิ่มเปนส่วนพิเศษแก่สมาชิกชั้นที่ ๑ นี้ผู้ใดก็ได

มาตรา ๑๓ ชั้นที่ ๒ ชื่อจุลวราภรณ์ มีดวงตราใหญ่เหมือน
อย่างมหาวราภรณ์ แถมดวงตราเล็ก ข้างน่ามีรูปช้างเผือกอยู่กลาง
ขอบเปนแฉกกลีบบัว ๓ ชั้น ลงยาราชาวดีสีเขียวสีแดง มีมหามงกุฎ

TUDC 19/02/2564

อยู่บนกลีบบัว สองข้างมีใบไม้ทองติดกับห่วงห้อย ด้านหลังมีอุณา-
โลมอยู่กลาง มีอักษร ส. พ. ป. ม. ม. ๕ รอบอุณาโลม ห้อยแพร
แถบขนาดกลางกว้างน้อยกึ่ง สำหรับสรวมคอ ดวงใหญ่ติดน่าอกข้าง
ซ้าย รวมทั้งสิ้นเป็นชั้นที่ ๒ แถดวงตราชั้นที่ ๒ นี้ถ้าทรงพระราช-
ดำริห์เห็นสมควรจะพระราชทานดวงตราประดับเพ็ชร์เป็นพิเศษก็ได้

มาตรา ๑๒ ชั้นที่ ๓ ชื่อนิภาภรณ์ มีดวงตราเป็นแฉกกลีบบัว
๓ ชั้น รอบดงยาราชาวดีสีขาว ด้านหลังมีอักษร ส. พ. ป. ม. ม. ๕
อยู่รอบอุณาโลม บนกลีบบัวมีรูปมหามงกุฎ ติดห่วงห้อย แพรแถบ
ขนาดกลางร้อยสรวมคอเป็นชั้นที่ ๓ ถ้าทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร
จะพระราชทานดวงตราชั้นที่ ๓ นี้ ประดับเพ็ชร์แก่ผู้ใดเป็นพิเศษก็ได้

มาตรา ๑๓ ชั้นที่ ๔ ชื่อภูษนาภรณ์ มีดวงตราช้างน่าเป็นรูป
ช้างเผือกอยู่กลาง ขอบเป็นกลีบบัว ๓ ชั้น ดงยาราชาวดีสีแดงสีเขียว
มีมหามงกุฎทองอยู่บนกลีบบัว สองข้างมีใบไม้ทองติดกับห่วงห้อย
ด้านหลังมีอักษร ส. พ. ป. ม. ม. ๕ รอบอุณาโลม ห้อยแพรแถบขนาด
เล็ก มีตอกไม้ติดข้างบน สำหรับติดแนบบนเสื้อชั้นนอกทอกข้างซ้าย
เป็นชั้นที่ ๔

มาตรา ๑๔ ชั้นที่ ๕ ชื่อทิพยาภรณ์ มีดวงตราเล็กเหมือนดวง
ตราชั้นที่ ๔ แต่มงกุฎแถดด้านหลังเป็นเงิน มีสายแพรแถบเล็กติด
ข้างซ้าย แต่ไม่มีตอกไม้ เป็นชั้นที่ ๕

มาตรา ๑๕ ผู้ที่ได้รับพระราชทานดวงตราเครื่องราชอิศริยา-
ภรณ์มาแต่ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ก็
ไม่เลิกถอน ให้คงใช้ได้ตามเดิม ไว้เป็นทรฤกถึงพระเดชพระคุณ

TUDC 19/02/2564

ต่อไป ถ้าผู้ที่ได้ดวงตรามาแต่เดิมนั้นจะใคร่เปลี่ยนดวงตรา เครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือก อย่างที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดขึ้นใหม่ในประจุบันนี้ ก็ให้มาแจ้งความต่อเจ้าพนักงาน ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาจะเปลี่ยนพระราชทานให้ตามยศตราเดิม ถ้าดวงตราเดิมเปนแผ่นทองฉลักเปนรูปช้างมีมงกุฎ แลเครื่องสูงลงยาราชาวดีประดับเพ็ชร์ ก็จะโปรดเกล้า ฯ พระราชทานดวงตราช้างเผือกชั้นที่ ๒ พร้อมทั้งประกาศนียบัตร ประทับพระราชลัญจกรด้วย ถ้าดวงตราเดิมเปนแผ่นทอง ฉลักรูปช้าง มีมงกุฎลงยาราชาวดีไม่มีเครื่องสูง ไม่ได้ประดับเพ็ชร์ ก็จะโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตราช้างเผือกชั้นที่ ๓ เปลี่ยนให้ ถ้าตราเดิมเปนรูปช้างเผือกไม่มีมงกุฎ มีแต่ของลงยาราชาวดี ก็จะโปรดเกล้า ฯ พระราชทานดวงตราช้างเผือกชั้นที่ ๔ ถ้าตราเดิมเปนรูปช้างมีมงกุฎไม่ได้ลงยาราชาวดี ก็จะโปรดเกล้า ฯ พระราชทานดวงตราช้างเผือกชั้นที่ ๕

มาตรา ๑๖ ผู้ที่รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ที่กล่าวมานั้นไปแล้ว จงแต่งเมื่อการประชุมใหญ่ ๆ คือ การพระราชพิธีแลการอื่น ๆ เวลาใด ๆ ต้องใช้สวมเสื้อเยียรบับเข้มขาบ เปนคราวแต่งตัวเต็มตามยศก็ดี ฤๅเวลาสวมเสื้อครึ่งยศ ฤๅเสื้อแต่งเวลาเย็นแลเวลาอื่นซึ่งเปนการหลวงนั้น ๆ ก็ดี ก็ควรจะแต่งเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นด้วยทุกครั้ง ฤๅเปนการพิเศษนอกจากการหลวง แลการรับแขกเมืองบันดาศักดิ์ในกรุงนี้ ฤๅชาวต่างประเทศ แลเวลาประชุมเสียงณที่ใด ๆ ก็ควรใช้แต่งให้เปนเกียรติยศ

มาตรา ๑๗ เมื่อผู้ใดได้รับตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้แล้ว

TUDC 19/02/2564

จะจำลองดวงตราให้เล็กลง จะประดับเพ็ชร์ประดับพลอยให้งามดี สำหรับไว้ใช้ ฤๅจะไว้ให้เปนที่รฤกแก่บุตรหลานต่อไปก็ได้

มาตรา ๑๘ ผู้ซึ่งได้รับดวงตราทั้ง ๕ ชั้นนี้ มีประกาศนียบัตรเซ็นพระราชหัตถเลขาประทับพระราชลัญจกรด้วย

มาตรา ๑๙ วันเพ็ญเดือน ๑๑ ตามจันทรคตินิยมอย่างเก่า ซึ่งเปนอภิลักขิตสมัย ตรงกับวันพระบรมราชประสูติกาล แลวันสวรรคตรวมกัน แห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ให้ถือว่าเปนวันของเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันเปนที่เชิดชูยิ่งนี้ ถ้าจะทรงตั้งสมาชิกใหม่ในวันนั้น ก็จะได้ทรงตั้งในการบำเพ็ญพระราชกุศลเฉพาะสถานที่ประดิษฐานพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่นอกจากอภิลักขิตวารนี้ จะทรงตั้งในสมัยใดขณะใดก็ได้

มาตรา ๒๐ บันดาผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ มีลำดับเกียรติยศอยู่น่าหลัง เทียบกับผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์อื่นตามลำดับชั้นดังนี้ คือ มหาวราภรณ์ สูงกว่ามหาสุราภรณ์ แต่อนุวัตรตามหลังปฐมจุลจอมเกล้า จุลวราภรณ์สูงกว่าจุลสุราภรณ์ แต่ต่ำกว่าทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ นิภาภรณ์สูงกว่ามัณฑนาภรณ์ แต่ต่ำกว่าทุติยจุลจอมเกล้า ภูษนาภรณ์สูงกว่าภัทราภรณ์ แต่ต่ำกว่าตติยจุลจอมเกล้า ทิพยาภรณ์สูงกว่าวิจิตราภรณ์ แต่ต่ำกว่าตติยานุจุลจอมเกล้าดังนี้ แลในผู้ที่ได้รับพระราชทานตราชั้นเดียวกัน มีลำดับน่าหลังกันตามที่ได้รับพระราชทานก่อนแลหลัง

มาตรา ๒๑ ผู้ซึ่งได้รับตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือกนี้ ให้ลงตัวอักษรที่ท้ายชื่อหมายบอกยศดังนี้ ท ๓ ม.ช. แทนมหาวรา-

TUDC 19/02/2564

ภรณ์ ที่ ๒ จ.ช. แทนจุลวราภรณ์ ที่ ๓ น.ช. แทนนิภาภรณ์ ที่ ๔ ภ.ช. แทนภูษนาภรณ์ ที่ ๕ ท.ช. แทนทิพยาภรณ์

มาตรา ๒๒ บันดาผู้ที่เป็นสมาชิกของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้มิคิดเกี่ยวข้องในตัวเองประการใด ๆ ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จะโปรดเกล้า ฯ ให้มีตระลาการชำระเป็นความรับสั่ง ฤๅให้ศาลพิจารณาแล้วแต่จะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร ฤๅผู้นั้นไม่อยากจะกราบบังคมทูลพระกรุณาให้เป็นที่ขุ่นเคืองใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จะไปร้องพ้องตามโรงศาลตามธรรมเนียมก็ดี ฤๅมีผู้ทำฎีกาทูลเกล้า ฯ ถวาย ฤๅพ้องร้องกล่าวโทษณโรงศาลก็ดี เมื่อพิจารณาความนั้นปรากฏว่า ผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ชะนะความ จะได้ค่าปรับไหมมากน้อยเท่าใด ส่วนพิไนยหลวงนั้นก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้เป็นบำเหน็จแก่ผู้ซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นด้วย ถ้าผู้ซึ่งได้รับพระราชทานเครื่อง ราชอิศริยาภรณ์แพ้ความจะต้องเสียค่าปรับไหม เป็นสินไหมพิไนยมากน้อยเท่าใด ต้องให้เสียเต็มไม่มียกเว้นสิ่งใดเหมือนกับผู้ซึ่งไม่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ทั้งปวงเหมือนกัน

มาตรา ๒๓ เพื่อว่าจะให้เป็นเกียรติยศอันยิ่งใหญ่แก่สมาชิกทั้งปวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สมาชิกมีอำนาจที่จะใช้ตวงตราตามชั้นที่ได้รับพระราชทานประดับในตราอาร์มสำหรับตนได้

มาตรา ๒๔ จะโปรดเกล้า ฯ ทรงตั้งเจ้าพนักงานไว้สำหรับรักษาเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ มีตำแหน่งดังจะกราภิบาย ๑ เลขา-

TUDC 19/02/2564

นุการ ๑ มุทรานุการ ๑ เจ้าพนักงานเหล่านี้จะมีตำแหน่งยศ ตามระเบียบข้อดังข้างบนนี้ ต้องประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติดังกล่าวต่อไปในมาตราทั้งหลายนี้

มาตรา ๒๕ ถัญจกราภิบาลของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดตามแต่พระราชอัธยาไศรย จะทรงเห็นชอบเห็นควรให้รับตำแหน่งยศนี้มีพนักงานสำหรับรักษาพระราชถัญจกร สำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ แลเปนผู้ประทับตราสั่งให้ประทับพระราชถัญจกรในบันดาข้อพระราชบัญญัติแลประกาศนียบัตรตราตั้ง แลหนังสือสำคัญ ซึ่งเกียวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ทจะต้องประทับพระราชถัญจกรนี้ทั้งสิ้น แลเปนผู้รับพระบรมราชโองการทุกสิ่งทุกอย่างในการทเกียวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ แลเปนผู้ทำตราตั้งแลเรียบเรียง ข้อพระราชบัญญัติแลคำประกาศต่างๆ รับรับสั่งของผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ ฤาคณาธิบดีสั่งแก่เจ้าพนักงานต่างๆ เมื่อจะทรงตั้งสมาชิกใหม่จะได้สั่งเลขานุการให้มีหนังสือแจ้งความแก่สมาชิกให้รู้ล่วงน่า แลเปนพนักงานดูผิดชอบ ให้สมาชิกแลเจ้าพนักงานประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติซึ่งมีอยู่แล้วแลจะมีต่อไป แล้วแต่น้ำพระไทยของผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ แลคณาธิบดี จะทรงเห็นชอบเห็นควร แลทำการอย่างหนึ่งอย่างใดทเกียวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ นอกจากน่าทีซึ่งกำหนดไว้ ฤาการใดๆก็ดี แล้วแต่จะทรงสั่ง

มาตรา ๒๖ เลขานุการสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดแล้วแต่ พระราชอัธยาไศรย จะทรงเห็นชอบเห็นควรให้เปนเลขานุการ มีพนักงานเปนผู้ช่วยถัญจกราภิบาลในการหนังสือทุก

TUDC 19/02/2564

อย่างที่เกี่ยวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น แลมีน่าที่เปนพนักงานที่จะเรียกดวงตราเครื่องยศจากสมาชิกซึ่งล่วงลับไป ฤๅสมาชิกซึ่งเปนโทษต้องไล่ต้องถอดจากพวกในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้ แลมีพนักงานที่จะเก็บแลจดบาญชีพวกที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้ให้เต็มจำนวนทั้งอดีตประจุบัน แลจดหมายเหตุความดีความชอบของพวกในเครื่องราชอิศยาภรณ์นั้ แลจดหมายเหตุต่าง ๆ ในการซึ่งเปนไปแล้วฤๅจะเกิดขึ้น ถงในสมุดสารบบของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้ไว้สำหรับแผ่นดินทุกประการ แลเลขานุการต้องรู้จักตำบลบ้านแลชื่อตัวชื่อตั้งของพวกสมาชิกในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้ ซึ่งมีตัวอยู่ทั้งปวงในเวลาวันประชุมตั้งสมาชิกใหม่ เลขานุการจะเปนผู้นำสมุดข้อพระราชบัญญัติให้แก่พวกสมาชิก แลรับราชการอื่น ๆ ตามแต่ลัญจกราภิบาลจะสั่ง

มาตรา ๒๗ มุทรานุการสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้ จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดแล้วแต่น้ำพระไทยจะทรงเห็นชอบเห็นควร ให้เปนมุทรานุการ มีน่าที่เปนพนักงานสำหรับเก็บรักษาตัวอย่างแลดวงตรา แลทำบาญชีตระกูลวงษ์ของสมาชิก ที่เรียกว่าวงษานุจริต แลรับราชการต่าง ๆ ตามแต่ผู้เปนเจ้าเปนใหญ่แลคณาธิบดีจะรับสั่ง ซึ่งลัญจกราภิบาลจะแจ้งความมาให้ทราบตามรับสั่ง ถ้าเวลาทรงตั้งพวกสมาชิกมุทรานุการจะเปนผู้จัดทนันทั้งสิ้น

มาตรา ๒๘ ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้ ต้องจัดการเผื่อที่จะส่งดวงตราเครื่องประดับที่ได้รับพระราชทานนั้นคืนแก่เลขานุการ เมื่อสิ้นชนมชีพล่วงลับไปแล้ว ฤๅจะลาออกก็ต้องคืนดวงตราแก่เลขานุการโดยเร็ว ถ้าสิ้นชนมชีพแล้ว ต้องให้ผู้รับฤๅผู้

TUDC 19/02/2564

จัดการมรดกส่งคืนในกำหนดอย่าให้เกินเดือน ๑ แต่ประกาศนียบัตร
สำหรับดวงตรานั้น โปรดเกล้า ฯ พระราชทานไว้ให้เปนทรัฎกแก่บุตร
หลานสืบต่อไป

มาตรา ๒๙ ถ้าผู้ใดที่ได้รับพระราชทานตราเครื่องราชอิศริยา-
ภรณ์ช้างเผือกชั้นต่ำแล้วเลื่อน เปนชั้นสูง ขึ้นไปใน ตรา ช้างเผือก นั้น
ต้องส่งดวงตราชั้นต่ำที่ประดับอยู่เดิมนั้นคืนแก่เลขานุการ

มาตรา ๓๐ บันดาพวกสมาชิก แลเจ้าพนักงานของเครื่องราช-
อิศริยาภรณ์นี้ ถ้ามีความผิดเปนมหันตโทษก็ดี เปนมัธยมโทษก็ดี
ที่เสื่อมเสียชาติตระกูลแลเสียเกียรติยศ ไม่สมควรที่จะเปนสมาชิก
แลผู้ใดได้ ฤๅทรงพระราชดำริห์เห็นไม่สมควรจะดำรงตำแหน่งนั้น ก็
จะทรงถอดทรงไล่ผู้ที่มีความผิดนั้นเสียจากสมาชิก ฤๅ เจ้าพนักงาน
แล้วเจ้าพนักงานจะเรียกดวงตราเครื่องประดับสำหรับอิศริยยศคืนใน
ทันใด แลลบชื่อจากในบาญชีสารบบสำหรับแผ่นดิน การที่จะถอดไล่
เสีย สมาชิก ฤๅ เจ้าพนักงานในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ผู้เปนเจ้า
เปนใหญ่ พระองค์เดียวจะทรงวินิจฉัยพิจารณาพิพากษา กิริยาอาการ
ของผู้ที่จะทำผิดซึ่งจะถอดไล่เสีย จาก สมาชิก ฤๅ พนักงาน ใน
เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ แลผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ ทรงอำนาจไว้ว่า
เวลาใดเวลาหนึ่ง ทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรว่า จะทรงตั้งผู้หนึ่ง
ผู้ใด ที่ให้ถอดให้ไล่เสียจากสมาชิก ฤๅเจ้าพนักงานในเครื่องราช-
อิศริยาภรณ์นอกก็ได้ ตามแต่เหตุการที่ชอบที่ควรแล้วแต่จะทรงตั้ง

มาตรา ๓๑ เพื่อว่าจะมิให้มีข้อผิดที่เปนความเข้าใจเกิดขึ้น ด้วย
เรื่องดวงตราเครื่องประดับ สำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ทรง-

TUDC 19/02/2564

พระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เขียนแบบเครื่องราชอิศริยาภรณ์ แลสายสร้อยดวงตราเครื่องยศ แลแพรแถบให้ได้สีแลขนาดทุกอย่าง ซึ่งจะประดับด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น ให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ แลห้ามมิให้เปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างหนึ่งอย่างใดทั้งนอกจากตัวอย่างเขียนไว้ให้นั้นไปเป็นอันขาด เว้นแต่พระราชทานพระบรมราชานุญาต โดยออกประกาศเซ็นพระราชหัตถเลขาประทับพระราชลัญจกร สำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นเป็นสำคัญ จึงให้แก้ไขแปลงเปลี่ยนรูปที่เขียนไว้ได้

มาตรา ๓๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เก็บบาญชีจดหมายเหตุต่าง ๆ ตามพนักงานรวมไว้แห่งเดียวกัน ที่กระทรวงมุรธาธรในพระบรมมหาราชวัง กับทั้งดวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นด้วย

มาตรา ๓๓ พระราชบัญญัติซึ่งตั้งมานทุก ๆ มาตรา แลข้อพระบัญญัติแลคำประกาศที่จะมีต่อไป ให้รักษาไว้โดยกวดขัน อย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใดละเลยได้เป็นอันขาด ยกไว้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลรัชทายาท ฤๅผู้จะสืบอายุกราชสันตติวงษ์ ดำรงราชอิศริยยศเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบไป จึงจะมีอำนาจที่จะแก้ไข ฤๅเลิกถอน ฤๅเพิ่มเติมข้อหนึ่งข้อใดในข้อพระราชบัญญัตินั้นได้ แลถ้าจะมีข้อสำคัญที่ไม่เข้าใจ สิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นก็ดี จะทรงอธิบายชี้แจงทุกข้อทุกประการ โดยออกประกาศประทับพระราชลัญจกรสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นเป็นสำคัญ

ข้อที่แก้ไขอธิบายเหล่านั้น ต้องนับเข้าเป็นส่วนพระราชบัญญัตินั้นด้วย

TUDC 19/02/2564

พระราชบัญญัติ ประกาศตั้งไว้แต่ณวันอาทิตย์ ที่ ๑ ตุลาคม รัตน-
โกสินทร์ศก ๑๑๒ เปนปีที่ ๒๖ ฤๅวันที่ ๙๐๙๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัตินี้ เดิมจะโปรดเกล้า ฯ ให้ประชุม ณพระที่นั่ง
อนันตสมาคม ในวันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ ครั้นต่อ
มาได้ โปรดเกล้า ฯ บำเพ็ญพระราชกุศล เพื่อทรงพระราชอุทิศถวาย
แด่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในกรุงทวาราวดี กรุงธนบุรี แลกรุงรัตน-
โกสินทร์ อันได้เสด็จดำรงศิริราชสมบัติมาแต่ก่อนทุก ๆ พระองค์ ใน
วันที่ ๑ ตุลาคม อันเปนวันบันจบครบ ๒๕ ปีตั้งแต่เสด็จถวัลยพระราช
สมบัตินั้น การพระราชกุศลนี้ได้ โปรดเกล้า ฯ ให้ทำที่พระราชวัง
บางปอิน จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนวันประชุมมาต่อวันที่ ๕ ธันวาคม
อันมีดิถีตามจันทรคติ คล้ายกับวันพระบรมราชาภิเศกทั้ง ๒ ครามา
แต่ส่วนพระราชบัญญัตินี้โปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปแต่วันที่ ๑ ตุลาคม
ตามกำหนดในพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติ

เครื่องราชอิศริยาภรณอันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎสยาม

ศุภมัสดุ พระพุทธสาสนกาล เปนอดิตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๒ พรรษา

TUDC 19/02/2564

พระราชบัญญัติ ประกาศตั้งไว้แต่ณวันอาทิตย์ ที่ ๑ ตุลาคม รัตน-
โกสินทร์ศก ๑๑๒ เปนปีที่ ๒๖ ฤๅวันที่ ๙๐๙๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัตินี้ เดิมจะโปรดเกล้า ฯ ให้ประชุม ณพระที่นั่ง
อนันตสมาคม ในวันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ ครั้นต่อ
มาได้ โปรดเกล้า ฯ บำเพ็ญพระราชกุศล เพื่อทรงพระราชอุทิศถวาย
แด่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในกรุงทวาราวดี กรุงธนบุรี แลกรุงรัตน-
โกสินทร์ อันได้เสด็จดำรงศิริราชสมบัติมาแต่ก่อนทุก ๆ พระองค์ ใน
วันที่ ๑ ตุลาคม อันเปนวันบันจบครบ ๒๕ ปีตั้งแต่เสด็จถวัลยพระราช
สมบัตินั้น การพระราชกุศลนี้ได้ โปรดเกล้า ฯ ให้ทำที่พระราชวัง
บางปอิน จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนวันประชุมมาต่อวันที่ ๕ ธันวาคม
อันมีดิถีตามจันทรคติ คล้ายกับวันพระบรมราชาภิเศกทั้ง ๒ ครามา
แต่ส่วนพระราชบัญญัตินี้โปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปแต่วันที่ ๑ ตุลาคม
ตามกำหนดในพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติ

เครื่องราชอิศริยาภรณอันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎสยาม

ศุภมัสดุ พระพุทธสาสนกาล เปนอดิตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๒ พรรษา

TUDC 19/02/2564

ปัตยุบันกาล รัตนโกสินทร์ศก[๒๖] ๑๑๒ ตุลาคมมาศ ปฐมาศาหคุณ ปวัตติรวิวาร ปัญจมรัชกาล ฉัพพิสติมะสังวัจฉรเขตร บริเฉทกาล กำหนดพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามกุฎบุรุษยรัตนราชรวิวงษ์ วรุตมพงษบริพัตร วรขัตติยราชนิกโรดมจาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ทั้งฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ แลดินแดนทั้งหลายที่ใกล้เคียง คือลาวเฉียงลาวกาวมลายูกะเหรี่ยงแลอื่นๆ เสด็จออกณพระที่นั่งอนันตสมาคมอุดมพิมานโดยสถานบุรพาภิมุข พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ แลท่านเสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลถวายชุดพระบาทในการพระราชพิธีสมโภชศิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า เมื่อแรกได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ได้ทรงพระราชดำริห์จัดชื้อชั้นสำหรับตวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสร้างขึ้นไว้นั้น ทรงทำนุบำรุงเพิ่มเติมให้บริบูรณ์ขึ้น เปนการเชิดชูเฉลิมพระเกียรติยศ ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกนารถ ให้เจริญรุ่งเรืองไปสืบกาลนานแล้ว จึงทรงพระราชดำริห์ว่า ในกาลทุกวันนี้กรุงสยามเปนพระนครเกษมศุขสมบูรณ์เจริญขึ้นดีกว่าแต่ก่อนหลายประการ ควรจะมีเครื่องประดับสำหรับเชิดชูอิศริยยศ แก่ผู้ซึ่งมีความชอบให้เจริญยิ่งขึ้นไป จะได้เปนที่เฉลิมพระเกียรติยศแลงามแก่บ้านเมือง จึงมีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างตวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ขึ้นอีก

TUDC 19/02/2564

อย่างหนึ่ง ชื่อว่ามงกุฎสยาม ในวันพุฒ เดือนอ้าย เบรมศิบเอ็จค่ำ ปีมเส็งเอกศก จุลศักราช ๑๒๓๑ อนุวัตรตามดวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือก สำหรับพระราชทานผู้มีความชอบในราชการมากแลน้อยโดยสมควร ได้โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศลงวันที่ ๕ เดือน ๑ แรม ๑๑ ค่ำ ปีมเส็งเอกศก จุลศักราช ๑๒๓๑ นั้นครั้งหนึ่ง ภายหลังได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี ศรีสุริยวงษ์ ราชพงษ์นิกรานุรักษ์ มหาสวามิภักดิ์บรมราโชปการาภิรมย์ สรรโพดมกิจวิจารณ์ มหามณเฑียรบาลบดินทร์ ราชนิเวศน์นิทรามาตย์ อันเตบุริกนาฏเสนาบดี อุภัยพิริยปรากรมพาหุ ตราพระราชบัญญัติ ลงวันที่ ๕ เดือน ๙ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีรกาเบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕ เปนส่วนเพิ่มเติมแก้พระราชบัญญัติเก่านั้น คงเปนพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือกสยาม แลมงกุฎสยาม รวมกัน ๗ มาตรา ครั้นณวันอังคารที่ ๑๙ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙[๒๒] ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติเครื่องราชอิศริยาภรณ์แก้ไขเพิ่มเติมอีก ๘ มาตรา

บัดนี้ทรงพระราชดำริห์ว่า พระราชบัญญัติที่ได้ออกมาแล้วดังกล่าวมานั้น ยังกระจัดพลัดพรายหาเปนหมวดหมู่กันไม่ แลกล่าวปะปนด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์จำพวกอื่นอยู่ด้วย ไม่เปนการสมควร แลเพื่อจะให้เครื่องราชอิศริยาภรณ์อันนี้มีเกียรติคุณไพศาลวิเศษยิ่งขึ้น แลทรงพระปรารภมหามงคลสมัยอันอุดม ในการสมโภชศิริราชสมบัติ อันได้เสด็จดำรงสยามรัฐมณฑลสกลอาณาจักรมาบรรจบครบ ๒๕ ปีเต็มบริบูรณ์ สมควรที่จะรวบรวมพระราชบัญญัติที่ได้

TUDC 19/02/2564

โปรดเกล้า ฯ ให้ออกเปนคราว ๆ มานั้นให้เปนหมวดหมู่เดียวกัน แล
แก้ไขเพิ่มเติมขึ้นอีกให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติทั้งปวง
ที่กล่าวมาข้างต้นนี้เสียแล้ว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ
เฉพาะพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิชาดา เสนาบดี
กระทรวงมุรธาธร ให้ตราพระราชบัญญัติใหม่นี้ไว้เปนแบบนับ
สำหรับปกครองเครื่องราชอิศริยาภรณ์มงกุฎสยาม จัดเปนหมวด
มาตราไว้ดังจะว่าต่อไปนี้

มาตรา ๑ เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
ให้เรียกว่าเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎสยาม

มาตรา ๒ เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ให้แบ่งเปน ๕ ชั้น คือ
ชั้นที่ ๑ สำหรับพระผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ซึ่งเปนเจ้าของตราเครื่องราช
อิศริยาภรณ์นี้ดวง ๑ สำหรับคณาธิบดีดวง ๑ สำหรับพระราชทาน
๖๐ ดวง รวมเปน ๖๒ ดวง ชื่อมหาสุราภรณ์
ชั้นที่ ๒ มีอัตรากำหนด ๑๐๐ ดวง ชื่อจุลสุราภรณ์
ชั้นที่ ๓ มีอัตรา ๒๐๐ ดวง ชื่อมัณฑนาภรณ์
ชั้นที่ ๔ มีอัตรา ๕๐๐ ดวง ชื่อภัทราภรณ์
ชั้นที่ ๕ มีอัตรา ๘๐๐ ดวง ชื่อวิจิตราภรณ์ รวมเปนดวงตรา
๑๕๖๒ ดวงเท่านั้น

มาตรา ๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาท ฤๅผู้ที่
ได้สืบอายติกราชสันตติวงษ์ดำรงราชอิศริยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบ
ไปในพระบรมราชวงษ์นั้น จะเปนเจ้าเปนใหญ่เปนประธานของตรา
เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้อยู่เสมอเปนนิตย์

มาตรา ๒ ยกเลิกโดย พ. ร. บ. เครื่องราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎสยาม
เพิ่มเติม พ. ศ. ๒๔๖๑ มาตรา ๑ (ดู ป.ช.ศ. เล่ม ๓๑ หน้า ๓๗๙)

TUDC 19/02/2564

มาตรา ๔ จะทรงตั้งพระบรมราชวงษ์ผู้มีพระเกียรติยศอย่างสูง ซึ่งเปนที่เต็มพระราชหฤไทยให้ว่าการเปนคณาธิบดี มีพนักงานที่จะตรวจตรารักษาเกียรติยศข้อพระราชบัญญัติแลคำประกาศสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ให้พวกสมาชิกแลเจ้าพนักงานประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติทั้งสิ้น แลเปนผู้เชิญดวงตราถวายในการตั้งสมาชิกใหม่ด้วย

มาตรา ๕ ดวงตราชั้นที่ ๑ สำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่เจ้าประเทศราชซึ่งมีความชอบในราชการแผ่นดิน แลได้รับราชการใหญ่เปนคุณต่อแผ่นดินมาก ตามแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร

มาตรา ๖ ดวงตราชั้นที่ ๒ ที่ ๓ สำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการเจ้าประเทศราช ซึ่งมีความชอบในราชการ แลได้รับราชการเปนคุณต่อแผ่นดิน ตามแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร

มาตรา ๗ ดวงตราชั้นที่ ๔ ที่ ๕ สำหรับพระราชทานพระราชวงษานุวงษ์ แลข้าราชการเจ้าประเทศราช ซึ่งมีความชอบแลได้รับราชการมาด้วยดี ตามแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

มาตรา ๘ พระบรมวงษ์ซึ่งเปนอุภัยบักษ์ คือสมเด็จพระราชโอรสนัดา สืบสันตติเปนบรรทัดเนื่องตรงลงมาจากพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ปฐมบรมกษัตริย์ ในพระบรมราชวงษ์บัดยุบันนี้อันดำรงพระยศเปนเจ้าฟ้าแล้ว เมื่อได้รับ

TUDC 19/02/2564

เครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น ให้ทรงเปนกิตติมศักดิ์สมาชิกนอกจำนวนในอัตราที่กำหนดไว้ แลบรรดาพระบรมวงษ์ซึ่งดำรงพระยศเปนสมเด็จเจ้าฟ้าได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นอยู่แล้วก็ดี แต่นั้นไปให้ถือว่าเปนกิตติมศักดิ์สมาชิก แลกิตติมศักดิ์สมาชิกนี้สูงกว่าสามัญสมาชิก นับเปนรองคณาธิบดีลงมา

มาตรา ๙ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินแลพระราชวงษานุวงษ์ แลบันดาเจ้าแลผู้มีบันดาศักดิ์ต่างประเทศ ฤๅคนต่างประเทศคนใด เมื่อทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรแล้วณเวลาหนึ่งเวลาใด จะพระราชทาน เครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นให้เปน วิสามัญ สมาชิก ตามลำดับชั้นของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น เปนจำนวนเพิ่มเติมต่างหากนอกจากที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ มีอำนาจแลประโยชน์เสมอกับสามัญสมาชิกนั้น

มาตรา ๑๐ ดวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎสยามนั้น ชั้นที่ ๑ มีดวงตราใหญ่พื้นกลางลงยาราชาวดีสีขาบมีรูปจุลมงกุฎ มีพานรอง มีเครื่องสูง ๒ ข้างฉลักโปร่งทับอีกชั้นหนึ่งมีเนื้องเงินฉลักเปนเพชร์โสร่งรอบ ขอบเปนกลีบบัวสีเขียวสีแดงสลับรอบดวงหนึ่ง มีแพรแถบสีพายพื้นน้ำเงินขอบเขียวริ้วแดง ๑ ริ้วเหลือง ๑ กว้าง ๕ นิ้ว แลมีดวงตราเล็กข้างน่าเปนแฉกกลีบบัว ๒ ชั้น ลงยาราชาวดีสีเขียวสีแดง กลางพื้นทองไม่ได้ลงยา มีรูปจุลมงกุฎ มีพานรอง มีเครื่องสูงสองข้าง ด้านหลังทกลางมีดวงตรา มีตัวอักษร จ. ป. ร. ไคว่กันเปนอักษรพระนามย่อในแผ่นดินปัตยุบันนี้ ข้างบนกลีบบัวเปนกิ่งใบไม้ทองสามใบ ติดห่วงห้อยแพรแถบสีพาย

TUDC 19/02/2564

รวมทั้งสิ้นชื่อมหาสุราภรณ์เป็นชั้นที่ ๑ เป็นส่วนสามัญ แต่ดวงตรา
สำหรับพระผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่นั้น ดวงตราประดับเครื่องเพ็ชร์ แถบ
สายสร้อยพระสังวาลทองคำลงยาราชาวดี กลางเป็นรูปจุฬมงกุฎ มี
มหามงกุฎอยู่ข้างบนแถบฉัตร ๒ ข้าง แถพระแสงขรรค์กับจารพระกร-
ไกว่กัน มีผ้าแถบลงยาพาดห้อยลงมา มีอักษรในผ้านั้นว่า "สัพเพสั-
สังฆภูตานำ สามัคคี วุฑฒิสาธิกา" ที่กลางผ้าใต้จุฬมงกุฎลงมา มีรูป
จักรกริ์มีมาไลยไขยพฤกษ แถ พุทธรักษาซ้อนอยู่ข้าง ล่างสาย
สังวาลมีอักษร จ.ป.ร. ไกว่กันแสดงพระนามาภิธัยใน พระบาทสมเด็จ
พระเจ้าอยู่หัวบัตยุบันนี้ คือ "จุฬาลงกรณ์บรมราชาธิราช" มีจุฬ-
มงกุฎวางบนเบาะ แถมีจักรกริ์ไกว่กับสรรพาวุธ แถมาไลยไขย-
พฤกษ พุทธรักษาทั้ง ๓ อย่างนี้ ต้นสลับกันไปโดยรอบ พระสังวาล
นี้สำหรับแขวนดวงตราเล็ก ส่วมพาดบนพระอังษาทั้ง ๒ ข้าง ดวง
ตราสำหรับคณาธิบดีมีเนื่องประดับเพ็ชร์ด้วย ดวงตราประดับเพ็ชร์
แถสายสร้อยนี้ ถ้าทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรจะพระราชทานเพิ่ม
เป็นส่วนพิเศษแก่สมาชิกชั้นที่ ๑ นี้ผู้ใดก็ได้

มาตรา ๑๑ ดวงตราชั้นที่ ๒ ชื่อจุลสุราภรณ์ มีดวงตราใหญ่
คล้ายกับตารามหาสุราภรณ์ แถมีดวงตราเล็กด้านข้างน่าเป็นแฉก
กลีบบัวสองชั้น ลงยาราชาวดีสีแดงสีเขียว กลางฝังทองไม่ได้ลงยา
มีรูปจุฬมงกุฎมีพานรอง ด้านหลังมีอักษร จ.ป.ร. ไกว่กันอยู่กลาง
ดวงตรา ขอบเป็นกลีบบัวลงยาราชาวดี เหมือนกับด้านน่า บนกลีบ
บัวเป็นกิ่งไม้ทองสามใบ ติดกับห่วงห้อยแพรแถบขนาดกลาง สำหรับ
ส่วมคอ ดวงใหญ่ติดแนบกับเสื้อชั้นนอก ทอกข้างซ้าย รวมทั้ง ๒

TUDC 19/02/2564

ดวงเป็นชั้นที่ ๒ แลดวงตราชั้นที่ ๒ นั้น ถ้าทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรจะพระราชทานดวงตราประดับเพ็ชร์เป็นพิเศษก็ได้

มาตรา ๑๒ ดวงตราชั้นที่ ๓ ชื่อมัณฑนาภรณ์ รูปดวงตราเหมือนอย่างดวงตราเด็ก ห้อยแพรแถบสีพายของมหาสุราภรณ์ ฤๅดวงตราเด็กของจุลสุราภรณ์นั้น มีห่วงห้อยแพรแถบขนาดกลางร้อยสวมคอเป็นชั้นที่ ๓ ถ้าทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรจะพระราชทานดวงตราชั้นที่ ๓ นประดับเพ็ชร์แก่ผู้ใดก็ได้

มาตรา ๑๓ ดวงตราชั้นที่ ๔ ชื่อภัทราภรณ์ มีดวงตราสัณฐานเหมือนดวงตรามัณฑนาภรณ์แลเล็กกว่า มีสายแถบขนาดเล็กผูกดอกไม้ ข้างบนติดแนบกับเสื้อชั้นนอกทอกข้างซ้ายเป็นชั้นที่ ๔

มาตรา ๑๔ ดวงตราชั้นที่ ๕ ชื่อวิจิตราภรณ์ มีดวงตราเหมือนอย่างดวงตราชั้นที่ ๔ แต่ใบไม้ข้างบนแลด้านหลังเป็นเงิน มีสายแถบขนาดเล็กแต่ไม่มีดอกไม้ ติดแนบกับเสื้อชั้นนอกทอกข้างซ้าย เป็นชั้นที่ ๕

มาตรา ๑๕ ผู้ที่รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ที่กล่าวมานั้นไปแล้ว จงแต่งเมื่อการประชุมใหญ่ๆ คือการพระราชพิธี แลการอื่นๆ เวลาใดๆ ต้องใช้สวมเสื้อเยียรบับเข้มขาบ เป็นคราวแต่งตัวเต็มตามยศก็ดี ฤๅเวลาสวมเสื้อครึ่งยศ ฤๅเสื้อแต่งเวลาเย็น แลเวลาอื่นซึ่งเป็นการหลวงนั้นๆ ก็ดี ก็ควรจะแต่งเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นด้วยทุกครั้ง ฤๅเป็นการพิเศษนอกจากการหลวง แลการรับแขกเมืองต่างประเทศในกรุงนี้ ฤๅชาวต่างประเทศ แลเวลาประชุมเลี้ยงณที่ใดๆ ก็ควรใช้แต่งให้เป็นเกียรติยศ

มาตรา ๑๖ เมื่อผู้ใดได้รับตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นแล้ว

TUDC 19/02/2564

จะจำลองดวงตราให้เล็กลง จะประดับเพชรประดับพลอยให้งามดีสำหรับไว้ใช้ ฤาจะไว้ให้เปนทรัพกแก่บุตรหลานต่อไปก็ได้

มาตรา ๑๗ ผู้ซึ่งได้รับดวงตราทั้ง ๕ ชั้นนี้ มีประกาศนียบัตรเซ็นพระราชหัตถเลขาประทับพระราชลัญจกรด้วย

มาตรา ๑๘ วันที่ ๑๑ ตุลาคม ซึ่งเปนวันมูลพระบรมราชาภิเศกครั้งแรกนั้น ให้ถือว่าเปนวันของเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งนี้ ถ้าจะตั้งสมาชิกใหม่ก็จะทรงตั้งในการพระราชพิธีฉัตรมงคลในวันนั้น แต่นอกจากมงคลสมัยอันนั้น จะทรงตั้งในสมัยอื่นขณะใดสมัยใดก็ได้

มาตรา ๑๙ บันดาผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ มีลำดับเกียรติยศอยู่น่าหลัง เทียบกับผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์อื่นตามลำดับชั้นดังนี้ คือ มหาสุราภรณ์ สูงกว่าทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ แต่อนุวัตรตามหลังมหาวราภรณ์ จุลสุราภรณ์ สูงกว่าทุติยจุลจอมเกล้า แต่อนุวัตรตามหลังจุลวราภรณ์ มัณฑนาภรณ์ สูงกว่าตติยจุลจอมเกล้า แต่ต่ำกว่านิภาภรณ์ ภัทราภรณ์ สูงกว่าตติยานุจุลจอมเกล้า แต่ต่ำกว่าภูษนาภรณ์ วิจิตราภรณ์ ต่ำต่อจากทิพยาภรณ์ลงไปเปนชั้นที่สุดดังนี้ แลในผู้ที่ได้รับพระราชทานตราชั้นเดียวกัน มีลำดับน่าหลังกันตามที่ได้รับพระราชทานก่อนแลหลัง

มาตรา ๒๐ ถ้าผู้ใดซึ่งได้รับตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ทั้ง ๕ ชั้นนี้ ให้ใช้หมายตัวอักษรท้ายชื่อบอกยศ แทนเครื่องราชอิศริยาภรณ์ดังนี้ ที่ ๑ ม.ส.ม. แทนมหาสุราภรณ์ ที่ ๒ จ.ม. แทนจุลสุราภรณ์ ที่ ๓ ม.ม. แทนมณฑนาภรณ ที่ ๔ ภ.ม. แทนภิทราภรณ ที่ ๕ ว.ม. แทนวิจิตราภรณ์ ตามลำดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์

TUDC 19/02/2564

มาตรา ๒๑ บันดาผู้ที่เป็นสมาชิกของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้มีคดีเกี่ยวข้องในตัวเองประการใดๆ ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จะโปรดเกล้าฯให้มีตระลาการชำระเป็นความรับสั่ง ฤๅให้ศาลพิจารณาแล้วแต่จะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร ฤๅผู้นั้นไม่อยากจะกราบบังคมทูลพระกรุณาให้เป็นที่ขุ่นเคืองใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จะไปร้องพ้องตามโรงศาลตามธรรมเนียมก็ดี ฤๅมีผู้ทำฎีกาทูลเกล้าฯถวาย ฤๅพ้องร้องกล่าวโทษณโรงศาลก็ดี ผู้ที่เป็นสมาชิกของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ต้องคดีอันใด เมื่อพิจารณาความนั้นปรากฏว่า ผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ชะนะแก่ความจะได้ค่าปรับไหมมากน้อยเท่าใด ส่วนพิไนยหลวงนั้น ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานให้เป็นบำเหน็จ แก่ผู้ซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นด้วย ถ้าผู้ซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์แพ้แก่ความ จะต้องเสียค่าปรับไหมเป็นสินไหมพิไนยมากน้อยเท่าใด ต้องให้เสียเต็มไม่มียกเว้นสิ่งใดเหมือนกับผู้ซึ่งไม่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ทั้งปวงเหมือนกัน

มาตรา ๒๒ เพื่อว่าจะให้เป็นเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ แก่สมาชิกทั้งปวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สมาชิกมีอำนาจที่จะใช้ดวงตราตามชั้นที่ได้รับพระราชทาน ประดับในตราอาร์มสำหรับตนได้

มาตรา ๒๓ จะโปรดเกล้าฯทรงตั้งเจ้าพนักงานไว้สำหรับรักษาเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ มีตำแหน่งดังนี้ จักราภิบาล๑ เลขานุการ๑ มุทรานุการ๑ เจ้าพนักงานเหล่านี้จะมีตำแหน่งยศตามระเบียบชื่อดัง

TUDC 19/02/2564

ข้างบนนี้ ต้องประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติ ดังกำหนดในมาตราทั้งหลายต่อไปนี้

มาตรา ๒๔ ถญจกราภิบาลของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดตามแต่พระราชอัธยาไศรยจะทรงเห็นชอบเห็นควรให้รับตำแหน่งยศนั้น มีพนักงานสำหรับรักษาพระราชถญจกสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น แลเปนผู้ประทับฤาสั่งให้ประทับพระราชถญจกรในบันดาข้อพระราชบัญญัติแลประกาศนียบัตรตราตั้ง แลหนังสือสำคัญซึ่งเกี่ยวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นทจะต้องประทับ พระราชถญจกรนั้นทั้งสิ้น ในเมื่อเวลาทรงตั้งสมาชิกใหม่จะเปนผู้เชิญดวงตราถวายคณาธิบดีส่งทูลเกล้าฯถวาย แลเปนผู้รับพระบรมราชโองการทุกสิ่งทุกอย่างในการทเกี่ยวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น แลเปนผู้ทำตราตั้งแลเรียบเรียงข้อพระราชบัญญัติแลคำประกาศต่าง ๆ รับรับสั่ง ของ ผู้เปน เจ้าเปนใหญ่ ฤๅคณาธิบดี สั่งแก่ เจ้าพนักงาน ต่าง ๆ เมื่อทรงตั้งสมาชิกใหม่จะได้สั่งเลขานุการให้ มีหนังสือ แจ้งความ แก่สมาชิกให้รู้ล่วงหน้า แลเปนพนักงานดูผิดดูชอบ ให้สมาชิกแลเจ้าพนักงาน ประพฤติให้ ต้อง ตามข้อพระราชบัญญัติ ซึ่งมีอยู่แล้ว แลจะมีต่อไป แล้วแต่น้ำพระไทยของผู้เปนเจ้าเปนใหญ่แลคณาธิบดี จะทรงเห็นชอบเห็นควรในการอย่างหนึ่งอย่างใดทเกี่ยวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นนอกจากน่าทซึ่งกำหนดไว้ฤๅการใด ๆ ก็ดี แล้วจะทรงสั่ง

มาตรา ๒๕ เลขานุการสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใด แล้วแต่พระราชอัธยาไศรย จะทรงเห็นชอบ เห็นควรให้เปนเลขานุการ มีพนักงานเปนผู้ช่วยถญจกราภิบาลในการหนังสือทุก

TUDC 19/02/2564

อย่างที่เกี่ยวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น แลมีน่าที่เปนพนักงานที่จะเรียกดวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์จากสมาชิกซึ่งล่วงลับไป ฤๅสมาชิกที่เปนโทษต้องไล่ต้องถอดในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น แลมีพนักงานจะเก็บ แลจดบาญชีพวกที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นให้เต็มจำนวนทั้งอดีตประจุบัน แลจดหมายเหตุความดี ความชอบของสมาชิกในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น แลจดหมายเหตุต่าง ๆ ในการซึ่งเปนไปแล้วฤๅจะเกิดขึ้น ดงในสมุดสารบบของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นไว้สำหรับแผ่นดินทุกประการ แลเลขานุการต้องรู้จักตำบลบ้านแลชื่อตัวชื่อตั้งของพวกในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นซึ่งมีตัวอยู่ทั้งปวง ในเวลาวันประชุมตั้งสมาชิกใหม่ เลขานุการจะเปนผู้นำสมุดข้อพระราชบัญญัติให้แก่พวกสมาชิก แลรับราชการอื่น ๆ ตามแต่ญัญจกราภิบาลจะสั่ง

มาตรา ๒๒ มุทรานุการสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดแล้วแต่น้ำพระไทยจะทรงเห็นชอบเห็นควรให้เปนมุทรานุการ มีน่าที่เปนพนักงานสำหรับเก็บรักษาตัวอย่างแลดวงตรา แลทำบาญชีตระกูลวงษ์ของสมาชิกที่เรียกว่าวงษานุจริต แลรับราชการต่าง ๆ ตามผู้เปนเจ้าใหญ่แลคณาธิบดีจะรับสั่ง ถ้าเวลาทรงตั้งพวกสมาชิก มุทรานุการจะเปนผู้จัดทนนทงสัน

มาตรา ๒๓ ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นต้องจัดการเผื่อที่จะส่งดวงตราเครื่องประดับที่ได้รับพระราชทานนั้นคืนแก่เลขานุการเมื่อสิ้นชนมชีพล่วงลับไปแล้ว ฤๅจะถอดก็ต้องคืนดวงตราแก่เลขานุการโดยเร็ว ถ้าสิ้นชนมชีพแล้ว ต้องให้ผู้รับ ฤๅผู้

TUDC 19/02/2564

จัดการมรดก ส่งคืนในกำหนด อย่าให้เกินเดือน ๑ แต่ประกาศนียบัตรสำหรับดวงตรานั้น โปรดเกล้า ฯ พระราชทานไว้ ให้เปนที่รฦกแก่บุตรหลานสืบต่อไป

มาตรา ๒๘ ถ้าผู้ใดที่ได้รับพระราชทานตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ มงกุฎสยามชั้นต่ำ แล้วเลื่อนเปนชั้นสูงขึ้นไปในมงกุฎสยามนั้น ต้องส่งดวงตราชั้นต่ำที่ประดับอยู่เดิมนั้นคืนแก่เจ้าพนักงาน

มาตรา ๒๙ บันดาพวกสมาชิก แลเจ้าพนักงาน ของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ถ้ามีความผิดเปนมหันตโทษก็ดี เปนมัธยมโทษก็ดี ที่เสื่อมเสียชาติตระกูลแลเสียเกียรติยศ ไม่สมควรที่จะเปนสมาชิกแลเปนผู้ดีได้ ฤๅทรงพระราชดำริห์เห็นไม่สมควรจะดำรงตำแหน่งนั้นก็จะทรงถอดทรงใส่ผู้ที่มีความผิดนั้นเสีย จากสมาชิก ฤๅเจ้าพนักงาน แล้วเจ้าพนักงานจะเรียกดวงตรา เครื่องประดับสำหรับอิศริยยศคืนในทันใด แลลบชื่อจากในบาญชิสารบบสำหรับแผ่นดิน การจะถอดใส่เสียจากสมาชิกฤๅเจ้าพนักงานในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ พระผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ พระองค์เดียว จะทรง วินิจฉัย พิจารณา พิพากษา กิริยาอาการของผู้ที่จะทำผิด ซึ่งจะถอดใส่เสียจากสมาชิกฤๅพนักงานในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ แลพระผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ทรงอำนาจไว้ว่าเวลาหนึ่งเวลาใด ทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรว่า จะตั้งผู้หนึ่งผู้ใดที่ให้ถอดให้ใส่เสียจากพวก ฤๅเจ้าพนักงานในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้อีกก็ได้ ตามแต่เหตุการที่ชอบที่ควร แล้วแต่จะทรงตั้ง

มาตรา ๓๐ เพื่อว่ามิให้มีข้อผิดที่เปนความไม่เข้าใจเกิดขึ้นด้วยเรื่องดวงตราเครื่องประดับ สำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้

TUDC 19/02/2564

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เขียนแบบเครื่องราชอิศริยาภรณ์ แล
สายสร้อยดวงตราเครื่องยศ แลแพรแถบให้ได้สีและขนาดทุกอย่าง
ซึ่งจะประดับด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นให้ถูกต้องตามพระราชบัญ-
ญัติ แลห้ามมิให้เปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างหนึ่งอย่างใดที่นอกจาก
ตัวอย่างซึ่งเขียนไว้ให้นอกจากนั้นไปเป็นอันขาด เว้นแต่พระราชทาน
พระบรมราชานุญาต โดยออกประกาศเซ็นพระราชหัตถเลขาประทับ
พระราชลัญจกร สำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นเป็นสำคัญจึงให้
แก้ไขแปลงเปลี่ยนรูปที่เขียนไว้ได้

มาตรา ๓๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เก็บบาญชีจดหมาย
เหตุต่าง ๆ ตามพนักงานรวมไว้แห่งเดียวกัน ที่กระทรวงมุรธาธรใน
พระบรมมหาราชวัง กับทั้งดวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นด้วย

มาตรา ๓๒ พระราชบัญญัติซึ่งตั้งมานทุก ๆ มาตรา แลข้อพระ
ราชบัญญัติแลคำประกาศที่จะมีต่อไป ให้รักษาไว้โดยกวดขัน อย่า
ให้ผู้หนึ่งผู้ใดละเลยได้เป็นอันขาด ยกไว้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัว แลรัชชทายาท ฤๅผู้จะสืบอายติกราชสันตติวงษ์ ดำรงราช-
อิศริยยศเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบไป จึงจะมีอำนาจที่จะแก้ไข ฤๅเลิก
ถอน ฤๅเพิ่มเติมข้อหนึ่งข้อใดในข้อพระราชบัญญัตินั้นได้ แลถ้าจะมี
ข้อสำคัญที่ไม่เข้าใจสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นก็ดี จะทรงอธิบายชี้แจงทุก
ข้อทุกประการ โดยออกประกาศประทับพระราชลัญจกรสำหรับ
เครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นเป็นสำคัญ ข้อที่แก้ไขอธิบายเหล่านั้น ต้อง
นับเข้าเป็นส่วนพระราชบัญญัตินั้นด้วย

TUDC 19/02/2564

พระราชบัญญัติประกาศตั้งไว้ แต่ณวันอาทิตย์ที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ เปนปีที่ ๒๖ ฤๅวันที่ ๘๐๘๑ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัตินี้ เดิมจะโปรดเกล้า ฯ ให้ประชุม ณพระที่นั่งอนันตสมาคม ในวันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ ครั้นต่อมาได้โปรดเกล้า ฯ บำเพ็ญพระราชกุศลเพื่อทรงพระอุทิศถวาย แด่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในกรุงทวาราวดี กรุงธนบุรี แลกรุงรัตนโกสินทร์ อันได้เสด็จดำรงศิริราชสมบัติมาตั้งแต่ก่อนทุก ๆ พระองค์ ในวันที่ ๑ ตุลาคม อันเปนวันบันจบครบ ๒๕ ปี ตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัตินั้น การพระราชกุศลนี้ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ทำที่พระราชวังบางปอิน จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนวันประชุมมาต่อวันที่ ๕ ธันวาคม อันมีดิถีตามจันทรคติ คล้ายกับวันพระบรมราชาภิเศกทั้ง ๒ คราวมา แต่ส่วนพระราชบัญญัตินี้โปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ตามกำหนดในพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติ

เครื่องราชอิศริยาภรณ์อันเปนโบราณมงคล นพรัตนราชวราภรณ์

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาล เปนอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๖ พรรษา

TUDC 19/02/2564

ปัตยุบันกาล รัตนโกสินทร์ศก[๒๖] ๑๑๒ ตุลาคมมาศ ปฐมมาศาหคุณ ปวัตติรวิวาร ปัญจมรัชกาล ฉัพพิสติมสังวัจฉรเขตร บริเฉทกาล กาหนด พระบาทสมเดจพระปรมนทรมหาจุฬาลงกรณ บดนทรเทพย มหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงษ์ วรุตมพงษ์บริพัตร วรขัตติยราช นิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหา ราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสดจออก ณพระทนั่งอนันตสมาคมอุดมพิมาน โดยสถานบุรพาภิมุข พร้อม ด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในการพระราชพิธีฉลอง ศิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

มีพระบรมราชโองการ ดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า เครื่องราช-อิศริยาภรณ์ อันเปนโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์นี้ แต่เดิมมี มาแต่ครั้งกรุงทวาราวดีศรีอยุทธยาเก่า เปนสายสร้อยพระสังวาล ประดับเนาวรัตน์สายสร้อยอ่อนสายหนึ่ง เปนเครื่องสำหรับพิไชย สงคราม แลสำหรับพระมหากษัตริย์ทรงเมื่อเวลาบรมราชาภิเศก เสดจขึ้นพระทนั่งภัทรบิฐ พราหมณ์ได้ทูลถวายทรงรับมาสวมพระ องค์ก่อนแล้ว จึงได้รับเครื่องบรมราชอิศริยยศราชกกุธภัณฑ์ต่อไป เปนของสำหรับแผ่นดินสืบมาดังนี้ ไม่ทราบชัดว่าผู้ใดเปนผู้สร้าง แลเปนผู้ตั้งพระราชประเพณีอันนี้ แต่ครั้งกรุงทวาราวดีศรีอยุทธยา โบราณดำรงอยู่นั้น ก็สืบมา จนถึงตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ มหินทรา-ยุทธยาณประเทศบางกอก

ในปีขานจัตวาศก ศักราช ๑๑๔๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอด

TUDC 19/02/2564

พ้าจุฬาโลกย์ ซึ่งเปนปฐมพระบรมราชวงษ์บัดยุบันนี้ ได้เสด็จเถลิง-ถวัลยราชสมบัติปราบดาภิเศก ก็ได้ทรงรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันนี้สืบมา แล้วจึ่งได้ทรงสร้างพระสังวาลนพรัตน์ เปนสังวาลแฝดประดับเนาวรัตน์ เปนดอก ๆ คือ เพ็ชร์ดอก ๑ ทับทิมดอก ๑ มรกฎดอก ๑ บุศราค่ำดอก ๑ โกเมนทร์ดอก ๑ นิลดอก ๑ มุกดาดอก ๑ เพทายดอก ๑ ไพฑูรย์ดอก ๑ สลับกันดังนี้จนตลอดสาย เติมขึ้นเปนสังวาลนพรัตน ราชวราภรณ์อิกสายหนึ่ง

ครั้นจุลศักราช ๑๒๓๓ ปีกุนตรีศก พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเศกแล้ว ทรงพระราชดำริห์ปรารภิทจะทรงสร้างเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันนี้ มิปรากฎเปนพระบรมราชกระแสว่า “ธรรมเนียมเดิมฝ่ายสยาม มีเครื่องประดับสำหรับยศอย่างใหญ่ ในพระเจ้าแผ่นดินทั้ง แลที่ ๒ ที่ ๓ แลพระราชวงษานุวงษ์ผู้ใหญ่บางองค์ แลเสนาบดีผู้ใหญ่บางนายอยู่อย่างหนึ่ง เห็นชอบกลอยู่ที่ว่า พอถึงยศสมควรอันนี้ มีธรรมเนียมในสยามมาแต่เดิมว่า ให้มีวงแหวนทองคำเปนทองน้อยสูงอย่างเอก คือทองแร่บางตพานก็ดี ฤๅทองทุหุงชำระจนสิ้นมือก็ดี เปนอย่างเอกอย่างดี หนักกึ่งตำลึงบ้าง สิบสี่ตำลึงบ้าง สามบาทบ้าง ทำทั้งแท่งไม่โพรงใน ดีให้แน่นดีแล้วขุดหลุมพลอย ๙ แห่ง แล้วจึงฝังพลอย ๙ อย่าง ที่ ๑ เพ็ชร์ ที่ ๒ ทับทิม ที่ ๓ มรกฎ ที่ ๔ เพทาย ที่ ๕ บุศ ที่ ๖ นิล ที่ ๗ มุกดา ที่ ๘ โกเมนทร์ ที่ ๙ ไพรฑูรย์ แล้วประดับเพ็ชร์เล็ก ๆ เปนเนื่องสองข้างบ้าง เปนลายต่าง ๆ สองข้างบ้าง ทำให้งามดีแล้ว สอดไว้ในประคดที่คาดกับเอวพระเจ้าแผ่นดินก็ทรง แลพระราชทานให้ผู้มีบันดาศักดิ์ใหญ่ ๆ ตั้ง

TUDC 19/02/2564

แต่ผู้เปนที่ ๒ พระเจ้าแผ่นดินลงไปจนเสนาบดี เมื่อเวลาการพิธีซึ่ง
สมมตว่าเปนมงคล ผู้ใหญ่จะได้ทำ คือตัดจุกเด็ก แลเจิมจุณเครื่อง
หอม แลรดน้ำอวยไชยให้พร ในที่แต่งตั้งฐานันดรแลการบ่าวสาว
แลวางศิลาแรกในที่ก่อตึก ก่อกำแพงแลบ้อมใดๆ ที่พระเจ้าแผ่นดิน
ฤๅผู้ใหญ่แทนพระเจ้าแผ่นดินจะลงมือเปนฤกษ์ ผู้ลงมือทำการมงคล
นั้นย่อมเอาวงแหวนนั้นสอดในนิ้วชี้มือขวา แล้วทำการมงคลนั้นๆ ก็
การที่คาดแหวนสอดในประคดนั้น เปนที่สำแดงยศของผู้ใหญ่ในสยาม
แต่โบราณมา

ในทุกวันนี้ผู้ยังได้ใช้เครื่องยศแหวนอย่างนั้นอยู่แต่ ๑๒ นับทั้ง
สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามซึ่งได้ทรงรับเครื่องราชอิศริยยศอย่างนี้แต่
สมเด็จพระบรมชนกนารถ ซึ่งเปนพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ที่สองในพระ
บรมราชวงษ์นี้ แต่ปีมโรงโทศก จุลศักราชสยาม ๑๑๙๒ เปนปีที่
๑๒ ในรัชกาลนี้มาแล้ว เมื่อได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้วจึงได้
พระราชทานเครื่องยศอย่างนี้แก่ พระราชวงษานุวงษ์หลาย พระองค์
แลเสนาบดีหลายนาย นับได้ ๒๐ แลแหวนพลอย ๙ อย่างนี้ ฝ่าย
สยามนับถือว่า เปนมงคลใหญ่หลวง

ครั้นมาบัดนี้ พระเจ้าแผ่นสยามในรัชกาลปัตยุบันนี้ เมื่อต้อง
เสพยกับชาวต่างประเทศได้สืบทราบว่าในประเทศต่างๆ มีเครื่อง
ยศสำหรับสำแดงลำดับยศอย่างสูง แลลำดับนั้นๆ ลงมา ด้วยทำ
เปนดาว แลดอกจันแลรูปต่างๆ ตามบัญญัติในเมืองนั้นๆ จึงได้
คิดตั้งพระราชบัญญัติให้ทำดอกจันประดับด้วยพลอย ๙ อย่างนั้นขึ้น

TUDC 19/02/2564

เพื่อจะให้ประดับในน่าเสื่อเปนสำคัญยศอย่างสูง ครั้นทำขึ้นแล้วก็ได้ไว้ทรงด้วยพระองค์ดอกหนึ่ง พระราชทานสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอแลพระเจ้าลูกยาเธอต่อมาบ้าง ยังทรงพระราชดำริจะทำพระราชทานต่อไป ให้ท่านผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องยศแหวนประดับพลอย ๙ อย่างนั้นให้ทั่ว" มีข้อความที่เปนพระบรมราชกระแส ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการที่จะทรงสร้างตราพรัตนราชวราภรณ์ดังนี้

ครั้นมาในรัชกาลปัตยุบันนี้ ทรงพระอนุสรตามกระแสพระบรมราชดำริห์ แห่งสมเด็จพระบรมชนกนารถ แลทรงพระปรารภพระสังวาลพรัตน์ อันเปนโบราณมงคลพรัตนราชวราภรณ์ ประเภทเดียวกัน จึงทรงพระราชดำริห์ว่า พระบรมวงษ์ผู้ซึ่งได้รับตราพรัตนราชวราภรณ์นั้นมีแต่ตราไม่มีสายสังวาล เพราะสายสังวาลผู้อื่นจะมีไม่ได้ เฉพาะทรงได้แต่พระเจ้าแผ่นดินพระองค์เดียว จึงได้ทรงสร้างตราเล็กประดับเนาวรัตน เหมือนอย่างดอกประจำยาม ที่พระสังวาลพรัตนราชวราภรณ์ ด้านข้างหลังลงยาราชาวดีมีอุณาโลมอยู่กลาง มีจุลมงกุฎข้างบนประดับเพ็ชร์ ห้อยติดกับแพรแถบสีพายสีเหลืองขอบเขียวริ้วแดงริ้วน้ำเงินสีพายบ่าขวามาซ้ายแทนสายพระสังวาล แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ รวมกับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือกมงกุฎสยาม แลเหรียญจักรมาลา เหรียญบุษปมาลา เหรียญรัตนาภรณ์ ลงวันพฤหัศบดี เดือนเก้า ขึ้นหกค่ำ ปีรกาเบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕ แก้ไขประกาศที่ลงวันพุฒ เดือนอ้าย แรม ๑๑ ค่ำ

TUDC 19/02/2564

ปีมเส็งเอกศก จุลศักราช ๑๒๓๑ แลภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไข
เพิ่มเติม ลงวันอังคารที่ ๑๙ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙[๒๒]

บัดนี้ทรงพระราชดำริห์ว่า พระราชบัญญัติที่ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ตราขึ้นเปนครั้งคราว ข้อความกระจัดพรัดพรายหาเปนหมู่หมวดกันไม่ แลพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ นพรัตนราชวราภรณ์ แลช้างเผือก กับทั้งมงกุฎสยาม แลเหรียญจักรมาลา บุษปมาลา รัตนาภรณ์ ทั้ง ๖ จำพวกนี้รวมอยู่ในพระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน แลในพระราชบัญญัติเพิ่มเติม รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙[๒๓] ก็กล่าวความตลอดทั่วไปทุกเครื่องราชอิศริยาภรณ์ จนถึงเครื่องราชอิศริยาภรณ์มหาจักรกรี บรมราชวงษ์ แลจุลจอมเกล้า ข้อความระคนปนกันอยู่ดังนี้ ยังหาเปนหลักฐานสมควรไม่

อีกประการหนึ่ง สิ่งที่ควรแก้ไขเพิ่มเติมตามกาลสมัยก็มีหลายประการ แลทรงพระปรารภมหามงคลสมัยอันอุดม ในการฉลองศิริราชสมบัติ อันได้เสด็จดำรงสยามรัฐมณฑล สกลอาณาจักรมาบรรจบครบ ๒๕ ปีเต็มบริบูรณ์ สมควรที่จะชำระแก้ไขพระราชบัญญัตินั้น ให้เรียบร้อยเปนหมวดหมู่ ให้เปนหลักฐานมั่นคงเปนแบบฉบับสำหรับแผ่นดินสืบไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ นพรัตนราชวราภรณ์ ช้างเผือกมงกุฎสยาม แลเหรียญจักรมาลา เหรียญบุปษมาลา เหรียญรัตนาภรณ์ ปีรกาเบ็ญจ ศก ๑๒๓๕[๒๔] แลพระราชบัญญัติเครื่องราชอิศริยาภรณ์ แก้ไขเพิ่มเติม รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙[๒๕] นั้นเสียแล้ว ทรงพระกรุณาโปรด

TUDC 19/02/2564

เกล้า ฯ ดำรัสสั่งเฉพาะพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิ-ชาดา เสนาบดีกระทรวงมุรธาธร ให้ตราพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ อันเปนโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์นั้นขึ้น แลให้ใช้เปนแบบฉบับสำหรับแผ่นดินสืบไปดังนี้

มาตรา ๑ เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เรียกว่าเครื่องราชอิศริยาภรณ์ อันเปนโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์

มาตรา ๒ เครื่องราชอิศริยภรณ์นี้ มีสำหรับพระเจ้าแผ่นดินองค์ ๑ สำหรับพระราชทาน ๑๙ ดวง รวมเปน ๒๐ ดวงเท่ากับจำนวนแหวนนพเก้า ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกนารถ ทรงพระราชดำริห์ไว้นั้น

มาตรา ๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเถลิงถวัลยราช ฤๅผู้ซึ่งจะสืบอายุกราชสันติวงษ์ดำรงอิศริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไปในพระบรมราชจักรกรีวงษ์นี้ จะเปนเจ้าเปนใหญ่เปนประธาน ของตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้อยู่เสมอเปนนิตย์

มาตรา ๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะดำรงที่มหาสวามิศราธิบดี เพื่อจะได้ปกครองเกียรติยศของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป ให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ทุกข้อทุกประการ ถ้าแลจะมีราชกิจการพระนครมาก ก็จะทรงตั้งพระบรมราชวงษ์ผู้มีเกียรติยศอย่างสูงยิ่ง ซึ่งเปนที่เต็มพระราชหฤไทย ให้ว่าการในที่คณาธิบดี มีพนักงานที่จะตรวจตรา รักษาเกียรติยศข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศ

TUDC 19/02/2564

สำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น ให้พวกสมาชิกแลเจ้าพนักงานประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัตินั้นเมื่อจะทรงตั้งพระบรมราชวงษ์องค์ใด ให้ว่าการในที่คณาธิบดี ก็จะให้มีคำประกาศตราตั้งเซ็นพระราชหัตถเลขาสัญญานามประทับพระราชลัญจกรเปนสำคัญ พระบรมราชวงษ์ซึ่งได้รับตราตั้งนั้น จะได้เปนปฐมเปนคณาธิบดีในพวกสมาชิกต่อไป ดวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับคณาธิบดีซึ่งจะประดับพระองค์แลเครื่องทรงนั้น เหมือนอย่างสมาชิกทั้งปวงซึ่งจะกำหนดไว้ต่อไปภายน่า

มาตรา ๕ เครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นสำหรับพราชทานพระบรมวงษ์ ซึ่งเปนผู้ใหญ่ในราชตระกูล ฤๅข้าราชการผู้ใหญ่ซึ่งมีเกียรติยศสมควรที่จะได้รับพระราชทานแหวนนพเก้า ซึ่งเปนเครื่องยศอย่างเก่าโบราณมานั้น แต่ผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธสาสนา จะรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นไม่ได้

มาตรา ๖ จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นแก่พระบรมราชวงษานุวงษ์ฝ่ายในที่มีพระเกียรติยศใหญ่มีสมเด็จพระบรมราชเทวีเปนต้นให้เปนสมาชิกาพิเศษฝ่ายในก็ได้ ไม่เกี่ยวกับจำนวนที่กำหนด ๒๐ ดวงนั้น ต้องนับเปนนอกจำนวนทุกพระองค์

มาตรา ๗ ดวงตราซึ่งเปนที่หมายของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นดังนี้

๑ พระสังวาลนพรัตนราชวราภรณ์ เปนพระสังวาลแฝด มีดอกประจำยามประดับเพ็ชร์ดอก ๑ ทับทิมดอก ๓ มรกฎดอก ๑ บุษรา-

TUDC 19/02/2564

ลำดอก ๑ โกเมนทร์ดอก ๑ นิลดอก ๑ มุกดาดอก ๑ เพทายดอก ๑ ไพฑูรยดอก ๑ คั่นสลับกันไปอย่างละดอกสำหรับผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ทรงพระองค์เดียวผู้อื่นจะใช้ไม่ได้ สำหรับทรงเหนือพระอังษาข้างขวาผ่านมาข้างซ้าย

๒ ดวงตรามหานพรัตน์ด้านน่าเปนดอกประจำยาม ๘ แฉก เหมือนดอกประจำยามที่พระสังวาลนพรัตนราชวราภรณ์ ประดับพลอย ๘ อย่าง คือ ทับทิม ๑ มรกฎ ๑ บุษราคำ ๑ โกเมนทร์ ๑ นิล ๑ มุกดา ๑ เพทาย ๑ ไพฑูรย์ ๑ ใจกลางเปนเพ็ชร์ รวมเปนพลอย ๙ อย่าง ด้านหลังลงยาราชาวดีมีอุณาโลมอยู่กลาง มีรูปจุลมงกุฎประดับเพ็ชร์อยู่ข้างบน สำหรับติดห้อยแพรแถบกว้าง ๕ นิ้ว สีเหลืองขอบเขียวมีริ้วแดงริ้วน้ำเงินคั่น สพายบ่าขวามาห้อยข้างซ้าย แต่ถ้าสมาชิกาม่ายในจะทรงใช้สพายก็ได้ แต่ให้สพายบ่าห้อยมาข้างขวาให้เปลกกัน ฤๅจะใช้ห้อยแพรแถบสีเหลืองริมเขียว มีริ้วแดงริ้วน้ำเงินที่ผูกเปนรูปแมงปอ ติดพระอังษาข้างซ้ายแทนสายสพายก็ได้

๓ ดวงตรานพรัตนดารา เปนรูปดวงดารา ๘ แฉก ทำด้วยเงินจำหลักเปนเพ็ชร์โสร่ง กลางเปนดอกประจำยามผู้งพลอย ๘ อย่าง ใจกลางเปนเพ็ชร์เหมือนดวงมหานพรัตนนั้น สำหรับติดอกเสื้อข้างซ้าย ๕ แหวนประดับเนาวรัตนทำด้วยทองคำเนื้อสูง

มาตรา ๘ บันดาท่านที่เปนสมาชิกในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้จะต้องหาเครื่องแต่งตน คือเสื้อครุยพื้นเหลือง ปักทองเปนลายก้านแย่ง มีรูปนพรัตน์ดาราปักเงินทองแลไหมสีเหมือนดวงดารานั้น โตสูญได้ ๖ นิ้วติดทอกเบื้องซ้าย

มาตรา ๙ เมื่อผู้ใดได้รับตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้แล้ว จะ

TUDC 19/02/2564

จำลองดวงตราให้เล็กลง จะประดับเพ็ชร์ประดับพลอยให้งามดี สำหรับไว้ใช้ ฤๅจะไว้ให้เปนที่รฤกแก่บุตรหลานต่อไปก็ได้

มาตรา ๑๐ ผู้ซึ่งได้รับดวงตรานี้มีประกาศนียบัตร เซ็นพระราชหัตถเลขา ประทับพระราชลัญจกรกำกับด้วย

มาตรา ๑๑ เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ สำหรับใช้ในการมงคลราชพิธี เปนต้นว่าโสกันต์แลสมโภช ซึ่งมีการสรงแลเวียนเทียนผู้ที่ประดับดวงตรานี้มาได้ถวายน้ำ แลถวายจุณเจิม เหมือนได้สรวมแหวนนพเก้ามาพระราชพิธีอื่นๆ ซึ่งมีลักษณคล้ายดังนี้ เปนสมัยที่ควรใช้ตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ นพรัตนราชวราภรณ์ อันนี้ ฤๅจะใช้ในการพระราชพิธีอื่นก็ได้ ฤๅจะใช้ไปในการมงคลพิธี มีการตัดจุก ฤๅรดน้ำบ่าวสาว นอกจากพระราชพิธีหลวงก็ได้ คงถือว่าเปนเครื่องหมายมงคล แลเกียรติยศอย่างแหวนนพเก้า ที่พระราชทานแก่ท่านผู้มีบรรดาศักดิ์ใหญ่นั้น

มาตรา ๑๒ ให้ถือวันพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในการพระราชพิธีตรุษ ซึ่งนับนิยมตามจันทรคติมาศอย่างเก่า คงในวันเดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำนั้น เปนวันสำคัญของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ให้สมาชิกทั้งปวงประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้มาจงทั่วกัน

มาตรา ๑๓ บันดาท่านที่เปนสมาชิกเครื่องราชอิศริยาภรณ์ มีลำดับอยู่น่าผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้าทั้งสิ้น แต่อนุวัตร์ตามหลังท่านผู้ที่รับเครื่องชัตติยราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรกริบรมราชวงษ์ แลในพวกสมาชิกเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ด้วยกัน มีลำดับน่าหลังกันตามที่ได้รับพระราชทานก่อนแลหลัง

TUDC 19/02/2564

มาตรา ๑๔ ท่านผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น ให้หมายตัวอักษรท้ายชื่อบอกเครื่องราชอิศริยาภรณ์ดังนี้ น.ร. แทนนพรัตนราชวราภรณ์

มาตรา ๑๕ บรรดาผู้ที่เป็นสมาชิกของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ มีคดีเกี่ยวข้องในตัวเองประการใดๆ ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จะโปรดเกล้าฯ ให้มีตระลาการชำระเป็นความรับสั่ง ฤๅให้ศาลพิจารณาแล้วแต่จะทรงพระดำริห์เห็นสมควร ฤๅผู้นั้นไม่อยากจะกราบบังคมทูลพระกรุณาให้เป็นที่ขุ่นเคืองใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จะไปร้องพ้องตามโรงศาลตามธรรมเนียมก็ดี ฤๅมีผู้ทำฎีกาทูลเกล้าฯ ถวาย ฤๅพ้องร้องกล่าวโทษณโรงศาลก็ดี เมื่อพิจารณาความนั้น ปรากฏว่าผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ชนะความ จะได้ค่าปรับไหมมากน้อยเท่าใด ส่วนพิไนยหลวงนั้นก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้เป็นบำเหน็จแก่ผู้ซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นด้วย ถ้าผู้ซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์แพ้ความ จะต้องเสียค่าปรับไหมเป็นสินไหมพิไนยมากน้อยเท่าใด ต้องให้เสียเต็มไม่ยกเว้นสิ่งใด เหมือนกับผู้ซึ่งไม่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ทั้งปวงเหมือนกัน

มาตรา ๑๖ เพื่อว่าจะให้เป็นเกียรติยศอันยิ่งใหญ่แก่สมาชิกทั้งปวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สมาชิกมีอำนาจที่จะใช้ดวงตรานพรัตนราชวราภรณ์ ประดับในตราอาร์มสำหรับตนได้ ถ้าตราอาร์มนั้นยังไม่มีสิ่งที่ประดองดวงตรา ก็ให้สมาชิกนั้นแจ้งความต่อเจ้าพนักงานนพรัตนมุทรานุการ เจ้าพนักงาน

TUDC 19/02/2564

นพรัตนมุทรานุการจะคิดรูปสิ่งที่ประคองดวงตรานั้นให้แก่สมาชิกที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นทุก ๆ พระองค์ ทุก ๆ คน

มาตรา ๑๗ จะโปรดเกล้า ฯ ทรงตั้งเจ้าพนักงานไว้สำหรับรักษาเครื่องราชอิศริยาภรณ์ มีตำแหน่งฉัญจกราภิบาล ๑ เลขานุการ ๑ มุทรานุการ ๑ เจ้าพนักงานเหล่านี้จะมีตำแหน่งยศตามระเบียบชื่อซึ่งลำดับมานั้น ผู้ที่เป็นพนักงานสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ มีหน้าที่จะต้องกระทำอยู่ในมาตราต่อไปนี้

มาตรา ๑๘ ฉัญจกราภิบาลของเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดตามแต่พระราชอัธยาไศรย จะทรงเห็นชอบเห็นควรให้รับตำแหน่งยศนี้ เป็นพนักงานสำหรับรักษาพระราชฉัญจกรสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น แลเป็นผู้ประทับตราสั่งให้ประทับพระราชฉัญจกรในบันดาข้อพระราชบัญญัติ แลประกาศนียบัตรตราตั้ง บันดาหนังสือสำคัญ ซึ่งเกี่ยวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ที่จะต้องประทับพระราชฉัญจกรนั้นทั้งสิ้น ในเวลาเมื่อทรงตั้งพวกสมาชิกใหม่ จะเป็นผู้เชิญดวงตราทูลเกล้า ฯ ถวาย แลเป็นผู้รับพระบรมราชโองการทุกสิ่งทุกอย่าง ในการที่เกี่ยวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น แลเป็นผู้ทำตราตั้งแลเรียบเรียงข้อพระราชบัญญัติแลคำประกาศต่าง ๆ รับรับสั่งของพระผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ ฤาคณาธิบดีสั่งแก่เจ้าพนักงานต่าง ๆ เมื่อจะทรงตั้งสมาชิกใหม่จะได้สั่งเลขานุการให้มีหนังสือแจ้งความแก่สมาชิกให้รู้ล่วงน่า แลเป็นเจ้าพนักงานดูผิดดูชอบ ให้สมาชิกแลเจ้าพนักงานประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติซึ่งมีอยู่แล้ว แลจะมีต่อไป แล้วแต่น้ำพระไทยของผู้เป็นเจ้า

TUDC 19/02/2564

เปนใหญ่ แลคณาธิบดีจะทรงเห็นชอบเห็นควร ฤๅจะทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ที่เกี่ยวด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ซึ่งออกจากน่าที่ซึ่งกำหนดไว้ ฤๅการใด ๆ ก็ดี แล้วแต่จะทรงสั่ง

มาตรา ๑๙ เลขานุการสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดแล้วแต่พระราชอัธยาไศรย์ จะทรงเห็นชอบเห็นควรให้เปนเลขานุการ มีพนักงานเปนผู้ช่วยลัญจกราภิบาลในการหนังสือทุกอย่างที่เกี่ยวด้วยเครื่องอิศริยาภรณ์นี้ และมีน่าที่เปนพนักงานที่จะเรียกดวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์จากสมาชิกซึ่งล่วงลับไป ฤๅที่เปนโทษต้องใส่ต้องถอดจากพวกในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ และมีพนักงานที่จะเก็บและจดบาญชีพวกที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ให้เต็มจำนวนทั้งอดีตประจุบัน และจดหมายเหตุความดีความชอบของพวกในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ และจดหมายเหตุต่าง ๆ ในการซึ่งเปนไปแล้ว ฤๅจะเกิดขึ้น ลงในสมุดสารบบของเครื่องราชอิศริยาภรณนี้ไว้สำหรับแผ่นดินทุกประการ และเลขานุการต้องรู้จักตำบลบ้าน และชื่อตัวชื่อตั้งของสมาชิกในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ซึ่งมีตัวอยู่ทั่งปวง ในเวลาวันประชุมตั้งสมาชิกใหม่ เลขานุการจะเปนผู้นำสมุดข้อพระราชบัญญัติให้แก่สมาชิก และรับราชการอื่น ๆ ตามแต่ลัญจกราภิบาลจะสั่ง

มาตรา ๒๐ มุทรานุการสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดแล้วแต่จะทรงพระราชดำริห์เห็นชอบเห็นควร ให้เปนมุทรานุการ มีน่าที่เปนพนักงานสำหรับเก็บรักษาตัวอย่างแลดวงตรา และทำบาญชีตระกูลวงษ์ ของสมาชิกที่เรียกว่าวงษานุจริต และรับ

TUDC 19/02/2564

ราชการต่าง ๆ ตามแต่ผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ แลคณาธิบดีจะรับสั่ง ซึ่ง
ลัญจกราภิบาลจะแจ้งความมาให้ทราบตามรับสั่ง ถ้าเวลาทรงตั้ง
สมาชิกมุทราการจะเปนผู้จัดทนันทังสัน แลมีน่าที่สำหรับคิดตราใหญ่
ให้แก่สมาชิกด้วย

มาตรา ๒๑ ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้
ต้องจัดการเผื่อที่จะส่งดวงตราเครื่องประดับที่ได้รับพระราชทานนั้น
คืนแก่เลขานุการ เมื่อสิ้นชนม์ชีพล่วงลับไปแล้ว ฤๅจะลาออกก็ต้อง
คืนดวงตราแก่เลขานุการโดยเร็ว ถ้าสิ้นชนม์ชีพแล้วต้องให้ผู้รับฤๅ
ผู้จัดการมรฎกส่งคืนในกำหนดอย่าให้เกินเดือน ๑ แต่ประกาศนียบัตร
สำหรับดวงตรานั้น โปรดเกล้า ฯ พระราชทานไว้ให้เปนทรัฎกแก่
บุตรหลานสืบต่อไป

มาตรา ๒๒ บันดาพวกสมาชิกแลเจ้าพนักงานของเครื่องราช-
อิศริยาภรณ์นี้ ถ้ามีความผิดเปนมหันตโทษก็ดี เปนมัชยมโทษก็ดี
ซึ่งเปนที่เสื่อมเสียชาติตระกูลแลเสียเกียรติยศ ไม่สมควรที่จะเปนผู้ดี
ได้ ฤๅทรงพระราชดำริห์เห็นไม่สมควรจะดำรงตำแหน่งนั้น ก็ทรง
ถอดทรงไล่ผู้ที่มีความผิดนั้นเสียจากพวกสมาชิกฤๅเจ้าพนักงาน แล้ว
เจ้าพนักงานจะเรียกดวงตราเครื่องประดับสำหรับอิศริยยศคืนในทันใด
แลลบชื่อจากในบาญชีสารบบสำหรับแผ่นดิน การที่จะถอดไล่เสียจาก
พวกฤๅเจ้าพนักงาน ในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ พระผู้เปนเจ้าเปน
ใหญ่พระองค์เดียวจะทรงวินิจฉัยพิจารณาพิพากษากิริยาอาการของผู้
ที่จะทำผิด ซึ่งจะถอดไล่เสียจากพวกฤๅพนักงานในเครื่องราชอิศริยา-

TUDC 19/02/2564

ภรณ์นั้น แลพระผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ทรงอำนาจไว้ว่า เวลาใดเวลาหนึ่ง ทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรว่า จะตั้งผู้หนึ่งผู้ใดที่ให้ถอดให้ใส่เสีย จากสมาชิกฤๅเจ้าพนักงานในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นให้คงตำแหน่งอิกก็ได้ ตามแต่เหตุการที่ชอบที่ควรแล้วแต่จะทรงตั้ง

มาตรา ๒๓ เพื่อว่าจะมิให้มีข้อผิดที่เปนความไม่เข้าใจเกิดขึ้นด้วยเรื่องดวงตราเครื่องประดับ สำหรับเครื่อง ราชอิศริยาภรณ์นี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เขียนแบบเครื่องราชอิศริยาภรณ์ แลสายสร้อย ดวงตรา เครื่องยศ แลแพรแถบให้ได้สีแลขนาดทุกอย่างซึ่งจะประดับ ด้วยเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นให้ ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ แลห้ามมิให้เปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างใดอย่างหนึ่งที่นอกจากตัวอย่างเขียนไว้นั้นไปเปนอันขาด เว้นแต่พระราชทานพระบรมราชานุญาตโดยออกประกาศเซ็นพระราชหัตถเลขา ประทับพระราชลัญจกรสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นเปนสำคัญ จึ่งให้แก้ไขแปลงเปลี่ยนรูปที่เขียนไว้ได้

มาตรา ๒๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เก็บบาญชีจดหมายเหตุต่างๆ ตามพนักงานรวมไว้แห่งเดียวกันที่กระทรวงมุรธาธรในพระบรมมหาราชวัง กับทั้งดวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นด้วย

มาตรา ๒๕ พระราชบัญญัติซึ่งตั้งมานี้ทุกๆ มาตรา แลข้อพระราชบัญญัติแลคำประกาศที่จะมีต่อไปให้รักษาไว้ โดยกวดขัน อย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใดละเลยได้เปนอันขาด ไว้ยกแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาท ฤๅผู้จะสืบอายติกราชสันตติวงษ์ดำรงราชอิศ-

TUDC 19/02/2564

ริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไป จึงจะมีอำนาจที่จะแก้ไขถ้าเลิกถอน ถ้าเพิ่มเติมข้อหนึ่งข้อใดในข้อพระราชบัญญัตินั้นได้ แลถ้าจะมีข้อสำคัญที่ไม่เข้าใจสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นก็ดี จะทรงอธิบายชี้แจงทุกข้อทุกประการ โดยออกประกาศประทับพระราชลัญจกรสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นเปนสำคัญ ข้อที่แก้ไขอธิบายเหล่านั้นต้องนับเข้าเปนส่วนพระราชบัญญัตินั้นด้วย

ประกาศมาณวันอาทิตย์ที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ เปนวันที่ ๙๐๙๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัตินี้เดิมจะโปรดเกล้า ฯ ให้ประชุมณพระที่นั่งอนันตสมาคม ในวันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ ครั้นต่อมาได้โปรดเกล้า ฯ บำเพ็ญพระราชกุศลเพื่อทรงพระอุทิศถวายแด่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในกรุงทวาราวดี กรุงธนบุรี แลกรุงรัตนโกสินทร์อันได้เสด็จดำรงศิริราชสมบัติมาตั้งแต่ก่อนทุกๆ พระองค์ ในวันที่ ๑ ตุลาคม อันเปนวันบันจบครบ ๒๕ ปี ตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัตินั้น การพระราชกุศลนี้ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ทำที่พระราชวังบางปอิน จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนวันประชุมมาต่อวันที่ ๕ ตุลาคม อันมิได้ถือตามจันทรคติคล้ายกับวันพระบรมราชาภิเศกทั้ง ๒ คราวมา แต่ส่วนพระราชบัญญัตินี้โปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ตามกำหนดในพระราชบัญญัตินี้

TUDC 19/02/2564

พระราชบัญญัติ

ตั้งศาลรับสั่งเปนการพิเศษครั้งหนึ่งสำหรับชำระคน ในบังคับสยามที่ต้องหาว่ากระทำความร้ายผิดกฎหมาย ที่ทุ่งเชียงคำ แลที่แก่งเจ็ก เมืองคำมวญ

มีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

ได้ทรงพระราชดำริถึงความข้อ ๓ ในหนังสือสัญญาคอนเวนชั่นที่ได้ทำกันไว้ในระหว่างอรรคราชทูตผู้มีอำนาจเต็มฝ่ายสยามกับฝ่ายฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒[๒๖] นั้นแล้ว

ด้วยคนในบังคับสยาม บางคนต้องหาว่ากระทำความร้ายผิดกฎหมายต่อคนในบังคับฝรั่งเศส แห่งหนึ่งที่ทุ่งเชียงคำ เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน รัตนโกสินทร์ศก[๒๔] ๑๑๐ อีกแห่งหนึ่งที่แก่งเจ็ก เมืองคำมวญ เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก[๒๖] ๑๑๒ นั้น

แลมีพระบรมราชประสงค์ว่า จะให้ได้กระทำตามความที่ได้สัญญาไว้ในฝ่ายไทยให้สำเร็จโดยเต็มโดยตรงทั้งสิ้น แลถ้าความร้ายผิดกฎหมายอย่างหนึ่งอย่างใด เมื่อได้พิจารณาเสร็จแล้วจะได้ความมีหลักฐานว่าคนในบังคับสยามผู้หนึ่งผู้ใดได้กระทำแล้ว ก็ให้มีโทษตามโทษานุโทษฉะนี้

TUDC 19/02/2564

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติไว้ดังต่อไปนี้ คือ

ส่วนที่ ๑
ว่าด้วยตั้งศาล

ข้อ ๑ ว่าให้ตั้งศาลรับสั่งพิเศษคราวหนึ่งขึ้น มีอธิบดีผู้พิพากษาใหญ่ผู้หนึ่งกับผู้พิพากษารอง ๖ นาย พร้อมกันชำระตัดสินความตามกฎหมายแลตามความจริง เพื่อสำหรับพิจารณาคนในบังคับสยามผู้ต้องหาว่ากระทำความร้ายผิดกฎหมาย ต่อคนในบังคับฝรั่งเศสในกาลแลเทศอันได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ศาลนี้ให้เรียกว่า ศาลรับสั่งพิเศษสำหรับชำระความที่เกิดขึ้นทั่วทุ่งเชียงคำ แลแก่งเจ็ก เมืองคำมวน

ข้อ ๒ ผู้ที่มีนามต่อไปนี้ให้เป็นอธิบดีผู้พิพากษาใหญ่ แลผู้พิพากษารองโดยลำดับกันในศาลอันกล่าวมาแล้วนั้น ดังนี้

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร	อธิบดีผู้พิพากษา
พระยาสีหราชเดโชไชย	ผู้พิพากษารอง
พระยาอภัยรณฤทธิ์	ผู้พิพากษารอง
พระยาเทเวศรวงษวิวัฒน์	ผู้พิพากษารอง
พระยาธรรมสารนิติ์	ผู้พิพากษารอง
พระยาธรรมสารเนตติ์	ผู้พิพากษารอง
พระยาฤทธิรงค์รณเฉท	ผู้พิพากษารอง

ข้อ ๓ ผู้มีนามต่อไปนี้ให้เป็นผู้กระทำการในศาลอันกล่าวมาแล้วในตำแหน่งทนายแผ่นดิน คือ หลวงสุนทรโกษา กับ นายหัสบำเรอหุ้มแพร

TUDC 19/02/2564

ข้อ ๔ บรรดาผู้ที่ได้รับตำแหน่งตามความข้อ ๒ แลข้อ ๓ แห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้กระทำการตลอดเวลาที่จำเปนจะต้องพิจารณาแลตัดสินคดีความทั้งหลายที่ว่าในข้อ ๑ นั้น จนแล้วเสร็จ แต่เพื่อจะป้องกันเหตุป่วยไข้อันตรายด้วยประการใด ๆ ซึ่งผู้พิพากษาจะไม่สามารถมากระทำการให้เต็มน่าที่ได้ จนตลอดเวลาตัดสินแล้ว ให้ผู้แทนเสนาบดีว่าการยุติธรรม มีอำนาจจัดสรรเอาผู้อื่นในพวกอธิบดีผู้พิพากษาฤๅผู้พิพากษารองในศาลทั้ง ๗ ทิศนาม สถิตย์ยุติธรรมณกรุงเทพ ฯ น ๒ นาย ๓ นาย ไปนั่งฟังความให้รู้เรื่องตลอด สำหรับที่จะได้รับตำแหน่งแทนผู้ที่มีเหตุมานั่งศาลไม่ได้ด้วย

ข้อ ๕ ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลนั้น มีอำนาจที่จะกำหนดที่ซึ่งจะนั่งศาลชำระความ แลที่จะตั้งผู้ซึ่งจะกระทำการเวลาหนึ่ง เปนยกระบัตรศาล เปนเสมียน เปนล่าม เปนนักการ แลเปนพนักงานต่าง ๆ สำหรับกับศาลนั้น แลที่จะกำหนดน่าที่แลเงินบำเหน็จของพนักงานทั้งปวงนั้นด้วย

ส่วนที่ ๒
วิธีชั้นต้น

ข้อ ๖ บรรดาหนังสือสำคัญทั้งหลาย หนังสือโต้ตอบไปมา ใบบอกรายงานในราชการ แลว่าทั่วไปบรรดาข้อความที่จะใช้ในศาลได้ อันเปนความเกี่ยวข้องกับคดีทั้งหลายที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ซึ่งราชาธิปไตยได้มีอยู่ ฤๅจะได้มีต่อไปก็ดี ฤๅซึ่งราชทูตริบับลิกฝรั่งเศสได้ส่งแล้ว ฤๅจะได้ส่งมายังเสนาบดีว่าการต่างประเทศ

TUDC 19/02/2564

นั้นก็ดี ให้เสนาบดีว่าการต่างประเทศส่งให้แก่ทนายแผ่นดินผู้ที่ได้รับตำแหน่งตามความข้อ ๓ แห่งพระราชบัญญัตินี้

ข้อ ๗ เมื่อได้รับแล้วได้อ่านหนังสือทั้งปวงที่กล่าวมาในข้อ ๖ แล้ว ได้ปฤกษาหาฤาในเรื่องนี้กับผู้แทนพิเศษรับตำแหน่งมาแต่คอเวอนเมนต์ที่ปรับปรุงเศสตามความข้อ ๓ ในหนังสือคอนเวนชันลงวันที่ ๓ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ นั้นแล้ว ทนายแผ่นดินจะได้ร่างส่งต่ออธิบดีผู้พิพากษาเป็นคำหาสองฉบับๆ หนึ่งว่าด้วยคดีที่ทุ่งเชียงคำอีกฉบับหนึ่งว่าด้วยคดีที่แก่งเจ็ก เมืองคำมวญ ในคำหาสองฉบับนั้นต้องให้มี

๑ ชื่อผู้ที่ต้องหาว่ากระทำความร้ายผิดกฎหมาย

๒ ความร้ายผิดกฎหมายที่ว่าผู้นั้นๆ ได้กระทำ

๓ โทษซึ่งจะมีแก่ผู้ที่ได้กระทำความร้ายผิดกฎหมายนั้นๆ ตามพระราชกำหนดกฎหมายฝ่ายสยาม

ข้อ ๘ ภายในกำหนดสามวันตั้งแต่ได้รับคำหาทั้งสองฤาฉบับใดฉบับหนึ่งแล้วก็ดี ให้อธิบดีผู้พิพากษาออกหมายเกาะตัวผู้ต้องหาไว้ แลในขณะเดียวกันนั้นให้กำหนดวันเวลาโดยเร็วพอสมควรที่จะเรียกตัวผู้ต้องหามาพิจารณายังน่าศาลให้ๆ การแก้ข้อความที่กล่าวโทษหาผิดของผู้นั้น กำหนดวันเวลานี้ให้บอกล่วงน่าโดยเวลาสมควรให้ทูตฝรั่งเศสกับผู้แทนพิเศษของรับปรุงเศสทราบด้วย

ส่วนที่ ๓

การพิจารณา

ข้อ ๙ ณวันที่กำหนดนัดนั้น เมื่อได้ตัวผู้ที่ต้องหามายังศาลแล

TUDC 19/02/2564

ได้ตรวจสอบสวนดูไม่ผิดตัวแล้ว ในทันทีนั้นจะได้อ่านคำหาแลคำให้การ ฤๅคำพยานอื่น ๆ ซึ่งได้นำมาว่าความหาเอาผิดนั้นให้ผู้ต้องหาฟัง ถ้าคำเหล่านั้นได้เขียนมาเปนภาษาต่างประเทศแลผู้ต้องหานั้นต้องการจะฟัง ก็ให้แปลออกเปนภาษาไทยด้วยแล้ว อธิบดีในศาลนั้นจะได้ถามผู้ต้องหาว่าจะให้การแก้คำหาเปนประการใดบ้าง คำที่ผู้ต้องหากล่าวคำใด ๆ จะได้จดลงไว้ แลอ่านสอบทานให้ถูกต้องแล้วจะใช้เปนหลักฐานในการที่ผู้ต้องหาจะพิรุธนั้น ไม่ต้องสืบพยานอื่นประกอบอีกก็ได้ ถ้าผู้ต้องหารับตามคำหาแลไม่ได้ให้การต่อสู้ ฤๅไม่ได้ยกเหตุที่ควรลดหย่อนโทษขึ้นให้การแก้แล้ว ศาลก็พึงฟังเอาเปนสัจ แลตัดสินได้ตามนั้น

ถ้าผู้ต้องหาผู้เดียว ฤๅหลายคนก็ดี จะหลบหลีกหนีรอดไป ฤๅไม่มายังศาลอีกต่อไปพ้นกำหนดสิบวันแล้ว ให้ศาลพิจารณาความต่อไปเสมอเหมือนกับผู้นั้นได้อยู่ในศาล แลไม่ได้ให้การต่อสู้ ฤๅไม่ได้ยกเหตุที่ควรลดหย่อนโทษขึ้นให้การแก้นั้นเหมือนกัน

ข้อ ๑๐ ให้ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งต้องหานั้นมีอำนาจที่จะแต่งทนายช่วยสู้ความได้นายหนึ่งฤๅหลายนาย แต่ทนายนั้นต้องเปนผู้มีคุณสมบัติอันได้ยอมให้ว่าความในศาลฝ่ายสยามนั้นด้วย แลผู้ต้องหานั้นจะได้รับอนุญาตให้ตัวเองฤๅทนายของผู้นั้นให้การแก้คำหาให้เต็มข้อความแลให้การซักไซ้พยานคนใดคนหนึ่งซึ่งเปนพยานข้างฝ่ายอื่นได้ แลสืบถามพยานฤๅคำพยานอันใดที่จะสู้ความของตนได้ ให้ผู้ต้องหาฤๅทนายของผู้ต้องหาส่งรายชื่อพยานของตนนั้นให้แก่ทนายแผ่นดินทราบด้วย

TUDC 19/02/2564

ข้อ ๓๑ เมื่อผู้ต้องหาได้ให้การแก้คำหาเสร็จแล้ว ทนายแผ่นดินผู้หนึ่งจะได้อ่านรายชื่อพยาน ผู้ซึ่งทนายแผ่นดินฤๅผู้แทนรับบัลก์ฝรั่งเศส ฤๅผู้ต้องหา จะขอให้นำมาเบิกความในศาลนั้นแล้ว อธิบดีผู้พิพากษาจะได้เรียกพยานเหล่านั้นมาตามลำดับชื่อแล้ว จะได้มีคำสั่งให้ออกไปพักอยู่ยังห้องสำหรับพยานที่จะได้รอคอยอยู่ จนกว่าจะได้เรียกเข้าไปเบิกความในศาลนั้น

ข้อ ๓๒ พยานทุก ๆ คน จะได้เรียกให้มาเบิกความแยกกันทีละคน แลอธิบดีผู้พิพากษาจะได้วินิจฉัยว่า จะเรียกพยานคนใดมาเบิกความก่อนและหลังตามลำดับกัน

ข้อ ๓๓ คำพยานทุก ๆ คำ จะได้เปนคำอันสาบาลตามแบบฤๅตามวิธีซึ่งพยานนั้นปฏิญาณว่า เปนที่นับถือผูกรัดในใจของพยานนั้นแล้ว

ข้อ ๓๔ ทนายแผ่นดินแลผู้แทนรับบัลก์ฝรั่งเศส จะซักไซ้พยานคนใดคนหนึ่งซึ่งผู้ต้องหานำมาสืบนั้นก็ได้

ข้อ ๓๕ คำพยานอันใดที่ได้มาเบิกความในศาล เปนภาษาที่ผู้ต้องหาไม่เข้าใจแล้ว ก็ให้ล่ามแปลให้ฟังในเวลาที่เบิกความในศาลนั้น

คำพยานอันใดที่ได้มาเบิกความเปนสยามภาษา ฤๅเปนภาษาอื่นในทวีปอาเซียแล้ว จะได้แปลเปนภาษาฝรั่งเศสในเวลาใดเวลาหนึ่งซึ่งผู้แทนรับบัลก์ฝรั่งเศสปราถนาจะให้แปล

ห้ามไม่ให้ผู้ต้องหากด ฤๅผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งได้ให้การเปนคำพยานเขียนไว้ ฤๅเบิกความด้วยปากก็ดี เปนล่ามในคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งในศาลนั้น

TUDC 19/02/2564

ข้อ ๑๖ ในเวลาชำระความนั้น ศาลจะเห็นสมควรเอง ฤๅคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะร้องขอก็ดี ให้ศาลหมายเรียกคนในบังคับไทยมาให้การเปนพยาน ฤๅให้นำหนังสือสำคัญอันใดมา ฤๅจะซักถามผู้นั้นก็ได้ แลถ้าเปนการจำเปน ศาลจะออกหมายให้เกาะกุมผู้นั้นมาก็ได้

ข้อ ๑๗ ถ้าความปรากฏเห็นว่า คนในบังคับต่างประเทศจะเบิกความเปนแก่นสารในคำพยานของฝ่ายโจทฤๅฝ่ายจำเลยก็ดี ศาลจะขอให้เสนาบดีว่าการต่างประเทศจัดการตามที่จำเปน จะต้องคิดกับราชทูต ฤๅกงสุลต่างประเทศผู้ที่สมควรจะจัดได้ เพื่อที่จะให้คนในบังคับต่างประเทศนั้นได้มายังศาลนั้นก็ได้ เงินค่าเดินทางแลค่าใช้สอยอื่น ๆ ของพยานเหล่านั้น จะได้จ่ายเงินหลวงให้

ข้อ ๑๘ ผู้ต้องหาจะร้องขอ เมื่อพยานได้เบิกความแล้วนั้นว่าให้พยานบางคนออกไปเสียนอกศาลก็ได้ แลจะร้องขอให้ถามพยานคนหนึ่ง ฤๅหลายคนอีก โดยถามทีละคน ฤๅให้เบิกความยันกันต่อปากซึ่งกันแลกันก็ได้ อธิบดีผู้พิพากษาจะบังคับให้ก็ได้ แลทนายแผ่นดินจะร้องขอให้ทำอย่างนั้นบ้างก็ได้เหมือนกัน

ข้อ ๑๙ ถ้าหลายคนต้องหาในคดีเรื่องเดียวกันแล้ว ในเวลาถามพยานอยู่ฤๅถามแล้วก็ดี อธิบดีผู้พิพากษาจะบังคับให้ผู้ต้องหาคนหนึ่ง ฤๅหลายคน ออกไปเสียนอกศาลก็ได้ แลจะแยกถามผู้ต้องหาทีละคนในเหตุการบางข้อในคดีนั้นก็ได้ แต่เมื่อได้เรียกผู้ต้องหาทให้ออกไปนอกศาลนั้นกลับเข้ามายังน่าศาลขณใด อธิบดีผู้พิพากษาต้องบอกให้ผู้ต้องหานั้นทราบความที่พิจารณาได้ ในเวลาผู้ต้องหาไม่ได้อยู่ในขณนั้น

TUDC 19/02/2564

ข้อ ๒๐ อธิบดีผู้พิพากษาเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะลำดับข้อหาตามความที่ว่าเป็นจริงหลายข้อ ต่อผู้ที่ต้องหาหลายคนในคดีอันเดียวกันนั้น ควรพิจารณาข้อใดก่อนแลหลัง

ข้อ ๒๑ เมื่อได้สืบสวนทวนพยานเสร็จแล้ว ทนายแผ่นดินจะได้ร่างจดหมายข้อบัญหาตามกฎหมาย แลตามความจริงซึ่งศาลจะตัดสินให้ถูกต้องได้ ในการที่ทนายแผ่นดินจะทำนั้น จะต้องฟังตามความเห็นซึ่งผู้แทนรับบัลิกฝรั่งเศสจะพึงแจ้งความให้ทราบ เพื่อเป็นท่อดหนุนในคำหานั้นด้วยแล้ว

ขณะนั้นผู้ต้องหา ฤๅทนายของผู้ต้องหานั้น จะได้กระทำคำชี้แจงร้องต่อศาลแล้ว ถ้าทนายแผ่นดินเห็นควร จะทำคำตอบร้องต่อศาลก็ได้ แต่คำท้ายที่สุดก่อนตัดสินนั้นให้เป็นข้างผู้ต้องหา ฤๅทนายของผู้ต้องหาได้กล่าวต่อน่าศาลแล้ว จะได้เลิกนั่งศาลสำหรับไปปรับสัตย์ตัดสินกัน

ข้อ ๒๒ ให้อธิบดีผู้พิพากษา มีอำนาจตามความที่จะคิดเห็นชอบในการที่จะได้บังคับบัญชาให้การเป็นไปโดยควร เพื่อที่จะให้ศาลคิดเห็นการที่จะเอาใจตนไปใส่ในที่ลูกความได้แจ่มแจ้งชัดเจน แลเพื่อจะยกเลิกเสีย ซึ่งเหตุทั้งหลายอันปรากฏว่าเป็นธรรมดาประวิงความโดยไม่มีผลกับการว่าความแลสู้ความนั้น

ข้อ ๒๓ เมื่อได้ลงมือชำระความครั้งหนึ่งแล้ว ก็ให้เบิดศาลพิจารณาต่อกันไป อย่าให้ต้องหยุดหย่อนที่ไม่จำเป็น ให้ศาลกระทำการแต่ละเพาะในเรื่องความที่ตั้งศาลนั่งแล้ว แลให้พิจารณาความต่อติดเนื่องกันไป อย่าให้ต้องหยุดยั้งโดยเหตุอื่นนอกจากการซึ่งเปน

TUDC 19/02/2564

จตุบ์จจัย คำตัดสินนั้นให้ได้อ่านในศาลที่เบิดเผย อย่างช้าที่สุดภาย
ใน ๒๔ ชั่วโมง นับตั้งแต่เวลาพิจารณาความนั้นแล้วเสร็จ

ส่วนที่ ๔
การตัดสิน

ข้อ ๒๔ คำตัดสินนั้น ให้เรียงลงไว้ แลให้ลงชื่ออิบดี ผู้พิพากษา ผู้พิพากษารอง ๒ นาย กับยกระบัตรศาลด้วย จะต้องมีคำวินิจฉัย วิสัชนา บัญหาทั้งหลายที่เกี่ยวข้องแก่ผู้ต้องหาทั้งปวงนั้นตามความอย่างนี้

๑ ผู้ต้องหามิผิดที่กระทำความร้ายผิดกฎหมายซึ่งกล่าวหาข้อเดียวก็ดี หลายข้อก็ดีนั้น ฤๅไม่มิผิด

๒ ถ้าว่ามีคำร้องยกเหตุอันควรทวีโทษต่อผู้ต้องหา ฤๅว่ามีคำยกเหตุอันควรลดหย่อนโทษแก่ผู้ต้องหาก็ดี ผู้ต้องหานั้นจะได้กระทำความร้ายผิดกฎหมายในเหตุการอย่างเช่นว่านั้นฤๅไม่

๓ ถ้าว่ามีคำให้การแก้แทนผู้ต้องหาว่ามิได้ทำกฎหมายยอมยกเว้นโทษให้เปนการแก้ตัวได้แล้ว ประการหนึ่งความจริงที่กล่าวอ้างเปนการแก้ตัวนั้น เปนอันได้พิสูทธเห็นจริงแล้วฤๅไม่ อีกประการหนึ่งถ้าได้พิสูทธเห็นจริงแล้ว ความจริงอันนั้นเปนอันกฎหมายยอมยกเว้นโทษให้เปนการแก้ตัวได้ฤๅไม่

ถ้าตามคำวินิจฉัย วิสัชนา ข้อบัญหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ปรากฏว่า ผู้ต้องหาไม่มีผิดในความร้ายผิดกฎหมายแล้ว เมื่อศาลอ่านคำตัดสินนั้น ในที่สุดจะได้แสดงว่า ผู้ต้องหาพ้นผิดแลให้ปล่อย

TUDC 19/02/2564

ตัวไป ถ้าการไม่เปนเช่นนั้น หากปรากฏว่าผู้ต้องหานั้นมีเหตุควรทวีโทษ ฤๅไม่มีเหตุควรลดหย่อนโทษ แลไม่มีข้อแก้ตัวได้ตามกฎหมายได้กระทำความร้ายผิดกฎหมาย ซึ่งกล่าวต่อผู้ต้องหาแล้ว ศาลจะได้ว่าโทษตามกฎหมายที่ใช้อยู่สำหรับกับความร้ายผิดกฎหมายนั้น ศาลจะบังคับให้ผู้ต้องหาที่เปนสัตย์ว่า ได้กระทำความร้ายผิดกฎหมายซึ่งกล่าวหานั้นใช้เงินค่าฤชาธรรมเนียม แลค่าที่ใช้จ่ายในการชำระนั้นทั้งสิ้น ฤๅแต่ส่วนหนึ่งส่วนใดก็ได้

ข้อ ๒๕ ศาลจะปฤกษาปรับสัตย์ในเนื้อความแลข้อความในคำตัดสินนั้นณห้องที่สงัดในความทุกข้อทุกกระทง อธิบดีผู้พิพากษาจะต้องถามความเห็นเฉพาะตัวผู้พิพากษารองทุกนาย ตั้งต้นแต่ผู้ที่มีอายุมากกว่ากันก่อน อธิบดีผู้พิพากษาจะได้ออกความเห็นในที่สุด ข้อปัญหาอันใดอันหนึ่งจะพึงเปนอันไม่ได้ตัดสินตกลง เว้นไว้แต่ได้เห็นมากกว่ากัน อย่างต่ำที่สุดก ๕ ความเห็นใน ๗ คนนั้น

ถ้ามีความเห็นแตกต่างกันมากกว่าสองอย่างขึ้นไป ในความเห็นข้อเดียวกัน แลถ้าในความเห็นนั้นไม่เปนอันเห็นมากกว่ากันแต่อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ผู้พิพากษาผู้มีความเห็นเปนอันไม่ชอบอย่างยิ่งแก่ผู้ที่ต้องหานั้น จำเปนต้องยอมตามความเห็นอย่างอื่นทั้งปวง

อนึ่งเปนพระบรมราชประสงค์ แลเปนพระกระแสรับสั่งเฉพาะว่าในการที่ผู้พิพากษาออกความเห็นต่อข้อปัญหาในกฎหมาย แลในความจริงซึ่งจะต้องวินิจฉัยนั้น ผู้พิพากษาศาลนั้นจงได้คิดตริตรองดูแต่โดยใจเย็นๆในเหตุที่สมควร แลแต่โดยเอาใจของตนเข้าใส่ในใจของถูกความนั้น อย่าได้ปล่อยใจให้เห็นผิดไปโดยอคติ เห็นแก่หน้า

TUDC 19/02/2564

บุทคล ฤๅเห็นแก่ชาติของผู้ใดดังนี้แล้ว คำตัดสินของศาลจะได้เปน
การที่สมควรที่สุดกับความจริงแลความยุติธรรม

ส่วนที่ ๕
ความเพิ่มเติม

ข้อ ๒๖ ศาลที่จะนั่งชำระความก็ดี ฤๅสำหรับที่จะอ่านคำตัดสินก็ดี ให้เปนที่เปิดเผย อธิบดีผู้พิพากษามีอำนาจที่จะขับไล่ ฤๅห้ามไม่ให้อยู่ในศาล บรรดาคนที่กีดขวาง ฤๅขัดขวางทางพิจารณาคดีในศาลนั้น

ข้อ ๒๗ ให้จัดการให้ผู้แทนคอเวอนเมนต์ฝรั่งเศสได้กระทำการตามอำนาจซึ่งได้มีในหนังสือสัญญาคอนเวนชัน ลงวันที่ ๓ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๒ ที่จะมาศาลในการชำระความนั้นโดยสดวกทุกประการ

ข้อ ๒๘ ศาลรับสั่งพิเศษที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัตินี้ ให้มีตราสำหรับใช้ในศาลตามอย่างที่ผู้แทนเสนาบดีว่าการยุติธรรมจะมีหนังสือวางแบบไว้ให้ด้วย

ข้อ ๒๙ จดหมายเหตุของการชำระความนี้ให้เขียนไว้ แลให้ลงชื่ออธิบดีผู้พิพากษา ผู้พิพากษารองกับยกระบัตรศาล แลประทับตราสำหรับศาลด้วย

จดหมายเหตุกับทั้งคำให้การพยานที่เขียนมา แลที่จดไว้ในเวลาเบิกความที่ศาลนั้น ให้รักษาไว้ณกองเก็บหนังสือของกระทรวงยุติธรรม

TUDC 19/02/2564

สำเนาจดหมายเหตุการชำระความ แลคำพยานที่จดไว้นั้น เมื่อได้ตัดสินแล้วให้ไปส่งยังราชทูตรีปับลิก ฝรั่งเศสด้วย

ประกาศมาแต่ณวัน ๕ ที่ ๘ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ เปนวันที่ ๘๒๒๑ ในรัชกาลบัดยุบันนี้ ๒๖

ประกาศ

ว่าด้วยไม่ให้กักขังคนที่จะกลับไปบ้านเมืองของตน ในฝั่งซ้ายฟากตวันออกแม่น้ำโขง

ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ เสนาบดีกระทรวงมุรธาธร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

ด้วยเหตุว่าในกาลแต่ก่อนๆ มา เมื่อมีการศึกสงครามก็ดี มีการชบถจลาจลฤๅมีพวกจีนอ่อยกมาต่อตีก็ดี มักย่อมมีคนที่อยู่ฝั่งซ้ายฟากตวันออกแม่น้ำโขงนั้นจำต้องข้ามมายังฝั่งขวาฟากตวันตก แล้วแลยังคงตั้งอาไศรยอยู่ต่อมาจนเวลานี้ อนึ่งด้วยเหตุว่าธรรมเนียมโบราณซึ่งถือว่า คนอย่างเช่นนี้เปนเชลยศึกสงครามนั้นก็ไม่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีให้ใช้ ในราชการประจุบันนี้แล้ว แลยังซ้ำได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีท้องตราประกาศแต่ก่อนแล้ว

TUDC 19/02/2564

ว่า ไม่ให้ผู้ใดจับกุมกักขังคนข้างฝั่งซ้าย ฟากตวันออกแม่น้ำโขงไว้ใช้สอยการงานแล้ว แต่บางทีจะมีคนในจำพวกที่กล่าวมานี้ ฤๅครอบครัวของคนเหล่านั้น บางคนจะอยากกลับคืนไปอยู่บ้านเมืองเดิมของตัวในฝั่งซ้ายฟากตวันออกแม่น้ำโขง ซึ่งเปนดินแดนที่อยู่ในอำนาจแลความปกครองของฝรั่งเศสตามหนังสือสัญญา ซึ่งได้ทำไว้เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ แลได้แลกเปลี่ยนเปนใช้ได้กัน แต่ณวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศให้คนเหล่านี้ทราบว่าไม่ได้มีพระราชประสงค์จะห้ามหวงขัดขืนน้ำใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งคนเหล่านี้จะกลับคืนไป อยู่ยังฝั่งซ้าย ฟากตวันออกแม่น้ำโขงเหมือนดังเช่นได้เปนมาแต่ก่อนแล้ว ถ้าแลคนในบังคับฝรั่งเศสก็ดี คนในบังคับญวนฤๅลาวชาวฝั่งซ้ายฟากตวันออกแม่น้ำโขงก็ดี คนในบังคับเขมรก็ดี ต้องถูกมีผู้ขัดขืนน้ำใจกักขังเกาะกุมไว้โดยพลการคนในพระราชอาณาจักรนี้ด้วยเหตุใด ๆ ก็ดี เมื่อราชาธิปตัยได้ทราบความนั้นแล้ว ก็จะได้จัดการตามที่จำเปนให้คนเหล่านี้ได้ส่งไปยังราชทูตฝรั่งเศสณกรุงเทพ ฯ ฤๅส่งไปยังพนักงานฝรั่งเศสที่ปลายแดนนั้น

เพราะเหตุฉนี้ตั้งแต่นี้สืบไปผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งมีคนใช้ ฤๅมีคนอยู่ในอำนาจตนรักษาอยู่ด้วยเหตุใด ๆ ก็ดี อันเปนคนที่อยู่ในบังคับฝรั่งเศสก็ดี คนในบังคับญวน ฤๅลาวชาวฝั่งซ้ายฟากตวันออกแม่น้ำโขงก็ดี ฤๅคนในบังคับเขมรก็ดี ให้รีบไปแจ้งความแก่เจ้าพนักงานในตำบลซึ่งตนอยู่ใกล้นั้น คือข้าหลวงฤๅผู้สำเร็จราชการเมือง กรมการ ฤๅเจ้านายท้าวพระยากรมการอันเปนผู้ซึ่งได้รับคำสั่งให้ปล่อยคนเหล่า

TUDC 19/02/2564

นิจากที่ซึ่งต้องกักขังเกาะกุมไว้นั้นเสียทันที แล้วจะได้มีใบบอกเข้ามายังกรุงเทพ ฯ ด้วย

เมื่อครบกำหนดสองเดือน ตั้งแต่วันที่ลงไว้ในประกาศนี้ ถ้าประชาชนผู้ใดในพระราชอาณาจักรนี้ ยังมีคนใช้ฤๅอยู่ในอำนาจตนรักษา เปนคนในบังคับฝรั่งเศสก็ดี คนในบังคับญวนฤๅลาวชาวฝั่งซ้ายฟากตวันออกแม่น้ำโขงก็ดี ฤๅคนในบังคับเขมรก็ดี แล้วละเลยเสีย ไม่มาบอกต่อเจ้าพนักงานดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว แลแกล้งจงใจกักขังเกาะกุม คนจำพวกที่กล่าวมานี้ไว้โดยพลการตนเองแล้ว เมื่อพิจารณาในศาลอันควรชำระเปนสัจฉนแล้ว ก็จะต้องมีโทษแลปรับไหม เสมอกับเช่นกักขังเกาะกุมคนไว้ผิดกฎหมาย ตามโทษานุโทษดังมีในลักษณอาญาหลวง มาตรา ๑๕ ฤๅมีในลักษณอาญาราษฎร มาตรา ๓๗ นั้น

ประกาศมาณวันพฤหัศบดีที่ ๒๒ เดือนมีนาคม ๑๑๒

พระราชบัญญัติ

สำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรกรีบรมราชวงษ์

ศุภมัสดุ พระพุทธสาสนกาล เปนอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๒ พรรษา

TUDC 19/02/2564

นิจากที่ซึ่งต้องกักขังเกาะกุมไว้นั้นเสียทันที แล้วจะได้มีใบบอกเข้ามายังกรุงเทพ ฯ ด้วย

เมื่อครบกำหนดสองเดือน ตั้งแต่วันที่ลงไว้ในประกาศนี้ ถ้าประชาชนผู้ใดในพระราชอาณาจักรนี้ ยังมีคนใช้ฤๅอยู่ในอำนาจตนรักษา เปนคนในบังคับฝรั่งเศสก็ดี คนในบังคับญวนฤๅลาวชาวฝั่งซ้ายฟากตวันออกแม่น้ำโขงก็ดี ฤๅคนในบังคับเขมรก็ดี แล้วละเลยเสีย ไม่มาบอกต่อเจ้าพนักงานดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว แลแกล้งจงใจกักขังเกาะกุม คนจำพวกที่กล่าวมานี้ไว้โดยพลการตนเองแล้ว เมื่อพิจารณาในศาลอันควรชำระเปนสัจฉนแล้ว ก็จะต้องมีโทษแลปรับไหม เสมอกับเช่นกักขังเกาะกุมคนไว้ผิดกฎหมาย ตามโทษานุโทษดังมีในลักษณอาญาหลวง มาตรา ๑๕ ฤๅมีในลักษณอาญาราษฎร มาตรา ๓๗ นั้น

ประกาศมาณวันพฤหัศบดีที่ ๒๒ เดือนมีนาคม ๑๑๒

พระราชบัญญัติ

สำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรกรีบรมราชวงษ์

ศุภมัสดุ พระพุทธสาสนกาล เปนอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๒ พรรษา

TUDC 19/02/2564

ปัตยุบันกาล รัตนโกสินทร์ศก[๒๖] ๑๑๒ อันวาคมมาศบัญจมมาศาหคุณ
ปวัตติภุมวาร บัญจมรัชกาล ฉัพพิสติมสังวัจฉรเขตร บริเฉทกาล
กำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพย
มหามกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงษ์วรุตมพงษบริพัตร วรขัตติยราชนิก-
โรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชา-
ธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จเถลิง
ถวัลยราชสมบัติ เปนพระเจ้าแผ่นดินสยามทั้งฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ แล
ดินแดนทั้งหลายที่ใกล้เคียง คือลาวเฉียงลาวกาวมลายูกเหรียงแล
อื่นๆ เสด็จออกณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมไหสุริยพิมาน โดย
สถานอุตราภิมุข พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการผู้
ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลถวายองคุลีพระบาท ในการพระ
ราชพิธีสมโภชศิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี มีพระบรมราชโองการดำรัส
เหนือเกล้าฯ สั่งว่า เมื่อณวัน ๖ เดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีมเมียจัตวาศก[๑๕]
จุลศักราช ๑๒๕๔ ซึ่งเปนวันมหามงคลสมัยมหุติวาร ที่บันจบครบรอบ
ร้อยปีครั้งแรก นับตั้งแต่วันพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย
ปฐมบรมกษัตริย์ในพระบรมราชจักรกรีวงษ์บัดยบันนี้ ได้ทรง
สถาปนากรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์มหินทรายุทธยาบางกอก
บรมราชธานีนี้มา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราช
ดำเนิน โดยขบวนพยุหยาตรา ประทับที่พลับพลาจตุรมุขณท้องสนาม
หลวง ทรงประดิษฐานศิลาก่อพระฤกษ์พระมณฑปปฐมบรมราชา-
นุสสาวรีย์ ที่สถิตย์พระบรมรูปสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิราช คือ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บรมราชาธิราชรามาธิบดีที่ ๔ ซึ่ง

TUDC 19/02/2564

ปรากฏพระนามว่า สมเด็จพระปรโมรุราชา มหาจักรกริบรมนารถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย แลทรงวางศิลาก่อพระฤกษ์ศาสดิตย์ ยุติธรรมเสร็จทั้งสองสถานแล้ว เสด็จกลับยังพลับพลาจตุรมุข ประทับณพระที่นั่งพุดตานทองคำ ภายใต้พระมหามงคลเศวตรฉัตร โดยอุตราภิมุข พร้อมด้วยพระบรมราชวงษานุวงษ์ฝ่ายน่าฝ่ายใน แลเสนาบดีมุขมนตรีเจ้าราชนิกูลข้าทูลละอองธุลีพระบาท เสวกามาตย์ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน เจ้าประเทศราชหัวเมืองเอกโทตรีจัตวาบักษใต้ฝ่ายเหนือ แลผู้แทนราชาธิปไตยต่างประเทศ ซึ่งมีทางพระราชไมตรี เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยลำดับพร้อมกัน พระบาทสมเด็จพระบรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริห์ โดยพระราชกตัญญุตานุสรรำพึงพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ อันเปนปฐมบรมราชวงษ์ว่า สมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิราช พระองค์เปนบรรพบุรุษ ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ เพราะพระองค์เปนเจ้าของในต้นเดิมเริ่มแรกสถาปนากรุงเทพมหานครบางกอกนี้ ให้เปนบรมราชธานีใหญ่ขึ้น แลได้ปราบปรามหมู่ปรบักษบัจจามิตรทุกทิศทุกทาง ให้สงบเรียบราบแผ่พระราชอาณาจักรได้ใหญ่กว้าง ประดิษฐานพระบรมราชวงษ์ได้ดำรงยืดยืนถาวรมา ไม่มีเหตุการณ์อันตราย แลได้ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ ให้ได้ความเกษมศุขสำราญตลอดเนื่องเปนลำดับมา จนถึงกาลบัดนี้ บันจบครบรอบร้อยปี สำเร็จด้วยกำลังพระบรมราชฤษดาภินิหาร แลพระราชอุสาหเปนต้นเดิมมา ควรเห็นเปนพระเดชพระคุณอันยิ่งใหญ่ ควรที่เราทั้งหลายจะรฦก

TUDC 19/02/2564

โดยทางกตัญญูทุกถ้วนหน้า แลควรจะเชิดชูความดีแลพระเกียรติ-
ยศให้ปรากฏชัชวาลย์ ดังดวงภาสกรมณฑลอันแจ่มแจ้งในนภากาศ
จึงจะชอบ เพราะฉนั้นจึงได้มีการสมโภชพระนครแลฉลองวัดพระศรี-
รัตนศาสดาราม ซึ่งเปนวัดสำคัญของพระบาทสมเด็จพระบรมมหา
ไปยกาธิราชทรงประดิษฐานขึ้นไว้เปนคู่พระนครเปนการใหญ่ พร้อม
ด้วยมหามหัศจรรยทานแลการมหรศพบูชา เปนมโหฬารดิเรกพันทวะ
พรรณา แลสร้างพระมณฑปล้วนแล้วด้วยศิลา ตั้งนามว่าปฐมบรม-
ราชานุสสาวรีย์ไว้สำหรับเปนที่ระฤกถึงพระเดชพระคุณทั่วกัน ถึง
ฉนั้นก็ยังยอบหย่อนยังหาสมกับพระบารมีที่ได้ทรงพระคุณ ควรนับว่า
เปนเชฐชนกาธิบดีของพระราชอาณาจักรไม่ ควรจะต้องสร้างเครื่อง
ราชอิศริยาภรณ์ขึ้นไว้สนองพระองค์ แลเฉลิมพระนามมหาจักรกริ
บรมราชวงษ์ มีเครื่องหมายล้วนเปนของแสดงปรมาภิไธยในพระ
บาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ สำหรับเปนของทรงยินดีแจก
พระราชทานแก่พระราชวงษานุวงษ์ที่เนื่องตรงแต่ในพระองค์ของพระ
บาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ แลท่านผู้อื่นบ้างที่สมควรจะ
ได้รับพระราชทาน เปนแผนกนอกในจำนวนให้ประดับแต่งกาย ให้
เปนที่หมายเชิดชูเฉลิมพระเกียรติยศ แลระฤกถึงพระเดชพระคุณใน
พระบาทสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิราช ให้แพร่หลายไพรบูลย์
เจริญรุ่งเรืองถาวรอยู่สืนกาลนาน จึงจะสมควรแก่พระเกียรติยศซึ่ง
มีพระเดชพระคุณแก่ประชุมชนชาวสยามรัฐมณฑล ทรงพระราช
ดำริห์แล้ว ทรงประกาศเรื่องความที่จะทรงสร้างเครื่องราชอิศริยา-
ภรณ์ ซึ่งกำหนดโดยราชสมญาว่า เครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์อัน

TUDC 19/02/2564

มีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง ตรามหาจักรกริบรมราชวงษ์นั้นในมหาสมา-
โดยเนื้อความดังนี้คม

" เราดำริห์เห็นว่าในเวลาวันนี้เปนวันมงคลสมัยซึ่งบันจบครบรอบ
ร้อยปีหนึ่ง นับตั้งแต่สมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิราช คือพระบาท
สมเด็จ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ปฐมบรมกษัตริย์ ในมหาจักรกริ
บรมราชวงษ์ คือ พระบรมราชวงษ์ บัดยุบันนี้ ได้ ทรงสถาปนา
กรุงรัตนโกสิทรมหินทรายุทธยา เปนบรมราชธานีมหานครใหญ่ แล
เสด็จดำรงรัตนราไชมไหสวรรย์ สืบบรมราชสันตติวงษ์เนื่องมาจน
กาลบัดนี้ ควรเปนที่ยินดีชื่นชมทั่วกัน จึงได้พร้อมด้วยพระบรมวงษา-
นุวงษ์ แลข้าราชการทั้งปวง มาประชุมกันก่อพระฤกษ์ ที่ระฦกถึง
พระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปฐมบรมราชวงษ์พระ
องค์นั้น ซึ่งจะเรียกนามที่ต่อไปภายน่าว่า ปฐมบรมราชานุสสาวรีย์
บัดนี้ก็ได้ วางศิลาฤกษ์นั้นเสร็จแล้ว เพราะเพื่อจะให้เปนที่ระฦกถึง
พระเดชพระคุณความดีของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปฐมบรมราชวงษ์
ซึ่งได้ทรงประดิษฐานมหาจักรกริบรมราชวงษ์ ได้ดำรงพิภพกรุงสยาม
โดยความผาศุกสวัสดิ์ มิได้มีเหตุการณ์รบพุ่งชิงไชยในพระนคร
เหมือนอย่างแต่ก่อน ๆ แลพระเจ้าแผ่นดินในพระบรมราชวงษ์นี้เล่า
ก็เสด็จดำรงอยู่ในธรรมิกวัตตานุวัตร โดยบรมราชประเพณีสืบมา มิ
ได้ผันแปรวิปริตไปต่าง ๆ เหมือนอย่างที่เคยเปนมาในกาลก่อน แล
พระบรมราชวงษานุวงษ์ก็ทรงเสวยศุขสโมสรสามัคคีตั้งอยู่พร้อมพร้อม
มิได้มีเหตุร้าวรานกันยิ่งใหญ่จนถึงให้เกิดการอันตรายขึ้นในพระบรม
ราชวงษ์แต่สักครั้งหนึ่งไม่ การซึ่งพระบรมราชวงษ์ได้ดำรงแผ่นดิน

TUDC 19/02/2564

เรียบร้อยราบคาบมาทั้งภายนอกภายในได้ถึงร้อยปีดังนี้ มิได้เคยมีปรากฏในสยามราชพงษาวดารแต่กาลก่อน ๆ มาเลย ควรเปนมหัศจรรย์ เพื่อจะให้เปนสำคัญในการพิเศษของพระบรมราชวงษ์อันนี้ เราจึงได้ให้สร้างเครื่องราชอิศริยาภรณ์ อันประดับลวดลายล้วนแล้วด้วยทหมายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปฐมบรมมหาจักรกรีบรมราชวงษ์ เปนเครื่องประดับสำหรับพระบรมวงษานุวงษ์ทั้งฝ่ายน่าฝ่ายใน เพื่อจะได้แจกให้ประดับพระองค์ในมหามงคลสมัยทุกเมื่อจะได้เปนที่ระฦกถึงพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปฐมบรมราชวงษ์ ดุจหนึ่งว่าพระองค์ได้ พระราชทานแด่พระราชวงษานุวงษ์ของพระองค์ผู้ได้ดำรงรักษาราชประเพณี แลรักษาความสามัคคีในราชตระกูล ให้ปรากฏยืนยาวเปนพระเกียรติยศมาได้ถึงเพียงนี้ เครื่องราชอิศริยาภรณ์ตระกูลนี้ ขอตั้งนามว่าเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรกรีบรมราชวงษ์สำหรับเปนเครื่องประดับพระบรมวงษานุวงษ์ในบรมราชตระกูลนี้ แล้วให้ตราข้อพระราชบัญญัติไว้สำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ให้เปนหลักฐานแบบประเพณีสำหรับแผ่นดินสืบไป

ขอให้พระบรมวงษานุวงษ์ทั้งฝ่ายน่าฝ่ายใน ผู้ซึ่งจะได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์มหาจักรกรีบรมราชวงษ์ จงดำรงอยู่ในคุณความดีซึ่งได้มีมาแล้วแต่ภายหลัง แลจักเจริญไปภายน่า แลขอให้มหาจักรกรีบรมราชวงษ์ดำรงยืนยาวอยู่ในอิศริยาธิบัจ เปนอนัญญสาธารณ์ถาวรทุกเมื่อ เปนเหตุให้ท่านทั้งหลายทั้งปวงผู้ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ต่อไปภายน่าได้เจริญศุขสถาพร ศุภสวัสดิพิพัฒนผลทุกประการเทอญ”

TUDC 19/02/2564

ครั้นทรงประกาศเสร็จแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูลสุรสิงหนาท ตำรัสสั่งเหนือเกล้าฯ เฉพาะพระยาศรีสุนทรโวหาร ญาณปรีชามาตย์ บรมนารถนิตยภักดีพิริยพาหเจ้ากรมพระอาลักษณ์ ให้ตราพระราชบัญญัติไว้สำหรับปกครองเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์มหาจักรกริบรมราชวงษ์จัดเปนหมวดมาตราไว้ รวม ๒๕ มาตรา

ครั้นเมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๐๙[๒๒] ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมเนื่องด้วยพระราชบัญญัติเครื่องราชอิศริยาภรณ์มหาจักรกริบรมราชวงษ์นั้นด้วยครั้งหนึ่ง บัดนี้ทรงพระราชดำริห์เพื่อจะให้เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้มีเกียรติคุณไพศาลวิเศษยิ่งขึ้น แลทรงพระปรารภมหามงคลสมัยอันอุดม ในการพระราชพิธีสมโภชศิริราชสมบัติ อันได้เสด็จดำรงสยามรัฐมณฑลสกลอาณาจักรมาบรรจบครบ ๒๕ ปีเต็มบริบูรณ์ สมควรที่จะรวบรวมพระราชบัญญัติที่ได้โปรดเกล้าฯ ให้ออกเปนคราว ๆ มานั้นให้เปนหมวดหมู่เดียวกัน แลแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นอีกให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติทั้งปวงที่กล่าวมาข้างต้นนี้เสียแล้ว มีพระบรมราชโองการตำรัสเหนือเกล้าฯ เฉพาะพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิชาดา เสนาบดีกระทรวงมุรธาธร ให้ตราพระราชบัญญัตินี้ไว้เปนแบบฉบับสำหรับปกครองเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์มหาจักรกริบรมราชวงษ์ จัดเปนหมวดมาตราไว้ ดังจะว่าต่อไปดังนี้

ชื่อตรา

มาตรา ๑ เครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ ทรงพระกรุณาโปรด

TUDC 19/02/2564

เกล้า ฯ พระราชทานนามว่า เครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรกริบรมราชวงษ์ ทรงสร้างไว้เพื่อให้เปนที่เฉลิมพระเกียรติยศสนองพระปรมาภิไธยในสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ปฐมบรมกษัตริย์ในพระบรมราชวงษ์บัดยุบันนี้ สำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ เพื่อเปนที่ระฦกถึงพระเดชพระคุณ เช่นพระองค์ได้ทรงประดิษฐานขึ้นไว้สำหรับพระราชทานแต่พระบรมวงษานุวงษ์ของพระองค์ แลให้เปนที่เชิดชูพระกฤษดาภินิหาร เฉลิมพระนามแห่งพระบรมมหาจักรกริวงษ์ แลสัญญานามเช่นดังกล่าวมานี้ให้ใช้ในราชการให้เต็มที่ ถ้าจะใช้คำเรียกก็ให้เรียกเพียงตรามหาจักรกริบรมราชวงษ์เท่านี้ก็ได้

เครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์มีจำนวนผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ มหาสวามิศราธิบดี มหาสวามินี คณาภยันตร คณาภยันตรี

มาตรา ๒ เครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งนี้ แบ่งเปน ๒ แผนก เปนส่วนฝ่ายน่าแผนก ๑ ฝ่ายในแผนก ๑ มีจำนวนผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ ๑ มหาสวามิศราธิบดี ๑ มหาสวามินี ๑ หม่อมซึ่งได้รับพระราชทานตราฝ่ายน่า ให้เรียกว่าคณาภยันตร แต่ถ้าจะเรียกผู้ที่ได้รับพระราชทานตราเฉพาะพระองค์ ให้เรียกว่า ภราดร มีจำนวน ๕๐ พระองค์

TUDC 19/02/2564

หมู่พวกซึ่งได้รับพระราชทานตราฝ่ายใน ให้เรียกว่า คณาภยันตริ แต่ถ้าจะเรียกผู้ที่ได้รับพระราชทานดวงตราเฉพาะพระองค์ เรียกว่า ภคินี มีจำนวน ๒๘ พระองค์ รวมจำนวนดวงตราเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์สำหรับฝ่ายน่า ๔๒ ฝ่ายใน ๒๘ เปน ๗๐ ดวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเปนเจ้าเปนใหญ่ของตราเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้

มาตรา ๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาท ฤๅผู้ซึ่งจะสืบอายติกราชสันตติวงษ์ ดำรงราชอิศริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไปในพระบรมราชจักรกรีวงษ์นี้ จะเปนเจ้าเปนใหญ่เปนประธานของตราเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้อยู่เสมอเปนนิตย์

มหาสวามิศราธิบดี

มาตรา ๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะดำรงที่มหาสวามิศราธิบดี เพื่อจะได้ปกครองเกียรติยศของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ให้เจริญรุ่งเรืองต่อไปให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ทุกข้อทุกประการ ถ้าแลจะมีราชกิจการพระนครมากก็ทรงตั้งพระบรมราชวงษ์ผู้มีเกียรติยศอย่างสูงยิ่งซึ่งเปนที่เต็มพระราชหฤไทย ให้ว่าการในที่มหาสวามิศราธิบดี มีพนักงานที่จะตรวจตรารักษาเกียรติยศ ข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ ให้พวกคณา-

TUDC 19/02/2564

ภยันตร แลคณาภยันตรี แลเจ้าพนักงาน ประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติทั้งสิ้น เมื่อจะทรงตั้งพระบรมราชวงษ์พระองค์ใดให้ว่าการในที่มหาสวามิศราธิบดี ก็จะมีคำประกาศตราตั้ง เซ็นพระราชหัตถเลขาสัญญานาม ประทับพระราชลัญจกรสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้นเป็นสำคัญ พระบรมราชวงษ์ซึ่งได้รับตราตั้งนั้นจะได้เปนปฐมเปนอธิบดีในพวกคณาภยันตรต่อไป ดวงตราเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์สำหรับมหาสวามิศราธิบดี ซึ่งจะประดับพระองค์แลเครื่องทรงนั้น เหมือนอย่างคณาภยันตรทั้งปวงซึ่งจะกำหนดไว้ต่อไปภายน่า

มหาสวามินี

มาตรา ๕ พระบรมราชวงษ์ฝ่ายในซึ่งมีพระราชอิศริยยศใหญ่มีพระเกียรติยศดำรงที่สมเด็จพระบรมราชเทวี รับพระเสาวนีในเวลาที่เปนไปอยู่นั้น ให้ดำรงในที่สวามินีสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น แลเปนปฐมเปนอธิบดีในพวกคณาภยันตรีฝ่ายใน เพื่อจะได้พิทักษรักษาข้อพระราชบัญญัติแลคำประกาศ ซึ่งเปนราชประเพณีสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น ให้เปนหลักฐานมั่นคงถาวรอยู่เสมอ พนักงานมหาสวามินีนั้นก็อย่างเดียวกันกับมหาสวามิศราธิบดี ในการที่จะรักษายศศักดิของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ให้มั่นคงถาวรต้องตามข้อพระราชบัญญัติแลคำประกาศสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้นอยู่เสมอทุกข้อทุกประการ ดวงตราเครื่องขัตติย ราชอิศริยาภรณ์สำหรับมหาสวามินี ที่จะ ประดับ พระองค์นั้น

TUDC 19/02/2564

เหมือนอย่างมหาสวามิศราธิบดี เว้นแต่เครื่องทรงนั้นเหมือนอย่างคณาภยันตรีฝ่ายในทั้งปวง ซึ่งกำหนดต่อไปภายน่า

ผู้ทควรจะเปนพวกคณาภยันตร

มาตรา ๖ ท่านผู้ที่ควรจะได้รับยศเปนคณาภยันตร ของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น เฉพาะได้แต่พระบรมวงษานุวงษ์ ซึ่งเนื่องตามพระวงษ์โดยตรง ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ซึ่งยังคงยศเปนเจ้าอยู่ จะเปนเจ้าฟ้าฤๅพระองค์เจ้าฤๅหม่อมเจ้า ซึ่งมีความดีความชอบ มีน้ำพระไทยซื่อสัตย์สุจริตต่อราชตระกูลแลราชการ มีกำลังพอที่จะรักษาพระเกียรติยศอันสูงยิ่งนั้นได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริห์เห็นชอบเห็นควร ก็จะทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งท่านพระองค์นั้น ให้รับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์เปนคณาภยันตร สุดแต่พระราชหฤไทยซึ่งจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ท่านพระองค์หนึ่งพระองค์ใดที่จะขอแลวิงวอนว่าควรจะได้รับพระราชทานนั้นไม่ได้เปนอันขาด ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งท่านพระองค์ใดแล้ว ท่านพระองค์นั้นต้องประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติแลคำประกาศทุกข้อทุกประการ แลจะได้รับคุณประโยชน์อันเปนพิเศษ ซึ่งมีอยู่ในข้อพระราชบัญญัติ เหมือนอย่างเครื่องราชอิศริยาภรณ์อื่นๆ สำหรับแผ่นดินทั้งสิ้น ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งหม่อมเจ้าองค์หนึ่งองค์ใดให้เปนคณาภยันตรในเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ หม่อมเจ้าองค์นั้นแม้ถึงว่ายังไม่ได้รับพระสุพรรณบัตรเปน พระองค์เจ้าก็ดี ก็ให้มีอิศริยยศเหมือนอย่างพระองค์เจ้าทุกประการ

TUDC 19/02/2564

พวกกิตติมศักดิ์คณาภยันดร

มาตรา ๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชชทายาท ฤๅผู้ซึ่งจะสืบอายุกราชสันตติวงษ์ ดำรงราชอิศริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไป เมื่อทรงพระราชดำริห์เห็นชอบเห็นควรเวลาใร ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน พระบรมราชานุญาตให้เจ้านาย ต่างประเทศ ฤๅเจ้าประเทศราชผู้ใหญ่องค์หนึ่งองค์ใด ให้เข้าเปนพวกกิตติมศักดิ์คณาภยันดร มิเกียรติยศ ในเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น กิตติมศักดิ์คณาภยันดรนั้น จะเปนจำนวนเพิ่มต่างหาก นอกจากคณาภยันดรที่กล่าวมาแล้ว

เครื่องประดับสำหรับคณาภยันดรฝ่ายน่า

มาตรา ๘ ดวงตราซึ่งเปนที่หมายของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์สำหรับคณาภยันดรนั้น

มหาจักรกรี

๑ ชื่อมหาจักรกรี ข้างน่าเปนรูปจักรสกลิบ ดงยาราชาวดีสีขาว มีรูปตรีศูลเงินตามหว่างกลิบจักร กลางวงจักรเปนรูปประทุมอุณาโลม ประดับเพ็ชรพื้นเปนรัศมี ดงยาราชาวดีระบายสีน้ำ ขอบรอบเปนอักษรตัวทอง พื้นดงยาราชาวดีสีแดง เปนมคธคาถาภาษิตว่า "ภิรัตีเนสกรัฏฐเจ สัมพ์เตจามมายน่ สกราโชชุจิตัญจ สกรัฏฐาภิวัฒน์" (แปลเนื้อความว่า ความรักใคร่ในพระรัตนไตรย

TUDC 19/02/2564

แลรัฏฐของตน แลวงษ์ของตน อนึ่งจิตรซื่อตรงในพระราชาของตน เปนเครื่องเจริญยิ่งแห่งรัฏฐของตน ฤๅเปนเครื่องทำให้รัฏฐแห่งตนเจริญยิ่ง) รอบขอบนอกเปนพวงมาไลใบดอกไชยพฤกษ์ ใบดงยาราชาวดีสีเขียว ดอกดงยาราชาวดีสีชมภู ให้พวงมาไลดงไปเปนแพรแถบดงยาสีชมภู มีอักษรย่อเปนภาษิต ของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ มหาจักรกริบรมวงษ์ ร. จ. บ. ต. ว. ห. จ. ข้างบนตริศูลขึ้นไป เปนอักษร ป. ร ร. ๕ ไคว่กัน เปนพระนามในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ (คือพระบรมราชาธิราช รามาธิบดีที่สี่) แถมีหามงกุฎทองคำมีรัศมีเปนเงิน ที่จอนมงกุฎเปนบานพับยึดกลิบจักร ข้างหลังที่กลางดวงตราเปนรูปครุฑปราสาทมหามงกุฎแลจุฬมงกุฎ ซึ่งเปนที่หมายประจำรัชกาลทุก ๆ แผ่นดิน ซึ่งได้สืบสันตติวงษ เนื่องมาจากปฐมรัชกาลทำด้วยทองคำ กลางดวงตราสีพื้นดงยาราชาวดีสีเขียว ขอบรอบเปนอักษรทองคำว่า “ปีมเมียจัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔ ปฐมรัชกาล ปีที่ครบร้อย” สีพื้นดงยาราชาวดีสีแดง แต่ไม่มีพวงมาไล บนปลายรัศมีเปนขอสำหรับแขวนห้อยกับสายสร้อย ดงยาราชาวดียาว ๒๑ นิ้ว กว้างกึ่งนิ้ว เปนรูปประทุมอุณาโลมดงยาราชาวดี กลางอุณาโลมประดับเพชรสลับกันไป กับจักรกริแฝดไขว่กันดงยาราชาวดี กับมีสร้อยทองยึดจนตลอดข้างหลัง เปนเข็มมีสลักเบ็ดได้สำหรับสรวมพระศอ

จุลจักรกร

๒ ดวงจุลจักรกรี เปนรูปจักรกรีขัดกัน ข้างบนเปนเครื่อง

TUDC 19/02/2564

อัษฎาวุธ แลเครื่องพิไชยสงครามไชว่กัน ทำด้วยทองคำ แลมีคาถาภาษิตในวงจักรด้วย มีห่วงห้อยกับแพรแถบสี่เหลือง กว้างนิ้วสพายบ่าซ้ายมาขวา

จักรกรีดารา

๓ ดวงตราจักรกรีดารา เปนรูปจักร ๑๐ กลีบ ดงยาราชาวดีสีขาว แลมีรัศมีเปนเปลวเงินทุกกลีบจักร สลับกันไปกับตรีศูลทุกหว่างกลีบทั้ง ๑๐ ทิศ กลางดวงตราเปนรูปประทุมอุณาโลม ประดับเพ็ชรดงยาราชาวดี มีคาถาภาษิตเหมือนอย่างรูปดวงตรามหาจักรกรีเว้นไว้แต่ไม่มีพวงมาไล ข้างหลังเปนเข็มสำหรับกลัดที่เสื้อฉะอกข้างซ้าย รวมทั้ง ๓ อย่างนี้เปนเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ สำหรับคณาภยันตรสำรับหนึ่ง

เครื่องประดับสำหรับคณาภยันตรีฝ่ายใน

แต่ดวงตราเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์สำหรับพวกคณาภยันตรีฝ่ายในนั้น

๓ ดวงตราอย่างมหาจักรกรี แต่ย่อมหน่อยหนึ่งประดับเพ็ชรทั้งดวง ห้อยสายสร้อยดงยาราชาวดีประดับเพ็ชร สำหรับสวมพระสอฤๅห้อยกับแพรแถบสี่เหลือง กว้างนิ้วหนึ่ง ผูกเปนรูปแมงปอกลัดที่สภักก็ได้ ตามสมัยที่ควรใช้

๒ ดวงตราจุลจักรกรี ห้อยแพรแถบสีเหลือง กว้าง ๒ นิ้วกึ่งสพายบ่าซ้ายมาขวา

TUDC 19/02/2564

๓ จักรกริดารา เหมือนฝ่ายน่า แต่ย่อมหน่อยหนึ่ง

๕ เครื่องยศ

มาตรา ๙ บันดาท่านที่เป็นคณาภิยันดรในเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น จะต้องหาเครื่องแต่งพระองค์ เป็นเครื่องยศสำหรับกับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น มีจำนวนต่อไปดังนี้

๑ เสื้อรูปตูนิก อย่างบีกสั้นสีขาว คอกับมือปักดิ้นทอง บนกำมะหยี่สีเขียวแก่ลายจักรกริขัดกันกับประทุมอุณาโลม คอกว้างนิ้วกึ่ง มือกว้าง ๕ นิ้ว ตุมน่า ๗ เม็ด ตุมหลัง ๒ เม็ด อย่างกลมเกลี้ยงกาไหล่ทอง

๒ หมวกรูปแฮลเม็ดหุ้มสักหลาดขาว ริมกาไหล่ทองแถบทองลายจักรกริ น่าหมวกเป็นรูปจักรกริดาราทากาไหล่ทอง มียกำเลียบขนนกการเวกปักข้างขวา ยอดหมวกเป็นรูปตรีศูล มีฐานหุ้มหมวกเป็นรูปจักร ยอดตรีมีรัดคางเป็นโซ่ลายจักรกรี

๓ แพรนุ่งกันสีแดง

๔ รัดประคดทองถัก มีภูครุยน่า

๕ รองเท้าหนังดำมัน มีดอกไม้สีเหลือง เข็มกาไหล่ ถุงเท้าสีฟองมุก

๖ กระบี่อย่างแม่ทัพ ด้ามงา ฝักเงินเยอรมันกาไหล่ทอง มีภูทองห้อยสายกระบี่ไหมสีเขียวแก่ ถักกับทองเป็นริ้ว ศีศะเป็นรูปจักรกริขัดกัน

๗ เสื้อครุยทอง

TUDC 19/02/2564

เครื่องยศสำหรับพวกคณาภยันดรีฝ่ายในนั้น

๑ เสื้อแย็กเกตแพรขาว มีคอชิบลวดลายสีเขียวกับทอง เปนระบาย กว้างนิ้วกึ่ง

๒ แพรแถบห่มสีนวลฤๅเหลืองอ่อน ปักลายจักรกรี มีใบไชย-พฤกษแซกเปนหย่อมทั้งสิ้น

๓ แพรนุ่งต่วนดอกสีแดง

๔ รองเท้าแพรสีเขียวอ่อน มีดอกไม้เลเซ็มกาไหล่ ถุงเท้าแพรสีฟองมุก

เครื่องยศสำหรับคณาภยันดร คณาภยันดรี ฝ่ายน่าฝ่ายในที่กล่าว มานี้ เมื่อจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งท่าน พระองค์หนึ่งพระองค์ใดให้เปนคณาภยันดรในเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้แล้ว เจ้าพนักงานจะแจ้งความไปให้ทราบล่วงน่าก่อน จะได้เตรียมหาไว้ให้พร้อม เมื่อถึงเวลาที่จะรับดวงตราเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น จะได้แต่งพระองค์ให้พร้อมตามข้อพระราชบัญญัติ ฤๅจะแต่งเมื่อเวลาหนึ่งเวลาใดเต็มยศใหญ่ เจ้าพนักงานจึงจะมีหมายบอกต่อภายหลัง

ดวงตราประดับสำหรับผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ประดับเพชร์

มาตรา ๓๐ ดวงตราเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ แลเครื่องทรงสำหรับผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ ของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งนั้น ก็เหมือนกันกับดวงตราแลเครื่องยศสำหรับพวกคณาภยันดร ผิดกันแต่ดวงตรามหาจักรกรี แลสายสร้อยกับ

TUDC 19/02/2564

จักรกริดารานั้น ประดับเพชรทั้งสิ้น และเครื่องทรงนั้น ก็ทำด้วยสิ่งของ แลแบบอย่างชนิดเดียวกับคณาภยันดรทั้งปวง เว้นไว้แต่จะมีที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงบ้าง พอจะให้เป็นที่หมายสมกับพระราชอิศริยยศผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่

อนึ่ง ดวงตราเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์แลเครื่องทรงสำหรับมหาสวามิศราธิบดีนั้น ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้พระบรมราชวงษองค์หนึ่งองค์ใด ซึ่งเป็นคณาภยันดร ของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น ตำรงทมหาสวามิศราธิบดี เมื่อเวลาตั้งพวกคณาภยันดรก็ให้แต่งเครื่องทรงอย่างเดียวกับที่ทรงมาแล้วอย่างคณาภยันดรของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นทุกประการ แต่เครื่องทรงสำหรับมหาสวามินีนั้น อย่างเดียวกันกับคณาภยันดรีฝ่ายใน

คณาภยันดรประดับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์

มาตรา ๑๑ บันดาคณาภยันดรทั้งปวงที่ได้รับพระราชทานดวงตราเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ ต้องตามขัตติยนิยมเสร็จแล้วให้ใช้ดวงตรามหาจักรกรีห้อยสายสร้อย แต่งสรวมพระสอ จักรกรีดาราประดับแนบเสื้อทรงชั้นนอก ที่พระทรวงข้างซ้าย ดวงตราจุลจักรกรีห้อยแพรแถบสีเหลือง กว้าง ๕ นิ้ว ผูกเป็นรูปแมงปอสรวมสะพายบ่าซ้ายมาขวา กับเสื้อยศที่กล่าวมาแล้วเสมอไป ทรงแต่งเมื่อเวลาประชุมใหญ่ ในการพระราชพิธีต่าง ๆ ที่ข้าราชการต้องใช้สรวมเสื้อเยียรบับเข้มขาบ เป็นเวลาแต่งตัวเต็มตามยศ ให้คณาภยันดรทรงเครื่องยศเช่นกำหนดมาแล้วทุกประการแทนเสื้อยศอื่นๆ ได้

TUDC 19/02/2564

ฤๅจะ ทรง เสื้อยศ อย่างอื่นประดับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ นั้นก็ได้ เว้น แต่เวลา ที่ ประชุมกำหนดให้ ทรง แต่ง เครื่อง ทรง สำหรับ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยาภรณ์ นั้น จะทรงเครื่องทรงอย่างอื่นไม่ได้ ถ้าเปนเวลาสรวมเสื้อครุยยศซึ่งเปนการหลวงก็ดี ฤๅเปนการพิเศษนอกจากการหลวงก็ดี ก็ให้คณาภยันตรประดับพระองค์ด้วยตรามหาจักรกรีมสายสร้อยกับจักรกริตารา ฤๅดวงตราจุลจักรกรี มิแพรแถบสะพายกับจักรกริตาราอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ตามชอบพระหฤไทย แต่ห้ามมิให้ประดับพระองค์ คณาภยันตร ในเวลาแต่ง ครุยยศ ตามธรรมเนียม พร้อมทั้งจุลจักรกรีมหาจักรกรีในเสื้อที่แต่งในเวลาเย็น ฤๅเสื้อยศปรกติด้วยกันทั้ง ๒ เว้นแต่แต่งเต็มยศ จึงจะประดับดวงตราจุลจักรกรีมหาจักรกรี แลสายสร้อยพร้อมกันได้ ส่วนคณาภยันตรีฝ่ายในนั้น ให้แต่งพระองค์ ด้วยดวงตรามหาจักรกรีห้อยสายสร้อย กับทั้งจุลจักรกรีห้อยแพรแถบสะพายกับจักรกริตารา เมื่อเวลาการประชุมกำหนด สำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ แลเวลาการประชุมใหญ่ที่เปนการเต็มยศ แต่ถ้ามิใช่การเต็มยศ แลการพิเศษมงคลนอกจากการหลวง จะทรงแต่งแต่ดวงตรามหาจักรกรีห้อยแพรแถบสีเหลืองผูกเปนแมงปอ ฤๅจะติดจักรกริตาราด้วย ฤๅจะทรงแต่จุลจักรกรีห้อยสายสะพายกับจักกริตาราก็ได้ แต่ห้ามมิให้ทรงแต่งด้วยตรามหาจักรกรีติดแพรแถบผูกเปนแมงปอ พร้อมกับสายสะพายจุลจักรกรีเลย

ลำดับยศคณาภยันตรต่าง ๆ

มาตรา ๑๒ บันดาท่านที่เปนคณาภยันตรนั้น มีลำดับเกียรติยศ

TUDC 19/02/2564

อยู่น่าบันดาผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์อื่น ๆ สำหรับกรุงสยาม ทั้งสิ้น เพราะเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณร่วงเรืองยิ่งนั้น เปนเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันสูงสุดของกรุงสยาม แลในพวกคณาภยันดรซึ่งมียศเสมอกันมีลำดับเกียรติยศอยู่น่าแลหลังกันตามลำดับที่ได้รับพระราชทานดวงตราก่อนแลภายหลัง อนึ่งกิตติมศักดิ์คณาภยันดรนั้น จะมีระเบียบอิศริยยศในหมู่เดียวกัน ตามที่ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตที่ได้ตั้งกิตติมศักดิ์คณาภยันดรไว้ตามวันที่แก่แลอ่อน แลจะวางระเบียบนามไว้ในที่ต่อมหาสวามิศราธิบดีลงมาน่าคณาภยันดรในจำนวน

คณาภยันดรมีประโยชน์ที่จะทำรูป
เครื่องราชอิศริยาภรณ์ประดับในดวงตราอาร์ม
ถ้าอาร์มไม่มีสิ่งที่ประคองก็ให้มีสิ่งที่ประคองขึ้น

มาตรา ๑๓ เพื่อว่าจะให้เปนเกียรติยศอันยิ่งใหญ่แก่คณาภยันดรทั้งปวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระบรมราชานุญาตพระราชทานให้คณาภยันดรมีอำนาจที่จะใช้ดวงตรามหาจักรกรี กับสายสร้อยประดับในตราอาร์มสำหรับพระองค์ได้ ถ้าตราอาร์มนั้นยังไม่มีสิ่งที่ประคองดวงตรา ก็ให้คณาภยันดรนั้นแจ้งความต่อเจ้าพนักงานจักรกรีมุทรานุการ ๆ จะคิดรูปสิ่งที่ประคองดวงตรานั้นให้แก่คณาภยันดรที่ได้รับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้นทุก ๆ พระองค์ แล้วให้คณาภยันดรนั้นจารึกดวงตราอาร์มสำหรับพระองค์ ลงในแผ่น

TUDC 19/02/2564

ทองแดง ฤๅจะลงยาในแผ่นทองแดงนั้นให้ถูกต้องกับสีตราอาร์มที่เคย
ใช้ก็ได้ ให้มีพระนาม แลตำแหน่งยศของคณาภยันตร กับวัน
คืนปีเดือนที่ได้รับพระราชทานเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น แล
เว้นที่แผ่ทองแดงไว้ที่ข้างล่าง เมื่อคณาภยันตรล่วงลับไปแล้ว
เจ้าพนักงานจะได้จารึกวันที่ล่วงลับไป ไว้เป็นที่ระฤกต่อไปสิ้นกาล
นาน แลแผ่นทองแดงนี้ให้ติดที่เก้าอี้สำหรับนั่งในจักรกริสภา แล
เมื่อคณาภยันตรล่วงลับไปแล้ว เจ้าพนักงานจะได้ปลดไปติดที่ห้อง
เหลือง พระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหพาร ในจังหวัดพระที่นั่งจักรกริ
มหาปราสาทซึ่งเป็นจักรกริสภา

พระราชกฎัญจกรสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้

มาตรา ๑๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชกฎัญจ-
กรขึ้นไว้สำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ ดวงตราสูญใส้
ขนาด ๓ นิ้วกึ่ง เป็นรูปจักรกริไคว่กัน ตรงกลางจักรหว่างตริข้างขวา
เป็นรูปประทุมอุณาโลมมีรัศมี ข้างซ้ายเป็นรูปครุฑปราสาทมหามง-
กุฎจุฬมงกุฎ ขอบจักรนั้นเป็นคาถาภาษิต สำหรับเครื่องขัตติยราช-
อิศริยาภรณ์ ขอบรอบดวงตราจารึกว่า “พระราชกฎัญจกรสำหรับ
เครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งตรามหา-
จักรกริบรมราชวงษ์” เป็นพระราชกฎัญจกรสำหรับเครื่องขัตติยราช-
อิศริยาภรณ์นี้อยู่เสมอ สำหรับประทับข้อพระราชบัญญัติแลคำ
ประกาศแลตราตั้งคำสั่ง แลหนังสือสำคัญต่างๆ ซึ่งมีอยู่แล้ว แล
จักมีต่อไปซึ่งเกี่ยวด้วยเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ทุกอย่าง

TUDC 19/02/2564

เจ้าพนักงานสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์

มาตรา ๑๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงตั้งเจ้าพนักงานไว้สำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น มีตำแหน่งญจกราภิบาล ๑ เลขานุการ ๑ มุทรานุการ ๑ เจ้าพนักงานเหล่านั้น จะมีตำแหน่งยศตามระเบียบชื่อที่จัดไว้ข้างบนนั้น ต้องประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติทุกข้อทุกประการ

ญจกราภิบาล

มาตรา ๑๖ ญจกราภิบาลของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาท ฤๅผู้ซึ่งจะสืบอายุกราชสันตติวงษ์ ดำรงราชอิศริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไป จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใด ตามแต่พระราชอัธยาไศรยจะทรงเห็นชอบเห็นควร ให้รับตำแหน่งยศนั้น มีพนักงานสำหรับรักษาพระราชญจกรสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น แลเปนผู้ประทับ ฤๅสั่งให้ประทับพระราชญจกรในบันดาข้อพระราชบัญญัติ แลประกาศนียบัตรตราตั้ง แลหนังสือสำคัญซึ่งเกี่ยวด้วยเครื่องขัตติราชอิศริยาภรณ์นั้น ที่จะต้องประทับพระราชญจกรนั้นทั้งสิ้น ในเวลาเมื่อทรงตั้งพวกคณากรรมการใหม่ จะเปนผู้เชิญดวงตรามหาจักรกรีฑวาย แลเปนผู้รับพระบรมราชโองการทุกสิ่งทุกอย่าง ในการที่เกี่ยวด้วยเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น แลเปนผู้ทำตราตั้ง แลเรียบเรียงข้อพระราชบัญญัติแลคำประกาศต่างๆ รับๆสั่งของผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ ฤๅมหาสวามิศ-

TUDC 19/02/2564

ราธิบดี แถมหาสวามินีสั่งแก่เจ้าพนักงานต่าง ๆ เมื่อจะทรง
ตั้งคณาภยันดรใหม่จะได้สั่งเสขานุการ ให้มีหนังสือแจ้งความแก่
คณาภยันดรให้รู้ถ่วงน่า แถเปนพนักงานดูผิดดูชอบ ให้คณาภยันดร
แถเจ้าพนักงานประพฤติให้ต้องตาม ข้อพระราชบัญญัติซึ่ง มีอยู่แล้ว
แถจะมีต่อไป แล้วแต่น้ำพระไทยของผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ แถมหา-
สวามิศราธิบดี แถมหาสวามินีจะทรงเห็นชอบเห็นควร ถ้าจะทำการ
อย่างหนึ่งอย่างใดที่เกี่ยวด้วยเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ ซึ่ง
นอกจากนาที่ซึ่งกำหนดไว้ ฤๅการใด ๆ ก็ดี แล้วแต่จะทรงสั่ง ดวง
ตราเครื่องประดับสำหรับตำแหน่งยศนั้น เปนรูปพระราชลัญจกร
ห้อยมงกุฎ มีสายสร้อยดงยาราชาวดีสรวมสอ แถมีเครื่องยศเหมือน
อย่างคณาภยันดร แต่หมวกนั้นเสียบขนนกกระจอกเทศสีขาวแทนขน
นกการะเวก แต่ถ้าพระบรมวงษานุวงษ์ ซึ่งเปนคณาภยันดรจะได้
ทรงรับตำแหน่งนี้ไม่ต้องเปลี่ยน ให้คงใช้ขนนกการะเวกอยู่ เปน
แต่เพิ่มสายสร้อยอีกสายหนึ่ง ลัญจกราภิบาลนั้นทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ฯ พระราชทานประโยชน์ แถอำนาจให้ใช้ดวงตราตำแหน่ง
แถสายสร้อย ประดับที่ตราอาร์มสำหรับตัวได้ แถต้องสลักตรา
อาร์มของตัวลงในแผ่นทองแดง ฤๅจะลงยาก็ได้ มาติดประดับไว้ใน
เก้าอี้ตำแหน่งที่นั่ง ถ้าลัญจกราภิบาลไม่มีความผิดร้ายต้องถอดต้อง
ไล่แล้ว แต่ตัวเต็มใจจะลาออกจากตำแหน่งที่ ก็ต้องคืนดวงตรา
สำหรับตำแหน่ง แต่แผ่นทองแดงตราอาร์ม แถรูปตราตำแหน่งที่
ประดับไว้ในตราอาร์มนั้น ไม่ต้องลบไม่ต้องถอน แต่ตราอาร์มที่
ประดับไว้ที่เก้าอี้นั่งนั้น เจ้าพนักงานจะปลดไปติดไว้ที่ในห้องจักรกรี

TUDC 19/02/2564

สภา ตามแถวตราเจ้าพนักงาน เว้นไว้แต่เป็นโทษจึงต้องถอน แล้ว
ลบชื่อเสียจากบาญชีสารบบทั้งสิ้นด้วย

เลขานุการ

มาตรา ๑๗ เลขานุการสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชชทายาท ฤๅผู้ซึ่งจะสืบอายติกราชสันตติวงษ์ ดำรงราชอิศริยยศเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบไป จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดแต่พระราชอัชฌาไศรย จะทรงเห็นชอบเห็นควรให้เป็นเลขานุการ มีพนักงานเป็นผู้ช่วยลัญจกราภิบาล ในการหนังสือทุกอย่าง ที่เกี่ยวด้วยเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ เมื่อเวลาทรงตั้งคณาภยันดรใหม่ เป็นผู้อ่านคำประกาศตราตั้ง แลมีน่าที่เป็นพนักงาน ที่จะเรียกตวงตราเครื่องยศจากคณาภยันดรซึ่งล่วงลับไป ฤๅคณาภยันดรที่เป็นโทษต้องไล่ต้องถอด จากพวกในเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ แลมีพนักงานที่จะเก็บ แลจดบาญชีพวกที่ได้รับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ ให้เต็มจำนวนทั้งอดีตประจุบัน แลจดหมายเหตุความดีความชอบ ของพวกในเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้

แลจดหมายเหตุต่างๆ ในการที่เกี่ยวด้วยเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ ซึ่งเป็นไปแล้ว ฤๅจะเกิดขึ้นลงในสมุดสารบบของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ ไว้สำหรับแผ่นดินทุกประการ แลเลขานุการต้องรู้จักตำบลบ้านแลชื่อตัวชื่อตั้ง ของพวกในเครื่องขัตติยราชอิศริ-

TUDC 19/02/2564

ยาภรณ์นั้น ซึ่งมีตัวอยู่ทั้งปวง ในเวลาวันประชุมตั้งคณาภยันดรใหม่ เลขานุการจะเป็นผู้นำสมุดข้อพระราชบัญญัติ ให้แก่พวกคณาภยันดรแลรับราชการอื่น ๆ ตามแต่ญัจกราภิบาลจะสั่ง เครื่องยศสำหรับเลขานุการนั้นเหมือนอย่างญัจกราภิบาล ผิดแต่ดวงตราตำแหน่งยศเป็นรูปจักรกรี ตรงช่องกรีมีรูปปากไก่ไขว่กันมีรูปประทุมอุณาโลมข้างบนลงยาราชาวดีห้อยผ้าสีเหลืองสรวมสอ

ประโยชน์แลอำนาจในตำแหน่งที่จะได้รับ ก็อย่างเดียวกันกับที่กำหนดไว้สำหรับญัจกราภิบาลทุกประการ

จักรกรีมุทรานุการ

มาตรา ๑๗ จักรกรีมุทรานุการสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชชทายาท ฤๅผู้ซึ่งจะสืบอายติกราชสันตติวงษ์ ดำรงราชอิศริยยศเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบไปจะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดแล้วแต่น้ำพระไทยจะทรงเห็นชอบเห็นควร ให้เป็นจักรกรีมุทรานุการ มีน่าที่เป็นพนักงานสำหรับรับตราอาร์มของคณาภยันดรทั้งปวง เข้าประดับในที่นั่ง แลเป็นผู้คิดรูปประดองดวงตราโคตออฟอาร์มให้แก่พวกคณาภยันดร แลเป็นผู้ให้แบบอย่างแก่พวกคณาภยันดร ที่จะประดับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ ในดวงตราโคตออฟอาร์มของตน แลเก็บรักษาตัวอย่างแลดวงตราโคตออฟอาร์ม ที่จะประดับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้นไว้ เป็นแบบ

TUDC 19/02/2564

สำหรับแผ่นดินทั้งสิ้น แลทำบาญชีตระกูลวงษ์ของคณาภยันตร ที่เรียกว่าวงษานุจริต แลรับราชการต่าง ๆ ตามแต่ผู้เปนเจ้าเปนใหญ่มหาสวามิศราธิบดี มหาสวามินี จะรับสั่ง ซึ่งลัญจกราภิบาลจะแจ้งความมาให้ทราบตามรับสั่ง ถ้าเวลาทรงตั้งพวกคณาภยันตร จักรกริมุทรานุการจะเปนผู้จัดทนั้นทั้งสิ้น เครื่องยศสำหรับจักรกริมุทรานุการ ก็เหมือนอย่างเลขานุการ แต่ดวงตราเครื่องยศตำแหน่งนั้นเปนรูปจักรกริไขว่กัน กลางจักรห่างกริข้างขวา เปนอาร์มตราแผ่นดิน มีรูปไอยราพตช้างเผือกกับกฤช ข้างซ้ายเปนรูปประทุมอุณาโลมมีรัศมี ในวงกลางดวงตราลงยาราชาวดี มีมหามงกุฎข้างบนห้อยแพรแถบเหลืองกว้างสองนิ้วรวมสอง ประโยชน์แลอำนาจที่จักรกริมุทรานุการจะได้ในตำแหน่งนั้น เหมือนอย่างลัญจกราภิบาลทุกข้อทุกประการ

วันกำหนดที่จะตั้งพวกคณาภยันตร

มาตรา ๑๙ วันกำหนดที่จะทรงตั้งคณาภยันตรใหม่นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯกำหนดไว้ว่า วันใดที่ทรงวันพระบรมราชาภิเศก ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ตามสุริยคติกาลเสมอไปทุกปี คือ วันที่ ๑๓ มิถุนายน ถ้าจะมีตั้งคณาภยันตรใหม่ในวันนั้น เลขานุการจะแจ้งความไป ให้พวกคณาภยันตรคณาภยันตรีทราบความก่อนเวลาจะได้มาให้ทันกำหนดวันประชุมนั้น เจ้าพนักงานมาจัดการพร้อมตาม

TUDC 19/02/2564

น่าที่ในท้องพระโรง พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาทนั้น พระบาทสม-
เด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประดับพระองค์ ด้วยเครื่องขัตติยราชอิศริยา-
ภรณ์นั้น จะได้เสด็จออกประทับรัตนบัลลังก์ แล้วคณาภยันดรแล
เจ้าพนักงานนั่งตามเก้าอี้เป็นหลั่นโดยลำดับ ผู้ที่จะเป็นคณาภยันดร
ใหม่ต้องคอยอยู่ที่ท้องพระโรงห้องทิศตวันออก เมื่อเสด็จประทับท้อง-
พระโรงแล้ว ลัญจกราภิบาลจะนำผู้ที่จะเป็นคณาภยันดรเข้าไปเฝ้า
ทูลถวายบังคมพระบาทแล้ว ลัญจกราภิบาลเชิญเครื่องขัตติราชอิศริยา-
ภรณ์เข้าไปคุกเข่าลงถวาย ทรงรับมาพระราชทานแล้ว เลขานุการ
จะได้นำสมุดข้อพระราชบัญญัติมาให้แก่คณาภยันดรแล้ว มุทรานุการ
จะได้นำคณาภยันดรใหม่ไปนั่งที่เก้าอี้ตามตำแหน่งแล้ว พระบาทสม-
เด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นทางพระทวารข้างขวา สู่ที่ประชุมพวกคณา-
ภยันดรที่มุขกระสันซึ่งเจ้าพนักงานจัดเก้าอี้ตั้งไว้ ตามตำแหน่ง เมื่อ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับบนราชบัลลังก์แล้ว ให้คณา-
ภยันดรนั่งตามลำดับ ท่านผู้ที่จะได้รับพระราชทานตวงตราเครื่อง
ขัตติยราชอิศริยาภรณ์เป็นพวกคณาภยันดรีใหม่นั้นนั่งอยู่ที่เก้าอี้ที่สุด
พวกคณาภยันดรีทั้งปวง มหาสวามินีจะทรงเรียกนามท่านผู้ที่จะเป็น
คณาภยันดรีใหม่ แลนำประกาศนียบัตรมาถวายแด่ผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่
ให้พระราชทานต่อพระหัตถ์แก่คณาภยันดรีใหม่แล้ว จะได้พระราช-
ทานตวงตราอันกล่าวแล้วนั้นแล้ว มหาสวามินีจะมอบสมุดข้อพระราช
บัญญัติให้แก่คณาภยันดรีแล้ว พระผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่จะได้เสด็จพระ
ราชดำเนินขึ้น เมื่อเสด็จขึ้นแล้ว ท้าวนางจะได้รับสมุดสาระบบจาก
เจ้าพนักงานมาให้ คณาภยันดรีใหม่ เซ็นพระนามแล้วท้าวนางนำกลับ

TUDC 19/02/2564

ไปส่งยังเจ้าพนักงาน อนึ่งขณะเมื่อเสด็จขึ้นจากท้องพระโรงฝ่ายน่าแล้ว เถขานุการจะได้นำสมุดลงพระนามผู้ที่ได้เป็นพวกคณาภยันตรใหม่มาให้ผู้ที่เป็นพวกคณาภยันตรใหม่ลงพระนามแล้ว เป็นเสร็จการประชุมตั้งคณาภยันตรสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น ถ้าไม่มีตั้งคณาภยันตรใหม่การประชุมนั้นเลิก

อำนาจที่จะตั้งพวกคณาภยันตรนอกเวลาที่กำหนด

มาตรา ๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาท ฤๅผู้ซึ่งจะสืบอายุกราชสันตติวงษ์ดำรงราชอิศริยยศเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบไป มีอานุภาพที่จะพระราชทานตั้งพวกที่จะรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น เป็นการแปลกพิเศษนอกจากพระราชทานตั้งตามเวลากำหนดโดยปรกติเวลาหนึ่งเวลาใดก็ได้ ตามแต่พระราชอัธยาไศรยโดยออกประกาศพระบรมราชโองการ เซ็นพระราชหัตถเถขาประทับพระราชลัญจกรสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น ไม่ต้องมีการประชุมดังเช่นกล่าวมาในมาตรา ๑๙ นั้น

คณาภยันตรแลเจ้าพนักงานต้องจัดการที่จะคืนดวงตรา

มาตรา ๒๑ บันดาพวกคณาภยันตรฤๅเจ้าพนักงานก็ดี ต้องจัดการเมื่อที่จะส่งดวงตราเครื่องประดับ แลตราตำแหน่งของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้นที่ได้รับไปคืนแก่เถขานุการเมื่อสิ้นชนมชีพล่วงลับไปแล้ว ฤๅพวกคณาภยันตร ฤๅเจ้าพนักงานจะถูกออกจากพวกแลตำแหน่งในเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้น ต้องคืนดวงตราที่

TUDC 19/02/2564

ประทับองค์อยู่ก่อนทั้งสิ้นให้แก่เลขานุการโดยเร็ว ถ้าสิ้นชนมชีพแล้ว ต้องให้ผู้รับมรดกส่งคืนในกำหนดอย่าให้เกินเดือนหนึ่ง

บันดาพวกคณาภยันตรและเจ้าพนักงานมีความผิดต้องถอด

มาตรา ๒๒ บันดาพวกคณาภยันตรและเจ้าพนักงานของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ ถ้ามีความผิดเป็นมหันตโทษก็ดี เป็นมัธยมโทษก็ดี ทำเสื่อมเสียชาติตระกูลและเสียเกียรติยศ ไม่สมควรที่จะเป็นพวกเลเป็นผู้ดีได้ ฤๅมีคดีเกี่ยวข้องด้วยโทษทุกล่าวมานี้ มิได้มาให้ชำระโดยเวลาที่สมควรแล้ว ก็จะทรงถอดทรงไล่ผู้ที่มีความผิดนั้นเสียจากพวกคณาภยันตรในเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ ฤๅเจ้าพนักงาน โดยออกประกาศเป็นพระราชหัตถเลขาประทับพระราชลัญจกรสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้เป็นสำคัญ และเจ้าพนักงานจะเรียกดวงตราเครื่องประดับสำหรับอิศริยยศคืนในทันใด และลบชื่อจากในบาญชีสาระบบสำหรับแผ่นดิน การที่จะถอดไล่เสียจากพวกฤๅเจ้าพนักงานในเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ ผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่พระองค์เดียว จะทรงวินิจฉัยพิจารณาพิพากษากิริยาอาการของผู้ที่จะทำผิด ซึ่งจะถอดไล่เสียจากพวกฤๅพนักงานในเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นี้ และผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ทรงอำนาจไว้ว่าเวลาใดเวลาหนึ่งทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรว่า จะตั้งผู้หนึ่งผู้ใดที่ให้ถอดให้ไล่เสียจากพวกฤๅเจ้าพนักงานในเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นอกก็ได้ ตามแต่เหตุการณ์ที่ชอบที่ควรแล้วแต่จะทรงตั้ง

TUDC 19/02/2564

คณาภยันดรและเจ้าพนักงานใช้หมายตัวอักษรเติมสร้อยนาม

มาตรา ๒๓ บันดาคณาภยันดรทั้งปวงนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาศอนุญาตให้ใช้ตัวอักษรเพิ่มท้ายนาม ซึ่งเปนที่หมายแห่งเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ซึ่งตนได้เปนพวกดังนี้ ถ้าคณาภยันดรให้เขียนอย่างเต็มว่า ภราดรของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง ตรามหาจักรกริบรมราชวงษ์ ฤๅถ้าจะหมายอย่างย่อเพียง ภ.จ.ก. เท่านี้ก็ได้ ถ้าเปนมหาสวามิศราธิบดี ก็ให้ใช้คำมหาสวามิศราธิบดีแทนคำว่าภราดร ความนอกนี้คงอยู่ตามเดิมทั้งสิ้น ฤๅหมายเปนอักษรย่อเพียง ม.จ.ก. เท่านี้ก็ได้ ถ้าคณาภยันดรใช้คำว่า "ภคินีของเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรกริบรมราชวงษ์" ฤๅจะหมายย่อเพียง ภ.จ.ก. ก็ได้ ถ้ามหาสวามินีก็ใช้คำว่ามหาสวามินีแทนภคินี ความนอกนี้คงตามเดิม ฤๅจะใช้เพียงตัวอักษรย่อว่า ม.จ.ก. เท่านี้ก็ได้ ถ้าเปนเจ้าพนักงานให้ใช้ตำแหน่งยศนำนามเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์จงเต็มดังนี้ "ลัญจกราภิบาลในเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรกริบรมราชวงษ์" เปนต้น นี่เปนอย่างเต็มนามตำแหน่งยศเจ้าพนักงาน ฤๅจะใช้อย่างย่อเพียงลัญจกราภิบาล จ.ก. เลขานุการ จ.ก. ก็ได้ แต่จักรกริมุทรานุการนั้นให้คงใช้ว่า จักรกริมุทรานุการ เท่านี้ ไม่ต้องใช้นามเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์เพิ่มท้าย ฤๅย่นคำให้สั้นหมายแต่เฉพาะตัวอักษร เช่นอย่างพวกคณาภยันดรนั้น

TUDC 19/02/2564

เขียนรูปตราแลเครื่องยศไว้

มาตรา ๒๕ เพื่อว่าจะมิให้มีข้อผิดที่เป็นความไม่เข้าใจเกิดขึ้นด้วยเรื่องตราเครื่องประดับ มหาจักรกริแลสายสร้อยจุลจักรกริแพรแถบสพาย แลจักรกริตารา แลเครื่องยศสำหรับคณาภยันดรคณาภยันดรี แลเจ้าพนักงาน กับตราสำหรับตำแหน่งเจ้าพนักงานทั้งหลาย ฝ่ายเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เขียนแบบเครื่องยศแลสายสร้อยตราเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ แลแพรแถบให้ได้สีแลขนาดทุกอย่าง ทั้งตราตำแหน่งเจ้าพนักงานต่าง ๆ แลโล่ ตราโคตออฟอาร์มของพวกคณาภยันดรคณาภยันดรีแลเจ้าพนักงาน ซึ่งจะประดับด้วยเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้นให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ แลห้ามมิให้เปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างหนึ่งอย่างใดที่นอกจากตัวอย่างเขียนไว้ให้นั้นไปเป็นอันขาด เว้นแต่พระราชทานพระบรมราชานุญาตโดยออกประกาศเซ็นประราชหัตถเลขา ประทับพระราชลัญจกรสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้นเป็นสำคัญ จึงให้แก้ไขแปลงเปลี่ยนรูปที่เขียนไว้ได้

การเก็บบาญชีแลจดหมายเหตุต่าง ๆ

มาตรา ๒๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เก็บบาญชีแลจดหมายเหตุต่าง ๆ ตามพนักงานรวมไว้แห่งเดียวกัน ที่กระทรวงมุรธาธร ในพระบรมมหาราชวัง กับทั้งตราเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้นด้วย

TUDC 19/02/2564

รักษาพระราชบัญญัติไว้ให้กวดขัน

มาตรา ๒๖ พระราชบัญญัติซึ่งตั้งมานทุก ๆ มาตรา แลข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศที่จะมีต่อไป ให้รักษาไว้โดยกวดขัน อย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใดละเลยได้เปนอันขาด ยกไว้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาท ฤๅผู้ที่จะสืบอายุกราชสันตติวงษ์ดำรงราชอิศริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไป จึงจะมีอำนาจที่จะแก้ไขฤๅจะเลิกถอน ฤๅจะเพิ่มเติมข้อหนึ่งข้อใดในข้อพระราชบัญญัตินั้นได้ แลถ้าจะมีข้อสำคัญที่ไม่เข้าใจสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้น จะทรงอธิบายชี้แจงทุกข้อทุกประการ โดยออกประกาศประทับพระราชลัญจกรสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์นั้นเปนสำคัญ ข้อที่แก้ไขอธิบายเหล่านั้นต้องนับเข้าเปนส่วนพระราชบัญญัตินั้นด้วย

พระราชบัญญัติประกาศตั้งไว้แต่ณวันที่ ๓ ที่ ๕ ขึ้นวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ เปนวันที่ ๒๖ ฤๅวันที่ ๙ ๑๕๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

แจ้งความ

ด้วยเรื่องหญิงชาวสยามร่วมความคิดกันออกทุนทรัพย์

ตั้งทานสถานสำหรับชาติขึ้น

ชื่อว่าสภาอุณาโลมแดงแห่งชาติสยาม

ด้วยหญิงชาวสยามได้ร่วมคิดกันลงนามเข้าเรี่ยไรทุนทรัพย์ตั้ง

TUDC 19/02/2564

เปนสภาที่ประชุม เพื่อจะจัดการทานมัยสำหรับชาติ โดยทางกรุณา
ต่อเพื่อนมนุษย์ ด้วยความประสงค์จะตั้งโรงจำหน่ายยา แลเครื่อง
พยาบาล ให้แก่กำลังพลทหารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้ง
บกแลเรือ ที่ได้ทำราชการรักษาน่าที่บ้องกันพระราชอาณาเขตร ใน
แว่นเคว้นมณฑลต่าง ๆ ด้วยกำลังชีวิตรแลร่างกายสนองพระเดช
พระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลชาติภูมิซึ่งเปนบ้านเกิดเมือง
นอนแห่งตนนั้น เพื่อความสงบเรียบร้อยโดยความประสงค์ให้บ้าน
เมืองได้อยู่เกษมสำราญ เหล่าพลทหารที่ไปรักษาพระราชอาณาเขตร
ในแว่นแคว้นมณฑลต่าง ๆ นั้น ต้องจากถิ่นฐานบ้านเรือนไป ย่อมจะ
ป่วยไข้ด้วยโรคไภยโดยผิดน้ำผิดอากาศแปลกถิ่นเปนต้น ซึ่งในเวลา
ที่อยู่ปรกติ โรคไภยไข้เจ็บเช่นเหล่านี้ ก็ไม่ใคร่จะบังเกิดมีขึ้น กำลัง
พลทหารที่ไป เมื่อป่วยไข้แล้วก็ได้รับความทุกขเวทนาแสนสาหัส แม้
ถึงว่ากรมทหารบกแลเรือได้จัดกองแพทย์กองพยาบาล สำหรับกรม มิ
อยู่แล้วก็ดี ก็คงยังต้องการยา แลเครื่องพยาบาลที่จะบริหารรักษา
ในเวลาคับขันอยู่เปนอันมาก พลทหารเหล่านี้ ซึ่งเปนผู้มีความกตัญญู
ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลบ้านเมือง ก็ย่อมนับว่ามีคุณต่อ
ประชาชน อันอาไศรยในพระราชอาณาเขตรนั้นอยู่เหมือนกัน เพราะ
ฉนั้นหญิงทั้งหลายจึงได้ร่วมคิดในทางทานการกุศล ประกอบความ
กตะเวทิตาคุณต่อกำลังพลทหารเหล่านี้ โดยให้ยาแลเครื่องพยาบาล
เปนทาน เพื่อการช่วยอุดหนุนกองแพทย์ กองพยาบาลของกรมทหาร
ที่จะได้รักษาพยาบาลพลทหารที่ป่วยไข้ ให้บำบัดโรคไภย แลทุกข
เวทนานั้น อาไศรยเหตุเหล่านี้ จึงได้ร่วมคิดกันตั้งสภานขึ้น แล้ว

TUDC 19/02/2564

นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ในการซึ่งหญิงชาวสยามได้ร่วมความคิดออกทุนโดยเรี่ยไรตั้งสภานขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงอนุโมทนา พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งขึ้นตามความประสงค์แล้ว จึงได้เลือกตั้งกรรมการิณีสภาขึ้นสำหรับจัดการของสภาทั่วไป กรรมการิณีสภาได้ประชุมกันต่อหน้าพระที่นั่งพระนางเจ้าพระวรราชเทวี ซึ่งดำรงที่สภานายิกาเป็นครั้งแรก ได้ปฤกษาตกลงทำเรื่องราวกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมเดชานุภาพ เป็นทานมยปถัมภกผู้บำรุงการอย่างสูงสุดของสภานี้ แลอัญเชิญพระบรมวงษ์ผู้ใหญ่มุขมาตยาธิบดีเจ้าประเทศราชที่มีเกียรติยศสูง ซึ่งเป็นส่วนฝ่ายน่าบางพระองค์บางท่าน ให้รับตำแหน่งเพื่อเกียรติยศแลช่วยการในสภาด้วย กรรมการิณีสภาได้ปฤกษาตกลงแบ่งน่าที่กันทำยา แลจัดเครื่องพยาบาล ริบส่งไปตามกองพลทหาร ที่รักษาพระราชอาณาเขตรในแว่นแคว้นมณฑลต่าง ๆ ก่อน แล้วจึงจะได้ปฤกษาคิดจัดการอื่น ๆ ของสภาที่เป็นส่วนทานมัยสำหรับชาติสืบไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงรับเรื่องราวอัญเชิญเสด็จของกรรมการิณีสภาแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ รับอัญเชิญเป็นทานมยปถัมภก์ของสภานี้ ด้วยลายพระราชหัตถเลขานี้

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๒๒ พฤษภาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒[๒๖]

ถึงกรรมการิณีสภาอุณาโลมแดงแห่งชาติสยาม

ด้วยได้รับหนังสือ ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม แสดงการที่ได้ตั้งสภา

TUDC 19/02/2564

ขึ้นแล้ว โดยทุนทรัพย์ที่เรี่ยไรกัน แลจัดการที่จะส่งยากับเครื่องพยาบาลไปยังกองทหารในมณฑลต่าง ๆ แลขอเชิญให้ฉันเปนประทานมยูปถัมภก์นั้นได้ทราบแล้ว

ขอแสดงความยินดีที่สภานั้นได้ตั้งขึ้นเพื่อจะได้เปนการอุดหนุนแก่พลทหารบกทหารเรือ ซึ่งเอาชีวิตร่างการรักษาพระราชอาณาเขตร แลขอบใจที่เชิญให้เปนทานมยูปถัมภก์ ขอรับตามคำเชิญนั้นโดยความยินดีอย่างยิ่ง

ในชั้นต้น จะขอบอกยอมให้ที่ใดที่หนึ่งซึ่งสภานั้นจะได้เลือกเปนที่โรงไว้เก็บยา โดยไม่ต้องเสียเงินในเรี่ยไรนั้น แลการที่จะจัดในเวลานั้น เข้าใจว่าจะเปนแต่ส่งยาแลส่งผ้าห่มให้กองทหาร ถ้าจะรออยู่ได้ยังไม่ต้องลงเงิน ก็จะขอผัดรออยู่ไว้ลงต่อภายหลัง เพราะจะได้ใช้ราชการ ด้วยเห็นว่าเงินในมือสภานั้นจะพอใช้การไปพลางอยู่แล้ว แต่ถ้าเห็นว่าจะเปนตัวอย่างไม่ดี คือจะพาให้ผู้อื่นพลอยอ้างเอาอย่างไปตาม ก็จะบอกลงเงินได้โดยทันที ในจำนวนครั้งแรกนั้นเปนเงินแปดหมื่นบาท ส่วนเงินพระคลังข้างที่ทั้งนั้น

ซึ่งว่าขยักขย้อนอยู่ดังนี้ มิใช่จะเปนโดยความไม่แน่นอนใจอย่างใด เปนเหตุเพราะได้ลงไปแล้วก็มาก แลยังจะใช้ต่อไปอีกก็มีในราชการแผ่นดิน กลัวจะไปเกิดชักหน้าไม่ถึงหลังขึ้น แต่ขอแสดงน้ำใจให้เชื่อไว้ว่า ชีวิตรแลทรัพย์สมบัติของฉันกับกรุงสยามนับเปนอันหนึ่งอันเดียวกัน มิได้มีความหวงแหนเลย

(พระราชหัตถเลขา) สยามินทร์

TUDC 19/02/2564

สภานี้ตั้งอยู่ในพระบรมราชูปถัมภก์ มีจำนวนกรรมการิณีแลผู้ท
ศรัทธาเข้าเรี่ยไรออกทุนทรัพย์ให้แก่ที่ประชุม สภาอุณาโลมแดง
แห่งชาติสยามที่ได้ตั้งขึ้นแล้ว แลสภาได้เชิญฝ่ายน่าให้รับตำแหน่ง
เพื่อเกียรติยศ แลช่วยการในสภา แลตั้งอนุกูลกรรมการิณีช่วยการ
ของสภาเปนการพิเศษด้วยดังต่อไปนี้

ทานมยูปถัมภก์

ผู้บำรุงการอย่างสูงสุด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระเจ้าแผ่นดิน

ผู้บำรุงการ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระสุดารัตนราชประยูร

สภาชนนี

สมเด็จพระนางเจ้า สว่างวัฒนาพระบรมราชเทวี

กรรมการิณีสภา

สภานายิกา

พระนางเจ้า เสาวภาผ่องศรี พระวรราชเทวี

อุปนายิกา

พระนางเจ้า สุขุมาลมารศรี พระราชเทวี

TUDC 19/02/2564

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสุธาทิพรัตน สุขุมขัตติยาวดี
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมล
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าศิริวไลยลักษณ์
พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าอุบลรัตนนารีนาค
พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์
เจ้าจอมมารดาเกษร

เลขานุการิณี

ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภรรยาเจ้าพระยาภาสกรวงษ์

ผู้ช่วย

พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าโสมาวดี
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าประภัศร
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้านภาพรประภา

เหรัญญิกา

พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอาง

ผู้ช่วย

จ่าง ภรรยาเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์

กรรมการณ

พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าศรีนาคสวาดี

TUDC 19/02/2564

พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญา
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้านาริรัตนา
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าบุษบันบวรผล
หม่อมใหญ่ ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวงษ์วโรประการ
หม่อมเฉื่อย ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ
หม่อมเอม ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิชาดา
ท่านผู้หญิงสุ่น ภรรยาพระยาโชฎึกราชเศรษฐี
ท่านผู้หญิงเฉื่อม ภรรยาพระยามนตรีสุริยวงษ์
ท่านผู้หญิงตลับ ภรรยาพระยาสีหราชเดโชไชย
สุ่น ภรรยาพระสวัสดิ์วามะดิฐ
ทรามสงวน ภรรยาพระอินทรเทพ
เพิ่ม ภรรยาพระบริบูรณโกษากร
โบ๋ ภรรยาพระภักดีภัทรากร
อิ่ม ภรรยาพระเจริญราชธน
พอน ภรรยาพระพิบูลย์พัฒนากร

อนุกูลกรรมการิณี

พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าเขไขดวง
หม่อมเจ้าหญิงแถ่ง ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์

TUDC 19/02/2564

หม่อมเจ้าหญิงเดือน ในพระเจ้าบรมวงษ์เธอ พระองค์เจ้าจรูญโรจเรืองศรี

ท่านผู้หญิงเกษร ภรรยาพระยาอนุชิตชาญไชย

ท่านผู้หญิงจับ ภรรยาพระยามหาอำมาตย์ (ชื่น)

เอี่ยม ภรรยาพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง

แก้ว ภรรยาพระยาเวียงในนฤบาล

สังวาลย์ ภรรยาพระยามหาเทพ

สอน ภรรยาพระยาไพบูลย์สมบัติ

ด่วน ภรรยาพระอภิรักษ์ราชอุทยาน

เชย ภรรยาพระอาณัติ์นรากร

บัน ภรรยาหลวงอุปการโกษากร (เวศ)

หนู ภรรยานายเจียม

ผู้รับธุระแทน

เมืองนครจำปาศักดิ์ หม่อมสุ่น ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร

เมืองหนองคาย หม่อมจัน หม่อมนวล ในพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม

เมืองนครหลวงพระบาง ท่านพุ่ม ภรรยาพระยาพิไชย กรุงเก่า ท่านผู้หญิงผิว ภรรยาพระยาไชยวิชิต ผู้รักษากรุงทวาราวดี

เมืองจันทบุรี ท่านบัว ภรรยาพระยาวิชยาธิบดี ผู้ว่าราชการเมือง

TUDC 19/02/2564

เมืองสมุทปราการ ท่านปริก ภรรยาพระยาสมุทบุรานุรักษ์ ผู้ว่าราชการเมือง

ฝ่ายน่า

กรรมการิณีสภาได้เชิญให้รับตำแหน่งเพื่อเกียรติยศแลช่วยการในสภา คือ

ผู้บำรุงการ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวังษวโรปรการ
เจ้าพระยารัตนบดินทร์ ที่สมุหนายก
เจ้าพระยาพลเทพ ที่สมุหพระกระลาโหม

สภาได้เชิญพระบรมวงษ์ผู้ใหญ่ มีสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทั้งพระองค์ แลเจ้าประเทศราชด้วย อีกหลายท่านยังไม่ได้รับตอบได้ลงนามข้างบนนี้แต่ที่รับเชิญแล้ว

ผู้ช่วยเลขานุการ

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล

ผู้ช่วยเหรัญญิก

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์

TUDC 19/02/2564

ผู้ดำการ
ขั้น

ผู้ดำการสถานที่ทั่วไป

พระยานรรัตนราชมานิต

ที่ปฤกษา

กรมหมอในกระทรวงวัง

หมอ พระยาอมรสาตรประสิทธิศิลป์ นายแพทย์ใหญ่

หมอ หลวงกุมารแพทย์ นายแพทย์กรมพยาบาลกระทรวง พระธรรมการ

หมอ หม่อมเจ้าภูลสวัสดิ์ นายแพทย์ใหญ่

หมอ หม่อมเจ้าเจียก นายแพทย์ใหญ่

หมอ พระยาประเสริฐสาตรดำรง นายแพทย์ใหญ่

ผู้ดูการพยาบาล

หมอ หลวงดำรงแพทยาคุณ นายแพทย์ใหญ่แลหมอบาดแผล

TUDC 19/02/2564

บาญชี

ท่านผู้ลงนามเรี่ยไรออกทนทรัพย์ตั้งเปนสภาขึ้นในคราวแรก เรียงลำดับตามรายวันลงนาม

บระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทานมยูปถัมภก์พระราชทานคราวแรก ๘๐,๐๐๐ บาท

พระเจ้าบรมมไหยิกาเธอ กรมสมเด็จพระศุดารัตนราชประยูร ผู้บำรุงการ ๕๘,๐๐๐ บาท

นามแลตำแหน่ง	ที่อยู่	บาท
สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี	ในพระบรมมหาราชวัง	๕๘,๐๐๐
พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระวรราชเทวี	,, ,,	๕๐,๐๐๐
พระนางเจ้าสุขุมาณมารศรี พระราชเทวี	,, ,,	๓๖,๐๐๐
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสุธาทิพยรัตนสุขุมขัตติยาวดี	,, ,,	๘,๐๐๐
พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าโสมาวดี	,, ,,	๓,๖๐๐
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าประภัศร	,, ,,	๓,๒๐๐
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี	,, ,,	๔๐๐

TUDC 19/02/2564

นามและตำแหน่ง	ที่อยู่	บาท
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าวาณิรัตนกัญญา	ในพระบรมมหาราชวัง	๕๐๐
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญา	,, ,,	๑,๒๐๐
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้านารีรัตนา	,, ,,	๘๐๐
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน	,, ,,	๑,๖๐๐
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าแขไขดวง	,, ,,	๘๐๐
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้านภาพรประภา	,, ,,	๑,๖๐๐
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าประสานศรีไสย	,, ,,	๘๐๐
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี	,, ,,	๖๕๐
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอาง	,, ,,	๑,๖๐๐
พระเจ้าบรมวงษเธอ พระองค์เจ้าแม้นเขียน	,, ,,	๕๐๐
พระเจ้าราชวรวงษเธอ พระองค์เจ้ากินรี	,, ,,	๕๐๐

TUDC 19/02/2564

นามแลตำแหน่ง	ที่อยู่	บาท
พระเจ้าราชวรวงษเธอ พระองค์เจ้าบุตรี ทรงอุทิศในพระนามพระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าบรรจบเบญจมา	ในพระบรมมหาราชวัง	๕๐๐
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าศรีนาคสวาด	,, ,,	๕๐๐
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าประพาพรัศมี	,, ,,	๑,๒๐๐
เจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม	,, ,,	๙๐๐
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าศิริวิไลยลักษณ์	,, ,,	๑,๖๐๐
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสุวภักตรวิไลยพรรณ	,, ,,	๔,๐๐๐
เจ้าจอมมารดาเพ	,, ,,	๓,๒๐๐
เจ้าจอมมารดาโหมด	,, ,,	๓,๒๐๐
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าวรลักษณาวดี	,, ,,	๓,๖๐๐
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอัจฉรพรรณีรัชกัญญา	,, ,,	๓,๒๐๐
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าจุฬารัตนราชกุมารี	,, ,,	๓,๒๐๐
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอรพินทุเพญภาคย์	,, ,,	๓,๒๐๐
	,, ,,	๓,๖๐๐

TUDC 19/02/2564

นามแลตำแหน่ง	ท่อยู่	บาท
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าภัทรายุวดี	ในพระบรมมหาราชวัง	๒,๐๐๐
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าเจริญศรีชนมายุ	,, ,,	๒,๐๐๐
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าศศิพงษประไพ	,, ,,	๑,๖๐๐
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าพิสมัยพิมลสัตย	,, ,,	๘๐๐
เจ้าจอมมารดามรกฎ	,, ,,	๘๐๐
เจ้าจอมมารดาตลับ	,, ,,	๘๐๐
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจันทราสุรัทวาร	,, ,,	๕,๐๐๐
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมล	,, ,,	๕,๐๐๐
พระอรรคชายาเธอพระองค์เจ้าอุบลรัตนนารีนาถ	,, ,,	๕,๘๐๐
ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภรรยาเจ้าพระยาภาสกรวงษ	บ้านราชทูต ลำน้ำผึ้งดวันตก	๕,๐๐๐
ทรามสงวน ภรรยาพระอินทรเทพ	น่าวัดราชบุรณ	๑,๖๐๐
ท่านผู้หญิงเลียม ภรรยาพระยามนตรีสุริยวงษ	ปากคลองบ้านสมเด็จเจ้าพระยาองค์น้อย	๑,๖๘๐
เจ้าดารารัศมี	ในพระบรมมหาราชวัง	๒,๕๐๐
จ่าง ภรรยาเจ้าหมื่นศรีสรรักษ	น่าวัดประยุรวงษ์	๑,๒๐๐

TUDC 19/02/2564

นามแลตำแหน่ง	ที่อยู่	บาท
เงิน บุตรพระยาศรีอรรคราช (เมือง)	หลังวัดบุพผาราม	๑,๒๐๐
หม่อมเจ้าหญิงแฉ่ง ในกรมหมื่น พรหมวรานุรักษ	ถนนบำรุงเมือง	๕๐๐
เจ้าจอมมารดาแดง	ในพระบรมมหาราชวัง	๘๐๐
เจ้าจอมทิพเกษร	,, ,,	๘๐๐
เจ้าจอมมารดาแช่ม	,, ,,	๘๐๐
ท้าวรจันทร์	,, ,,	๘๐๐
เจ้าจอมมารดาทับทิม	,, ,,	๘๐๐
เจ้าจอมมารดาพร้อม	,, ,,	๓,๖๐๐
เจ้าจอมมารดาอ่อน	,, ,,	๒,๕๐๐
เจ้าจอมมารดาสำลี	,, ,,	๘๐๐
เจ้าจอมมารดาเฉื่อน	,, ,,	๒,๕๐๐
ท่านผู้หญิงคลับ ภรรยา พระยาสีหราชเดโชไชย	ตลาดแขกกรุงเทพฯ ฝั่งตวันตก	๑,๖๐๐
เจ้าจอมมารดาเกษร	ในพระบรมมหาราชวัง	๕,๐๐๐
เจ้าจอมมารดาชุ่ม	,, ,,	๓,๒๐๐
เพิ่ม ภรรยาพระบริบูรณโกษากร	บางลำภูล่าง	๑,๖๐๐
เจ้าจอมมารดาแส	ในพระบรมมหาราชวัง	๓,๒๐๐
หม่อมเอม ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิชาดา	วังกลองผดุง	๑,๒๐๐
ท่านผู้หญิงสุ่น ภรรยาพระยา โชฎึกราชเศรษฐี	ริมวัดบพิธภิมุข	๑,๖๐๐

TUDC 19/02/2564

นามและตำแหน่ง	ที่อยู่	บาท
พอน ภรรยาพระพิบูลยพัฒนากร	ริมวัดทองธรรมชาติ	๑,๖๐๐
อิ่ม ภรรยาพระเจริญราชธน	คลองผดุง	๑,๖๐๐
เจ้าจอมมารดาวาด	ในพระบรมมหาราชวัง	๒,๔๐๐
เจ้าจอมมารดาจันทร์	,, ,,	๓,๖๐๐
เจ้าจอมมารดาเหม	,, ,,	๘๐๐
เจ้าจอมมารดาจิ๋ว	,, ,,	๔๐๐
บั้น ภรรยาหลวงอุปการโกษากร (เวศ)	ถนนสี่สม	๔๐๐
โบ๋ ภรรยาพระภักดิภัทรากร	เหนือวัดอรุณ	๔,๐๐๐
พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์	ในพระบรมมหาราชวัง	๒๔,๘๐๐
หม่อมใหญ่ ในพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทวะวงษวโรประการ	ตพานถ่าน	๓,๖๐๐
สุ่น ภรรยาพระยาสวัสดิวามะดิฐ	ริมวัดสุวรรณ	๓,๖๐๐
หม่อมจิ้น ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี	ในพระบรมมหาราชวัง	๔๐๐
เจ้าจอมพิศ	,, ,,	๔๐๐
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประเวศวรไสมย	,, ,,	๒,๔๐๐
เจ้าจอมเอียม	,, ,,	๘๐๐
เจ้าจอมมารดาวงษ	,, ,,	๘๐๐
อำพัน บุตรพระยาธรรมจรันยานุกูลมนตรี	ริมสุนันทาลัย	๓๒๐

TUDC 19/02/2564

กองหมอแลกองพยาบาลทหารบก กรมยุทธนาธิการ
นายพลจัตวา พระยาวรเดชศักดาวุธ
เจ้ากรมยุทธภัณฑ์
กองหมอแลกองพยาบาลทหารเรือ กรมอรสุมพล
หมอ พระดิฐิสาร
นายแพทย์ใหญ่
หมอ หลวงราชพรหมมา นายแพทย์
นายหมัด หมอบาดแผล

แลเมื่อการนี้ได้ดำเนินไปประการใด จึ่งจะได้แจ้งความมาให้ทราบต่อไปในคราวหลัง

กรรมการิณีสภา
เปลี่ยน ภาสกรวงษ์
(เลขานุการิณี)
๒๖
วันที่ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๒

(๑๐ ร.ร. ๑๕๐ ลงวันที่๒๕มิถุนายน ร,ศ,๑๐๒)

แจ้งความกระทรวงเกษตรพาณิชการ

แผนกกองกษิการ

ด้วยเจ้าพนักงานกระทรวงเกษตรพาณิชการกับบริษัทขุดคลองแต-คูนาสยาม ได้ทำความเข้าใจไขข้อแลเพิ่มเติมหนังสือสัญญาพระบรม

TUDC 19/02/2564

ราชานุญาต ถงวัน ๕ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๒ ปีชวดสัมฤทธิศก ๑๒๕๐ [๒๓]
แถใบไชข้อสัญญา ถงที่ ๑๖ เดือนธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙ [๒๓]
อีกฉบับหนึ่งได้ตกลงแล้วเปนเนื้อความ ๕ ข้อ ดังได้คัดมาถงพิมพ์เพื่อ
ให้ทราบทั่วกันต่อไปดังนี้

กองกษิการ
วันที่ ๒๘ กันยายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ [๒๐]
โดยบัญชาของท่านเสนาบดีกระทรวงเกษตรพานิชการ

นายชร
แม่กองกษิการ

เพิ่มเติมไชข้อสัญญา

พระสุรศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงเกษตรพานิชการ ผู้รับพระบรมราชโองการที่จะเปนผู้ให้อนุญาต ในการขุดคลอง ทั่วพระราชอาณาเขตรฝ่ายหนึ่ง พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าสายสินทวงษ์ แล พระนานาพิธภาษี (ชื่น) ผู้ได้รับพระบรมราชานุญาตพิเศษอีกฝ่ายหนึ่ง ได้มาปฤกษาชี้แจงอธิบายรายการข้อสัญญาเพิ่มเติมไชข้อสัญญาตามความประสงค์ของบริษัทขุดคลอง แลคูนาสยาม ซึ่งกันแลกัน แลเปนความตกลงต่อไปดังนี้

๑ ตามความในสัญญาข้อ ๘ ๘ ว่าที่ดินทั้งสองฝั่งคลอง ผู้รับอนุญาต

TUDC 19/02/2564

ถือเอาได้ว่าเปนที่ผู้รับอนุญาตได้จับจองไว้แล้ว จะขายให้ผู้หนึ่งผู้ใดก็ขายได้ตามความปราถนานั้น ผู้รับอนุญาตใช้อธิบายไขข้อความต่อไปว่า ที่ดินทั้งสองฝั่งคลองซึ่งผู้รับอนุญาตจะได้จำหน่ายนั้น ผู้รับอนุญาตจะไม่ตั้งราคาเอาตามอำเภอใจเปนอันขาด ก่อนที่ผู้รับอนุญาตจะจำหน่ายที่ดินทั้งสองฝั่งคลองในคลองใด ผู้รับอนุญาตจะต้องขอความตกลงต่อผู้ให้อนุญาต ที่จะตั้งราคาที่ดินนั้นเปนครั้งเปนคราวตามสมควร เมื่อตกลงแล้วจึงจะจำหน่ายที่ดินทั้งสองฝั่งคลองนั้นได้

๒ คลองที่ผู้รับอนุญาตขออนุญาตขุดนั้น เมื่อคลองใดขุดแล้ว ผู้รับอนุญาตจะรับทำปตูน้ำตามระยะคลอง สุดแต่ผู้รับอนุญาตจะกะให้ทำเพื่อประโยชน์ที่จะบีดเบีดน้ำใช้ในนาทั่วไป แต่ผู้รับอนุญาตจะทำโรงพักสำหรับผู้เฝ้ารักษาเครื่องปตูน้ำแลรักษาด้วยในเวลาที่ยังทำการอยู่นั้น

๓ คลองผู้ที่รับอนุญาตขุดนั้น ถ้าแม้นว่าผู้ให้อนุญาต ฤๅเจ้าพนักงานการคลอง การน้ำ ในกระทรวงเกษตรพานิชการก็ดี เห็นว่าคลองหนึ่งคลองใด เปนทางชักให้น้ำในคลองฤๅทุ่งหนึ่งทุ่งใดลดลงโดยเร็ว ซึ่งจะเปนอันตรายแก่การเพาะปลูกแล้ว ถ้าคลองนั้นยังอยู่ในระหว่างของผู้รับอนุญาตดูแลอยู่ ผู้รับอนุญาตจะต้องทำปตูน้ำบีดเบีดได้ ฤๅทำทำนบกันน้ำให้ทรงอยู่จงได้ด้วย

๔ เงินค่าภาคหลวงที่ผู้รับอนุญาตได้ทูลเกล้าฯถวาย ในเงินค่าไรร้อยละยี่สิบตามสัญญาข้อแปดนั้น ผู้รับอนุญาตขอรับไขข้อต่อไปว่า เมื่อถึงกำหนดปีหนึ่งสิบสองเดือน ผู้รับอนุญาตจะทำบาญชีรายการได้แลจ่ายที่จริงยื่นต่อเจ้าพนักงานผู้อนุญาต แลค่าภาคหลวงสำหรับปีนั้นส่งให้เสร็จด้วยเสมอทุก ๆ ปีไป กว่าการคลองจะเสร็จได้

TUDC 19/02/2564

นั้น แลส่วนบาญชีรายจ่ายซึ่งผู้รับอนุญาตได้ส่งมานั้น ผู้รับอนุญาตยอมให้ผู้อนุญาตตรวจตัดฉรายจ่ายได้ด้วยตามสมควร

๕ การคลองที่ผู้รับอนุญาต ขอขุดให้แล้วตามกำหนดที่มีมาในหนังสือขออนุญาตนั้น ถ้าผู้รับอนุญาตลงมือทำการไม่แล้วตามกำหนด ผู้ให้อนุญาตจะบอกผู้รับอนุญาตให้รีบเร่งทำการคลองนั้นให้แล้วในกำหนดสามเดือน ผู้รับอนุญาตจะต้องรีบลงมือทำการนั้นให้แล้ว หรือมีเหตุขัดขวางโดยการจำเปนสิ่งหนึ่งสิ่งใด ต้องบอกชี้แจงมาให้ผู้ให้อนุญาตทราบในระหว่างนั้น ถ้าผู้ให้อนุญาตเห็นว่าการนั้นเปนการขัดขวางจริงดังคำชี้แจงแล้ว ผู้ให้อนุญาตจะผ่อนกำหนดเวลาให้ตามสมควร แต่ผู้รับอนุญาตจะต้องทำการให้แล้วตามกำหนดเวลาที่ผู้ให้อนุญาตผ่อนให้นั้น ถ้าผู้รับอนุญาตทำการให้แล้วตามกำหนดวันบอกเล่าแลวันกำหนดผ่อนเวลาให้แล้วนั้น ผู้ให้อนุญาตจะอนุญาตหรือจ้างผู้หนึ่งผู้ใดทำการที่ค้างอยู่นั้นต่อไปก็ได้ แต่ราคาค่าจ้างแลค่าสิ่งของต่างๆ ที่ผู้ให้อนุญาตได้จ้างแลทำนั้นมากน้อยเท่าใด ผู้รับอนุญาตจะต้องออกเงินใช้แทนให้ทั้งสิ้น แต่เมื่อเวลาที่ผู้ให้อนุญาตจะตกลงว่าราคาค่าจ้างแก่ผู้รับจ้างนั้น ต้องให้ผู้รับอนุญาตทราบด้วย

ตามข้อสัญญาเพิ่มเติมนี้ ความเข้าใจในระหว่างเจ้าพนักงานกระทรวงเกษตรพานิชการ ผู้รับพระบรมราชโองการเปนผู้ให้อนุญาต แลบริษัทขุดคลองแลคูนาสยามผู้รับอนุญาตแลได้ตรวจดูเปนการถูกต้องดังกล่าวมาแล้วรวมห้าข้อ แลเพื่อจะให้เปนพยานมั่นคงสำคัญอันนี้ ผู้ให้อนุญาตแลผู้รับอนุญาต ได้ลงชื่อด้วยลายมือแลประทับตราไว้เปนสำคัญ หนังสือเพิ่มเติมสัญญาเปนการตกลง

TUDC 19/02/2564

รวมห้าข้อนี้ ได้เขียนไว้เปนสองฉบับ ความต้องกันรักษาไว้คนละฉบับแต่วันที่ ๒ กันยายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒[๒๖]

ผู้ให้อนุญาต ประทับตราพระพิรุณทรงนาค

ลงชื่อ สุรศักดิมนตรี

ผู้รับอนุญาต ประทับตารูปพระขรรค์

ลงชื่อ สายสนิทวงษ์

ผู้รับอนุญาต ประทับตราเทวดาถือรูปพระขรรค์

ลงชื่อ พระนานาพิธภษี

ประกาศกระทรวงเกษตรพาณิชการ

พ.เนกกองอากรเรื่องใช้ตราพิทยาธรถือดอกจงกลนี ประทับหลังโฉนดแทนตรานกวายุภักษ์

ขอประกาศแก่ผู้หนึ่งผู้ใดใครๆ ก็ดี ที่จะได้รับโฉนดส่วนต่อไปนั้นให้ทราบทั่วกันว่า

ในท้องตราวายุภักษ์ ซึ่งได้ประกาศไว้แต่เมื่อณวัน ๕ เดือน ๑๐ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะเมียจัตวาศก ๑๒๔๔ ข้อ ๑๕ กล่าวว่า จะได้ทำโฉนดแลประทับตราวายุภักษ์ที่เรือนเงินนั้น ในการที่บังคับให้ประทับตรานกวายุภักษ์นั้น ก็เพราะเวลานั้นกรมพระคลังส่วนขึ้นอยู่ในกระทรวงพระ

TUDC 19/02/2564

คลังมหาสมบัติ ต่อมาบัดนี้การเปลี่ยนแปลงไป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยกกรมพระคลังสวนมาขึ้นอยู่ในกระทรวงเกษตรพานิชการ เพราะเกี่ยวด้วยเรื่องที่ดินและอากรค่าที่ดินนั้น เป็นธุระจัดการต่อไปแล้ว เห็นว่าสมควรที่จะใช้ตราพิทยาธรถือดอกจงกลนี ซึ่งเป็นตราสำหรับกระทรวงเกษตรพานิชการ ประทับในหลังโฉนดสวนที่ตรงเรือนเงินได้ เจ้าพนักงานกระทรวงเกษตรพานิชการจึงได้นำความอันนี้ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ความทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว จึงได้ประกาศมาให้ทราบว่า ตั้งแต่วันที่ได้ประกาศมานี้ ในหลังโฉนดสวนซึ่งจะได้ออกให้แก่ผู้หวงห้าม ถือที่สวนต่อไปนั้น ที่ตรงเรือนเงินจะได้ประทับตราพิทยาธรถือดอกจงกลนี แทนตรานกวายุภักษ์เป็นธรรมเนียมสืบต่อไป

ประกาศมาแต่กระทรวงเกษตรพานิชการ วันที่ ๑๙ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒

สุรศักดิมนตรี

เสนาบดีกระทรวงเกษตรพานิชการ

พระราชพิธีรัชฎาภิเศกโดยสังเขป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริห์ว่า ตั้งแต่ได้

TUDC 19/02/2564

คลังมหาสมบัติ ต่อมาบัดนี้การเปลี่ยนแปลงไป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยกกรมพระคลังสวนมาขึ้นอยู่ในกระทรวงเกษตรพานิชการ เพราะเกี่ยวด้วยเรื่องที่ดินแลอากรค่าที่ดินนั้น เป็นธุระจัดการต่อไปแล้ว เห็นว่าสมควรที่จะใช้ตราพิทยาธรถือดอกจงกลนี ซึ่งเป็นตราสำหรับกระทรวงเกษตรพานิชการ ประทับในหลังโฉนดสวนที่ตรงเรือนเงินได้ เจ้าพนักงานกระทรวงเกษตรพานิชการจึงได้นำความอันนี้ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ความทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว จึงได้ประกาศมาให้ทราบว่า ตั้งแต่วันที่ได้ประกาศมานี้ ในหลังโฉนดสวนซึ่งจะได้ออกให้แก่ผู้หวงห้าม ถือที่สวนต่อไปนั้น ที่ตรงเรือนเงินจะได้ประทับตราพิทยาธรถือดอกจงกลนี แทนตรานกวายุภักษ์เป็นธรรมเนียมสืบต่อไป

ประกาศมาแต่กระทรวงเกษตรพานิชการ วันที่ ๑๙ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒

สุรศักดิมนตรี

เสนาบดีกระทรวงเกษตรพานิชการ

พระราชพิธีรัชฎาภิเศกโดยสังเขป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริห์ว่า ตั้งแต่ได้

TUDC 19/02/2564

เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ นับแต่วันบรมราชาภิเศกวันพุฒเดือนสิบสองแรมสิบสองค่ำ ปีมโรงสัมฤทธิศก มา จนถึงวันที่ ๕ เดือนธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ ตรงกับจันทรคติกาลเปนวันอังคารเดือนสิบสองแรมสิบสองค่ำตรงกัน นับปีโดยจันทรมาศได้ ๒๕ ปีบริบูรณ์ในวันนั้น จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดการพระราชพิธีรชฎาภิเศก เพื่อเปนพระราชสิริสวัสดิพิพัฒมงคลแลเปนพระเกียรติยศสืบไป

วันที่ ๑ เดือนธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ เปนวันตั้งน้ำวงด้าย เจ้าพนักงานได้จัดที่บริเวณพระมหามณเฑียรเก่า คือพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แลพระที่นั่งไพศาลทักษิณเปนต้น ตั้งพระพุทธรูปแลเครื่องประดับสำหรับการพระราชพิธี เหมือนอย่างพระราชพิธีบรมราชาภิเศกพร้อมสรรพ

เวลาย่ำค่ำเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท เสด็จพระราชดำเนินด้วยพระราชยาน ไปประทับ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนนมัสการพระสัมพุทธพรรโณภาศ อันประดิษฐานอยู่ในพระที่นั่งบุษบกมาลา แล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระสงฆ์ ๓๐ รูป มีพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเปนประธาน ได้เข้าไปพร้อมกัน ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการณพระแท่นมณฑลแล้วทรงศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ พระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการ ซึ่งได้รับพระราชทานพานทอง เข้าทูลถวายองคุลีพระบาท ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์จบแล้วเสด็จขึ้น

TUDC 19/02/2564

วันที่ ๒ ธันวาคม เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยอย่างวันก่อน ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พอได้พระฤกษ์ จึงพระราชทานเทียนชนวน ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ไปทรงจุดเทียนไชย พระสงฆ์สวดสัตยาธิฐานคาถา เริ่มสวดภาณวาร ตั้งแต่เวลานั้นเปนต้นไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประเคนไตร แล พัดรองแลย่าม แก่พระสงฆ์ที่จะสวดในการพระราชพิธี ๘๐ รูปแล้ว เสด็จประทับพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระสงฆ์ฉันในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ๓๐ รูป พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ๕๐ รูป เลี้ยงพระแล้วเสด็จขึ้น

เวลาย่ำค่ำเศษเสด็จออกประทับพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยก่อน พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการ เฝ้าทูลถวายชุลีพระบาทพร้อมกัน แลได้พร้อมกันจัดดอกไม้ธูปเทียนทูลเกล้า ฯ ถวายในการฉลองพระไตรปิฎกพิมพ์ ซึ่งจะโปรดให้มีการฉลองต่อไป แล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์จบแล้วเสด็จขึ้น

วันที่ ๓ แล ที่ ๔ สองวันนี้ เวลาเช้าเสด็จพระราชดำเนินไปประฎิบัติพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เวลาค่ำเสด็จออก พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ เหมือนกันทั้งสองวันก่อนที่จะสวดพระพุทธมนต์ตามเวลานั้น พระธรรมวโรดมประกาศเทวดาก่อนจึงสวดพระพุทธมนต์

วันที่ ๕ เวลาเช้า ๓ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว เสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงนมัสการแลทรง

TUDC 19/02/2564

ศีลแล้ว เสด็จขึ้นถวายพระเจ้า ทรงผลัดพระภูษาเสด็จประทับณมณฑปพระกระยาสนาน ได้พระฤกษ์เช้า ๓ โมง ๑๕ นาที เจ้าพนักงานไขสหัสธารา ทรงพระมูรธาภิเศก ประโคมแตรสังข์พิณพาทย์กรมกองแก้วจินดายิงปืนสัญญาตามกำลังวัน กรมทหารยิงปืนใหญ่สะดุ้ ในพระอารามต่างๆ ย่ำระฆัง ๗ ตา พระสงฆ์แลพระบรมวงษานุวงษ์ฝ่ายน่าฝ่ายใน แลข้าราชการผู้ใหญ่ กับทั้งชีพ่อพราหมณ์ทูลเกล้า ฯ ถวายพระเต้าน้ำพระพุทธมนต์ ครั้นสรงพระมูรธาภิเศกแล้ว เสด็จพระราชดำเนินสู่หอพระทรงเครื่องสิริราชบัลลังก์ทนาภรณ์

เจ้าพนักงานได้จัดการเฉลิมพระสงฆ์ซึ่งเข้าไปสวดถวายไชยมงคลในเวลาสรงมูรธาภิเศกที่พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน รวมทั้งพระสงฆ์ซึ่งถวายน้ำด้วยเปน ๓๐ รูป ฉันที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ๕๐ รูป แล้วหม่อมเจ้าพระพิมลธรรมดับเทียนไชย แล้วพระสงฆ์ทั้ง ๕๐ รูป เข้าไปสมทบคอยถวายอนุโมทนาในพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน

ครั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องแล้ว ทรงพระดำเนินสู่พระที่นั่งอัฐทิศ กรมราชบัณฑิตถวายไชยมงคลด้วยคาถาแล้วถวายน้ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับ แลทรงตอบด้วยคาถา แล้วพราหมณ์ถวายน้ำสังข์รอบทั้ง ๘ ทิศแล้ว ทรงพระดำเนินโดยทางลาดพระบาท มีขบวนนำเสด็จมาประทับพระที่นั่งภัทรบิฐ ประโคมแตรสังข์พิณพาทย์แลยิงปืนใหญ่สะดุ้อีกครั้งหนึ่ง พราหมณ์อ่านมนต์เบิดประตูไกรลาศตามไสยเวทจบแล้ว ทรงโปรยดอกพิกุลเงินพิกุลทองแลเงินเพื่องสลึง พระราชทานแก่พราหมณ์เปนปฐม มีประโคมแตรสังข์พิณพาทย์อีกครั้งหนึ่งแล้ว เสด็จพระราชดำเนินจาก

TUDC 19/02/2564

มีพระราชดำรัสตอบแล้ว ผู้ถวายไชยมงคลกราบถวายบังคมลากลับ
ออกมา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินจาก พระทนง จักริมหาปราสาทไปเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระราช-ทานสัญญาบัตร ทรงตั้งพระราชาคณะ ๓ รูปเปนมงคลฤกษ์เนื่องในพระราชพิธีแล้ว เสด็จพระราชดำเนินโดย พระราชยานไปประทับพลับพลาน่าพระที่นั่งสุทไธยสวรรย์ปราสาท ทอดพระเนตรกระบวนแห่พระสงฆ์ที่จะมาถวายไชยมงคลแล้ว เสด็จประทับในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาศดาราม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว เจ้า-พระยาภาสกรวงษ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ กราบบังคมทูลนำพระสงฆ์แล้ว สมเด็จพระสังฆราชอ่านคาถาแลคำแปลถวายไชย-มงคลแทนพระสงฆ์ทั้งปวงจบแล้วพระสงฆ์สวดชยันโตแล้ว พระ-บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ แล้วพระเจ้าน้องยา-เธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ถวายอติเรก พระสงฆ์ถวายพระพร ลาแล้วเสด็จขึ้น

เวลาทุ่มเศษ เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรปรทิปโคมไฟตามทางบก เสด็จกลับแล้ว มีพระธรรมเทศนาที่พระที่นั่งอมรินทร-วินิจฉัยสองกัณฑ์ สมเด็จพระสังฆราชถวายมงคลสูตร พระธรรม-วโรดมถวายรัตนสูตร แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการประชุมสมัคสโมสร พระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการแลคนต่างประ-เทศมีการเต้นรำ แล้วเสด็จกลับ

วันที่ ๗ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

TUDC 19/02/2564

พระที่นั่งภัทรบิฐ เสด็จขึ้นทรงประเคนเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ ๘๐ รูปบนพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานแล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่ายกองทหารบกได้ยืนแถวหน้าพระที่นั่งจักรกริมหาปราสาททุกกอง พระบรมวงษานุวงษ์ข้าทูลถวายจุลพระบาทพร้อมกันคอยเฝ้าทูลถวายจุลพระบาทในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เวลาบ่าย ๓ โมง ๕๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับบนพระที่นั่งเศวตรฉัตรแล้ว มหาดเล็กรับไขพระสูตร์ พระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมขุนบดินทรไพศานโศภน ถวายไชยมงคลแทนพระบรมวงษานุวงษ์ เจ้าพระยาพลเทพ ถวายไชยมงคลแทนข้าทูลถวายจุลพระบาท มีพระราชดำรัสตอบแล้วไขพระสูตร์เสด็จขึ้น ในเวลาเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยนั้น มีปืนใหญ่สลุต แลตามอารามยำระฆังอีกคราวหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่พระที่นั่งภัทรบิฐ มีประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ ท้าววรจันทร์ถวายไชยมงคลแทนพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการฝ่ายในแล้วมีพระราชดำรัสตอบ แลทรงโปรยดอกพิกุลแลเงิน เสด็จพระราชดำเนินสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ถวายบังคมพระบรมอัฐิแลสดับปกรณ์ ๑๐ รูป แล้วเสด็จขึ้น

วันที่ ๖ เวลาบ่าย ๒ โมง เสด็จออกพระที่นั่งจักรกริมหาปราสาทมุขกระสันด้านออก พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ ทรงนำราชทูตแลกงซุลต่างประเทศเมืองพระราชไมตรี แลข้าราชการชาวต่างประเทศเฝ้าทูลถวายจุลพระบาท มิสเตอแกมเปอแมนถวายไชยมงคลแทนผู้ที่มาทั้งปวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

TUDC 19/02/2564

เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่พลับพลาน่าพระที่นั่งสุทไธยสวรรย์-
ปราสาทเหมือนวันก่อน พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์
กับข้าราชการในกระทรวงนครบาล นำราษฎรเฝ้าทูลถวายธุลีพระ
บาท พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ กราบทูลเบิกแล้ว
อ่านคำถวายไชยมงคลแทนราษฎร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
มีพระราชดำรัสตอบ เสร็จแล้วราษฎรโห่ ๓ ลา แล้วซ้ำอีกลาหนึ่ง
เป็นสี่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานขันทองขาวมีเชิง
บรรจุอาหารในนั้นแก่ราษฎรด้วยพระหัตถ์สามขัน แล้วโปรดให้
กระทรวงนครบาลแจกต่อไปจนหมด เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๕ ทุ่มเศษ เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรประทีปโคม
ไฟตามลำน้ำ เสด็จกลับแล้วมีพระธรรมเทศนา ๓ กัณฑ์ พระวรวงษ์-
เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากรถวายเมตตสูตร สมเด็จพระ
วันรัตถวายเทวตาทิศน พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณ-
วโรรส ถวายทศพิธราชธรรม เวลาสามยามเศษเสด็จขึ้น

วันที่ ๕ ที่ ๖ ที่ ๗ สามวันนี้ เวลาเย็นเจ้าพนักงานได้ตั้งบายศรี
ที่น่าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เวียนเทียนสมโภชพระราชมณเฑียร
ทั้งสามวัน

อนึ่ง ในระยะเวลาเสด็จออกสวดมนต์เลี่ยงพระแลมีพระธรรม
เทศนาที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทุกเวลา ได้ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ แก่พระบรมวงษานุวงษ
แลข้าทูลอองธุลีพระบาทเป็นอันมาก

TUDC 19/02/2564

วันที่ ๘ ทศาลายุทนาธิการมิการนักขัตฤกษ์เนื่องในการรชฎาภิเศก ตกแต่งวิจิตรงาม ทหารบกทหวรเรือทุกกองแต่งเต็มยศยืนเถวที่ สนาม เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปณที่นั้น ทหารถวายคำนับ แตรสรรเสริญพระบารมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสทรงแสดงความรื่นเริงพระราชหฤไทยในการที่ได้ทอดพระเนตรเห็นทหาร พวกทหารโห่พร้อมกัน แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับชั้นสูง พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการเฝ้าทูลถอองขุดิพระบาทพร้อมกัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ตั้งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เปนนายร้อยโท แลพระราชทานเหรียญจักรมาลาแก่ข้าราชการทหาร อันได้รับราชการมาโดยเรียบร้อยเกินกว่า ๑๕ ปีเสร็จแล้ว พระราชทานพระบรมราโชวาทแลพระราชทานพร แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

ในการพระราชพิธีครั้งนี้ ได้มีการจุดประทีปโคมไฟในที่ต่าง ๆ ตั้งแต่วันที่ ๕ ถึงวันที่ ๗ รวม ๓ ราตรี แลมีการเล่นแลการกุศล เปนการครึกครื้นมากทั่วไป

ความพิสดารในการพระราชพิธีรชฎาภิเศกในครั้งนี้ จะได้ลงในราชกิจจานุเบกษาเปนแผ่นพิเศษต่างหากต่อภายหลัง

TUDC 19/02/2564

ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๑๔

ภาค ๒

กฎหมาย ร.ศ. ๑๑๓

(พ.ศ. ๒๔๓๗)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

TUDC 19/02/2564

ประกาศ

สงกรานต์

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศไว้แก่ชนทั้งปวง บรรดาที่นับถือพระพุทธศาสนา แลธรรมเนียมปีเดือนวันคืน อย่างเช่นใช้ในสยามให้ทราบทั่วกันว่า ปีมะเมียฉศกปรกติมาศวาร พระอาทิตย์จะขึ้นสู่ราษีเมศ ณ วันพฤหัศบดีที ๑๒ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ เวลาเช้า ๑ โมงกับ ๑๒ นาที เปนวันมหาสงกรานต์

วันศุกรที ๑๓ เมษายนเปนวันเนาว์ วันเสารที ๑๔ เมษายน เปนวันเถลิงศกจุลศักราชใหม่เปน ๑๒๕๖ เวลาเช้า ๕ โมงกับ ๕๗ นาที ในวันที ๑๕ เมษายน

เพราะฉนั้นปีนี้ การทำบุญแลเล่นนักขัตฤกษสงกรานต์ ๓ วันนี้ ฉกษณจดหมายวันคืนเดือนปีเช่นใช้ดังนี้ ตั้งแต่วันอาทิตย์ที ๑ เมษายน ให้จดหมายลงชื่อปีในที่ทั้งปวงว่า รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ ให้ลงเลขบนศกนั้น ๒๗ ตามปีแผ่นดินไปกว่าจะเปลี่ยนศกใหม่เทอญ

วันอาทิตย์ที ๘ เมษายนวันหนึ่ง วันพฤหัศบดีที ๒๗ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ วันหนึ่ง เปนวันประชุมถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา

วันพฤหัศบดีที ๑๗ พฤศภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ เปนวันจะทำพระราชพิธีจรดพระนังคัล ห้ามอย่าให้ราษฎรทำนาก่อนวันนั้น ตั้งแต่วันพฤหัศบดีที ๑๗ พฤศภาคม ให้ทำนาภายหลังพระราชพิธีต่อไปตลอดพระราชอาณาเขตร

TUDC 19/02/2564

วันวิศาขบูชาทินิยม ในคัมภีร์อรรถกถาว่า เปนวันประสูตรแต
ตรัสรู้ แลพระปรินิพพานของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น บันนัก
ขัตฤกษวิศาขบูรณมี ตกในวันเสาร์ ที่ ๑๙ พฤศภาคม รัตนโกสินทร์
ศก ๑๑๓ วันพุฒที่ ๑๘ กรกฎาคม เปนวันเข้าปุริมพรรษา วันศุกรที่
๑๗ สิงหาคม เปนวันเข้าบัจฉิมพรรษา วันอาทิตย์ที่ ๑๕ ตุลาคม เปน
วันมหาปวารณาที่เรียกว่าออกพรรษา

วันศุกรที่ ๙ พฤจิกายน เปนวันพระราชพิธีจองเปรียงยกโคม วัน
อาทิตย์ที่ ๒๕ พฤศจิกายน เปนวันถอดโคม ให้พระราชวงษานุวงษ์
แลข้าทูลละอองธุลีพระบาท แลราษฎรบรรดาซึ่งได้ยกโคมถอดโคมนั้น
จงได้ทราบแล้วทำตามกำหนดนี้เทอญ

วันอังคารที่ ๑๓ พฤศจิกายน เปนวันชีพ่อพราหมณ์ จะได้ทำพระ
ราชพิธีกฤติเกยาณหอเทวสถาน ถ้าจะทำมาฆบูชาจาตุรงคสันนิบาต
ว่า เปนวันที่ชุมนุมพระสาวก ๑๒๕๐ พระองค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ได้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ ในที่ประชุมนั้น วันเสาร์ที่ ๕ กุมภาพันธ์
ชีพ่อพราหมณ์จะได้ทำสิวาราตรีในหอเทวสถาน

วันพระราชพิธี คเชนทรศิวสนานสองครั้ง คงทำในวันที่ ๗ ที่ ๙
เมษายน ที่ ๓ ที่ ๕ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓

พระราชพิธีสารทคงทำในวันที่ ๒๗ ที่ ๒๘ ที่ ๒๙ กันยายน สามราตรี
ให้การเปนเสร็จในวันที่ ๓๐ กันยายน

วันพระราชพิธีฉัตรมงคลคงทำในวันที่ ๙ ที่ ๑๐ ที่ ๑๑ พฤศจิกายน

วันประชุมถวายบังคมพระบรมรูปวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน

พระราชพิธีตรียำพวาย เริ่มตั้งแต่วันพุฒที่ ๒ มกราคม จนถึงวัน
ศุกรที่ ๑๑ มกราคมสิบราตรี

TUDC 19/02/2564

พระราชพิธีตริปวาย เริ่มตั้งแต่วันศุกรที่ ๑๑ มกราคมไป ให้การเปนเสร็จในวันอังคารที่ ๑๕ มกราคม ๕ ราตรี

พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ คงทำ ตั้งแต่ ณวันที่ ๒๑ ที่ ๒๒ ที่ ๒๓ ที่ ๒๔ มีนาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๓[๒๗]

ในปีนี้ วันพฤหัศบดีเปนวันธงไชย วันอาทิตย์เปนอธิบดี วันพุธเปนวันอุบาศน์ วันอังคารเปนวันโลกาวินาศ

อนึ่งวันเฉลิมพระชนม์พรรษา ในปีรัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๓[๒๗] นี้ ตกในวันศุกรที่ ๒๑ กันยายน เวลาเช้า ๓ โมงกับ ๒๗ นาที ตามสุริยมาศ

วันฉลองพระชนม์พรรษา ตกในวันอังคารที่ ๑๘ กันยายน เวลาเที่ยงแล้วกับ ๒๔ นาที ตามจันทรมาศ

วันเฉลิม พระชนม์พรรษา สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชเทวี ตกในจันทร์ที่ ๑๐ กันยายน เวลาบ่าย ๑ โมง กับ ๒๒ นาที กับ ๕๗ วินาที ตามสุริยคติกาล

วันเฉลิมพระชนม์พรรษา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ตกในวันพุธที่ ๒๗ มิถุนายน เวลาย่ำค่ำแล้วกับ ๓๗ นาที กับ ๕๘ วินาที ตามสุริยคติกาล

วันเวลาพระอาทิตย์เปลี่ยนจุลศักราชใหม่ ซึ่งเรียกว่าสงกรานต์เดือน แลพระอาทิตย์สถิตย์ราษีห้ามวันตฤถมหาสูญนั้น พระอาทิตย์ยกจุลราษีเมศ วันพฤหัศบดีที่ ๑๒ เมษายน เวลาเช้า ๑ โมงกับ ๑๒ นาที อยู่จนวันเสาร์ที่ ๑๒ พฤษภาคม เวลา ๑๑ ทุ่มกับ ๑๒ นาที

วันที่ ๗ เมษายน วันที่ ๒๖ เมษายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๓[๒๗] เปนวันตฤถมหาสูญ แลยกไปราษีพฤศภ อยู่จนวันพุธที่ ๑๓ มิถุนายน เวลาบ่าย ๒ โมงกับ ๕๘ นาที

TUDC 19/02/2564

วันที่ ๑๐ พฤษภาคม วันที่ ๒๓ พฤษภาคม เปนวันดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีเมถุน อยู่จนวันอาทิตย์ที่ ๑๕ กรกฎาคม เวลาย่ำรุ่งแล้ว กับ ๔๘ นาที

วันที่ ๗ ที่ ๒๖ มิถุนายน เปนวันดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีกรกฎ อยู่จนวันพุฒที่ ๑๕ สิงหาคม เวลาย่ำค่ำกับ ๔๘ นาที

วันที่ ๑๐ ที่ ๒๓ กรกฎาคม เปนวันดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีสิงห์ อยู่จนวันเสาร์ที่ ๑๕ กันยายน เวลา ๒ ทุ่มกับ ๒๕ นาที

วันที่ ๗ที่ ๒๖ สิงหาคม เปนวันดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีกัญ อยู่จนวันอังคารที่ ๑๖ ตุลาคม เวลาเช้า ๒ โมงกับ ๔๘ นาที

วันที่ ๙ ที่ ๒๒ กันยายน เปนวันดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีตุลย์ อยู่จนวันพฤหัศบดีที่ ๑๕ พฤษจิกายน เวลาย่ำรุ่ง

วันที่ ๗ ที่ ๒๕ ตุลาคม เปนวันดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีพิจิก อยู่จนวันศุกรที่ ๑๔ ธันวาคม เวลาย่ำค่ำ

วันที่ ๙ ที่ ๒๒ พฤศจิกายน เปนวันดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีธนู อยู่จนวันเสาร์ที่ ๑๒ มกราคม เวลา ๘ ทุ่ม

วันที่ ๗ ที่ ๑๕ ธันวาคม เปนวันดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีมังกร อยู่จนวันจันทร์ที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ เวลาเช้า ๕ โมงกับ ๓๖ นาที

วันที่ ๒๘ ธันวาคม วันที่ ๒๒ มกราคม เปนวันดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีกุมภ์ อยู่จนวันพุฒที่ ๑๓ มีนาคม เวลาย่ำรุ่งแล้วกับ ๒๕ นาที

วันที่ ๖ ที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ เปนวันดฤถีมหาสูญ แล้วยกไปราษีมีน อยู่จนวันศุกรที่ ๑๒ เมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๓๕ เวลาบ่าย ๑ โมงกับ ๑๒ นาที

TUDC 19/02/2564

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ วันที่ ๑๓ มีนาคม เปนวันตฤถิมหาสูญ ณวัน ๖ เดือน ๕ ขึนค่ำหนึ่ง ปีมเมีย ยังเปนเบ็ญจศก ตรงกับวันที่ ๖ เมษายน ร.ศ. ๑๑๓ มีสุริยุปราคาครั้งหนึ่ง

อนึ่งวันธรรมสวนนิยม ตามวิธีบัญชีคณนา เปนวันที่รักษายุโบสถแลประชุมพังธรรมซึ่งยักเยื่องกันกับวันพระตามเคย ทั่วผู้รู้ทั่วกัน ในชาวสยามประเทศทั้งปวงนั้น ในปีมะเมีย ฉศกนี้ ๘ วัน คือ

วันศุกรขึนค่ำ ๑ วันเสาร์ขึน ๘ ค่ำ ในเดือน ๑๐
วันจันทร์ขึนค่ำ ๑ วันอังคารขึน ๘ ค่ำ ในเดือน ๑๒
วันพฤหัศบดีขึนค่ำ ๑ วันศุกรขึน ๘ ค่ำ ในเดือน ๒
วันอาทิตย์ขึนค่ำ ๑ วันจันทร์ขึน ๘ ค่ำ ในเดือน ๕
รวม ๘ วันเท่านี้ นอกกว่า ๘ วันนี้แล้วก็คงต้องกันกับวันพระตามเคย

ประกาศกระทรวงนครบาล

พระอนันต์นารักษ์ เจ้ากรมกองตระเวนฝ่ายกองรักษา ขอประกาศให้ชนทั้งหลายทราบทั่วกัน

ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงนครบาล มีรับสั่งว่า เดิมท่านกอมมิตตีบังคับการกรมพระนครบาลได้ออกประกาศห้ามอาการประพฤติของคนบางจำพวกที่ประพฤติกิริยา

TUDC 19/02/2564

อันไม่ชอบ เปนการขัดขวางแก่ความสำราญใจแลประโยชน์ของราษฎรเปนอันมาก ที่มีกิจธุระเดินทางไปมาแลค้าขายนั้น มีข้อความ ๑๓ ข้อ แจ้งอยู่ในประกาศซึ่งลงวันอาทิตย์ เดือนสิบเอ็จ ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีกุนนพศก ศักราช ๑๒๕๙ นั้นแล้ว แต่ในข้อ ๕ ที่มีความว่า

ข้อ ๕ ราษฎรแลคนทั้งปวงที่เดินไปมาในท้องที่โปลิศลาดตระเวนรักษาในกลางวันกลางคืนก็ดี ห้ามมิให้พกมีดแลถือดาบ ถือปืน ที่ประจุกระสุนดินดำ แลถือไม้พลองกระบองสั้นแหลนหลาว มาในท้องที่โปลิศรักษา ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดจะซ่อมดซ่อปืนซ่อไม้ ฤๅยืมผู้ใดแลจะเอาไปใช้กิจการต่าง ๆ ถือมาในท้องที่โปลิศ ก็ให้แจ้งความกับโปลิศให้ทราบเสีย ก่อน ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเอาอาวุธเหน็บส่อนมาโปลิศพบปะก็ให้จับตัวผู้นั้นมาส่งยังเจ้าพนักงาน ๆ จะปรับโทษผู้นั้นเปนข้อถเมิด ถ้าปืนเปนเงิน ๓ ตำลึง ถ้าเหล็กมีคมเปนเงิน ๒ ตำลึง ถ้าเปนเหล็กไม่มีคมเปนเงิน ๑ บาท ถ้าเปนไม้พลองกระบองสั้นแลแหลนหลาวเปนเงินตำลึง ๑ เปนพิไนยหลวง แลจะให้มีโทษตามสมควรแก่โทษานุโทษด้วยนั้น ทรงพระดำริห์ว่า ข้อที่ห้ามด้วยถือไม้นั้น ยังหาได้มีกำหนดพิกัดไม้ในประกาศให้ทราบชัดไม่ จึงโปรดให้ประกาศแจ้งกำหนดพิกัดไม้ที่ห้ามไว้ในข้อ ๕ นั้น ให้ทราบทั่วกันดังนี้

๑ ไม้พลองกระบองสั้น จะเปนไม้ยาวก็ดี สั้นก็ดี ฤๅไม้ท้าวก็ดี กำหนดวัดสูนกลางต้นโตตั้งแต่ ๑ นิ้วกึ่งขึ้นไป ฤๅปลายโตตั้งแต่ ๑ นิ้วขึ้นไป

๒ ถ้าไม้ย่อมกว่าที่กำหนดมาในข้อ ๑ แต่มีแกนเหล็กเปนอาวุธ ฤๅแกนเหล็กที่กระทำให้ไม้นั้นมีน้ำหนักมาก ฤๅเอาสิ่งอันใดที่เปนของ

TUDC 19/02/2564

มีน้ำหนัก ทำปลอกหุ้มต้นไม้ฤๅหุ้มปลายไม้ ทำให้ไม้นั้นมีน้ำหนักทวีขึ้นตามพิกัดนั้น ห้ามไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดถือเดินไปมาในท้องที่คนตระเวนรักษา ตามความในข้อ ๕ ที่ประกาศไว้นั้น เพื่อระงับการวิวาท ป้องกันความอันตรายของราษฎรที่เดินทางทั่วไป ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดไม่ฟังยังฝืนประกาศถือไม้ต้องพิกัดทุกข่าวมานี้ ก็ให้กองตระเวนซึ่งลาดตระเวนรักษาน่าที่จับตัว ผู้ฝืนประกาศส่งไปยังศาลโปริสภาให้ปรับไหมตามประกาศเดิมนั้นจงทุกประการ

ประกาศมาณวันที่ ๑ พฤษภาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓ (๒๓๗)

ประกาศ

แจ้งความเรื่องชำระความพระยอด

ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ตามความในหนังสือสัญญาคอนเวอนชัน ซึ่งได้ทำไว้ในระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ณวันที่ ๓ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ (๒๖) นั้น มีความอยู่ในข้อ ๓ ว่าด้วยจะตั้งศาล อันมีตระลาการฝ่ายไทยแลฝรั่งเศสผสมกัน ชำระคดีความที่ยังค้างอยู่นั้นให้แล้วสำเร็จเด็ดขาดไป แลได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการให้สำเร็จตามหนังสือสัญญานั้น บัดนี้คอเวอนแมนต์ฝ่ายสยามกับฝ่ายฝรั่งเศส ได้ปฤกษาตกลงกันใน

TUDC 19/02/2564

ข้อบังคับสำหรับศาลผสมกัน อันเปนศาลพิเศษเฉพาะคดีอันนั้นแล้ว แลได้พร้อมกันตั้งศาลขึ้น มีตระลาการฝ่ายฝรั่งเศส คือมองซิเออ-มอนโคต์ อธิบดีผู้พิพากษา ๑ มองซิเออคาร์มัตต์ แลมองซิเออ-ฟุยเนล เปนผู้พิพากษา ๒ นาย ฝ่ายสยามนั้น คือ พระยามหาอมาต-ยาธิบดีกับพระเกษมศุขการี เปนผู้พิพากษา ๒ นาย รวมผู้พิพากษาศาลผสมกันนี้ ๕ นาย แล้ว แลมีข้อบังคับสำหรับศาล ตามที่ได้ปฤกษาตกลงกันทั้ง ๒ ฝ่ายแล้วนั้น ดังแจ้งอยู่ต่อไปข้างท้ายนี้

แจ้งความมาณวันที่ ๒ พฤษภาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓[๒๗]

ข้อบังคับสำหรับกระบวนพิจารณา ที่จะได้ใช้ในศาลไทยกับฝรั่งเศสผสมกัน อันเปนศาลที่จะชำระคดีความพระยอดเมืองขวาง

๑ คำพ้องหา ซึ่งพนักงานผู้เปนทนายแผ่นดินแต่งขึ้นนั้น จะต้องแจ้งความให้ผู้ต้องหาทราบ อย่างน้อยที่สุดก็ ๓ วันก่อนเวลาที่จะเบิดศาลชำระความนั้น

๒ ศาลนั้นจะต้องนั่งชำระความตามวันแลเวลา ซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลนี้จะได้กำหนดไว้ให้ชำระกันในห้องอันหนึ่งที่สถานทูตฝรั่งเศส

๓ ผู้พิพากษาก็ดี พยานก็ดี แลผู้ต้องหาก็ดี บรรดาเปนผู้พูดภาษาไม่เหมือนกันนั้น อธิบดีศาลจะได้ให้มีล่ามใช้ ล่ามนั้นอธิบดี

TUDC 19/02/2564

ศาลจะให้สาบาลว่า จะแปลความซึ่งกล่าวในระหว่างผู้ซึ่งพูดต่างภาษากันนั้น โดยสัจโดยจริงตามที่ได้กล่าวกัน

๔ ผู้ต้องหานั้น จะได้มายังศาลโดยไม่ต้องมีเครื่องพันธนาการอันใด ให้มีแต่ผู้คุมซึ่งกำกับสำหรับไม่ให้หนีหายเท่านั้น พร้อมกับทนายของผู้ต้องหามาด้วยกันแล้ว อธิบดีศาลจะได้ถามชื่อ อายุ ตำแหน่งซึ่งประกอบกิจการงาน กับตำบลที่เกิดของผู้ต้องหานั้นแล้ว ก็จะได้บอกให้ผู้ต้องหาเอาใจใส่คอยฟังความ ซึ่งจะได้ยินต่อไปแล้ว ในขณะนั้นอธิบดีศาลจะได้มีคำสั่งให้ยกระบัตรศาลอ่านคำพ้อง ซึ่งยกระบัตรจะต้องอ่านด้วยเสียงอันดังด้วย แล้ว

๕ พนักงานผู้เป็นทนายแผ่นดิน จะได้กล่าวคำอธิบายในเรื่องที่พ้องหานั้นแล้ว ภายหลังจะได้ยินรายชื่อพยาน ผู้ซึ่งควรจะให้มาเบิกความตามที่ทนายแผ่นดินขอให้สืบ ฤๅตามที่ผู้ต้องหาขอให้สืบนั้น รายชื่อพยานนั้น ยกระบัตรศาลจะได้อ่านขึ้นโดยเสียงอันดังด้วย แล้ว

๖ อธิบดีศาลจะได้สั่งให้พยานออกไปอยู่ในห้องหนึ่ง ซึ่งจัดไว้สำหรับพยานพัก ห้ามไม่ให้พยานไปจากห้องนั้น เว้นไว้แต่จะเข้าไปเบิกความในศาล

๗ ผู้ต้องหานั้นจะต้องถามเอาคำให้การไว้แล้ว จะได้ถามพยานผู้ซึ่งต้องสาบาลว่า จะเบิกความตามที่รู้เห็นแต่โดยสัจโดยจริง ไม่มีสิ่งอื่นนอกจากความสัจแล้ว ยกระบัตรศาลจะต้องจดถ้อยคำลงไว้กับทั้งชื่อพยาน คือชื่อตัว ตำแหน่งซึ่งประกอบกิจการงาน อายุ และตำบลที่อยู่ของพยานนั้น

๘ เมื่อได้ถามพยานเบิกความแล้ว เป็นคำ ๆ ไปนั้น อธิบดีศาล

TUDC 19/02/2564

จะได้ถามผู้ต้องหาว่า จะมีประสงค์ที่จะมีคำคัดค้านท้วงติงคำพยาน อันพึงได้ให้การเป็นผิดต่อผู้ต้องหานั้นประการใดบ้าง แต่ห้ามไม่ให้ ขัดขวางพยานผู้ซึ่งเบิกความอยู่นั้น ผู้ต้องหาฤๅทนายของผู้ต้องหานั้น จะซักไซ้ถามพยานก็ได้ แต่โดยร้องขอให้อธิบดีศาลถาม เมื่อพยานให้การแล้ว แลจะว่ากล่าวคัดค้านตัวพยานมาก เท่ากับว่ากล่าวทักท้วงคำของพยานนั้นก็ได้เหมือนกัน ตามแต่ที่จะกล่าวเพื่อเป็นประโยชน์ในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหานั้น อธิบดีศาลก็ซักถามพยาน ฤๅผู้ต้องหาได้ สำหรับที่จะให้ได้ความซึ่งอธิบดีศาลเห็นว่าจำเป็นจะให้ความจริงปรากฏชัดเจนนั้นด้วย ผู้พิพากษาทั้งหลายก็ดี พนักงานผู้เป็นทนายแผ่นดินก็ดี มีอำนาจที่กล่าวถามได้ ตามที่อธิบดีจะยอมอนุญาตให้กล่าวนั้น

๙ ในระหว่างเวลาชำระความอยู่นั้น อธิบดีศาลจะฟังคำพยานทั้งหลาย แลพิจารณาคำหาทั้งปวง ซึ่งปรากฏแก่อธิบดีศาลว่าเป็นการจำเป็นจะต้องใต่สวนให้ความจริงปรากฏชัด

๑๐ เมื่อสืบถามพยานเบิกความเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะได้ให้กล่าวว่าความแก้ความกันต่อไป พนักงานผู้เป็นทนายแผ่นดินจะได้ว่าความก่อน แลจะได้ชี้แจงเหตุการทั้งหลายซึ่งเป็นที่อุดหนุนคำฟ้องหานั้นแล้ว ผู้ต้องหาฤๅทนายของผู้ต้องหาจะได้ตอบแก้ความนั้นแล้ว จะยอมให้พนักงานผู้เป็นทนายแผ่นดินกล่าวโต้แย้งอีกได้ แต่ผู้ต้องหาฤๅทนายของผู้ต้องหา จะต้องเป็นผู้กล่าวแก้ความสู้ความเป็นคำหลังที่สุด แล้วอธิบดีศาลจะได้ประกาศหยุดนั่งศาลกัน

๑๑ อธิบดีศาลจะเป็นผู้กะข้อกระทงแถลงตามความที่ชำระได้นั้น

TUDC 19/02/2564

สำหรับปรับสัตย์ตัดสิน มิใจความในข้อกระทงแถลงอย่างนี้ว่า ผู้ต้องหามีความผิดโดยกระทำการอย่างนั้น ๆ พร้อมด้วยเหตุการทั้งหลายดังมีในคำฟ้องหานั้น ฤๅไม่มีผิดเป็นต้นแล้ว จะได้กะข้อกระทงแถลงที่ว่าด้วยมีเหตุการ อันควรลดหย่อนโทษให้เบาลงนั้น ฤๅไม่มีด้วย

๑๒ เมื่ออธิบดีศาลได้อ่านข้อกระทงแถลงชี้แจ้งแล้ว ผู้ต้องหากดทนายของผู้ต้องหากดี แลพนักงานผู้เป็นทนายแผ่นดินกดี จะมีคำได้ตามความเห็นของตน ที่เห็นสมควรว่าจะต้องมีในการที่ยกข้อกระทงแถลงไว้อย่างนั้น ถ้าพนักงานผู้เป็นทนายแผ่นดิน ฤๅฝ่ายผู้ต้องหาขัดข้องร้องไม่ให้ยกข้อกระทงแถลง อย่างที่กะไว้นั้นแล้ว ศาลจะได้วินิจฉัยตัดสินคำขัดข้องนั้นตามความที่กล่าวผิดแลชอบด้วย แล้ว

๑๒ อธิบดีศาลจะได้มีคำสั่งให้พาตัวผู้ต้องหาไปจากที่ว่าความแล้ว ศาลจะได้เลิกแต่ที่นั้น เข้าไปประชุมในห้องที่ปฤกษากัน เพื่อว่าจะได้ปฤกษาปรับสัตย์ตัดสินในข้อกระทงแถลง แลในการว่าโทษ

ถ้าเป็นคดีพิจารณาเห็นว่ามีความผิดแล้ว โทษซึ่งจะได้ลงตามความจริงที่พิจารณาได้ชัดเจนอยู่เสมอนั้น ต้องเป็นไปตามข้อความที่กล่าวไว้ต่อไปนี้

คือว่า

ข้อ ๑ การทำลายชีวิตมนุษย์ อันกระทำด้วยความจงใจ ก็มีโทษเสมอกับความร้ายที่ฆ่าคนให้ตาย

ข้อ ๒ บรรดาความร้ายที่ฆ่าคนตาย อันกระทำด้วยคิดตั้งใจไว้ก่อนแล้ว ฤๅด้วยจงใจแล้ว ก็มีโทษเสมอกับการลอบทำร้ายให้เป็นอันตรายแก่ชีวิตมนุษย์

TUDC 19/02/2564

ข้อ ๓ ความคิดตั้งใจไว้ก่อนนั้น คือความคิดหมาย อันได้คิดไว้แล้วก่อนลงมือทำการ ที่พยายามจะให้เป็นอันตรายแก่ตัวของบุทคลผู้หนึ่งซึ่งได้หมายไว้ ถึงแม้ว่าจะให้เป็นอันตราย แก่ผู้ซึ่งจะได้พบปะ เมื่อความคิดหมายนั้นย่อมอาไศรยแก่เหตุการอย่างนั้นแล อาไศรยแก่วรรมดาการอย่างนั้น

ความสมรู้เป็นใจ

ข้อ ๔ ผู้สมรู้เป็นใจในความผิดความร้ายนั้น จะต้องลงโทษเสมอกับผู้ต้นคิดผู้ลงมือกระทำความผิดความร้าย เว้นไว้แต่ที่มีบทกฎหมายให้ลงโทษเป็นอย่างอื่น

ข้อ ๕ บรรดาผู้ซึ่งประกอบไปด้วยให้ปันสิ่งของก็ดี ด้วยสัญญานัดหมายก็ดี ด้วยข่มขู่ก็ดี ด้วยใช้อำนาจในที่ผิดฤาเกินอำนาจก็ดี ด้วยเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ให้ถึงที่ผิดฤาถึงที่มีโทษได้ก็ดี แลวแต่ก่อให้เกิดการผิดนั้น ฤามีคำสั่งใช้ให้กระทำการผิดนั้น จะต้องลงโทษเหมือนเป็นผู้สมรู้เป็นใจ ที่มีโทษเสมอกับความผิดนั้นๆ

บรรดาผู้ซึ่งได้เสาะหามา เป็นเครื่องสาตราวุธก็ดี เป็นเครื่องมือต่างๆ ฤาของอย่างอื่นก็ดี สำหรับใช้ในการนั้น โดยความรู้แล้วว่าจะได้ใช้ในการนั้น แลบรรดาผู้ซึ่งรู้เห็นแล้ว ได้ช่วยเกื้อกูลฤาอุดหนุน ผู้ต้นเหตุฤาผู้ลงมือในการนั้น โดยที่ได้ตระเตรียม ฤาทำการให้เป็นที่สดวก ฤาทำให้สำเร็จแก่การนั้น จะต้องลงโทษเหมือนเป็นผู้สมรู้เป็นด้วยใจ

ข้อ ๖ บรรดาผู้ซึ่งรู้แล้วเต็มใจ แลได้รับไว้ทั้งหมด ฤาแต่

TUDC 19/02/2564

ส่วนหนึ่งก็ดี อันเปนสิ่งของโจรผู้ร้าย ที่ลักซ่อนมา ฤๅได้มาเพื่อประโยชน์ ที่จะช่วยความผิดความร้ายอันหนึ่งนั้น จะต้องลงโทษเสมอกับผู้สมรู้เปนใจ ในความผิดความร้ายอย่างนั้น

ข้อ ๗ แม้ว่าโทษประหารชีวิต ย่อมจะลงโทษแก่ผู้ต้นคิด ผู้ลงมือทำการผิดร้ายบางข้อแล้วก็ดี แต่ส่วนผู้รับของโจรผู้ร้าย ย่อมเปลี่ยนเปนลงโทษเพียงจำคุกทำการหนักเปนนิตย์

การลงโทษ

ข้อ ๘ บรรดาผู้ซึ่งมีความผิดร้ายถอบทำอันตรายแก่ชีวิตมนุษย์ก็ดี บิตุฆาฏมาตุฆาฏก็ดี ฆ่าทารกในครรภ์นอกครรภ์ก็ดี วางยาพิษก็ดี จะต้องลงโทษถึงประหารชีวิต

ข้อ ๙ การฆ่าคนตายนั้น เมื่อเวลาที่กระทำ ได้มีความผิดอันกระทำด้วยก่อนก็ดีหลังก็ดี ฤๅพร้อมกันก็ดี จะนำไปให้ถึงโทษประหารชีวิตได้

ข้อ ๑๐ ผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งได้ถือเอาสิ่งของที่ไม่ใช่ของ ๆ ตนไปโดยอุบายฉ้อโกงแล้ว ก็มีความผิดเสมอโจร

ข้อ ๑๑ ผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งจงใจทิ้งไฟเผา ดีกโรงเรือนก็ดี เรือใหญ่น้อยก็ดี โรงร้านลานร่มบังก็ดี เมื่อเปนที่คนได้อยู่อาไศรยฤๅใช้เปนที่อยู่อาไศรย แลว่าทั่วไปบรรดาที่อยู่อาไศรยของคน จะเปนของคนก็ดี ของผู้อื่นก็ดี จะต้องมีโทษถึงประหารชีวิต

เหตุการอันควรลดหย่อนผ่อนโทษให้เบาลง

ข้อ ๑๒ อันโทษทั้งหลาย ที่ว่าไว้ว่าจะมีแก่ผู้กระทำผิดเหล่านั้น

TUDC 19/02/2564

ตามที่พิจารณาได้ความจริงแล้วนั้น เมื่อศาลเห็นว่า มีเหตุการอันควรลดหย่อนผ่อนโทษให้เบาลงแก่ผู้ต้องหาโทษนั้นแล้ว จะต้องแก้ไขตามความที่ว่าต่อไปนี้ คือ

ถ้าโทษว่าไว้ถึงประหารชีวิตแล้ว ศาลจะต้องว่าโทษจำคุกทำการหนักไม่มีกำหนดพ้นโทษ ฤาว่าโทษจำคุกทำการหนักมีกำหนดเวลาพ้นโทษก็ได้

ถ้าเป็นการว่าโทษจำคุกมีกำหนดเวลาพ้นโทษแล้ว จะต้องว่าโทษจำ ๕ ปีเป็นอย่างต่ำ แต่จำ ๒๐ ปีเป็นอย่างสูง ตามกำหนดเวลาในระยะนั้น สุดแต่ศาลจะเห็นสมควร

ประกาศ

ตั้งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าสวัสดิโศภน เสด็จไปราชการประเทศยุโรป ยังหาได้ทรงตั้งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมไม่ เป็นแต่พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ รับราชการฉลองพระเดชพระคุณแทนเสนาบดีอยู่ บัดนี้จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยา

TUDC 19/02/2564

เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร รับราชการฉลองพระเดชพระคุณ
ตำแหน่งที่เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมต่อไป

ประกาศมา ณวันที่ ๒๒ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๓ เปนวันที่ ๙๕๗๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้[๒๗]

กฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

ว่าด้วยมิให้ศาลอุทธรณ์เรียกค่าธรรมเนียมความอุทธรณ์จากผู้พิพากษาศาลซึ่งต้องอุทธรณ์

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม มีรับสั่งให้ประกาศแก่อธิบดีผู้พิพากษาแลผู้พิพากษาทั้งปวงในศาลอุทธรณ์คดีราษฎร์ ศาลพระราชอาญา ศาลราชทัณฑ์พิเณท ศาลแพ่งสรรพากร ศาลแพ่งไกสีราชสุภาวดี ศาลแพ่งเกษมราชสุภาวดี ศาลคดีต่างประเทศ แลศาลโปริสภา ให้ทราบทั่วกันว่า

ด้วยได้ทราบว่า แต่ก่อนมาแลในเวลาบัดนี้ บันดาผู้พิพากษาทั้งปวง ไม่อาจตัดสินความแพ่งแลความอาญา ซึ่งได้พิพากษาเสร็จสำนวนแล้วนั้นโดยเร็วตามเวลาอันสมควร เพราะด้วยเหตุว่ามีความหวั่นหวาดกลัวว่า ถ้าตัดสินคดีเรื่องใดลงเด็ดขาดแล้ว โจทย์ฤๅจำเลยผู้ไม่ยอมตามคำตัดสินนั้น ย่อมไปฟ้องอุทธรณ์กล่าวโทษคำตัดสินของศาลนั้นต่อศาลอุทธรณ์ ครั้นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ตรวจดูในคำ

TUDC 19/02/2564

ตัดสินของผู้พิพากษาศาลเดิม เห็นความแตกต่างกันกับความเห็นของ
ตนก็ดี ฤๅตัวบทกฎหมาย ซึ่งผู้พิพากษาศาลเดิมยกขึ้นปรับไหมนั้น
ไม่ตรงกันกับตัวบทที่ศาลอุทธรณ์เห็นว่าควรจะใช้ ฤๅตกพลาดขาด
เหลือในกิจที่จะพึงเว้นพึงกระทำเล็กน้อยก็ดี ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์
ก็ย่อมยกคำตัดสินของผู้พิพากษาศาลเดิมเสีย ตัดสินใหม่ตามความ
เห็นของตน ซึ่งเห็นว่าชอบด้วยกฎหมายแลทางยุติธรรม แล้วบังคับ
ให้ผู้พิพากษาเสียค่าฤชาธรรมเนียม คือ ค่ารับพ้องร้อยละ ๕ ในทุน
ทรัพย์ค่าตัดสินแลค่าอื่น ๆ แทนโจทย์ ฤๅจำเลยผู้อุทธรณ์ โดยถานแพ้
ความอุทธรณ์ เพราะฉนั้ ผู้พิพากษาทั้งปวงจึงไม่อาจชำระความโดย
เร็ว ต้องตริตรองเสียช้านานไม่มีกำหนดว่าจะทำให้ความแแล้วลง
เมื่อใดได้ บันดาความแพ่งแลความอาญาทั้งปวง ซึ่งได้พิจารณา
เสร็จสำนวนแล้วโดยมากมาย จึงยังคิดขัดค้างอยู่เรื่องหนึ่งหลาย ๆ
เดือน บางเรื่องถึงปีหนึ่งก็มี ยังไม่ได้ตัดสินเด็ดขาดไป

จึงทรงพระราชดำริห์เห็นว่า ตามพระราชกำหนดกฎหมาย ซึ่งยัง
คงใช้อยู่ในบัดยุบันนี้ ก็ไม่มีบทใดบทหนึ่ง ซึ่งบังคับให้ผู้พิพากษามา
เปนคู่สู้ความอุทธรณ์กับโจทย์ฤๅจำเลย ผู้พ้องอุทธรณ์กล่าวโทษแต่
เฉพาะคำพิพากษาตัดสินเลย เมื่อผู้พิพากษาซึ่งมิได้กล่าวโทษถึงตัว
ไม่จำต้องมาเปนคู่สู้ความอุทธรณ์แล้ว ศาลอุทธรณ์ก็ไม่มีอำนาจ
อันชอบด้วยกฎหมายที่จะบังคับให้ผู้พิพากษาเสียค่าฤชาธรรมเนียม
ชั้นความอุทธรณ์ แต่คำพิพากษาแทนโจทย์ฤๅจำเลย ผู้อุทธรณ์
เหมือนคู่ความกันได้ ก็ซึ่งศาลอุทธรณ์มาถือว่า ผู้พิพากษาศาลเดิม
เปนคู่สู้ความกันกับโจทย์ฤๅจำเลย ผู้อุทธรณ์ จนถึงกับยอมให้เรียกผู้

TUDC 19/02/2564

พิพากษาเหล่านั้นว่าเป็นจำเลยของโจทย์ ฤๅจำเลยผู้อุทธรณ์ ในพ้องอุทธรณ์ ฤๅในคำตัดสินของศาลอุทธรณ์เองดังนี้ หาถูกต้องด้วยกฎหมาย แลเป็นธรรมเนียมกระบวนพิจารณาความ ซึ่งเคยมีมาแต่กาลก่อนไม่

เมื่อโจทย์ฤๅจำเลยมาพ้องอุทธรณ์กล่าวโทษคำพิพากษาตัดสินของศาลเดิมแล้ว ศาลอุทธรณ์ก็ย่อมมีน่าที่อันตรงกับกฎหมายอย่างเดียวแต่ที่จะเรียกเอาคำพิพากษาตัดสินของศาลเดิมมาตรวจว่า จะผิดถูกประการใดเท่านั้น เมื่อเห็นว่าผิดฤๅถูกฉันใด ก็ต้องตัดสินไปให้ต้องด้วยพระราชกำหนดกฎหมายแลคลองยุติธรรม

เหตุฉนี้จึงมีรับสั่งให้ตั้งเป็นกฎไว้เพื่อให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระราชกำหนดกฎหมายต่อไปดังนี้

ข้อ ๓ ตั้งแต่นี้ต่อไป ถ้าโจทย์ฤๅจำเลยในคดีเรื่องใดๆก็ดี มาพ้องอุทธรณ์กล่าวโทษแต่เฉพาะคำบังคับบัญชา ฤๅคำพิพากษาตัดสินของศาลโดศาลหนึ่งในกระทรวงยุติธรรม ฤๅศาลข้าหลวงฤๅศาลหัวเมืองต่อศาลอุทธรณ์แล้ว ห้ามมิให้ศาลอุทธรณ์ถือว่า ผู้พิพากษาศาลเดิมเป็นจำเลยของผู้พ้องอุทธรณ์เป็นอันขาด แลห้ามมิให้ศาลอุทธรณ์เรียกค่าฤชาธรรมเนียมแก่ผู้พิพากษาศาลเดิม ฤๅบังคับให้ผู้พิพากษาศาลเดิมเสียค่าฤชาธรรมเนียมแทนผู้พ้องอุทธรณ์ในชั้นความอุทธรณ์เป็นอันขาด เว้นไว้แต่ในคดีอุทธรณ์ ซึ่งศาลอุทธรณ์ต้องพิจารณาในคดีที่กล่าวโทษผู้พิพากษาเองในส่วนตัวเป็นข้อฉกรรจ์ หาว่าประพฤติการทุจริตล่วงละเมิดพระราชอาญา มีการรับสินบนผลประโยชน์เป็นต้น ซึ่งจะต้องหมายเกาะกุมเอาตัวผู้พิพากษาผู้นั้นมาพิจารณาให้แน่เห็นเท็จแลจริงเช่นนี้ จึงควรถือว่าผู้พิพากษาผู้นั้นเป็น

TUDC 19/02/2564

จำเลยของผู้พ้องอุทธรณ์ ควรเรียกเอาค่าฤชาธรรมเนียมเหมือนตัว
ความได้ตามกฎหมาย

ข้อ ๒ เมื่อโจทย์ฤๅจำเลยในคดีเรื่องใด มายื่นพ้องอุทธรณ์กล่าวโทษคำพิพากษาตัดสินของศาลเดิมแล้ว ก็ให้ศาลอุทธรณ์เรียกค่าฤชาธรรมเนียม คือค่ารับพ้องร้อยละ ๕ ในทุนทรัพย์ แลค่าอื่นๆซึ่งเคยเรียกมาแต่ก่อน แลให้ศาลอุทธรณ์เก็บรักษาเงินค่าธรรมเนียมเหล่านั้นไว้ กว่าจะได้ตัดสินเด็ดขาด ถ้าศาลอุทธรณ์พิพากษาตัดสินความอุทธรณ์นั้นว่า คำพิพากษาเดิมเปนผิดในข้อสำคัญจริงตามคำพ้องอุทธรณ์ ก็ให้คืนเงินซึ่งเรียกมาเก็บรักษาไว้นั้น ให้แก่ผู้พ้องอุทธรณ์ไป ถ้าไม่ฉนั้นก็ให้เอาเงินซึ่งเรียกมาเก็บรักษาไว้นั้นชดใช้แสตมป์บีดลงในพ้องอุทธรณ์ แลสำนวนความอุทธรณ์ลงตามที่ทำมาแต่ก่อนจงทุกเรื่อง ตามพิกัดอัตราค่าธรรมเนียมซึ่งกำหนดไว้ในกฎหมายแล้วนั้น ให้อธิบดีผู้พิพากษา แลผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ประพฤติแลกระทำให้ถูกต้องตามกฎนั้นทุกประการ

กรมหลวง พิชิตปริชากร

กฎไว้วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓

ประกาศ

เปลี่ยนตำแหน่งเสนาบดี

มิพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลง-

TUDC 19/02/2564

ฉรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ด้วยทรงพระราชดำริห์ว่า ท่านเจ้าพระยาพลเทพฯ สมุหพระกระลาโหมได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณโดยความซื่อสัตย์สุจริตมาช้านาน บัดนี้มีความชราทุพลภาพจะรับราชการให้แข็งแรงดังแต่ก่อนไม่ได้ ราชการกระทรวงพระกระลาโหมบัดนี้ ก็โปรดเกล้า ฯ ให้กำกับการทหารบกทหารเรือ ทั้งในกรุงสยามแลหัวเมืองปักษ์ใต้ฝ่ายเหนือทั่วพระราชอาณาเขตร มีข้อความแจ้งอยู่ในกระแสพระบรมราชโองการ ซึ่งได้โปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศอีกฉบับ ๑ แล้ว น่าที่เสนาบดีกระทรวงพระกระลาโหมจะหนักแน่นยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน ทรงพระราชดำริห์เห็นว่าจะเปนอันเหลือกำลังร่างกายของท่านเจ้าพระยาพลเทพจะรับสนองพระเดชพระคุณได้ แต่ท่านเจ้าพระยาพลเทพได้รับราชการมีความชอบมาแต่ก่อน จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ยกขึ้นเปนเสนาบดีผู้ใหญ่ ตามอย่างเช่นที่เคยมีมาแต่ก่อน แลให้เข้าในที่ประชุมเสนาบดีสภาได้เปนครั้ง เปนคราว ตามเวลาที่จะสามารถทำได้ คงให้มีบันดาศักดินามที่สมุหพระกระลาโหมตามเดิม แลโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินประจำปีสำหรับรักษาเกียรติยศด้วย

อนึ่งตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระกระลาโหมนั้น ทรงพระราชดำริห์เห็นว่า พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงษ์เสนาบดีกระทรวงพระคลัง สมควรจะสนองพระเดชพระคุณได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงษ์ เลื่อนมาเปนตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระกระลาโหม

TUDC 19/02/2564

แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริธัช-สังกาศ ปนดำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังต่อไป

ประกาศมาณวันที่ ๒๓ ธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๓๓ เปนวันที่ ๗๕๓๙ ในรัชกาลบัดยุบันนี้

ประกาศ

จัดบันน่าที่กระทรวงกระลาโหมมหาดไทย

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลง-กรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

ด้วยทรงพระราชปรารภถึง พแนกราชการที่แบ่งเปนกระทรวงทบวงการอยู่ต่าง ๆ ทุกวันนี้ยังเปนการก้าวก่ายปะปนกันอยู่ ตามการที่ได้จัดมาเปนครั้งเปนคราว โดยสมควรแก่กาลสมัยที่ล่วงมา ดังมีแจ้งอยู่ในประกาศ ลงวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓ นั้นแล้ว บัดนทรงพระราชดำริห์เห็นว่า การที่เปนมาแล้วนั้นกระทำให้เห็นว่าสมควรจะต้องแก้ไข การในกระทรวงต่าง ๆ ให้เปนพแนกต่างกันตามพนักงานน่าที่ของกระทรวงนั้น ๆ เพื่อจะได้ทำการให้สำเร็จไปโดยสดวกโดยเร็ว ไม่ให้ยุ่งยากลำบากที่จะรักษาราชการตามน่าที่ต่างๆให้เปนระเบียบเรียบร้อยมั่นคงทั่วไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัตินี้ไว้ว่า

TUDC 19/02/2564

ข้อ ๑ บรรดาหัวเมืองชั้นในชั้นนอก แลเมืองประเทศราชที่แบ่งเปนบักษ์ใต้อย่ในกระทรวงกระลาโหมก็ดี เปนฝ่ายเหนืออย่ในกระทรวงมหาดไทยก็ดี แลที่อยู่ในกระทรวงต่างประเทศก็ดี ตั้งแต่นี้สืบไปให้อยู่ในบังคับบัญชาตราพระราชสีห์กระทรวงมหาดไทย

ข้อ ๒ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย มีน่าที่รักษาการภายในพระราชอาณาเขตรตลอดทั่วไป เว้นไว้แต่ในกรุงเทพมหานครกับเมืองที่ติดต่อใกล้เคียงควรเปนเขตรแขวงกรุงเทพ ฯ ดังจะกำหนดไว้ในประกาศฉบับหนึ่งอีกต่างหากในภายน่านั้น คงให้อยู่ในน่าที่กระทรวงนครบาลรักษาการตามเดิม ให้เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเปนผู้รับใบบอกจากหัวเมืองทั้งปวงนั้น แลมีท้องตราพระราชสีห์ตามพระกระแสพระบรมราชโองการ ฤๅพระบรมราโชวาท เพื่อที่จะได้บำรุงรักษาความเรียบร้อย แลให้มีความเจริญในเมืองนั้น ๆ

ข้อ ๓ ให้เสนาบดีกระทรวงกระลาโหมมีน่าที่เปนผู้กำกับรักษาการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับทหารบกทหารเรือ แลเครื่องสรรพาวุธยุทธภัณฑ์ แลป้อมค่ายคูอู่เรือรบแลพาหนะสำหรับทหาร แลให้เปนผู้รับใบบอกรายงานการทหาร แลมีตราพระคชสีห์ตามพระกระแสพระบรมราชโองการ ฤๅพระบรมราโชวาทในราชการทหารทั่วหัวเมืองประเทศราช แลบักษ์ใต้ฝ่ายเหนือทั้งพระราชอาณาเขตร เพื่อจะรักษาการบ้านเมืองให้อยู่เย็นเปนศุขเกษมปราศจาสรรพภัยันตราย

ข้อ ๔ กรมยุทธนาธิการนั้น ให้ขึ้นกระทรวงกระลาโหมเหมือนอย่างกรมทหารเรือ กรมช้าง กรมแสง ดังที่ว่าไว้ในประกาศลงวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๑ นั้น แต่ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการให้คงมียศเสมอเสนาบดี แลให้เข้าในที่ประชุมเสนาบดี

TUDC 19/02/2564

แลเปนผู้กราบบังคมทูลพระกรุณา แลรับพระบรมราชโองการในเรื่องเบบธรรมเนียมข้อบังคับสำหรับความประพฤติอันเรียบร้อยในกองทหารทั้งปวง

ข้อ ๕ พระราชบัญญัติแลประกาศแต่ก่อน อันเปนที่ขัดขวางกับความในพระราชบัญญัตินี้ให้ยกเลิกเสีย ให้คงไว้แต่ความที่ถูกต้องสมกันกับพระราชบัญญัตินเทอญ

ประกาศมาแต่วันที่ ๒๓ ขันวาคม รัตนโกสินทร์ ๑๑๓ เปนวันที่ ๙๕๓๙ ในรัชกาลบัดยุบันนี้

ประกาศ

ตั้งศาลโปริสภาเปนศาลกองตระเวน
สำหรับกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้นอีกสามศาล
รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๓

มีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า

ปรารภกะถา

ตั้งแต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งศาลโปริสภาขึ้นในรัตน

TUDC 19/02/2564

โกสินทร์ ศก ๑๑๒[๒๗] เปนศาลกองตระเวนสำหรับกรุงเทพ ฯ มีน่าที่ได้พิจารณาความอาญา ซึ่งพ้องหาเพียงละหุโทษฤๅถึงมัชฌิมโทษกำหนดเฆียนเพียง ๕๐ ทีลงมา แลจำไม่ถึงคุกเปนแต่จำตรางตั้งแต่ ๖ เดือนลงมา กับมีปรับไหมเพียงเงิน ๒ ชั่งลงมา แลความแพ่งซึ่งพ้องเรียกทุนทรัพย์ตั้งแต่ ๒ ชั่งลงมานั้น ศาลโปริสภาก็ได้ชำระแลตัดสินความวิวาทในระหว่างราษฎรทั้งปวง ในแขวงจังหวัดกรุงเทพ ฯ โดยรวดเร็วตามกระบวนพิจารณาอันมีอยู่ในพระราชบัญญัติตั้งศาลโปริสภาเปน ศาล กองตระเวน สำหรับ กรุงเทพมหานคร ร.ศ. ๑๑๓ เปลี่องไปมากกว่ามากแล้ว ก็ย่อมเปนตัวพยานให้แลเห็นปรากฏอยู่แล้วว่าการตั้งศาลโปริสภาขึ้นนี้ ย่อมมีคุณประโยชน์แก่อาณาประชาราษฎรผู้มีคดีวิวาทเล็กน้อยอันไม่จำต้องไปพ้องร้องว่ากล่าวกันในศาลสูง แต่แขวงจังหวัดกรุงเทพมหานครนี้ใหญ่กว้างขวางมาก ศาลโปริสภามีอยู่ศาลเดียวเท่านั้น เหตุฉนี้จึงมีการลำบากแก่ราษฎร ผู้อยู่ต่างแขวงอำเภอกำนันไกลศาลออกไป เมื่อราษฎรเกิดวิวาทกันขึ้นเล็กน้อย ซึ่งเปนมูลแห่งความแพ่งฤๅความอาญา ซึ่งเปนกระทรวงของศาลโปริสภาได้ชำระแลตัดสิน แล้วต้องจับกุมมาส่งฤๅมาพ้องกล่าวโทษกันเอง ต่อศาลโปริสภาซึ่งอยู่ห่างไกลจากที่วิวาทนี้ก็ย่อมเปนการยากแก่ศาลโปริสภาที่จะต้องไปสืบสวนทวนพยานในท้องที่วิวาท แลเปนการลำบากแก่ราษฎรผู้ต้องคดีทั้งสองฝ่ายในการไปมาว่าความด้วย

เหตุฉนี้จึงทรงพระราชดำริห์คิดแก้ไขผ่อนผันให้ความยากลำบากนี้ลดน้อยถอยลงไปตามสมควรแก่กาลสมัย ด้วยกำลังพระมหากรุณาธิคุณ เพื่อให้อาณาประชาราษฎรทั้งปวงอยู่เย็นเปนศุขทั่วหน้ากัน เพราะฉนั้นแต่นี้สืบไปภายน่า ให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมจัดการ

TUDC 19/02/2564

ตั้งศาลโปริสภาเพิ่มขึ้นอีก ๓ ศาล เปนศาลประจำสำหรับระงับถ้อยความราษฎรอันอยู่ในเขตต์แขวงกรุงเทพมหานคร แลให้มีผู้พิพากษาเจ้าพนักงานตามสมควร แลให้ศาลโปริสภาซึ่งตั้งเพิ่มขึ้นอีก ๓ ศาลนี้กับศาลโปริสภาเดิม ซึ่งตั้งขึ้นในรัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒ [๒๖] รวม ๕ ศาล ด้วยกันขึ้นอยู่ในกระทรวงยุติธรรม มีน่าที่พนักงานรักษาราชการตามที่ได้กำหนดไว้ต่อไปดังนี้

แบ่งแขวงตำบลซึ่งจะตั้งศาลโปริสภา ออกเปน ๔ แขวงแลส่งความเก่าไปให้ชำระ

ข้อ ๑ ให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม คิดแบ่งแขวงกรุงเทพฯ ออกเปน ๔ แขวง ให้ตั้งศาลโปริสภาอยู่แขวงละศาล เมื่อมูลคดีซึ่งเปนความแพ่งฤๅความอาญา อันเปนกระทรวงของศาลโปริสภาได้ชำระแลตัดสินนั้นเกิดขึ้นในแขวงใดก็ดี ฤๅจำเลยผู้ต้องค้นหาตั้งบ้านเรือนอยู่ในท้องแขวงท้องที่ ฤๅต้องคดีเกี่ยวพันอยู่ในศาลแขวงใดก่อน ก็ให้พ้องร้องว่ากล่าวกันในศาลโปริสภาซึ่งตั้งอยู่ในแขวงนั้น ถ้ามีเหตุพิเศษเกิดขึ้นในการแบ่งกระทรวงแก่กัน ฉันใดจะเปนประโยชน์แก่การยุติธรรม แลเปนการง่ายแก่การพิจารณา ก็ให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมตั้งข้อบังคับสำหรับจัดบันน่าที่ ศาลทั้งสี่จะได้ทำการให้เปนการเรียบร้อยต่อไป

ศาลโปริสภาใหม่นี้มีอำนาจตามพระราชบัญญัติตั้งศาลโปริสภา ร.ศ. ๑๑๑

ข้อ ๒ ศาลโปริสภา ๓ ศาลซึ่งตั้งเพิ่มขึ้นใหม่นี้ ให้มีอำนาจแล

TUDC 19/02/2564

น่าที่พิจารณาพิพากษาความแพ่งความอาญา ตามพระราชบัญญัติตั้งศาลโปริสภา เป็นศาลกองตระเวนสำหรับกรุงเทพมหานคร ร.ศ. ๑๑๑ จงทุกประการ เหมือนดังหนึ่งว่าศาลโปริสภาทั้งสามนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นไว้ โดยพระราชบัญญัตินั้นมาแต่เดิม แต่ให้งดเว้นการลงโทษทวนเฆี่ยน ให้พิพากษาเอาตัวจำขังไว้แทน ตามสมควรแก่โทษมากแลน้อยทั้ง ๕ ศาลนั้น

เมื่อเสร็จสำนวนแล้วให้ตัดสินใน ๑๕ วัน แล้วให้ผู้พิพากษาพูดตัดสินด้วยปาก

ข้อ ๓ ตั้งแต่นี้ต่อไป ให้ผู้พิพากษา แลผู้พิพากษารองทุกนายในศาลโปริสภาทั้ง ๕ นี้ นั่งพิจารณาแลพิพากษาคดีในศาลของตนเอง ถ้าพิจารณาคดีเรื่องใดเสร็จสำนวนลงแล้ววันใด ก็ให้พิพากษาตัดสินเสียให้เด็ดขาดในวันนั้นฤๅในวันหลังต่อไป แต่อย่าให้ล่วงเลยช้าไปกว่า ๑๕ วัน นับตั้งแต่วันพิจารณาเสร็จสำนวนลง เป็นต้นไป

เมื่อเวลาพิพากษาตัดสินนั้น ให้ผู้พิพากษาพูดด้วยปากในที่ประชุมศาล ชี้แจ้งความเห็นชอบของตน แลตัวบทกฎหมายซึ่งตนยกขึ้นปรับไหมลงโทษในคดีเรื่องนั้น ให้โจทย์จำเลยฟังโดยพิสดารให้แจ่มแจ้งชัดเจนดี คือมีใจความต่อไปดังนี้ว่า

(๑) คำหากับคำให้การ รับกันฤๅมิรับกันประการใด

(๒) คำพยานซึ่งโจทย์จำเลย ต่างคนต่างสืบเอาความจริงมาประกอบประเดนในคำหาคำให้การนั้น ควรฟังได้ฤๅฟังไม่ได้ตามกฎหมาย แลควรฟังเอาว่าคำพยานสมจริงข้างฝ่ายใด

TUDC 19/02/2564

(๓) เนื้อเห็นชัดว่ากระไร

(๔) ยกตัวบทกฎหมาย ขันปรับไหมลงโทษตามรูปความ

(๕) คำบังคับเด็ดขาด ให้ฝ่ายผู้ชนะกระทำอย่างไร ให้ฝ่ายผู้แพ้กระทำอย่างไร

ในเวลาพูดชี้แจงพิพากษาตัดสินอยู่นั้น ผู้พิพากษาจะอ่านคำฟ้องคำให้การ แลคำพยานได้ตามแต่จะต้องการอ้างถึง แลเมื่อยกบทกฎหมายขันปรับไหมลงโทษนั้น ก็ให้อ่านตัวบทนั้นจงทุกบท

เมื่อตัดสินชี้แจงด้วยปากดังได้อธิบายมานี้แล้ว ก็ให้ผู้พิพากษาจดหมายย่อคำพิพากษาตัดสินลงไว้ในสมุดสำหรับเขียนคำพิพากษาตัดสิน ซึ่งต้องมีไว้สำหรับศาล คือให้จดลงแต่จำเพาะเนื้อเห็นชัดของคนกับตัวบทกฎหมาย กับคำบังคับเด็ดขาดเท่านั้น แต่ตัวบทกฎหมายนั้นไม่จำเปนต้องคัดออกลงไว้โดยเต็ม เปนแต่อ้างว่า ตามมาตรานั้นในกฎหมายลักษณนั้น เท่านี้พอ แล้วให้ผู้พิพากษาเขียนชื่อลงลายมือของตนไว้ข้างท้ายเปนสำคัญ

ถ้าโจทย์แลจำเลยยอมตามคำพิพากษาตัดสินแล้ว ก็ให้จดหมายบันทึก แล้วให้เขียนชื่อลงลายมือฤๅขีดแกงไดสำคัญไว้ด้วย ถ้าฝ่ายโจทย์ฤๅฝ่ายจำเลยไม่ยอมขอทุเลาอุทธรณ์แล้ว ก็ให้จดหมายบันทึกลงไว้ แล้วให้เขียนชื่อลงลายมือฤๅขีดแกงไดไว้เปนสำคัญ

อุทธรณ์ชั้นปฤกษาคำไม่ได้
ต้องรอจนตัดสินแล้ว

ข้อ ๔ ในระหว่างพิจารณาอยู่นั้น โจทย์ฤๅจำเลยมีคำประการใด

TUDC 19/02/2564

ก็ดี ก็ให้ผู้พิพากษาปฤกษาคำนั้นไปโดยเร็ว อย่าให้เกินกว่า ๓ วันขึ้นไป เมื่อปฤกษานั้นก็ให้พูดชี้แจงด้วยปากเหมือนกัน แล้วให้จดหมายใจความบันทึกลงไว้ ถ้าโจทย์ฤๅจำเลยฝ่ายใดไม่ยอมตามคำปฤกษานั้น ก็ให้ผู้พิพากษาจดหมายบันทึกลงไว้ ห้ามยังไม่ให้โจทย์ฤๅจำเลยผู้ไม่ยอมตามคำปฤกษานั้นไปพ้องร้องอุทธรณ์ก่อน ในระหว่างเวลาพิจารณา เมื่อผู้พิพากษาพิจารณาแลตัดสินเด็ดขาดแล้วจึงให้โจทย์ฤๅจำเลยผู้ไม่ยอมตามคำปรึกษานั้น ไปพ้องอุทธรณ์ทั้งเรื่องความทีเดียว

ผู้พิพากษามีหนังสือชี้แจงแก้อุทธรณ์

ข้อ ๕ เมื่อฝ่ายโจทย์ฤๅจำเลยไปพ้องอุทธรณ์ กล่าวโทษคำพิพากษาตัดสินของศาลโปริสภาแล้ว ก็ให้ผู้พิพากษาส่งถ้อยคำสำนวนในความเรื่องนั้นไปยังศาลอุทธรณ์จงครบทุกประการ แล้วให้มีหนังสือชี้แจงเหตุผลทั้งปวง ซึ่งตนอาไศรยในการพิพากษาตัดสินเหมือนดังเมื่อวันที่ตนได้พูดพิพากษาตัดสินด้วยปากนั้น โดยละเอียดจงทุกประการ ส่งไปยังศาลอุทธรณ์ๆ จะได้ตรวจถ้อยคำสำนวน กับคำชี้แจงเหตุผลของผู้พิพากษาศาลโปริสภา ดังมีอยู่ในหนังสือชี้แจงนั้น แล้วพิพากษาตัดสินความอุทธรณ์ต่อไป

เสนาบดีตั้งกฎชี้แจงความสงไสย

ข้อ ๖ ถ้าเกิดความสงไสย ในกระบวนพิจารณาความแพ่ง แลความอาญาในศาลโปริสภาทั้ง ๔ ศาล ตามพระราชบัญญัติตั้งศาล

TUDC 19/02/2564

โปริสภาเปนศาลกองตระเวณสำหรับกรุงเทพมหานคร ร.ศ.๑๑๑ แล ประกาศตั้งศาลโปริสภาเปนศาลกองตระเวณสำหรับกรุงเทพมหานคร เพิ่มเติมขึ้นอีกสามศาล ร.ศ.๑๑๓ นั้นเมื่อใด ก็ให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจตั้งกฎข้อบังคับอธิบายความสงไสยในพระราชบัญญัติ แลประกาศทั้งสองนั้น อย่าให้ผิดขัดต้องพระราชกำหนดกฎหมาย เพื่อให้กระบวนพิจารณาในศาลโปริสภาทั้ง ๕ ศาล ดำเนินไปโดยเรียบร้อยสดวกดี แลข้อบังคับเหล่านี้คงเปนใช้ได้แต่วันได้ออกโฆสนาประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษาเปนต้นไปนั้น

ประกาศณวันที่ ๒๕ ธันวาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๓ [๒๓] เปนวันที่ ๘ ๙๕๔๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสวรรคต

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าพ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ประชวรมีพระอาการให้เหนื่อยหอบเปนกำลัง แพทย์เห็นว่าพระอวะยะวะภายในพระอุระพิการ ประกอบพระโอสถถวาย พระอาการคลายแล้ว กลับทรุดหนักลง ถึงวันที่๔มกราคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๓ [๒๔] สวรรคต โปรดเกล้า ฯ ให้เชิญพระบรมศพไปประดิษฐานไว้ณพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

TUDC 19/02/2564

ในการที่ สมเด็จพระโอรสาธิราชสวรรคตครั้งนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ไว้ทุกข์ในราชการกำหนดเดือนหนึ่ง

ประกาศมาณวันที่ ๔ มกราคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๓๓ เปนวันที่ ๙๕๕๓ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

พระราชบัญญัติ

รัฐมนตรี รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๓[๒๗]

มิพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ด้วยทรงพระราชปรารภว่าพึงถึงการที่จะรักษาความสวัสดิภาพเรียบร้อย การปกครองบ้องกันภยันตรายอันจะมีแก่ตัวแลทรัพย์สมบัติของประชาชน แลการพิจารณาคดีความตามยุติธรรมให้สำเร็จดีในพระราชอาณาจักรนี้ แลที่จะทำนุบำรุงให้อาณาประชาชนมีความเจริญยิ่งสืบไป จึงทรงพระราชดำริห์ว่า เปนการจำเปนที่จะต้องตรวจตราแก้ไข การประชุมปฤกษากฎหมายแห่งพระราชอาณาจักรนี้ให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น แลพระราชบัญญัติตั้งที่ปฤกษาราชการแผ่นดินขึ้น ในปีจอฉศก จุลศักราช ๑๒๓๖ นั้น ก็ได้เปนที่สำแดงพระบรมราชประสงค์จำนงหมายไว้ว่า จะให้สำเร็จประโยชน์อันนี้แล้ว แต่บัดนี้การปรากฏว่า สมควรที่จะจัดการเพิ่มเติมต่อการอัน

พ.ร.บ. นี้ยกเลิกแล้ว โดย พ.ร.บ. ยกเลิก พ.ร.บ. รัฐมนตรี ลงวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ มาตรา ๓ (ดู ป. ร. ศ. เล่ม ๔๕ หน้า ๓๘๘)

TUDC 19/02/2564

นั้นให้เปนคุณเปนประโยชน์ยิ่งขึ้นอีก ในการที่จะตั้งประชุมปฤกษากฎหมายซึ่งจะได้เปนที่เกื้อกูลในการดำริห์ แลแต่งพระราชกำหนดกฎหมายขึ้นใหม่ ตามนิยมแลความต้องการของอาณาประชากร ในสมัยนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัตินี้ไว้สืบไป คือ

มาตรา ๑ ให้มีรัฐมนตรีสภา คือที่ประชุมปฤกษากฎหมายสำหรับแผ่นดินอันหนึ่งขึ้นสำหรับพระราชอาณาจักรนี้ แลในรัฐมนตรีสภานั้น ให้มีจำนวนรัฐมนตรีเปนที่ปฤกษาคือ พวกที่ ๑ เสนาบดีฤๅผู้แทนเสนาบดีในเวลานั้น กับพวกที่ ๒ เปนผู้ซึ่งจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งขึ้นอีก ไม่น้อยกว่า ๑๒ นายนั้น นับเปนที่ปฤกษาซึ่งจะได้ดำรงอยู่ในตำแหน่งเพียงตลอดเวลาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปนอยู่แล้ว

มาตรา ๒ สภานายก คือผู้เปนประธานแลอุปนายกผู้เปนที่สองรองประธาน กับทั้งสภาเลขานุการ สำหรับรัฐมนตรีสภานี้จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งขึ้นไว้ แลให้ทำการในตำแหน่งนั้นไปเพียงตลอดเวลาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปนอยู่

มาตรา ๓ ให้สภานายกแห่งรัฐมนตรีสภานี้ ตั้งนายเวรสำหรับที่จะทำการในที่นั้นพอสมควร แลพนักงานอื่น ๆ ที่ต้องการใช้นอกจากนายเวรแล้ว ให้สภาเลขานุการเปนผู้ตั้งขึ้น

มาตรา ๔ สภานายก อุปนายก รัฐมนตรี แลสภาเลขานุการแห่งรัฐมนตรีสภานี้ ต้องถือน้ำกระทำสัตย์สาบานว่า จะกระทำการตามหน้าที่ของตนนั้นโดยซื่อสัตย์สุจริตก่อนแล้ว จึงจะสมควรเข้ารับตำแหน่งทำการได้

พ.ร.บ.นี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า- ๒๑๓)

TUDC 19/02/2564

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีสภามีอำนาจบังคับบัญชาการตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อที่จะตระเตรียมการก็ดี เพื่อที่จะปฏิบัติเกี่ยวกันก็ดี แต่เพื่อที่จะให้เป็นการตกลงด้วย ในการตั้งกฎหมายข้อบังคับ แต่ข้อความตามที่เห็นเป็นการสมควรแก่การที่จะให้มีความสงบเรียบร้อย แต่จะให้มีความปกครองอันดีในอาณาประชาราษฎรสืบไป เว้นเสียแต่ที่มีกำหนดในข้อความต่อไปนี้ กับที่จะมีกำหนดยกเว้นฤๅแก้ไขอย่างไรต่อไป ตามที่จะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรจะให้มีข้อยกเว้นนั้นบ้าง

มาตรา ๖ ห้ามไม่ให้ใครขอปฏิบัติในที่รัฐมนตรีสภา ด้วยข้อความอื่นนอกจากข้อความซึ่งทรงพระราชดำริห์เห็น เป็นการสมควรที่จะให้ปฏิบัติกัน โดยมีพระกระแสรับสั่งตรงเฉพาะมายังที่ประชุมนั้น ฤๅโดยพระราชทานพระกระแสรับสั่งให้เสนาบดีผู้หนึ่งเชิญมายังที่ประชุม กับทั้งข้อความที่รัฐมนตรีขอปฏิบัติขึ้นแล้ว แต่มีรัฐมนตรีผู้อื่นรับรองด้วยอีกสามนาย จึงจะปฏิบัติกันได้

มาตรา ๗ ห้ามไม่ให้คำปฏิบัติที่ตกลงในที่รัฐมนตรีสภาเป็นอันใช้ได้ตามนั้น ก่อนเวลาที่ได้มีพระราชหัตถเลขา แต่ประทับพระราชลัญจกรเป็นสำคัญว่า ทรงพระราชดำริห์เห็นชอบด้วยแล้ว แต่ห้ามไม่ให้ใช้จนกว่าจะได้ประกาศในพระราชอาณาจักรด้วย แต่ถ้ามีเหตุอันใดเกิดขึ้น เป็นต้นว่าทรงพระประชวรอยู่ช้านาน ฤๅเป็นเวลาที่ไม่ได้ประชุมในพระมหานครอย่างไรก็ดี อันเป็นกาลที่จะทรงเป็นพระราชธุระเองไม่ได้ในขณะนั้น แต่ถ้าการนั้นปรากฏว่า จะต้องวินิจฉัยไปโดยเร็วแล้วคำปฏิบัติที่ตกลงกันในที่รัฐมนตรีสภานั้น แม้

พ.ร.บ. นี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๐๓)

TUDC 19/02/2564

ว่ายังไม่มีพระราชหัตถเลขาก็ดี เมื่อได้ประกาศแล้วก็ให้ใช้ได้ แต่การอันนั้น ต้องเปนดังนี้คือ

ข้อ ๑ ในที่รัฐมนตรีสภานั้น ต้องมีจำนวนรัฐมนตรีเห็นด้วยโดยชัดเจน กึ่งจำนวนรัฐมนตรี ของรัฐมนตรีสภาทั้งหมดนั้นขึ้นไป และไม่ต่ำกว่าสามส่วนที่แบ่งที่สี่ของจำนวนรัฐมนตรี ผู้ที่มาอยู่ในที่ประชุมปฤกษาการนั้น ว่าเปนการจำเปนที่ร้อนอยู่จะต้องใช้คำปฤกษาอันนั้นโดยเร็ว

ข้อ ๒ คำปฤกษาอันนั้น ต้องไม่ผิดแผกจากการที่จะรักษาพระบรมเดชานุภาพทั้งหลาย แลพระเดชานุภาพของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชนั้นให้ดำรงคงอยู่ แลไม่ให้เปนที่เสียแก่ความอิศรภาพแลความเปนอันหนึ่งอันเดียว ของพระราชอาณาจักรนี้ แลไม่ให้ผิดจากข้อความตามที่ได้มีไว้ในสัญญากับต่างประเทศแล้ว แลไม่เปนการที่จะอนุญาตให้ที่ดิน ฤๅให้เงิน ฤๅให้บั้นอันใดไปเปล่า ๆ ฤๅไม่เปนการเลิกภาษีอากรที่มีอยู่ก็ดี ฤๅไม่เปนการตั้งภาษีอากรขึ้นใหม่ก็ดี เหล่านี้ด้วย

ข้อ ๓ การอันนั้นต้องเปนการที่ยังคงรักษาพระบรมเดชานุภาพแลพระเดชานุภาพของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชไว้ในภายน่าว่า จะทรงยกเลิกถอนการอันนั้นเสียเมื่อใด ก็จะประกาศยกเลิกได้เมื่อนั้น

มาตรา ๙ น่าที่กระทำการของที่ประชุมนั้น ตั้งแต่สภานายกก็ดี อุปนายกก็ดี รัฐมนตรี แลพนักงานต่าง ๆ ของรัฐมนตรีสภานั้นก็ดี จะต้องทำตามพระบรมราโชวาทที่จะมีต่อไปนั้น แลทำตามพระบรมราโชวาทอันหนึ่งอันใดซึ่งจะมีพระราชหัตถเลขา แล ประทับพระราชลัญจกรพระราชทานไว้ในภายน่าด้วย คือ

พ.ร.บ. นี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๑๓)

TUDC 19/02/2564

ข้อ ๑ สภานายก ฤๅเมื่อสภานายกไม่อยู่ ฤๅไม่สามารถจะมาได้ ก็ให้อุปนายกแทนสภานายก เปนผู้บังคับบัญชาการงานในที่รัฐมนตริสภา แลบำรุงรักษาความเรียบร้อยในที่นั้น แลจัดการให้ได้ปฤกษาหารือกันตามธรรมเนียม

ข้อ ๒ ถ้าสภานายก แลอุปนายก ไม่อยู่ในที่ประชุมนั้นทั้งสองนายแล้ว ก็ให้ผู้ซึ่งมีอายุมากที่สุดในพวกเสนาบดี ซึ่งประชุมอยู่ในที่นั้น เปนประธานแทนสภานายก ฤๅถ้าไม่มีเสนาบดีประชุมอยู่ในที่นั้น ก็ให้ผู้ซึ่งมีอายุมากที่สุดในพวกรัฐมนตรีที่ประชุมอยู่นั้น เปนประธานแทนสภานายก

ข้อ ๓ สภาเลขานุการนั้น เมื่อได้รับคำสั่งของสภานายกแล้ว จะต้องออกหมายนัดเวลาประชุมกันทุกคราว ระเบียบวาระที่จะปฤกษาเรื่องใดเปนลำดับในวันนั้น ต้องให้บอกไปในหนังสือนัดนั้นทุกคราว

ข้อ ๔ สภาเลขานุการ กับทั้งนายเวรทั้งหลายนั้น ต้องเรียบเรียงจดหมายเหตุที่ปฤกษากัน ทั้งร่างแลเขียนหนังสืออื่น ๆ แลทำการของที่ประชุมนั้นทั่วไปด้วย

ข้อ ๕ ที่นั่งของรัฐมนตรีสภานั้น ต้องประชุมกันที่ในพระบรมมหาราชวัง

ข้อ ๖ การประชุมนั้นให้มีหน้อง ๆ ตามการที่จะต้องมีกระทำ แลอย่างน้อยที่สุดก็ให้ได้ประชุมกัน ไม่ต่ำกว่าอาทิตย์ละครั้งหนึ่ง เว้นเสียแต่ในระหว่างเวลาหยุดการงานที่จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีสำหรับที่ประชุมนั้น

ข้อ ๗ ในการประชุมปฤกษาทุกคราวนั้น ต้องให้ปฤกษากัน

พ.ร.บ. นี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๐๓)

TUDC 19/02/2564

ตามระเบียบวาระเรื่องที่ได้กำหนดไว้แล้ว อย่าให้เปลี่ยนแปลงลำดับไป เว้นไว้แต่รัฐมนตรีถึงสามส่วนที่แบ่งสี่ที่นั่งประชุมอยู่นั้น ได้มีคำแสดงว่าเป็นการร้อน จำเป็นที่จะต้องแก้ไขเปลี่ยนระเบียบวารนั้น ฤๅขอปฤกษาการเรื่องอื่นที่ไม่ได้มีอยู่ในระเบียบวารนั้น จึงจะปฤกษากันได้

ข้อ ๘ บรรดาการทั้งปวงที่จะปฤกษาในรัฐมนตรีสภานั้น ต้องวินิจฉัยให้ตกลงกันโดยจำนวนฉลาก ซึ่งผู้ที่อยู่ในที่ประชุมนั้นเห็นด้วยมากยิ่ง ถ้าการอันใดเมื่อจับฉลากกันแล้ว มีจำนวนฉลากเท่ากัน ก็ให้สภานายก ฤๅผู้เป็นประธานแทนสภานายกนั้นตัดสินเห็นควรตกลงฝ่ายใด ก็เป็นอันตกลงตามฝ่ายนั้น

ข้อ ๙ ห้ามมิให้ปฤกษา ฤๅจับฉลากกันในการเรื่องใด ๆ เว้นไว้แต่มีรัฐตริมาอยู่ในที่ประชุมนั้นมากกว่ากึ่งจำนวนของรัฐมนตรีแห่งรัฐมนตรีสภานั้นขึ้นไป

ข้อ ๑๐ จดหมายเหตุของการประชุมปฤกษากฎหมายที่ได้ทำการนั้น จะต้องเก็บไว้ทั้งหมดเสมอทุกคราวที่ประชุมกันนั้น แลต้องให้อ่านจดหมายรายการประชุมวันก่อน แลแก้ไขกัน ฤๅจะยืนยันให้คงไว้ก็ตามที่จะต้องการ แล้วจึงให้ทำการอื่นในสภาต่อไป เมื่อถึงกำหนด ๑๕ วันเป็นคราวหนึ่งนั้น ให้สภานายกนำสำเนาจดหมายเหตุรายการที่ได้ประชุมทำการมาใน ๑๕ วันที่ล่วงมานั้นขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย

ข้อ ๑๑ เมื่อได้ปฤกษาตกลงกันในรัฐมนตรีสภาแล้ว ก็ให้สภานายกนำคำปฤกษาซึ่งวินิจฉัยตกลงแล้วนั้นทูลเกล้า ฯ ถวาย เพื่อจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระกระแส พระบรมราช

พ.ร.บ. นี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๐๓)

TUDC 19/02/2564

ดำริห์ตามที่จะทรงเห็นชอบด้วย ฤๅให้ยกเสีย ฤๅพระราชทานพระบรมราชกระแสอย่างอื่นนอกจากคำปฤกษานั้น แลคำปฤกษาที่ทูลเกล้า ฯ ถวายนี้ต้องคัดสำเนาให้ถูกต้องถ่องแท้เป็นสองฉบับ ประทับตราของที่ประชุม แลลงนามสภานายกกับเลขานุการเป็นสำคัญด้วย

มาตรา ๙ รัฐมนตรีสภานั้น ให้มีอำนาจที่จะเลือกตั้งกรรมการพิเศษได้ มีจำนวนตั้งแต่สามนายขึ้นไปเป็นกองหนึ่ง ซึ่งต้องมีรัฐมนตรีแห่งที่ประชุมอยู่ในนั้นด้วยไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนของรัฐมนตรีแห่งกรรมการนั้น เพื่อว่าจะได้มอบให้ไปตรวจตราการสำคัญอันใดอันหนึ่งแล้วจะได้ร่างข้อบังคับสำหรับที่จะใช้การนั้นมาปฤกษาในที่ประชุมต่อไป ผู้ที่เป็นประธานในกรรมการนั้น สภานายกจะได้เลือกตั้งขึ้นจากพวกรัฐมนตรีในกรรมการนั้น แลนายเวรที่จะใช้ในกรรมการนั้นเลขานุการจะได้เลือกตั้งจากพวกนายเวรของที่รัฐมนตรีสภานั้น แลความในข้อ ๘ ข้อ ๙ ข้อ ๑๐ แห่งมาตรา ๘ ของพระราชบัญญัตินี้ให้ใช้ในการปฤกษาของกรรมการพิเศษทั้งหลายนั้นด้วย เมื่อกรรมการพิเศษได้ไปกระทำการซึ่งให้ทำนั้นแล้วก็ให้เลือกรัฐมนตรีในกรรมการนั้นสักนายหนึ่งฤๅสองนาย ให้เป็นผู้นำรายงานของกรรมการมาเสนอแลชี้แจงในที่รัฐมนตรีสภา แลผู้เป็นประธานของกรรมการนั้น เป็นผู้ซึ่งจะต้องยื่นจดหมายรายวันที่กรรมการได้ประชุมกันทำการนั้น ต่อสภานายกแห่งรัฐมนตรีสภา แลผู้เสนอรายงานของกรรมการนั้น จะได้รับเชิญให้อยู่ในรัฐมนตรีสภาในเวลาเมื่อการสำคัญอันที่ให้ตรวจนั้นจะได้ปฤกษากัน แลผู้นั้นจะได้รับอนุญาตให้มีความเห็นโต้ตอบในที่รัฐมนตรีสภานั้นด้วย เว้นเสียแต่จะให้จับฉลากในการที่จะวินิจฉัยตกลงกันไม่ได้

พ.ร.บ. นี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๐๓)

TUDC 19/02/2564

มาตรา ๑๐ ให้รัฐมนตรีสภาผู้ทำข้อบังคับสำหรับที่จะใช้ในการประชุม ปฤกษาหาฤๅของที่ประชุมนั้น ได้เพียงแต่ข้อบังคับแลคำสั่งทั้งหลายอันไม่ขัดขวางต่อข้อความในพระราชบัญญัตินี้ ฤๅที่มีพระบรมราโชวาทพระราชทานไว้แล้วนั้น

มาตรา ๑๑ กำหนดถานันดรศักดิ์แลเงินเบี้ยเลี้ยงของรัฐมนตรีแห่งรัฐมนตรีสภานี้ จะได้มีพระราชกำหนดอีกแผนกหนึ่งต่างหากจากพระราชบัญญัตินี้ด้วย

มาตรา ๑๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้แทนพระราชบัญญัติบัญชีอัตรา จุลศักราช ๑๒๓๖ ว่าด้วยที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ยกเลิกเสีย โดยไม่ได้เลิกถอนการอันใดที่ได้ทำไปตามนั้นแล้วนั้น

ประกาศมาณวันที่ ๑๐ มกราคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓ เปนวันที่ ๘๕๕๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้[๒๗]

พ.ร.บ. นี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๐๓)

ประกาศ

สถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาลเปนอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๗ พรรษา

TUDC 19/02/2564

ปัตยุบันกาลจันทคตินิยม ตุรังคสังวัจฉระบุษยมาศกาลบักษสัตมิติถี
ครุวาร สุริยคติกาลรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓[๒๗] มกราคมมาศ สัตตรสม-
มาศาหคุณพิเศษปริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงษ วรุตม-
พงษบริพัตร วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิ
ราชสังกาศ อุกโตสุชาติสังสุทธเคราะหณี จักรกริบรมนารถ มหา
มกุฎราชวรางกูร สุจริตมูลสุสาธิต อรรคอุกฤษฐไพบูลย บุรพา-
ดูลยกฤษดาภินิหาร สุภาธิการรังสฤษดิ์ ชัญญลักษณวิจิตรโสภาคย
สรรพางค์ มหาชโนตมางคประนตบาทบงกชยุคล ประสิทธิสรรพ
ศุภผลอุดมบรมสุขุมาล ทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณอดุลยพิเศษ
สรรพเทเวศรานุรักษ์ วิสิฐศักดิ์สมญาพินิตประชานารถ เปรมกระมล
ขัตติยราชประยูร มูลมุขมาตยาภิรมย์ อุดมเดชาธิการ บริบูรณคุณ
สารสยามาทินคร วรุตเมกราชดิลก มหาปริวารนาถอนันต์ มหันต
วรฤทธิเดช สรรพวิเศษศิรินธร อเนกชนนิกรสโมสรสมมต ประ-
สิทธิวรยศมโหดมบรมราชสมบัติ นพปดลเสวตรฉัตราดิฉัตร ศิริรัต-
โนปลักษณมหาบรมราชาภิเศกาภิสิต สรรพทศทิศวิชิตไชย สกล
มไหสวริยมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาธิราชวโรดม บรม
นารถชาติอาชาวไศรย พุทธาทิไตรรัตนสรณารักษ์ อดุลยศักดิ์อัค-
นเรศราธิบดี เมตตากรุณาสิตลหฤทัย อโนปไมยบุญการ สกลไพศาล
มหารัษฎาธิบดินทร์ ปรมินทรธรรมมิกมหาราชาธิราช บรมนารถ
บพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริห์ว่า พระราชบัญญัติ[๒๘]ได้ทรงพระกรุณาโปรด

TUDC 19/02/2564

เกล้า ฯ ประกาศไว้ให้ทราบทั่วกันแต่ก่อน เพื่อที่จะได้รักษาโบราณ
ขัตติยราชประเพณีให้เป็นที่มั่นคงแน่นอน แลป้องกันสรรพอุปัทวันตรายที่จะบังเกิดมีขึ้นในแผ่นดินโดยความที่ไม่ทราบแน่นั้น ก็มามีเหตุซึ่งเป็นที่โศกเศร้าอย่างยิ่งเกิดขึ้น เสมอเหมือนหนึ่งว่าพระราชบัญญัติแลธรรมเนียมที่ได้ตั้งไว้ให้คืนคงดีแล้ว แต่ณวันศุกรเดือนยี่ แรมหกค่ำ ปีจออัฐศก จุลศักราช ๑๒๕๘ นั้นเว้นว่างอยู่

จึงทรงพระราชดำริห์ว่า สมเด็จพระเจ้าฦๅยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เธอกอรรคมหาบุรุษยบรมนราธิราช จุฬาลงกรณนารถราชวโรรส มหาสมมตขัตติยพิสุทธิ บรมมกุฎสุริยสันตติวงษ์ อดิศัยพงษ์วโรภโตสุชาติ คุณสังกาศวิมลรัตน ทฤฆชนมสวัสดิขัตติยราชกุมารกรมขุนเทพทวารวดี ผู้เป็นที่ทรงพระราชสิเนหาอย่างยิ่ง มีพระเกียรติยศเป็นที่สอง รองสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สมควรจะดำรงในตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมารได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศสถาปนาพระเกียรติยศสมเด็จพระเจ้าฦๅยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ให้ดำรงแลประดิษฐานในตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร ให้ปรากฏพระนามว่า สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ตามตำแหน่งยศสมเด็จหน่อพุทธเจ้า ซึ่งมีมาใน พระราชกำหนด กฎมณเฑียรบาล ซึ่งตั้งไว้ ในจุลศักราช ๗๒๒ ให้ทรงศักดินาแสนหนึ่ง เสมอสมเด็จพระเจ้าฦๅยาเธออันได้เฉลิมพระราชมณเฑียรเป็นมหาอปราชฝ่ายน่า ซึ่งมีมาใน พระราชกำหนดตำแหน่งนาพลเรือนซึ่งได้ตั้งไว้ ในจุลศักราช ๘๓๘ แลจะได้ โปรดเกล้า ฯ

TUDC 19/02/2564

ให้มีพระราชพิธีเฉลิมพระปรมาภิไธย ตามนิยมในพิธีพุทธสาสน์ไสย-
สาสน์นั้น เมื่อเวลาเสด็จกลับคืนมายังพระนครจากประเทศยุโรปที่ได้
ทรงศึกษาศิลปวิทยาการอยู่ในประจุบันนี้ แลถึงว่าจะยังไม่ได้ทำพระ
ราชพิธีนั้น ก็ให้ทรงดำรงในตำแหน่ง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
มกุฎราชกุมาร พร้อมทั้งพระเกียรติยศพระเกียรติคุณ แลพระเดชา-
นุภาพทั้งปวงอย่างผู้เปนรัชทายาทสำหรับสืบสันตติวงษ์ ซึ่งได้มีพระ
ราชกำหนดประกาศไว้แต่เมื่อวันศุกร เดือนยี่ แรมหกค่ำ ปีจออัฐศก
จุลศักราช ๑๒๕๘ นั้นเต็มบริบูรณทุกประการ ด้วยเดชะความสัตย
แห่งจิตรที่เลื่อมใสในพระรัตนไตรย์ ขอให้ผลอันสำเร็จจงมีโดยพระ
บรมราชประสงค์ แลขออาราธนาเทพยดาผู้มีมเหศวรศักดิอันประ-
เสริฐ ซึ่งสถิตยดำรงอยู่ในภูมิพฤกษอากาศกาญจนรัตนพิมาน ทั่วทุก
แหล่งหล้า เปนอาทิ คือ เทพยอันทรงนามสยามเทวาธิราช ซึ่งเปน
อธิบดี ได้บริรักษบำรุงกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรา-
ยุทธยาน แลเทพยเจ้าผู้อภิบาลรักษานพปดลมหาเสวตรฉัตรศิริรัตน
ราไชสวริย์ แลเทพยอันรักษารัตนบัลลังก์ พระที่นั่งบรมราชอาศน์
ใหญ่น้อยในพระราชนิเวศน์มหาสถานทุกตำบล ทั้งเทพยเจ้าอื่น ๆ ผู้มี
ทิพยานุภาพมหิทธิฤทธิศักดิสิทธิ สิงสถิตยในภูมิลำเนา แนวพฤกษ
บรรพตากาศพิมาน ทุกสถาน ทั่วราชอาณาจักร บันดาที่มิไมตรีจิตรได้
ผดุงบริรักษ์พระบรมราชวงษ์สืบมาจนกาลบัดนี้ จงได้ทำนุบำรุงรัก-
ษาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชพระองค์นี้ให้ทรงพระเจริญทฤฆชนมายุ
พรรณ ศุข พล ปฏิภาณ ศิริสวัสดิพิพัฒนมงคลเกียรติยศ อิศริยยศ
ศักดิเดชานุภาพทุกประการ ขอให้พระเกียรติคุณ อดุลยยศปรากฏไป
สิ้นกาลนาน เทอญ

TUDC 19/02/2564

ประกาศ

ตราสำหรับตำแหน่ง

มีพระบราชโองการใน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ตำแหน่งเสนาบดีเจ้ากระทรวงแต่ก่อนมาย่อมมีตราประจำตำแหน่งทุกกระทรวง ครั้นเมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งพระราชบัญญัติเพิ่มเติมตำแหน่งเสนาบดีขึ้นอีก เสนาบดีที่โปรดให้ยกขึ้นใหม่นี้ยังหามีตราสำหรับตำแหน่งไม่ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เสนาบดีซึ่งยังไม่มีตราสำหรับตำแหน่งนั้น ถือตราสำหรับตำแหน่งดังนี้

เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ถือตราสุริยมณฑล

เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ถือตราพระรามทรงรถ

เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ถือตราบุษบกตามประทีป

เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ถือตราจันทรมณฑล

เสนาบดีกระทรวงมุรธาธร ถือตราพระพรหมนั่งแท่น

อนึ่ง กรมยุทธนาธิการนั้นก็เปนกรมใหญ่ ผู้บัญชาการมียศเสมอเสนาบดี สมควรจะมีตราประจำตำแหน่ง จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการถือตรานารายน์เกษยรสมุท

อนึ่ง กรมทหารเรือนั้นก็เปนกรมใหญ่คู่กันกับกรมยุทธนาธิการ

TUDC 19/02/2564

สมควรจะมีตราประจำตำแหน่งด้วย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ผู้บัญชาการกรมทหารเรือถือตราศรพระขรรค์

อนึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติรัฐมนตรีสภาขึ้น สภานายกในรัฐมนตรีสภาก็มีตำแหน่งอันสูง สมควรจะมีตราประจำตำแหน่งด้วย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้สภานายกในรัฐมนตรีสภาถือตรานารายน์ทรงราหู

ตราสำหรับตำแหน่งทั้งปวงนี้ให้เป็นอันใช้ได้ตั้งแต่วันที่ได้ โปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศนั้นไป

ประกาศมาณวันที่ ๑๗ มกราคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓ เป็นวันที่ ๘๕๖๔ ในรัชกาลบัดยุบันนี้

พระราชบัญญัติ

ลักษณพยาน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓[๒๓๗]

สารบาญ

พระราชปรารภ น่า ๒๒๖

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยชื่อพระราชบัญญัติแลอธิบาย คำแลยกเลิกกฎหมายเดิม น่า ๒๒๗

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยคนจำพวกใดควรอ้างเป็นพยานได้ น่า ๒๒๗

TUDC 19/02/2564

สมควรจะมีตราประจำตำแหน่งด้วย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ผู้บัญชาการกรมทหารเรือถือตราศรพระขรรค์

อนึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติรัฐมนตรีสภาขึ้น สภานายกในรัฐมนตรีสภาก็มีตำแหน่งอันสูง สมควรจะมีตราประจำตำแหน่งด้วย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้สภานายกในรัฐมนตรีสภาถือตรานารายน์ทรงราหู

ตราสำหรับตำแหน่งทั้งปวงนี้ให้เป็นอันใช้ได้ตั้งแต่วันที่ได้ โปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศนั้นไป

ประกาศมาณวันที่ ๑๗ มกราคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓ เป็นวันที่ ๘๕๖๔ ในรัชกาลบัดยุบันนี้

พระราชบัญญัติ

ลักษณพยาน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓[๒๓๗]

สารบาญ

พระราชปรารภ น่า ๒๒๖

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยชื่อพระราชบัญญัติแลอธิบาย คำแลยกเลิกกฎหมายเดิม น่า ๒๒๗

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยคนจำพวกใดควรอ้างเป็นพยานได้ น่า ๒๒๗

TUDC 19/02/2564

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยวิธีสืบพยาน ๓ ประการ น่า ๒๓๑
หมวดที่ ๔ ว่าด้วยลักษณอ้างสรรพหนังสือต่าง ๆ เปนพยาน น่า ๒๔๐
หมวดที่ ๕ ว่าด้วยลักษณะประเด็น ข้อ สืบสักขีพยานมาประกอบเอาความจริง ลงในคำชี้แจงสองสถาน น่า ๒๔๓
หมวดที่ ๖ ว่าด้วยสืบพยานนอกกรุงเทพ ฯ แลศาลหัวเมืองสืบพยานในกรุงเทพ ฯ น่า ๒๖๓
หมวดที่ ๗ ว่าด้วยโทษถเมิดอำนาจเจ้าพนักงาน น่า ๒๖๓
หมวดที่ ๘ ว่าด้วยโทษที่เกี่ยวข้องกับการสืบพยาน น่า ๒๗๐
หมวดที่ ๙ ว่าด้วยกฎหมายเดิมซึ่งยังคงใช้ต่อไปยกเอามารวมไว้ในพระราชบัญญัตินี้ด้วย น่า ๒๗๓
ตรางหมายเลข ๑ น่า ๒๘๙
ตรางหมายเลข ๒ น่า ๒๙๐
ตรางหมายเลข ๓ น่า ๒๙๑
บอกแก้ น่า ๒๙๒

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ตำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ด้วยทรงพระราชปรารภว่า ทุกวันนี้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นด้วยโภคสมบัติศิริสมบัติพัฒนาการกว่าแต่ก่อน ๆ มาก ราษฎรไพร่บ้านพลเมืองมีทรัพย์สมบัติ แลเจริญด้วยวิชาความรู้ ประกอบการทำกิน

TUDC 19/02/2564

แลซื้อขายแก่กัน แลแก่คนนานาประเทศด้วยทุนสินอันมากหลาย แล กระทำการโดยลักษณแลประเภทอันพิเศษพิสดารต่าง ๆ ก็ย่อมเปนเหตุให้เกิดวิวาทต่อสู้เปนคดีแก่กันโดยฎุกซึ่ง แลซับซ้อนมากขึ้นโดยธรรมดาฝ่ายวิธีการพิจารณาพิพากษา ซึ่งโรงศาลทั้งหลายอาไศรยใช้อยู่ทุกวันนี้ เปนวิธีธรรมเนียมแต่เดิมมา หาพอแก่เหตุการที่เกิดมีขึ้นใหม่ ๆ บัดนี้ไม่ ทั้งเวลาอาการแลอำนาจที่จะได้บังคับบัญชาแก้ไขการทั้งปวงจึ่งติดขัดคั่งค้างไปต่าง ๆ แลบัดนี้ได้ทรงพระราชดำริห์เห็นว่ากฎหมายลักษณพยานเปนที่ต้องการแก้ไขก่อน จึ่งทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งเปนพระราชกำหนดกฎหมายไว้ดังนี้สืบไปเมื่อน่า

หมวดที่ ๑
ว่าด้วยชื่อพระราชบัญญัติ
แลอธิบายคำแลยกเลิกกฎหมายเดิม

ให้ใช้พระราชบัญญัติตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๑๕

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกนามว่า พระราชบัญญัติลักษณพยาน บีรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓[๒๗] แลให้ใช้เปนกฎหมายได้ตั้งแต่วันที่ ๑ เดือนเมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๕[๒๘] เปนต้นไป

อธิบายคำว่า “ศาล”

มาตรา ๒ คำที่ว่า “ศาล” ซึ่งใช้ในพระราชบัญญัตินี้ อธิบาย

TUDC 19/02/2564

ให้เข้าใจแลถือว่าผู้พิพากษาตระลาการ ฤๅเจ้าพนักงานคนใดคนหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจพิพากษาฤๅพิจารณคดีในศาลใดศาลหนึ่ง

เลิกกฎหมายเดิม

มาตรา ๓ บรรดามาตราต่าง ๆ ในลักษณรับพ้อง ส่วนที่ว่าด้วยตัดพยาน แลในลักษณพยานในกฎหมายเล่ม ๑ แลกฎหมายรับสั่งในกฎหมายเล่ม ๒ แลพระราชบัญญัติลักษณพยาน ตั้งที่ได้กล่าวไว้ในตารางหมายเลข ๑ ในท้ายพระราชบัญญัตินั้น ตั้งแต่นี้สืบไปให้ยกเลิกเสีย มิให้ใช้เปนกฎหมายต่อไป

หมวดที่ ๒

ว่าด้วยคนจำพวกใดควรอ้างเปนพยานได้

คนชนิดใดเปนพยานได้แลไม่ได้

มาตรา ๔ บรรดาชนใด ๆ ชายก็ดี หญิงก็ดี ซึ่งมิสติดีรู้จักผิดแลชอบเข้าใจความ จะให้การเปนพยานฝ่ายโจทย์ฤๅฝ่ายจำเลยคู่ความโดยอ้างก็ได้ เว้นไว้แต่ชนที่ต้องห้ามตามพระราชบัญญัตินี้ ฤๅชนซึ่งศาลพิเคราะห์เห็นว่าเปนผู้ไม่สามารถจะเข้าใจข้อถาม ฤๅไม่สามารถจะให้การตอบข้อถามได้ เพราะเหตุว่าเปนคนมีอายุยังเยาว์อ่อนนัก ฤๅเปนคนมีอายุสูงแก่ชรามาก ฤๅเปนคนมีโรคภายในกายฤๅภายนอกกาย เจ็บปวดถึงสาหัสจนสิ้นสติ ไม่อาจจำเหตุการสิ่งใดได้เท่านั้น

TUDC 19/02/2564

อ้างคนใบ้เปนพยาน

มาตรา ๕ ชายก็ดีหญิงก็ดี ซึ่งเบนเปนใบ้พูดภาษามนุษย์ไม่ได้ ก็ให้อ้างเปนพยานได้ เมื่อศาลชี้แจงอธิบายมูลคดีวิวาทในระหว่างโจทย์จำเลยให้คนใบ้เข้าใจดีแล้ว ก็ให้คนใบ้เขียนตัวอักษรฤๅรูปภาพฤๅแสดงกิริยาท่าทางแทนคำให้การให้เปนที่เข้าใจได้ แต่การที่จะเขียนตัวอักษรฤๅรูปภาพ ฤๅแสดงกิริยาท่าทางนั้น ต้องให้คนใบ้ซึ่งเปนพยานมาทำในศาลต่อหน้าคนทั้งปวง คำพยานของคนใบ้เช่นนั้น ก็ให้ถือว่าดุจให้การด้วยปากเหมือนกัน แลการที่จะบังคับถามคนใบ้เปนพยานนั้น ให้ศาลชี้แจงข้อสาบาดแลพิฆาฏโทษกำชับ ให้คนใบ้เข้าใจรู้ความว่าตนจะต้องกล่าวแต่ที่อันจริง เมื่อคนใบ้รับแล้ว ก็ให้ถือว่าเปนอันได้กระทำสัตย์อธิฐานตามบทกฎหมาย แลในการที่จะอ้างคนใบ้เปนพยานนั้น ถ้ามีพยานอื่นแล้ว อย่าให้ต้องสืบคนใบ้เปนพยานอีกเลย

โจทย์จำเลยอ้างกันเปนพยานได้ ฤๅอ้างบิดามารดา สามีภรรยาบุตรญาติ แลคนอื่น ๆ เปนพยานได้

มาตรา ๖ ในสรรพความแพ่งทั้งปวง โจทย์จะอ้างจำเลยเปนพยาน ฤๅจำเลยจะอ้างโจทย์เปนพยานก็ดี ฤๅตัวความจะอ้างตัวของตัวเองเปนพยานฝ่ายตัวก็ดี ฤๅโจทย์จำเลยจะอ้างบิดามารดาญาติบุตรสามีภรรยาข้าทาษของตนเองก็ดี ฤๅคนใดคนหนึ่งนอกจากที่กล่าวมานี้ก็ดี ก็ให้อ้างเปนพยานได้ไม่ห้ามปราม ยกเสียแต่คนซึ่งไม่สามารถจะให้การเปนพยานได้ตามพระราชบัญญัตินี้ แต่ในความอาญาซึ่งมีโทษหลวง คือโทษประหารชีวิตรริบราชบาทว์จำคุกเช่นนั้น ตัวผู้ร้าย

TUDC 19/02/2564

ฤๅจำเลยจะอ้างตัวของตัวเองเปนพยาน ฤๅจะอ้างบิดามารดาสามี ภรรยา แลบุตรของตนเปนพยานไม่ได้เปนอันขาด แลความอาญาอื่น ๆ ซึ่งไม่มีโทษหลวงดังว่ามานี้ มิแต่เบียปรับ เพียงสินไหมพินัยก็ให้โจทย์จำเลยอ้างพยานได้เหมือนในความแพ่งทุกประการ

ผู้พิพากษาฤๅตระลาการไม่จำเปนต้องให้การเปนพยานในบางเรื่อง

มาตรา ๗ ถ้าโจทย์ฤๅจำเลยอ้างผู้พิพากษาฤๅตระลาการศาลใดเปนพยานในคดีแพ่งอาญาทั้งปวง ผู้พิพากษาฤๅตระลาการซึ่งถูกอ้างนั้น ไม่จำเปนจะต้องให้การตอบข้อถามข้อใดข้อหนึ่ง ซึ่งถามถึงอาการกิริยาแลความประพฤติตัว ของผู้พิพากษาฤๅตระลาการผู้นั้นเองในศาลในระหว่างเวลา ซึ่งตนนั่งกระทำการตามน่าที่ผู้พิพากษาฤๅตระลาการอยู่ แลไม่จำเปนจะต้องให้การตอบข้อถามข้อใด ข้อหนึ่งซึ่งถามถึงเหตุการสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งตนได้รู้ในส่วนน่าที่ของตน ซึ่งเปนผู้พิพากษาฤๅตระลาการ เว้นไว้แต่เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ฤๅศาลใหญ่ศาลใดศาลหนึ่ง ฤๅผู้พิพากษา ฤๅอธิบดีคนใดคนหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาตัวได้ในทางราชการ จะมีคำสั่งให้ตนยอมให้การจึงต้องให้การตอบข้อถามนั้น ๆ

ห้ามมิให้พยานให้การเกี่ยวข้องด้วยข้อราชการแผ่นดินซึ่งยังไม่ได้เปิดเผย

มาตรา ๘ ถ้าโจทย์จำเลยอ้างคนใดคนหนึ่งเปนพยาน ห้ามมิให้

TUDC 19/02/2564

คนนั้นให้การกล่าวด้วยข้อความซึ่งตนได้รู้จากหนังสือราชการ ซึ่งยังมิได้เปิดเผยให้ชนทั้งปวงรู้ อันเป็นเนื้อความเกี่ยวข้องด้วยราชการแผ่นดินเป็นอันขาด เว้นไว้แต่ตนได้อนุญาตจากเจ้าพนักงานผู้เป็นอธิบดีในกรมฤๅกระทรวงนั้น ๆ ก่อน จึงให้การได้

โจทย์จำเลยจะอ้างพยาน ฝ่ายละมากน้อยเท่าใดได้ ไม่มีกำหนดห้าม

มาตรา ๙ โจทย์จำเลยจะอ้างพยานสืบตามประเด็นข้อหา ซึ่งมิได้รับกันในสำนวน จะต้องสืบมากหลายคนก็ได้ ไม่มีกำหนด แต่เมื่อศาลพิเคราะห์เห็นว่า ข้อใดได้สืบพยานสมควรพออยู่แล้ว ควรฟังเอาข้อนั้นเป็นเหฺจฤๅเป็นจริงได้ ศาลก็มีอำนาจไม่ให้สืบพยานในข้อนั้นต่อไปได้

หมวดที่ ๓
ว่าด้วยวิธีสืบพยาน ๓ ประการ

วิธีสืบพยาน ๓ ประการ

มาตรา ๑๐ อันว่ากระบวนสืบพยาน ซึ่งศาลมีอำนาจจะบังคับได้นั้น มีอยู่ ๓ ประการดังจะว่าต่อไปนี้ คือ

เดินผเชญสืบ

(๑) ให้ศาลบังคับให้โจทย์จำเลยนำตระลาการฤๅเจ้าพนักงาน

TUDC 19/02/2564

คนใดคนหนึ่ง ไปเดินผเชิญสืบพยานคนใด คนหนึ่ง ณ ที่บ้านเรือนของพยาน ฤๅที่ตำบลใดตำบลหนึ่งก็ได้ สุดแล้วแต่ศาลจะวินิจฉัยเห็นสมควรแก่เหตุการณ์ ฤๅ–

เรียกพยานสืบในศาล

(๒) ถ้าศาลวินิจฉัยเห็นว่าไม่จำเปนจะให้โจทย์จำเลยนำตระลาการฤๅเจ้าพนักงานไปเดินผเชิญดังว่ามานั้น ศาลจะออกหมายเรียกตัวพยานมาให้สืบแลเบิกความในศาลก็ได้ ก็ให้ออกหมายลงชื่อประทับตราของผู้พิพากษาบอกกำหนดวัน เดือน ปี แลเวลาซึ่งจะให้พยานมาเบิกความในศาลนั้น ไปยังพยานให้ทราบล่วงน่าก่อนจงทุกคน ฤๅ–

ส่งประเดนไปสืบ

(๓) ถ้าศาลวินิจฉัยเห็นว่าไม่เปนการจำเปนจะต้องให้โจทย์จำเลยนำตระลาการ ฤๅเจ้าพนักงานไปเดินเผชิญฤๅออกหมายเรียกพยานมาสืบในศาลดังว่ามาแล้วนั้น ศาลจะให้คัดประเดนข้อสืบในคำชี้สองสถาน แลข้อค้านข้อติงของโจทย์จำเลยส่งไปให้เจ้าพนักงานกระทรวงฤๅกรมใด ๆ ให้ช่วยสืบพยานให้โดยอ้างก็ได้ สุดแต่ศาลจะเห็นสมควรแก่เหตุการอันจำเปน–

ศาลมีอำนาจเต็มในการเลือกสืบประการใดประการหนึ่ง

–ในคดีทุก ๆ เรื่อง ศาลมีอำนาจเต็มที่จะเลือกสืบพยานจำพวกใด ฤๅพยานคนใดตามประการที่ ๑ ฤๅประการที่ ๒ ฤๅประการที่ ๓ ก็ได้

TUDC 19/02/2564

สุด แล้วแต่ ศาลจะ พิเคราะห์ดู เห็นควรตาม เหตุอันจะกล่าว ต่อไปใน พระราชบัญญัตินี้

พยานขัดขืนไม่ยอมสาบาล
ฤๅไม่ยอมเบิกความ ให้ปรับตามมาตรา ๕๑

มาตรา ๑๑ ศาลบังคับให้ โจทย์จำเลยนำตระลาการไปเดินเผชิญสืบพยานก็ดี ฤๅบังคับเรียกพยานมาสืบในศาลก็ดี ฤๅศาลบังคับตระลาการไปสืบพยานเปนรังวัดในฐานที่ก็ดี เมื่อตระลาการบังคับถามพยานแล้ว พยานแกล้งนิ่งพลิ้วขัดขืนไม่ยอมสาบานตัว ฤๅไม่ยอมกล่าวคำปฏิญาณตัวแทนคำสาบาน (เว้นไว้แต่โจทย์จำเลยทั้งสองฝ่ายยอมไม่ติดใจให้พยานสาบานฤๅกล่าวคำปฏิญาณ) ฤๅไม่ยอมเบิกความตามประเดนข้ออ้าง ฤๅไม่ยอมตอบแก้ข้อค้านข้อติงเพราะเห็นแก่หน้าบุคคล ด้วยเจตนามิให้คดีความของคู่ความแล้วไปได้ฉนี้ ก็ให้ศาลทอดโฉนดบาตรหมายเรียก ฤๅหมายเกาะ ฤๅหมายจับเอาตัวพยานนั้นมาชำระไต่สวนดู ถ้าพิจารณาเปนสัตยดังว่ามานี้ ก็ให้ปรับลงโทษเปนข้อบังอาจขัดขืนอำนาจศาลตามมาตรา ๕๑ จงทุกประการ

พยานหลบตัวเสียไม่ให้สืบถึง ๓ ครั้ง จะออกหมายจับ
ฤๅจะนำความขึ้นเสนอเสนาบดีก็ได้

มาตรา ๑๒ บรรดาพยานเช่นว่าไว้ในมาตรา ๑๐ นั้น เมื่อได้รับหนังสือนัดสืบของศาลแล้ว แกล้งหลบ ตัวเสีย ถึง ๓ ครั้งไม่ให้ พบตระลาการผู้ซึ่งโจทย์จำเลยนำไปสืบดังนี้ ถ้าศาลพิเคราะห์ดูเห็นว่า

TUDC 19/02/2564

สมควรจะให้ออกหมายจับเอาตัวมาศาลตามความในมาตรา ๑๗ แล้ว ก็ให้ออกหมายจับได้ โดยทันที ถ้าศาลพิเคราะห์เห็นว่าการนี้เป็นขัดข้อง สมควรจะต้องนำความขึ้นเสนอต่อเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมเสียก่อน เพื่อจะได้รับคำสั่งต่อไปดังนี้ก็ได้ สุดแต่เห็นควรแก่เหตุการ

พยานคนใดรู้หมายเรียกให้มาเบิกความในศาลแล้ว ขัดขืนเสียไม่มาตามกำหนด ก็ให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ

มาตรา ๑๓ พยานคนใดซึ่งศาลเห็นสมควรจะออกหมายเรียกพยานมาเบิกความในศาลดังว่าไว้ในมาตรา ๑๐ ประการที่ (๒) ก็ให้ศาลออกหมายเรียกถึงสังกัดมูลนายของพยาน ให้บังคับผู้ที่ต้องอ้างเป็นพยาน ฤๅจะหมายถึงตัวตรงก็ได้ ตามนั้น ถ้าแลศาลได้ออกหมายเรียกให้ไปเบิกความในศาลแล้ว มูลนายเพิกเฉยเสียไม่ได้บังคับให้มายังศาลก็ดี ฤๅผู้นั้นบังอาจขัดขืนฝืนพระราชบัญญัติไม่ไปยังศาลตามกำหนดหมาย แลมิได้ชี้แจงเหตุขัดข้องมีการป่วยเจ็บเป็นต้น ที่ศาลจะพึงพิเคราะห์เห็นว่าเป็นเหตุสมควรจริง ๆ เมื่อพิจารณาเป็นสัตย์ว่าแกล้งขัดขืนพระราชบัญญัติ ก็ให้ลงโทษโดยโทษานุโทษตามข้อบังคับในพระราชบัญญัตินั้น

อ้างพระสงฆ์สามเณร ให้ไปเดินเผชิญสืบ ถ้าไม่ยอมให้การก็ไม่ต้องสืบต่อไป

มาตรา ๑๔ ถ้าโจทย์จำเลยอ้างพระภิกษุสงฆ์สามเณรเป็นพยานแล้ว ห้ามมิให้ออกหมายเรียกมาให้การในศาล ๆ ต้องบังคับให้

TUDC 19/02/2564

โจทย์จำเลยนำตระลาการไปเดินเผชิญสืบนอกศาลจงทุกครั้ง แลห้ามมิให้บังคับให้พระภิกษุสงฆ์สามเณรซึ่งเป็นพยานสาบาลเป็นอันขาด ให้อ่านประเด็นข้อสืบให้ฟังเท่านั้น ถ้าพระภิกษุสงฆ์สามเณรซึ่งเป็นพยานไม่ยอมให้การก็ดี ถุนิ่งเสียก็ดี ศาลไม่มีอำนาจจะบังคับว่ากล่าวประการใดได้ ด้วยเป็นโมกษพยาน คือพยานที่พ้นแล้ว ไม่ต้องสืบพระภิกษุสงฆ์สามเณรองค์นั้นต่อไป

อ้างนักบวชถือสาสนาต่าง ๆ ให้สืบเหมือนฆราวาส

มาตรา ๑๕ ถ้าโจทย์จำเลยอ้างผู้ถือบวชประพฤติพรตพรหมจรรย์มีประเภทต่าง ๆ เช่นหลวงจีนหลวงญวนก็ดี ปะขาวรูปชีก็ดี พราหมณาจารย์ปุโรหิตโยคีปูชกก็ดี บาดหลวงหมอสาสนาคฤษเตียนก็ดี โต๊ะ ต่วน ฮะยี สะหยัด ถือสาสนามหัดก็ดี ให้สืบดังฆราวาสวิสัย แลให้สาบาลกระทำปฏิญาณสัจจาธิฐานตามลัทธิสาสนาพิธีที่ผู้เป็นพยานนั้นเคารพนับถือจงทุกประการ

ว่าด้วยนักการถือหมายไปให้พยาน
ถ้าพยานไม่รับให้ทิ้งหมายให้ต่อหน้าอำเภอ
ฤๅสารวัดแขวงนายพลตระเวร

มาตรา ๑๖ นักการถือหมายไปส่งให้แก่มูลนายของพยานก็ดี ส่งตรงถึงพยานคนใดคนหนึ่งณะที่ใด ๆ มูลนายของพยานฤๅพยานไม่ยอมรับเอาหมายไว้ ก็ให้นักการไปแจ้งความต่อนายอำเภอในแขวงที่นั้นตั้งบ้านเรือน ฤๅไปแจ้งต่อสารวัดแขวงนายพลตระเวนประจำ

TUDC 19/02/2564

ท้องที่คนใดคนหนึ่ง ด้วยเหตุที่มูลนายของพยานฤๅพยานไม่รับหมายไว้แล้ว ให้นายอำเภอ ฤๅสารวัดแขวง นายพลตระเวรพานักการกลับไป เพื่อให้ส่งหมายให้แก่มูลนายของพยานฤๅพยาน ถ้ามูลนายของพยานฤๅพยานยังขืนไม่รับหมายไว้ ก็ให้ทิ้งหมายให้แก่มูลนายของพยานฤๅพยาน ต่อหน้านายอำเภอฤๅสารวัดแขวง นายพลตระเวรให้รู้เห็นเป็นพยานไว้ด้วยแล้ว หมายนั้นเป็นอันเชื่อได้ว่าได้ถึงผู้ต้องเรียกเป็นพยานแล้ว ต้องถือว่าเหมือนพยานได้รับหมายไว้ฉะนั้น

พยานไม่มาศาลตามนัด ให้ปรับตามมาตรา ๔๘

มาตรา ๑๗ ถ้าพยานคนใด ผู้ซึ่งศาลได้ออกหมายเรียกแล้ว ทราบความว่าจะต้องเรียกเป็นพยานแล้ว หลบหนีเสียไม่ให้นักการพบที่จะส่งหมายก็ดี ได้รับหมายแล้วรู้เวลาวันเดือน ปี ซึ่งตนจะต้องไปให้การโดยอ้างในศาลแล้วแกล้งบิดพลิ้วเสียไม่ไปศาลตามเวลานัดก็ดี ให้ศาลออกหมายจับพยานผู้นั้นมาขังไว้กว่าจะให้การเสร็จ แล้วให้ศาลไต่สวนพิจารณาดู ถ้าเห็นว่าพยานผู้นั้นแกล้งหลบหนีบิดพลิ้วขัดขืนอำนาจศาลดังนี้ ก็ให้ตัดสินปรับแลลงโทษพยานผู้นั้น ฐานบังอาจขัดขืนอำนาจศาลตามมาตรา ๔๘ จงทุกคราวไป

ถ้าพยานมีเหตุขัดข้องจะมาศาลตามนัดไม่ได้ ก็ต้องมาแจ้งความแก่ศาลเสียก่อน

มาตรา ๑๘ ถ้าพยานคนใดได้รับหมายนัดแล้ว มีเหตุขัดข้องดัง

TUDC 19/02/2564

จะว่าไว้ข้างล่างนี้ จะมาให้การในศาลตามกำหนดนัดไม่ได้ ก็ต้องรีบมาแจ้งความแก่ศาลให้ทราบเสียก่อนวันนัด ถ้าศาลพิเคราะห์เหตุขัดข้องนั้นเป็นการจำเป็นจะต้องงดสืบพยานคนนั้นเสีย ก็ให้ศาลเลื่อนวันนัดสืบพยานคนนั้นต่อไปวันอื่นตามสมควรแก่เหตุการ เว้นไว้แต่ศาลเห็นว่าไม่มีเหตุจำเป็นจะต้องงดพยานคนนั้นต้องมาให้การตามหมายนัด เหตุที่ศาลควรยอมให้เลื่อนวันสืบพยานนั้น คือ

(๑) พยานมีกิจธุระในส่วนตัวซึ่งเป็นการจำเป็นที่จะผ่อนผันมาให้การในศาลตามนัดไม่ได้จริง ๆ

(๒) พยานติดราชการสำหรับตัวซึ่งจะละทิ้งเสียในเวลาศาลนัดสืบไม่ได้จริง ๆ

(๓) พยานป่วยไข้มีอาการหนัก ไม่สามารถจะมาศาลได้ในวันนัด –

ศาลให้ไปชันสูตรอาการพยานได้ ถ้าไม่ป่วยเจ็บให้ออกหมายนัดซ้ำอีก

–ถ้าพยานป่วยเจ็บดังนี้ ต้องให้คนไปแจ้งความแก่ศาลโดยเร็ว ศาลจะให้นักการมาชันสูตรดูก็ได้ ถ้าศาลมีมูลเหตุหลักฐานควรเชื่อได้ว่า พยานเจ็บไข้มีอาการไม่หนักหนาพอจะมาศาลได้ แกล้งบิดพลิ้วเสียไม่มาก็ดี ฤๅไม่ป่วยไข้แกล้งบอกว่าป่วยเจ็บมีอาการมากก็ดี ก็ให้ศาลออกหมายนัดซ้ำไปยังพยานอีก ถ้าพยานไม่มาศาลตามนัดก็ให้ศาลลงโทษฐานล่วงพระราชบัญญัตินี้

TUDC 19/02/2564

ผู้อ้างต้องเสียค่าหมาย ค่าธรรมเนียมพยานตามอัตรา

มาตรา ๑๙ ถ้าฝ่ายโจทย์ก็ดี ฝ่ายจำเลยก็ดี ฤาคนใดคนหนึ่งซึ่งต้องพิพาทในคดีก็ดี จะขอให้ศาลออกหมายเรียกพยานมาให้การในศาล ต้องเสียค่าหมายค่าเดินทาง แลค่าบำนวยการของพยานตามพิกัดค่าธรรมเนียมพยาน มีแจ้งอยู่ในตารางหมายเลข ๓ ในท้ายพระราชบัญญัตินี้แล้ว

ค่าธรรมเนียมเช่นกล่าวมานี้ ผู้อ้างพยาน ต้องเสียให้แก่พยานก่อนเวลาให้การ เว้นแต่ค่าหมายนั้น ต้องเสียเมื่อเวลาขอให้ศาลออกหมาย แต่ถ้าศาลเห็นสมควรจะเรียกเอาค่าธรรมเนียมพยานฝากไว้ก่อนแล้วจึงออกหมายก็ได้ เพื่อพยานมาศาลแล้วจึงให้ศาลคิดค่าบำนวยการให้แก่พยานตามอัตรา ถ้าพยานคนใดไม่รับค่าบำนวยการซึ่งตนควรได้ โดยพระราชบัญญัตินี้ ก็ให้ศาลคืนเงินค่าบำนวยการให้แก่ผู้อ้างจงครบ

อนึ่งพยานซึ่งศาลควรคิดค่าบำนวยการแลค่าเดินทางให้นั้น จำเพาะแต่พยานซึ่งศาลออกหมายเรียกตัวมาให้การเบิกความในศาลเท่านั้น พยานนอกจากนี้อย่าให้ศาลคิดค่าบำนวยการค่าเดินทางให้เปนอันขาด

อนึ่งพยานอยู่ในกรุงเทพฯก็ดี ฤาอยู่ในหัวเมืองใกล้ไกลก็ดี ถ้าต้องมาเบิกความในศาลแล้ว ก็ให้ศาลคิดค่าเดินทางนอกจากค่าบำนวยการให้อีก คือ ค่าเช่ารถ ค่าเช่าเรือ ค่าจ้างคนพายเรือแจวเรือ ตามทางใกล้ทางไกลให้สมควรแก่ธรรมเนียมจ้างกัน อย่าให้เหลือเกินมากไป ถ้าพยานมิได้ออกทุนเสียค่าเดินทางแล้ว ก็อย่าให้ศาลคิด

TUDC 19/02/2564

ค่าเดินทางให้เลย แต่ในการที่ศาลจะคิดค่าธรรมเนียมค่าบำเหน็จให้แก่พยานตามอัตราพิกัดค่าธรรมเนียมพยานในตารางหมายเลข ๓ ในท้ายพระราชบัญญัตินี้ ศาลต้องพิเคราะห์ดูตามสมควรแก่พาหนะกำลังของฐานะความผู้จะต้องเสีย และคุณานุรูปของพยานผู้จะได้ โดยยุติธรรม

ถ้าผู้อ้างพยานสาบานตัวได้ว่าตนไม่มีทรัพย์ราคาเกินกว่า ๖๐ บาท ขึ้นไป ไม่ต้องเรียกค่าธรรมเนียมพยาน

มาตรา ๒๐ ถ้าผู้อ้างพยานเป็นคนอนาถายากจนไม่มีเงินเสียค่าธรรมเนียมพยานสาบานตัวได้ว่า ตนไม่มีวิญญาณกทรัพย์อวิญญาณกทรัพย์สิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งรวมราคาไม่เกิน ๖๐ บาทแล้ว ก็อย่าให้ศาลเรียกค่าหมายค่าธรรมเนียมพยานแก่ผู้นั้นเลย ให้ออกหมายเรียกพยานมาให้การตามพระราชบัญญัตินี้จงทุกประการ

อ้างคนต่างประเทศมาเป็นพยาน

มาตรา ๒๑ ถ้าโจทย์จำเลยอ้างคนในบังคับต่างประเทศซึ่งมีหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีด้วยกรุงสยามมาเป็นพยาน ก็ให้กระทรวงยุติธรรมฤๅผู้พิพากษามีหมายแจ้งความต่อกงสุลต่างประเทศ ให้บังคับตัวพยานมาให้การในศาลตามกำหนดดุจกงสุลต่างประเทศนั้น ๆ เป็นสังกัดมูลนายตามธรรมเนียมลักษณหมายนั้น ๆ

ถ้าแลมีเหตุขัดข้องประการใดในการนี้ ก็ให้ศาลแจ้งความแก่เสนาบดีให้ว่ากล่าวตามทางราชการต่างประเทศนั้น

TUDC 19/02/2564

หมวดที่ ๔

ว่าด้วยลักษณอ้างสรรพหนังสือต่าง ๆ เปนพยาน

หนังสือชนิดใดควรอ้างเปนตัวพยานได้

มาตรา ๒๒ สรรพหนังสือต่าง ๆ ซึ่งโจทย์จำเลยควรอ้างเปนพยานเอาความจริงมาประกอบกับข้อหาคำให้การนั้น มีดังจะว่าต่อไปนี้

(๑) กฎหมายพระราชบัญญัติ หมายประกาศกฎรับสั่งกระแสพระบรมราชโองการ บรรดาซึ่งได้เขียนจาฤกไว้ก็ดี ฤาถงพิมพ์ไว้ก็ดี ซึ่งคงใช้อยู่เปนตัวบทกฎหมายสำหรับพระราชอาณาจักรสยาม

(๒) ประกาศข้อบังคับ ฤากฎเสนาบดี ซึ่งเสนาบดีในกระทรวงทั้งปวง ให้ออกโฆษนาประกาศไว้สำหรับกระทรวงนั้น ๆ

(๓) สรรพหนังสือราชการในกระทรวงต่าง ๆ ซึ่งเปนการเบิดเผยแล้ว

(๔) สรรพหนังสือเอกสารสำคัญต่าง ๆ เปนต้นว่า สารกรมธรรมทาษกู้หนี้ประกันสัญญาต่าง ๆ แลหนังสือประทวนทั้งปวง ตั๋วฎีกา ใบเสร็จ ใบรับ น่าโฉนด ตราแดง หางว่าว แลพิไนยกรรมต่าง ๆ ที่ได้ทำถูกต้องตามกฎหมาย

(๕) สำนวนความแพ่ง ความอาญาทั้งปวง คือพ้องเรืองราว คำให้การ คำพยาน คำปฤกษา คำตัดสิน ฤาสรรพหนังสือต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในสำนวนความเหล่านั้น

(๖) บาญชีสารบบ แผนที่จดหมายเหตุต่าง ๆ ฤาหนังสือเรื่อง

TUDC 19/02/2564

ต่าง ๆ ฤาสรรพหนังสือใด ๆ ซึ่งเขียนจาฤกไว้ก็ดี ฤาซึ่งดีพิมพ์ไว้ก็ดี ฤาซึ่งทำลงไว้ด้วยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถจะอ่านเข้าใจได้นั้น—

ถ้าผู้มิได้อ้างไม่รับว่าหนังสือนั้นถูกต้อง ก็ให้ผู้อ้างสืบพยานอื่นมาประกอบได้

—แต่บรรดาหนังสือต่าง ๆ ซึ่งว่ามา ถ้าโจทย์ฤาจำเลยเห็นว่าจะอ้างเปนตัวพยานมาประกอบข้อหาคำให้การ เอาความจริงฝ่ายตนได้ก็ให้อ้างตามประสงค์ ถ้าหนังสือสำคัญอยู่แก่ผู้อ้างแล้ว ก็ให้นำมายื่นต่อศาล ศาลจะได้ให้ฝ่ายผู้มิได้อ้างตรวจดู ถ้าผู้มิได้อ้างยอมรับว่าถูกต้องแล้ว ผู้อ้างไม่ต้องสืบพยานอื่นมาประกอบอีกต่อไป ถ้าผู้มิได้อ้างไม่รับว่าถูกต้อง ฤาว่าไม่รู้เห็นมาแต่ก่อน ฤาคัดค้านทำนองว่า หนังสือซึ่งอ้างนั้นไม่ควรจะเชื่อฟังด้วยเหตุประการใด ๆ ก็ดี ก็ให้ผู้อ้างสืบพยานอื่นมาประกอบเอาความจริงในเรื่องหนังสือนั้นจนสิ้นกระแสความ

ศาลหมายเรียกบุคคลฤาเจ้าพนักงาน ให้นำเอาหนังสือซึ่งต้องอ้างนั้นมาให้สืบในศาล

มาตรา ๒๓ ถ้าหนังสือสำคัญใด ๆ ซึ่งโจทย์จำเลยอ้างนั้น มิได้อยู่กับตัวผู้อ้างอยู่แก่บุคคลอื่น ๆ ก็ดี ฤาอยู่ในกระทรวง ฤากรมต่าง ๆ ก็ดี ก็ให้ผู้อ้างแจ้งความแก่ศาลว่า หนังสือซึ่งจะอ้างเปนพยานนั้นเปนหนังสือชนิดใด อยู่ในความรักษาของบุคคลใด ฤา

TUDC 19/02/2564

กระทรวงใด ให้ได้ความชัดเจน แล้วให้ศาลมีหมายไปยังบุคคลผู้นั้น ฤๅเจ้าพนักงานในกระทรวงนั้น ให้นำเอาหนังสือฉบับนั้นมา ให้สืบยังศาลตามวันกำหนดนัดจงได้

ถ้าผู้ใดขัดขืนไม่เอาหนังสือมาศาล ก็ให้ลงโทษตามมาตรา ๔๘*

ถ้าแลบุคคลฤๅเจ้าพนักงานเช่นว่ามานั้นรู้หมายนัดแล้วไม่นำเอาหนังสือ ซึ่งต้องอ้างนั้นมายังศาลตามนัดเช่นนั้น ก็ให้ศาลออกหมายจับเอาตัวมาลงโทษตามมาตรา ๔๘ แห่งพระราชบัญญัตินี้ ฤๅมีหนังสือต่อว่าไปยังผู้ใหญ่ในกรมต่าง ๆ ที่การคดีขัดนั้น ให้บังคับบัญชาโดยทางราชการตามแต่ศาลจะเห็นสมควร เพื่อรักษาอำนาจพระราชบัญญัตินี้ให้เป็นไปโดยควรแก่ราชการนั้น เว้นไว้แต่

(๑) ผู้นั้นจะมาสาบาลต่อศาล แลให้การจำหน่ายว่า หนังสือฉบับที่โจทย์จำเลยอ้างเป็นพยานนั้น มิได้อยู่ในความรักษา ฤๅในอำนาจของตน ๆ ไม่สามารถจะนำเอามายังศาลได้ แต่ถ้าตนรู้ว่าหนังสือนั้นอยู่กับใครแล้ว ก็ต้องแจ้งความให้ศาลทราบ

(๒) ผู้นั้นจะสาบาลต่อศาล แลให้การจำหน่ายว่าหนังสือซึ่งอ้างนั้นสูญหายเสียจริงแล้ว ตนจะยอมให้การบอกข้อความในหนังสือนั้นต่อศาล ตามที่กำหนดจำไว้ได้ตามสัจจริง

โจทย์จำเลยอ้างหนังสือซึ่งคู่ความข้างหนึ่งรักษาไว้ ผู้ใดขัดบังคับศาลไม่ส่งหนังสือมาให้ สืบศาลตัดสินกดคดีเป็นแพ้ ฤๅอย่างอื่นที่สมควรได้

มาตรา ๒๕ ถ้าฝ่ายโจทย์จะอ้างสรรพหนังสือใด ๆ ซึ่งอยู่กับ

TUDC 19/02/2564

จำเลยก็ดี ฤๅฝ่ายจำเลยอ้างสรรพหนังสือใด ๆ ซึ่งอยู่กับโจทยก็ดี ศาลบังคับฝ่ายโจทยจำเลยผู้เจ้าของหนังสือซึ่งต้องอ้างนั้น ให้นำมายื่นต่อศาล ถ้าโจทยจำเลยผู้เจ้าของหนังสือนั้น ๆแกล้งขัดขวางทำลายเสีย ฤๅขัดขืนข้อบังคับศาล ไม่นำหนังสือมายังศาล ศาลมีอำนาจที่พิพากษาตัดสินกดคดีของผู้ที่ขัดขืนนั้นเป็นแพ้ ฤๅจะบังคับอย่างอื่นตามสมควรได้ตามบทกฎหมายแลความยุติธรรม

ถ้าจะนำต้นฉบับหนังสือมาสืบไม่ได้ ก็ให้สืบสำเนา ฤๅสืบผู้รู้ข้อความในหนังสือประกอบกัน

มาตรา ๒๕ เมื่อโจทยฤๅจำเลยอ้างสรรพหนังสือใด ๆ ดังเช่นกล่าวไว้ในมาตรา ๒๒ แห่งพระราชบัญญัตินี้ จะเอาต้นฉบับมาสืบในศาลไม่ได้ ด้วยเหตุประการใดประการหนึ่งก็ดี ก็ให้สืบสำเนาหนังสือฉบับนั้นก็ได้ ฤๅจะสืบพยานอื่น ๆ ซึ่งเป็นผู้รู้ข้อความในหนังสือนั้นก็ได้ สุดแต่ให้ได้ความจริงมาประกอบกับข้อหาคำให้การซึ่งศาลจะได้วินิจฉัยต่อไป

หมวดที่ ๕

ว่าด้วยลักษณะประเด็นข้อสืบสักขีพยาน มาประกอบเอาความจริงลงในคำชี้แจงสองสถาน

ข้อหาข้อใดจำเลยรับถูกต้องแล้ว ไม่ต้องสืบพยานต่อไปพึงได้

มาตรา ๒๖ ก่อนเวลากำหนดวันนัดสืบพยานนั้น ให้ศาลเรียก

TUDC 19/02/2564

โจทย์จำเลยมาพร้อมกัน แล้วให้ศาลอ่านตรวจดูฟ้องแลคำให้การจนตลอด ถ้าข้อหาข้อใดในฟ้องนั้น จำเลยรับถูกต้องในคำให้การแล้ว ข้อนั้นไม่ต้องสืบสักพยาน เป็นอันฟังได้ตามกฎหมาย ให้จดหมายบันทึกไว้เป็นสำคัญ–

ถ้าโจทย์มีคำร้องให้ศาลตัดสินในข้อหาซึ่งรับกันแล้ว ให้จำเลยมีคำโต้แย้งได้

–อนึ่งถ้าโจทย์มีคำร้องขอให้ศาลตัดสินในข้อหาซึ่งจำเลยรับแล้วนั้น คือให้ปรับไหมฤาบังคับจำเลยประการใด ๆ อันต้องด้วยบทกฎหมายเสียชั้นหนึ่งก่อน แลฝ่ายจำเลยมีคำโต้แย้งยังไม่ยอมให้ศาลตัดสินก่อนด้วยเหตุประการใดประการหนึ่งอันชอบด้วยกฎหมาย–

ศาลจะตัดสินฤาไม่ตัดสินก่อนก็ได้ สุดแต่ศาลเห็นสมควร

–ก็ให้ศาลพิเคราะห์ดูคำทั้งสอง แลข้อหาซึ่งรับกันนั้นจงถ่องแท้ ถ้าเห็นว่าข้อหาซึ่งรับกันนั้นควรที่จะบังคับสถานใดสถานหนึ่งตามกฎหมายได้แล้วก็ดี ก็ให้ศาลตัดสินในข้อหาซึ่งรับกันนั้นให้แล้วเสียก่อน โดยทางยุติธรรม ถ้าศาลเห็นว่าข้อหาซึ่งจำเลยรับแล้วนั้นยังไม่พอที่จะตัดสินได้ จำจะต้องรอให้สืบพยานเอาความจริงมาประกอบกับข้อหาซึ่งจำเลยมิรับนั้นเสียก่อน ฤาเห็นว่าถ้าจะตัดสินเสียก่อนเช่นว่ามาแล้วนั้น จะเป็นเหตุขัดข้องแก่ทางพิจารณาให้เนิ่นช้า ต่อไปดังนี้ ก็ให้ศาลปฤกษายกคำของโจทย์เสีย แลบังคับให้โจทย์ใช้ค่าธรรมเนียมชั้นจำเลยมีคำโต้แย้งให้แก่จำเลยจงเต็ม

TUDC 19/02/2564

ข้อใดในพ้องแลคำให้การเปนความท่มเถียงกัน ด้วยบทกฎหมาย ก็ให้คัดลงในคำชี้สองสถาน ให้เรียกว่าข้อประเดนควรหาฤาบท

มาตรา ๒๗ ถ้าข้อหาข้อใดในพ้องเปนข้อความท่อ้างบทกฎหมาย พระราชบัญญัติหมายประกาศใด ๆ อันเกี่ยวข้องด้วยมูลวิวาทในระหว่างโจทยจำเลย ซึ่งไม่จำเปนจะต้องสืบพยานอื่น ๆ มาประกอบเอาความจริง แลฝ่ายจำเลยมิรับในคำให้การว่าบทกฎหมาย ซึ่งโจทยอ้างมาในข้อหานั้นถูกต้อง กลับต่อสู้อ้างบทกฎหมายอื่น ๆ นอกจากท่โจทยอ้างนั้นมาโต้แย้งบทท่อ้างมานอกกด ฤาข้อหาข้อใดข้อหนึ่งในพ้อง ซึ่งศาลพิเคราะห์ดูเห็นว่าเปนข้อความซึ่งท่มเถียงกันด้วยบทกฎหมาย จำเลยมิรับว่าถูกต้องกลับให้การโต้แย้งต่าง ๆ ไม่จำเปนต้องสืบพยานมาประกอบเอาความจริง ควรจะวินิจฉัยว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิดได้แล้วก็ดี ก็ให้ศาลเก็บความในข้อหาแลคำให้การอันท่มเถียงกันด้วยบทกฎหมายนั้น เรียงลงในคำชี้สองสถาน ให้เรียกว่าข้อประเดนซึ่งควรหาฤาบท ท่จะไม่ต้องสืบพยานอื่นมา ประกอบเอาความจริงนอกจากวินิจฉัยตามกฎหมายนั้น –

โจทย์ฤาจำเลยจะมีคำร้องให้ศาลตัดสินในข้อประเดน ควรหาฤาบทเสียก่อนก็ได้

–ข้อประเด็นซึ่งควรหาฤาบทนั้น โจทยก็ดี จำเลยก็ดี จะมีคำร้องให้ศาลปฤกษาตัดสินเสียก่อน แลฝ่ายหนึ่งยังไม่ยอมจะมีคำโต้แย้งไว้ ฤาทั้งสองฝ่ายพร้อมใจกันยอมให้ปฤกษาตัดสินเสียก่อนท่เดียวก็ได้

TUDC 19/02/2564

ดังเช่นมีคำให้ศาลตัดสินในข้อหาซึ่งรับกัน เช่นว่าไว้ในมาตรา ๒๖ นั้น

*ศาลจะต้องตัดสินทีเดียวฤๅงดไว้ก่อนก็ได้สุดแล้วแต่จะเห็นสมควร

ถ้าศาลเห็นว่ายังไม่จำเปนจะต้องปฤกษาตัดสินในชั้นนี้ด้วยเหตุประการใดประการหนึ่ง อันชอบด้วยกฎหมายแลทางยุติธรรมฉนี้ก็ให้ปฤกษายกคำของโจทยฤๅจำเลยผู้ร้องขอให้ตัดสินนั้นเสีย แลให้บังคับเรียกเงินค่าธรรมเนียมชั้นมีคำให้แก่ผู้มีคำโต้แย้งจงเต็ม เว้นไว้แต่โจทยจำเลยทั้งสองฝ่ายพร้อมใจกันมีคำร้องให้ตัดสิน ก็ให้โจทยจำเลยทั้งสองฝ่ายต่างเสียค่าธรรมเนียม ถ้าศาลเห็นควรจะตัดสินในชั้นนี้เสียก่อนด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง อันต้องด้วยกฎหมายแลยุติธรรม ก็ให้ตัดสินเสียทีเดียวตามคำของฝ่ายโจทยฤๅจำเลยผู้ร้อง แลให้ผู้มีคำโต้แย้งไว้นั้นใช้ค่าธรรมเนียมชั้นมีคำให้แก่ผู้มีคำร้องให้ศาลตัดสินนั้นจงเต็ม

ข้อใดในพ้องแลคำให้การซึ่งมิรับกันนั้น ให้คัดลงในคำชี้สองสถาน

ให้เรียกว่าข้อประเดนควรสืบพยานเอาความจริง

มาตรา ๒๘ ถ้าข้อหาข้อใดในพ้องซึ่งมิใช่ข้อความอันทุ่มเถียงกันด้วยบทกฎหมายที่ควรหาฤๅบทดังว่าไว้ในมาตรา ๒๖ นั้น เปนแต่ข้อความซึ่งกล่าวหาด้วยมูลเหตุต่าง ๆ ซึ่งจำเลยปฏิเสธฤๅคำภาครับภาคปฏิเสธในคำให้การของจำเลยนั้น เปนข้อความทุ่มเถียงโต้แย้ง

TUDC 19/02/2564

เข้ามาประการใด ๆ ซึ่งจะต้องสืบพยานมาประกอบเอาความจริงด้วย ก็ดี ก็ให้ศาลเก็บข้อความเช่นกล่าวมานี้เรียบเรียงลงในคำชี้สองสถาน เป็นข้อประเด็นโดยลำดับเป็นข้อ ๆ ให้เรียกว่าข้อประเด็นซึ่งควรสืบพยานเอาความจริงมาประกอบติดต่อ ข้อประเด็นซึ่งควรหาฤาบทนั้นลงมา—

ถ้าข้อประเดนซึ่งกะลงในคำชี้สองสถานนั้นยังบกพร่องอยู่ ให้โจทยแลจำเลยชี้แจงแลร้องจะให้ศาลแก้เสียได้

—อนึ่งในคำกะข้อประเด็นลงในคำชี้สองสถานนี้ ให้อ่านให้โจทยจำเลยฟัง ถ้าโจทยจำเลยเห็นว่าข้อใดความยังบกพร่องอยู่ไม่แจ่มแจ้งชัดเจนเข้าใจดี ก็ให้ร้องชี้แจงต่อศาลได้ทั้งสองฝ่าย ฤาเห็นว่าข้อใดควรจะต้องสืบเอาความจริง แต่ศาลหาได้กะลงในคำชี้สองสถานก็ดี ฤาข้อใดไม่ควรจะต้องสืบเอาความจริง แต่ศาลกะลงในคำชี้สองสถานก็ดี ก็ให้ฝ่ายโจทยฤาฝ่ายจำเลยร้องต่อศาลในทันที ขอให้แก้ไขเสียให้ถูกต้องโดยทางยุติธรรม เมื่อโจทยฤาจำเลยร้องดังนี้ก็ให้ศาลพิเคราะห์ดู ถ้าเห็นว่าคำร้องของโจทยฤาจำเลยนั้นถูกต้อง ก็ให้ศาลแก้ไขเสีย ถ้าเห็นว่าคำร้องนั้นไม่ถูกต้องเป็นแต่ประเวประวิงไปต่าง ๆ ก็อย่าให้ศาลฟังคำร้องนั้นต่อไป ให้รีบกะข้อประเด็นลงในคำชี้สองสถานให้แล้วโดยเร็ว

กำหนดนัดสืบพยาน เมื่อนัดแล้วฝ่ายใดจะขอเลื่อน ต้องเสียค่าธรรมเนียมแทนฝ่ายผู้ไม่ได้ขอเลื่อนวันนั้น

มาตรา ๒๙ เมื่อศาลกะประเด็นลงในคำชี้สองสถานแล้ว ก็ให้

TUDC 19/02/2564

กำหนดวันนัดสืบพยานลงในบาญชีความ แล้วให้ออกหมายนัดวันเดือนปี แลเวลาสืบพยานให้โจทย์จำเลยรู้ตัวล่วงน่าเสียก่อน ถ้าถึงวันนัดแล้วฝ่ายใดป่วยเจ็บลง อาการไม่หนักหนาอย่างไร ฤๅมีกิจธุระอย่างไร จะขอเลื่อนวันนัดสืบต่อไป โดยความเห็นชอบของศาลอีกก็ได้ แต่ห้องเสียค่าธรรมเนียมแทนฝ่ายผู้มิได้ขาดนัดจงเต็มก่อน คือค่าหมายเรียกพยาน ค่าเดินทาง แลค่าป่วยการรายวันของพยาน ซึ่งผู้มิได้ขาดนัดต้องเสียไปตามมาตรา ๓๙ แห่งพระราชบัญญัตินี้ ถ้าผู้นั้นยอมเสียเงินให้ทันที ก็ให้ศาลเลื่อนวันนัดสืบเสียใหม่ ลงในบาญชีความ แลให้ออกหมายนัดให้โจทย์จำเลย แลพยานทั้งปวงทราบทั่วกัน

ถึงวันนัดสืบแล้วฝ่ายใดป่วยไข้จริงต้องให้คนมาแจ้งความต่อศาล ผู้มาแจ้งความต้องสาบาลตัวด้วย

มาตรา ๓๐ ถ้าโจทย์ฤๅจำเลยฝ่ายใดป่วยเจ็บลงมีอาการหนักหนาจริง ๆ จะมาสืบพยานตามวันนัดไม่ได้ ก็ต้องให้แพทย์ผู้รักษา ฤๅบิดามารดาบุตรภรรยา ฤๅญาติพี่น้องมิตรสหายคนใดคนหนึ่ง มาแจ้งความต่อศาล แล้วให้ศาลบังคับให้สาบาลตัวเสียว่า โจทย์ฤๅจำเลยผู้ขาดนัดนั้นเจ็บป่วยไข้มีอาการหนักจริง ๆ ไม่สามารถจะมาศาลได้ดังนี้ ก็ให้ศาลงดสืบพยานไว้ก่อน ถ้าผู้มาแจ้งความนั้นสาบาลไม่ได้ ก็ให้ศาลถือว่าโจทย์ฤๅจำเลยผู้นั้นขาดนัด

TUDC 19/02/2564

ถ้าผู้บอกป่วยมิใช่ตัวความเปนแต่ทนาย
ฤๅผู้ว่าต่างศาลมีอำนาจบังคับให้ตัวความมาว่าความเอง
ฤๅเปลี่ยนทนาย ฤๅผู้ว่าต่างใหม่

อนึ่ง ถ้าผู้บอกป่วยนั้น เจ็บมาถึงเดือนหนึ่งอาการก็ยังไม่ทุเลาหายดี ศาลเห็นว่าจะมีอาการป่วยไข้ไปอีกช้านาน ถ้าผู้นั้นเปนแต่ทนาย ฤๅผู้รับว่าความต่างบิดามารดา บุตรภรรยาญาติพี่น้อง ฤๅในความเรื่องนั้นมีโจทย์ฤๅจำเลยหลายคน ผู้นั้นเปนแต่รับประกันแก้ต่างว่าต่างคนอื่น ๆ ในคดีเรื่องเดียวกันเช่นนี้ ก็ให้ศาลมีอำนาจบังคับให้ผู้เจ้าของความ ฤๅตัวความคนอื่น ๆ ซึ่งไว้ความให้ผู้บอกป่วยว่าต่างนั้น มาว่าความต่อไป ฤๅให้แต่งทนาย ฤๅไว้ความให้คนอื่นว่าต่อไป อย่าให้คดีต้องค้างพิจารณาอยู่ เพราะเหตุที่ผู้บอกป่วย ๆ ไข้ไม่มีเวลากำหนดหายได้

โจทย์จำเลยต้องระบุชื่อพยานต่อศาล
ศาลจะได้ออกหมายเรียก

มาตรา ๓๑ ก่อนเมื่อศาลจะออกหมายกำหนดวันสืบพยานนั้น โจทย์จำเลยจะอ้างพยานใดจะนำมาให้ศาลสืบที่ศาลเองได้ เปนหญิงแลชายก็คนก็ให้กำหนดลงไว้ ถ้าแลจะขอให้ศาลต้องเรียก แลหามาสืบฝ่ายละกี่คน ก็ให้บอกระบุชื่อยศ แลสั่งกัดมูลนายของพยานแลตำบลบ้านของพยานให้ศาลทราบ ฤๅจะอ้างสรรพหนังสือสำคัญใด ๆ ซึ่งอยู่แก่ตัวเอง ฤๅอยู่แก่ตัวคู่ความนั้น ฤๅอยู่แก่บุคคลอื่น ฤๅเจ้าพนักงานในกระทรวงใด ๆ ก็บอกแก่ศาลให้ถูกต้องชัดเจน ศาล

TUDC 19/02/2564

จะได้ออกหมายเรียกตัวพยาน แลสรรพหนังสือสำคัญเหล่านั้นมาศาล ฤๅจะให้ โจทย์จำเลยนำไปเดินผเชิญสืบ ฤๅส่งประเด็นไปสืบ ก็สุดแล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรแก่เหตุการดังว่าไว้แล้ว

ถึงวันนัดสืบ ฝ่ายโจทย์ฤๅจำเลยขาดนัด ให้ศาลบังคับตัดสินได้ตามสมควร

มาตรา ๓๒ ถ้าศาลได้กำหนดเวลาวันเดือนปี แลท่านสืบพยานให้โจทย์จำเลยทราบล่วงน่าแล้ว ฝ่ายโจทย์ก็ดี ฤๅฝ่ายจำเลยก็ดี มิได้มาตามนัดของศาล โดยไม่มีเหตุที่สมควรจะมาไม่ได้จริงฉนี้ ภายหลังตนจะขอสืบพยานของตนอีกไม่ได้ต่อไป ต้องถือว่าคดีของตนเป็นเสร็จสิ้นสำนวนอยู่เพียงเวลาที่ตนขาดนัดเท่านั้น เว้นไว้แต่ในความอาญานครบาลสำคัญ ซึ่งศาลพิเคราะห์ดูเห็นเหตุอันจำเปนแท้ที่จะต้องยอมให้สืบ เอาความจริงจงได้แล้ว ก็ให้ศาลยอมอนุญาตกำหนดนัดให้สืบได้อีกครั้งหนึ่ง

อนึ่งถ้าโจทย์ฤๅจำเลยผู้ขาดนัดสาบาลตัวได้ว่า มีเหตุอันจำเปนเกิดขึ้นแก่ตนจริง จึงมาสืบพยานตามนัดไม่ได้ดังนี้ ก็ให้ศาลใต่สวนวินิจฉัยดูจะยุติธรรม ว่าเหตุอันนั้นจำเปนฤๅไม่ ถ้าศาลเห็นว่าเหตุอันนั้นเปนการจำเปนจริง ซึ่งโจทย์ฤๅจำเลยผู้ขาดนัด จะมาสืบพยานตามเวลากำหนดนัดไม่ได้แล้ว ก็ให้ศาลอนุญาตยอมให้โจทย์ฤๅจำเลย ผู้ขาดนัดนั้นสืบพยานของตนได้ต่อไป

พยานต้องสาบาลตามสาสนาซึ่งตนนับถือ

มาตรา ๓๓ ผู้ใดต้องอ้างเปนพยาน ฝ่ายโจทย์ก็ดี ฝ่ายจำเลย

TUDC 19/02/2564

ก็ดี ให้ศาลบังคับให้สาบาลตัวตามวิธีซึ่งนับถือ ตามชาติแลศาสนาของผู้ที่ต้องอ้างเป็นพยานนั้น เว้นไว้แต่โจทย์จำเลยพร้อมกันยอมไม่ให้ผู้นั้นสาบาล จึงให้ศาลยกข้อบังคับให้สาบาลนั้นเสีย

ฤๅจะทำคำปฏิญาณแทนสาบาลก็ได้

ประการหนึ่งผู้ที่ต้องอ้างเป็นพยานนั้นเป็นผู้มีบันดาศักดิ์สูง ซึ่งพระบรมราชานุญาตมิให้ต้องสาบาลก็ดี ฤๅพยานนั้นมีความรังเกียจสงไสยแสดงตนว่า ไม่ศรัทธาในศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แลจะขัดขืนไม่ยอมสาบาล ตามวิธีสบถสาบาลที่ใช้อยู่ในศาลนั้น แลร้องขอกระทำสัตย์ปฏิญาณตนแทนสบถสาบาลฉนี้ เมื่อศาลพิเคราะห์ตามเหตุผลว่าสมควรแล้วไซร้ ก็ให้อนุญาตให้กระทำสัจจาธิฐานปฏิญาณตนไว้ คำปฏิญาณนี้ถ้าผู้ที่ต้องอ้างเป็นพยานนั้นอำพรางกล่าวเท็จต่อสู้เป็นข้าศึกแก่คำปฏิญาณของตนก็ให้ถือว่าเหมือนดังทนสาบาลตามกฎหมาย แลมิโทษได้ตามนั้นทุกประการ

คำพยานใช้ภาษาไทยศาลต้องเป็นธุระหาล่ามมาแปล

มาตรา ๓๕ แต่บรรดาคำพยานต้องถามเป็นภาษาสยาม แลจดไว้เป็นภาษาสยาม ถ้าผู้ความฤๅพยานเป็นคนชาติภาษาอื่นที่ไม่รู้ภาษาสยาม ศาลต้องเรียกเจ้าพนักงานล่ามมาสาบาลว่าจะแปลโดยสุจริตแล้วแปลคำถามพยาน แลแปลคำพยานเบิกความให้ศาล แลโจทย์จำเลยที่ไม่รู้ภาษาให้รู้ถ้อยคำ แลความที่พยานเบิกความนั้น ฝ่ายโจทย์ฝ่ายจำเลยที่ไม่รู้ภาษาสยามนั้นจะหาผู้รู้ภาษามากำกับ เจ้าพนักงานล่ามผู้แปลความนั้นก็ได้ ถ้าล่ามฝ่ายโจทย์จำเลยจะทักท้วงว่า เจ้า-

TUDC 19/02/2564

พนักงานล่ามแปลผิดทำให้เสียความจริงประการใด เจ้าพนักงานล่าม
จะยอมแปลแก้ใหม่ ฤๅจะไม่ยอมก็ได้ เพราะเจ้าพนักงานล่ามได้
สาบาลแล้ว ให้คงถือเจ้าพนักงานล่ามเปนใหญ่ในกระบวนพิจารณาใน
ศาล แต่ถ้าล่ามผู้ก่ากับฝ่ายโจทย์จำเลยยังเห็นอยู่ว่า เจ้าพนักงาน
ล่ามแปลข้อความผิดมาก กระทำให้เสียความถึงแพ้ชนะ แลเจ้า-
พนักงานล่ามไม่ยอมแปลแก้ใหม่ ก็ให้ล่ามผู้ก่ากับฝ่ายโจทย์จำเลย
ร้องต่อศาล ให้ศาลจดหมายถ้อยคำนั้นลงไว้ ให้ชัดเจนทั้งสองฝ่าย
แลให้ศาลพิเคราะห์ดูรูปความ แลข้อคำที่ต่อเถียงกันนั้น ถ้าศาล
เห็นเปนข้อคำสำคัญในความราชทัณฑ์ที่มีโทษหลวง ก็ควรให้หาผู้รู้
ภาษาที่ศาลเห็นสมควร จะเปนที่เชื่อฟังมาตรวจสอบสวน แต่ฉะเพาะ
คำที่วิวาทโต้เถียงกันนั้น ในเวลานั้นฤๅเวลาหนึ่งเวลาใดก็ได้ แต่
ถ้าศาลเห็นว่าข้อความที่ต่อเถียงกันนั้น ไม่เปนการสำคัญจำเปนจะ
ต้องทำดังนั้น ฤๅเนื้อความเดิมเปนแต่ชั้นความแพ่งอาญาอย่างอื่น ก็
ให้บังคับเจ้าพนักงานล่าม แปลความที่จะต้องเบิกไปจนตลอดกระ-
บวนพิจารณา มิให้ต้องงดรอความเดิมนั้นไว้เปนอันขาด เมื่อความ
เรื่องนั้นตัดสินแล้วเสร็จ ฝ่ายคู่ความที่ล่ามผู้ก่ากับของตนได้ทักท้วง
แล้วนั้น จะแพ้ความลง เพราะคำที่เจ้าพนักงานล่ามแปลผิดนั้น ก็
ให้คู่ความผู้นั้นพ้องหาเจ้าพนักงานล่ามโดยฐานแกล้งทำ ให้แพ้ความ
เปนคดีใหม่ต่างหาก มิใช่อุทธรณ์แลไม่เกี่ยวข้องแก่ความเดิมนั้น

ผู้อ้างต้องเสียค่าธรรมเนียมให้เจ้าพนักงามล่าม ผู้แปลคำพยานของตน

มาตรา ๓๕ ในคดีเรื่องใดๆ โจทย์จำเลยอ้างคนชาติต่างประ-

TUDC 19/02/2564

เทศมาเปนพยานฝ่ายตนแล้ว ศาลมีอำนาจเรียกคนใดคนหนึ่งซึ่งเปนผู้รู้เข้าใจภาษาของพยานดี มาเปนล่ามพนักงานแปลก็ได้ แต่โจทย์จำเลย ผู้อ้าง คนชาติต่างประเทศมาเปนพยาน ต้องเสียเงินค่าธรรมเนียมให้เจ้าพนักงานล่ามซึ่งศาลเรียกมานั้นตามอัตราพิกัดค่าธรรมเนียมพยาน ซึ่งมีแจ้งอยู่ในตารางหมายเลข ๓ ในท้ายพระราชบัญญัตินี้แล้ว

ข้อความที่จะถามพยาน ๗ ประการก่อนถามประเด็นข้ออ้าง

มาตรา ๓๒ เมื่อพยานสาบาลเสร็จแล้ว ก่อนเวลาอ่านข้อประเด็นให้พยานฟังนั้น ให้ศาลถามตามเนื้อความดังนี้เสียก่อน คือ

(๑) ชาติเดสาสนา แลชื่อตัวชื่อตำแหน่งยศ ชื่อบุตรภรรยาของพยาน

(๒) สังกัดมูลนายของพยานแลพยานได้รู้ว่าฝ่ายโจทย์ฝ่ายจำเลย เปนญาติพี่น้องของมูลนายฝ่ายพยานฤๅไม่

(๓) บ้านเรือนที่อยู่ของพยานอยู่เขตรแขวงเมืองใด ตำบลบ้านไหน บ้านที่อยู่ของพยานแลบ้านเรือนฝ่ายโจทย์ฝ่ายจำเลย อยู่ใกล้อยู่ไกลกันประมาณเท่าใด

(๔) การทำมาหากินแลความประพฤติเปนไปของพยาน เปนต้นว่าทำนาทำสวน ค้าขายฤๅทำราชการ แลเปนลูกจ้างหาผลประโยชน์เลี้ยงชีวิตรด้วยกิจสิ่งใด ในปีในเดือนที่มาเปนพยานนั้น แลการเลี้ยงชีวิตรของพยานได้เกี่ยวข้องต้องอาไศรยแก่ผลประโยชน์ของฝ่ายโจทย์ฝ่ายจำเลยอย่างไรบ้าง

TUDC 19/02/2564

(๕) พยานมีสาเหตุอริวิวาทกับฝ่ายโจทย์ฝ่ายจำเลย ฤาบุตรภรรยาญาติพี่น้องของฝ่ายโจทย์ฝ่ายจำเลยบ้างฤาไม่ ถ้าได้มีสาเหตุให้แจ้งชัดว่า มีสาเหตุกันมาแต่เมื่อใดช้าเร็วเพียงใด

(๖) พยานได้เกี่ยวข้องเป็นทาษฤาเป็นลูกหนี้ของคู่ความ ฤาบุตรภรรยาญาติพี่น้องของคู่ความบ้างฤาไม่

(๗) พยานได้เกี่ยวข้องเป็นมิตรสหายญาติพี่น้อง กับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบ้างฤาไม่

ศาลซักถามพยานให้เบิกความตามประเด็น ข้ออ้างจนสิ้นกระแสความ

มาตรา ๓๗ เมื่อศาลอ่านประเด็นข้อสับสิ่งกำหนดไว้ในคำชี้สองสถานแล้ว ก็ให้ศาลซักถามพยาน ให้พยานเบิกความแต่โดยสัตย์โดยจริง ตามซึ่งตนได้รู้ได้เห็นได้ยินจนสิ้นกระแสความ ในประเด็นข้อสับจงทุกประการ เมื่อศาลพิเคราะห์เห็นว่าพยานเบิกความจนสิ้นกระแสความในประเด็นแล้ว ไม่มีข้อใดจะถามพยานอีกต่อไปดังนี้ ก็ให้ศาลถามโจทย์ฤาจำเลยซึ่งเป็นผู้อ้างพยานว่า ยังจะมีข้อความอันใดซึ่งอยากจะถามพยานอีก นอกจากที่ศาลได้ถามแล้วบ้าง—

แล้วผู้อ้างจะขอให้ถามอีก ศาลจะถามให้ฤาไม่ก็สุดแล้วแต่เห็นสมควร

—ถ้าผู้อ้างยังจะมีข้อความถามอีก ก็ให้บอกแก่ศาลให้ชัดเจน แต่ศาลจะยอมถามพยานตามคำถามของผู้อ้างอีกต่อไป ฤาจะไม่ถามก็สุดแล้วแต่ศาลจะเห็นควรแก่ประโยชน์แห่งความยุติธรรม—

TUDC 19/02/2564

ถ้าศาลไม่ถามต้องจดหมายบันทึกไว้จงทุกคราว

—ถ้าผู้อ้างร้องขอ จะให้ถามพยานอีกจงได้ แต่ศาลไม่เห็นควรจะถามดังนั้น ก็ให้ศาลจดหมายบันทึกคำถาม ของผู้อ้างและคำวินิจฉัยของศาล ในเหตุที่ไม่ควรถามอีกต่อไปนั้นลงไว้จงทุกครั้งทุกคราว

ให้ผู้ซึ่งมิได้อ้างพยานกะข้อค้านถามพยานโดยสถานใด

มาตรา ๓๘ เมื่อพยานให้การเบิกความตามประเด็นข้อสืบเสร็จแล้ว ตัวโจทย์ฤๅจำเลยซึ่งมิใช่เป็นผู้อ้างพยานนั้น จะมีข้อค้านถามพยานสักกี่ข้อ ก็ให้เขียนข้อค้านลงในกระดาษเรียงเป็นข้อๆ โดยลำดับให้แก่ศาล ฤๅบอกแก่ศาลด้วยปากก็ได้ แล้วให้ศาลซักถามพยานให้เบิกความตอบข้อค้านต่อไป ข้อค้านนั้นให้กะถามดังนี้

(๑) ถามสกัดฤๅต้อนพยาน เพื่อให้พยานเบิกความให้ปรากฏว่าความจริงในเรื่องนี้สมประเด็น ข้อสืบฝ่ายตนอย่างเดียว

(๒) ถามซักไซ้ไล่เลียงพยาน ให้พยานอธิบายชี้แจงว่า เหตุใดพยานจึ่งได้รู้ได้เห็นได้ยินเหตุการต่างๆ ในข้อพิพาท ฤๅได้รู้ได้เห็นได้ยินกิจการต่างๆ ซึ่งเป็นมูลคดีวิวาท ในระหว่างโจทย์จำเลยดังนี้ พยานได้ให้การเบิกความตามประเด็นข้อสืบเมื่อเวลาที่ศาลถามนั้นแล้ว

(๓) ถามซักฟอกพยานต่างๆ เพื่อจะจับคำเท็จของพยานออกให้ปรากฏ

(๔) ถามซักพยานเพื่อจะให้พยานรับว่า พยานเป็นคนประพฤติการอันธพาลชั่วช้ากล่าววาจาซึ่งไม่ควรเชื่อฟังเป็นความจริงได้ —

TUDC 19/02/2564

พยานต้องให้การตอบข้อค้านตามคำบังคับของศาล

– ศาลจะต้องบังคับให้พยานให้การตอบข้อค้านจงทุกข้อ เว้นไว้แต่ศาลเห็นไม่ควรจะให้พยานให้การตอบแก้ข้อค้านด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง อันชอบด้วยความยุติธรรมเท่านั้น ถ้าพยานขัดขืนไม่ยอมให้การตอบแก้ข้อค้าน ตามคำบังคับของศาลแล้ว ก็ให้ลงโทษแก่พยานตามมาตรา ๕๙ แห่งพระราชบัญญัตินี้ –

ข้อค้านนอกประเด็น พยานไม่ต้องตอบ
เว้นแต่ศาลบังคับจึงตอบ

– อนึ่งถ้าข้อค้านข้อใด อันมิได้เกี่ยวข้องกับประเด็นข้อสืบ เป็นความนอกประเด็นโดยแท้ (เว้นแต่ข้อถามด้วยความประพฤติเสียงชั่วดีของพยานดังว่าไว้แล้ว) ศาลจะต้องพิเคราะห์โดยทางยุติธรรมว่าควรจะบังคับให้พยานให้การตอบฤาไม่ ก็สุดแล้วแต่ความวินิจฉัยของศาล ถ้าศาลเห็นว่าไม่ควรจะให้พยานให้การตอบแล้ว ก็ให้ศาลบอกพยานอย่าให้พยานให้การตอบเลย

ห้ามมิให้เอาข้อค้านอันเป็นคำหยาบซักถามพยาน

มาตรา ๓๙ ถ้าข้อค้านข้อใดเป็นข้อความฤาถ้อยคำถามอันหยาบช้า ซึ่งเป็นการประจานพยาน ฤาผู้อื่นให้ได้ความอายอดสูอย่างไร แม้ว่าเป็นการเกี่ยวข้องในเรื่องความก็ดี ศาลมีอำนาจจะห้ามมิให้เอาข้อค้านนั้นถามพยาน และห้ามมิให้พยานให้การตอบ –

เว้นแต่เป็นข้อถามในประเด็นข้อสืบโดยแท้

– เว้นไว้แต่ศาลเห็นว่า เป็นข้อถามในประเด็นข้อสืบโดยแท้ ซึ่ง

TUDC 19/02/2564

เปนการจำเปนที่พยานจะต้องให้การออกให้ปรากฏแก่ศาล เพื่อจะได้เปนหลักฐานในการพิพากษาตัดสินต่อไป

อนึ่งศาลมีอำนาจห้ามมิให้เอาข้อค้านข้อใดข้อหนึ่ง ซึ่งเห็นปรากฏชัดได้ว่าผู้ซึ่งมิได้อ้างพยานนั้น มีความเจตนาจะถามเล่นเปนการดูถูกหมิ่นประมาทหยาบช้าต่อพยานฤาผู้อื่น เปนคำอันไม่เปนประโยชน์แก่ทางพิจารณาออกถามพยานเปนอันขาด

ให้ผู้อ้างพยานกะข้อติงถามพยานโดยสถานใด

มาตรา ๕๐ เมื่อพยานเบิกความแก้ตอบข้อค้านเสร็จแล้ว โจทย์ฤาจำเลยผู้ซึ่งอ้างพยานจะมีข้อติง ถามพยานสักกี่ข้อ ก็ให้เขียนข้อติงลงในกระดาษเรียงเปนข้อๆ โดยลำดับ ให้แก่ศาลฤาบอกแก่ศาลด้วยปากก็ได้ แล้วให้ศาลซักถามพยาน ให้เบิกความตอบข้อติงต่อไป ข้อติงนั้นให้กะถามดังนี้

(๑) ความใดๆ ซึ่งพยานให้การตอบข้อค้านซึ่งเปนข้อความแปลกขึ้นใหม่ นอกจากข้อความซึ่งให้การตามประเด็นข้อสับ ซึ่งศาลได้ถามแต่แรกนั้น ก็ให้ถามพยาน ให้พยานให้การชี้แจงอธิบายมูลความซึ่งเกิดขึ้นใหม่นั้นให้ชัดเจนจนสิ้นสงไสย

(๒) ถามสอบพยาน ให้พยานชี้แจงข้อความ ซึ่งพยานได้ให้การตอบข้อค้านข้อใดข้อหนึ่งไปโดยความพลั้งพลาดหลงลืม แลให้ชี้แจงว่าเหตุใดจึงหลงลืมให้การพลั้งพลาดไป

อนึ่งห้ามมิให้กะข้อติงถามพยานด้วยข้อความอันใดอันหนึ่ง ซึ่งมิได้เกิดขึ้นจากคำให้การของพยาน ในการตอบข้อค้านเปนอันขาด

TUDC 19/02/2564

เมื่อพยานให้การแล้ว ศาลมีอำนาจจะถามอีกได้ในเวลาใดเวลาหนึ่ง

มาตรา ๕๑ เมื่อพยานให้การตอบข้อค้านข้อติงเสร็จแล้ว ศาลพิเคราะห์เห็นว่ายังมีข้อความเคลือบแฝงสงไสยอยู่ก็ดี ฤๅคำซึ่งพยานให้การตอบข้อค้านข้อติงนั้นยังไม่สิ้นกระแสความ ยังเป็นข้อสงไสยอยู่ ศาลมีอำนาจจะซักฟอกถามพยานให้ๆ การจนสิ้นความสงไสยได้

อนึ่งพยานซึ่งให้การเบิกความเสร็จแล้ว อยู่มาภายหลังมีเหตุอันเป็นข้อสงไสยในคำให้การของพยานเกิดขึ้นอีกเมื่อใด แลศาลเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แก่การยุติธรรม จะหมายเรียกพยานผู้นั้นมาให้การอีกต่อไปก็ได้

โจทย์ฤๅจำเลยจะพิสูทธ์ต่อพยานซึ่งตนมิได้อ้างได้ ๓ ประการ

มาตรา ๕๒ โจทย์ก็ดีจำเลยก็ดี จะขอพิสูทธ์ต่อพยานของฝ่ายคู่ความที่ตนมิได้อ้างนั้น ศาลได้วินิจฉัยเห็นสมควรตามเหตุดังจะกล่าวต่อไปนี้ก็ให้อนุญาตให้พิสูทธ์ต่อพยานนั้นได้

(๑) โจทย์ก็ดีจำเลยก็ดี ผู้ที่จะพิสูทธ์ต่อพยานนั้นมีเหตุผลอันเป็นหลักฐานฤๅพิรุทธ์ร่องรอยอันควรสงไสย แสดงให้ปรากฏว่าควรเชื่อว่าพยานนั้นเป็นคนประพฤติทุจริตมิวาจาไม่ควรเป็นที่เชื่อฟัง ฤๅมีเหตุควรเชื่อว่าพยานนั้นได้ซักซ้อมย้อมแบ่งไว้ก็ดี มีความอาฆาฏปราถนาจะให้การปรักปรำในประเด็นโจทย์ก็ดีจำเลยก็ดี ผู้ที่จะพิสูทธ์ต่อพยานนั้น จะขอเรียกพยานซึ่งเป็นคนมีหลักฐานมั่นคง ควรเป็นที่เชื่อฟังได้มาแต่เดิม *

TUDC 19/02/2564

(๒) โจทย์ก็ดี จำเลยก็ดี ผู้จะพิสูทธ์ต่อพยานนำสิ่งสำคัญ ฤๅหนังสืออันใดอันหนึ่ง ซึ่งเปนหลักฐานที่จะแสดงให้เห็นเท็จจริงได้ ว่าพยานคนนั้นรับสินจ้างสินบน ให้การปรักปรำฝ่ายหนึ่ง เข้าด้วยฝ่ายหนึ่ง ฤๅได้รับสัญญากับผู้ใดผู้หนึ่งที่จะอาษามาเปนพยานให้การปรักปรับเพื่อปราถนาเห็นแก่อามิศผลประโยชน์ก็ดี ให้ศาลรับเปนข้อพิสูทธ์ต่อพยานนั้นได้ประการหนึ่ง

(๓) โจทย์ก็ดี จำเลยก็ดี ผู้ที่จะพิสูทธ์ต่อพยานนั้น นำสิ่งสำคัญ ฤๅหนังสืออันใดอันเปนหลักฐานแสดงให้ปรากฏว่า พยานผู้นั้นให้การไว้แต่ครั้งก่อนในคดีเรื่องเดียวกันนั้น ไม่ต้องกับคำที่ให้การไว้ภายหลังฉนี้ ก็ให้ศาลรับไว้เปนข้อพิสูทธ์พยานประการหนึ่ง แต่การที่ศาลจะอนุญาตยอมให้ โจทย์จำเลยหาพยานมายืนยันต่อสู้พิสูทธ์เพื่อจะลบล้างทำลายพยานของคู่ความฝ่ายข้างหนึ่งนั้น ศาลต้องวินิจฉัยเล็งดูจงถ่องแท้ ถ้าเห็นว่ามีพิรุทธ์ร่องรอยในคดีเดิมแลคำพยานที่ติดใจ ฤๅมีมูลอันเปนหลักฐานในพยานซึ่งจะเรียกมาใหม่ ฤๅในหลักฐานสิ่งสำคัญซึ่งโจทย์จำเลยจะนำมาให้เห็นปรากฏเสียก่อนแล้วจึงควรอนุญาตให้ได้ ถ้าหาไม่ก็อย่าพึงอนุญาต ให้เปนการเสียเวลาสืบพยานอื่น ๆ ต่อไปเลย

โจทย์จำเลยจะถามข้อค้านข้อติงเองก็ได้ ไม่ต้องให้ศาลถาม

มาตรา ๕๓ ก่อนเวลาที่ศาลยังมิได้ซักถามพยานตามประเด็นข้อสืบ ดังว่าไว้ในมาตรา ๓๖ นั้น ถ้าโจทย์จำเลยจะยอมตกลงกันว่า

TUDC 19/02/2564

ต่างคนต่างจะซักถามพยานตามข้อค้านข้อติงเอง ไม่ต้องเขียนฤาบอกข้อค้านข้อติงแก่ศาล ให้ศาลถามแทนเปนเหตุให้เสียเวลาชักช้าดังนี้ก็ให้ศาลยอมอนุญาตให้โจทย์จำเลยถามพยานเองตามข้อค้านข้อติงได้จงทุกประการ

กำหนดให้พ้องพยานแต่ในสามเดือน
แลไม่ให้พ้องเปนความแพ่ง

มาตรา ๔๖ ในเวลาพยานกำลังให้การอยู่ก็ดี ฤาให้การเสร็จแล้วก็ดี โจทย์จำเลยจะร้องขออายัดตัวพยานไว้ต่อศาล เพราะสงไสยติดใจว่าพยานรับสินจ้างสินบนทนสาบาลไม่ได้เปนอันขาด ห้ามมิให้ศาลรับอายัดไว้ ถ้าโจทย์จำเลยจะพ้องพยานหาว่ารับสินจ้างสินบนทนสาบาลประการใด ๆ ก็ต้องไปพ้องกล่าวโทษพยาน เปนความอาญาฐานอำพรางในสัตยาธิฐานทนสาบาล เปนคดีหนึ่งต่างหาก ไม่เกี่ยวข้องกับคดีเดิม ในระหว่างโจทย์จำเลยนั้น ศาลต้องพิจารณาพิพากษาตัดสินไปให้แล้วโดยเร็วตามกฎหมาย ไม่รอคอยกว่าคดีซึ่งโจทย์ฤาจำเลยพ้องกล่าวโทษพยานไว้ ใหม่นั้นจะแล้วเสร็จก่อนเลย

ถ้าโจทย์จำเลย ฤาคนใดคนหนึ่งจะพ้องกล่าวโทษพยาน หาว่าเปนคนทนสาบาล ดังว่าไว้ในมาตรา ๖๐ มาตรา ๖๑ มาตรา ๖๒ มาตรา ๖๓ ก็ให้พ้องแต่ในกำหนด ๓ เดือน นับแต่วันที่เบิกความในศาล แลจับพิรุทย์ของพยานได้ ว่าเปนคนทนสาบาลให้การกลับเท็จเปนจริง กลับจริงเปนเท็จได้นั้นเปนต้นมา ถ้าพ้น ๓ เดือนมาแล้ว

TUDC 19/02/2564

ห้ามมิให้รับฟ้องไว้พิจารณา การที่ฟ้องพยานเช่นว่ามานี้ ต้องฟ้องเป็นความอาญาทุกเรื่อง ห้ามมิให้ฟ้องเป็นความแพ่งเรียกสินไหมพินัยฤๅทุนทรัพย์อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นอันขาด

หมวดที่ ๖

ว่าด้วยสืบพยานนอกกรุงเทพ ฯ แลศาลหัวเมืองสืบพยานในกรุงเทพ ฯ

สืบพยานในหัวเมือง

มาตรา ๔๕ ถ้าโจทย์จำเลยอ้างพยานคนใดคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในหัวเมืองเอก โท ตรี จัตวา บักษใต้ ฝ่ายเหนือ ฤๅในเมืองประเทศราชทั้งปวง ก็ให้ศาลคัดประเด็นข้อสืบออกจากคำชี้สองสถาน แลคำถามข้อค้านข้อติงของโจทย์จำเลยให้กระทรวงยุติธรรมส่งไปยังกระทรวงมหาดไทย ที่ได้บังคับหัวเมืองนั้นให้มีตราออกไปถึงผู้รักษาเมืองกรมการสืบพยานผู้นั้นตามประเด็นข้อสืบแลคำค้านคำติง ซึ่งส่งออกไปนั้น แล้วให้ส่งคำให้การของพยานเข้ามากรุงเทพ ฯ โดยเร็ว เว้นไว้แต่

(๑) โจทย์จำเลยพร้อมใจกันจะขอนำตระลาการ ฤๅเจ้าพนักงานคนใดคนหนึ่ง ซึ่งศาลอนุญาตให้ไปแทนตระลาการ ออกไปสืบพยานในหัวเมืองผู้อ้างทั้งสองฝ่าย ต่างคนต่างยอมเสียค่าเดินทางคนละครึ่ง ฤๅฝ่ายผู้อ้างจะยอมเสียแทนผู้มิได้อ้างให้แก่ตระลาการ ฤๅ

TUDC 19/02/2564

เจ้าพนักงานมากน้อยเท่าใด สุดแล้วแต่ศาลจะกำหนดประมาณลง ตามทางใกล้แลไกล ฤๅ

(๒) โจทย์ฤๅจำเลยผู้อ้างจะขอให้มีหมายออกไปเรียกพยานเข้ามากรุงเทพฯ ยอมเสียเงินค่าเดินทางและค่าป่วยการของพยานตามอัตราพิกัดค่าธรรมเนียมพยาน ซึ่งมีแจ้งอยู่ในตารางหมายเลข ๓ ในท้ายพระราชบัญญัตินั้น

แต่การสืบพยานทั้ง ๓ อย่างนั้น ถ้าศาลเห็นสมควรจะให้สืบอย่างใดก็แล้วแต่ศาลจะวินิจฉัยให้ชอบด้วยทางยุติธรรม อย่าให้เป็นลำบากยากแก่โจทย์จำเลยและตัวพยานได้

ศาลหัวเมืองสืบพยานในหัวเมืองและในกรุงเทพฯ

มาตรา ๕๖ ถ้าโจทย์จำเลยต้องคดีอยู่ในหัวเมืองใดหัวเมืองหนึ่ง จะอ้างพยานผู้ซึ่งอยู่ในจังหวัดแขวงหัวเมืองอื่นใกล้ฤๅไกลก็ดี ฤๅอยู่ในกรุงเทพฯ ก็ดี ก็ให้ศาลหัวเมืองกระทำตามความในมาตรา ๕๕ จะควรมีใบบอกส่งประเด็นข้อสืบเข้ามาขอให้ศาลในกรุงบังคับสืบให้แลในระหว่างหัวเมืองต่อหัวเมือง จะมีหนังสือเจรจาความกันไปขอให้กรมการเมืองที่พยานอยู่นั้นช่วยสืบพยานให้ ฤๅให้จำเลยนำตระลาการไปสืบ ฤๅจะขอให้บังคับส่งตัวพยานออกไปยังศาลณหัวเมืองนั้นแต่อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ให้โจทย์จำเลยปฤกษาด้วยศาลให้เป็นการตกลงพร้อมกัน แลบังคับตามที่ศาลจะเห็นเป็นการสมควรแก่การที่จะเป็นประโยชน์ยิ่งแก่คนอันต้องเกี่ยวข้องด้วยกันทั้งปวงนั้น

TUDC 19/02/2564

หมวดที่ ๗
ว่าด้วยโทษลเมิดอำนาจเจ้าพนักงาน

โทษลเมิดอำนาจเจ้าพนักงาน ๔ ประการ

มาตรา ๕๗ พระเจ้าอยู่หัวตั้งแต่งข้าราชการให้มีน่าที่รักษาบังคับบัญชาราชการที่ชอบด้วยกฎหมายนั้น ท่านให้ทำตามข้อคำสั่งคำบังคับบัญชาของเจ้าพนักงานนั้น ถ้าแลผู้ใดหลบหลีกละเว้นน่าที่อันท่านบังคับให้ตนกระทำก็ดี ขัดขืนไม่ยอมกระทำตามคำบังคับที่ชอบนั้นก็ดี กล่าวหลอกลวงเพทุบายด้วยความเท็จแก่เจ้าพนักงานก็ดี ขัดขวางเจ้าพนักงานมิให้กระทำการตามน่าที่อันบังคับไว้ตามกฎหมายแลชอบด้วยราชการก็ดี ท่านว่าผู้นั้นลเมิดอำนาจเจ้าพนักงานอันพระเจ้าอยู่หัวท่านตั้งแต่งไว้ให้บังคับตามกฎหมาย

โทษไม่ทำการตามน่าที่อันมีในกฎหมาย

มาตรา ๕๘ ผู้ใดอันข้าราชการผู้มีอำนาจตามกฎหมายได้ออกหมายเรียกหมายนัดหมายบังคับแล้ว

(๑) หลบหลีกตนเสีย เพื่อจะไม่รับหมายนั้นก็ดี

(๒) ขัดขวางผู้ถือหมายไม่ให้ส่งหมายนั้นได้ก็ดี

(๓) ขัดขวางไม่ให้เจ้าพนักงานบีดหมายณที่แห่งใดๆซึ่งบังคับไว้ตามกฎหมาย ฤๅหยิบถอนทำลายหมายอันได้บีดไว้ณที่นั้นแล้วก็ดี

(๔) ขัดขวางไม่ให้เจ้าพนักงานประกาศโฆษนาข้อความที่ข้าราชการผู้มีอำนาจตามกฎหมายบังคับให้ประกาศก็ดี ฤๅ

TUDC 19/02/2564

(๕) ได้รับแลทราบหมายเรียกแล้ว ตั้งใจ ละเลยเสียไม่ได้ไป ด้วยตนเอง ฤๅไม่ให้ผู้แทนตัวไปในการที่ควรแทนตามคำสั่งคำหมาย กด ฤๅ

(๖) ได้ไปแล้วตามคำสั่งคำหมาย แต่กลับเสียก่อนเวลาที่ควรจะกลับได้ ก็ดี

(๗) ได้รับหมายบังคับให้ส่งหนังสือสำคัญที่อยู่แก่คน ๆ ทราบความแล้วแกล้งละเลยเสีย ไม่นำหนังสือมาส่งแก่เจ้าพนักงานตามซึ่งท่านบังคับไว้ในกฎหมาย ก็ดี

ผู้ใดกระทำผิด ฉเมิดอำนาจ เจ้าพนักงาน เช่นว่ามานี้ แต่ข้อใดข้อหนึ่งให้ลงโทษ สถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่าเดือน ๑ สถานหนึ่งให้ปรับเปนพินัยเปนเงินไม่เกินกว่า ๕ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งจำทั้งปรับด้วย ถ้าหมายเรียก หมายนัด หมายบังคับนั้น เปน หมาย ของผู้พิพากษาในศาลสถิตย์ยุติธรรม ผู้ใดกระทำผิดล่วงฉเมิดอำนาจศาลให้ลงโทษ สถานหนึ่งให้จำไม่เกินกว่า ๒ เดือน สถานหนึ่งให้ปรับเปนพินัยหลวงเงินไม่เกินกว่า ๑๐ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วยตามสมควรแก่โทษนั้น

โทษไม่นำ ไม่พา ไม่ให้ข้อความตามที่บังคับไว้ในกฎหมาย

มาตรา ๕๙ มิคนร้ายคิดจะกระทำทุจริตผิดต่อพระราชอาญาฝ่าผืนต่อพระราชกำหนดกฎหมายด้วยประการใด ๆ ให้เปนอันตรายแก่ชีวิตรมนุษย์ แลทรัพย์สมบัติของราษฎรในจังหวัดเขตรแขวงอำเภอที่ท่านบังคับให้ตนรักษา ฤๅในรางวัดที่ตนอยู่ ผู้ใดรู้ฤๅเชื่อว่าจะมีเหตุเกิดขึ้นดังนี้ก็ดี ฤๅได้รู้แล้วว่ามีเหตุดังนี้เกิดขึ้นก็ดี แลตนมีหน้าที่อัน

TUDC 19/02/2564

ท่านบังคับไว้ให้นำข้อความมาบอกกล่าวร้องเรียนต่อเจ้าพนักงานเป็นคำนับ ในกำหนดเวลาและณะที่สถานซึ่งท่านบังคับไว้ ให้ทำตามกฎหมายฉนี้ ผู้ใดจงใจละเลยเสียไม่นำข้อความมาร่ำเรียนเสนอดังท่านบังคับไว้นี้ ให้ลงโทษ สถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่าเดือน ๑ สถานหนึ่งให้ปรับเป็นพินัยเงินไม่เกินกว่า ๕ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย ถ้าแลข้อความที่ผู้นั้นจะพึงนำมาร้องเรียนบอกกล่าวนั้นเป็นการเพื่อที่จะป้องกันคนทำผิดคิดร้ายอันมิโทษ ให้ลงโทษแก่ผู้ที่จงใจละเลยไม่นำความมาแจ้งต่อเจ้าพนักงานนั้น สถานหนึ่งให้จำไม่เกินกว่า ๑๐ เดือน สถานหนึ่งให้ปรับเป็นพินัยหลวงเงินไม่เกินกว่า ๑๐ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย

โทษไม่ช่วยข้าราชการตามน่าที่บังคับไว้ในกฎหมาย

มาตรา ๕๐ ผู้ใดอันมีน่าที่ท่านบังคับไว้ตามกฎหมาย (ดังมีคนทิ้งไฟให้ช่วยดับ ผู้ร้ายหนีคุกหนีตรางให้ช่วยเจ้าพนักงานจับกุมคนร้ายต่อสู้เจ้าพนักงานทำการในน่าที่ให้ช่วยป้องกันต่อสู้ และเกิดโจรปล้นสดมภ์ในชาวบ้านร้างวัดที่ตนอยู่ให้ช่วยต่อสู้โจรผู้ร้ายฉนี้เป็นต้น) ผู้นั้นจงใจละเลยเสียไม่ช่วยข้าราชการในเวลาที่ควรช่วยให้สำเร็จตามการน่าที่นั้น มีโทษสถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่าเดือน ๑ สถานหนึ่งให้ปรับเป็นพินัยหลวงเงินไม่เกินกว่า ๒ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย ถ้าแลการที่ควรช่วยนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ที่จะบังคับตามคำสั่งคำบังคับของศาลสถิตย์ยุติธรรมให้สำเร็จก็ดี ฤๅเพื่อจะป้องกันไม่ให้คนทำความผิดร้าย ฤๅเพื่อจะปราบปรามคนวิวาท

TUDC 19/02/2564

ต่อสู้กันก็ดี ฤๅเพื่อจะจับกุมคนที่ต้องพ้องหาว่าทำความผิดร้าย ฤๅคนที่หนีคุกจากตรางก็ดี ให้มีโทษแก่ผู้ที่ละเว้นไม่ช่วยนั้น สถานหนึ่งให้ปรับเปนเงินไม่เกินกว่า ๕ ชั่ง สถานหนึ่งให้จำไม่เกินกว่า ๖ เดือนสถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย

โทษขัดขืนไม่ทำตามกฎหมายท่านบังคับไว้

มาตรา ๕๑ ผู้ใด (๑) ขัดขืนไม่กระทำสัจจาธิฐานสาบาลตัว ฤๅกระทำปฏิญาณเพื่อจะให้การตามจริงในเวลาที่ข้าราชการอันมีน่าที่สมควรบังคับแล้วให้กระทำก็ดี

(๒) ฤๅขัดขืนไม่ตอบคำถามที่ข้าราชการได้ถามตามกฎหมายก็ดี

(๓) ฤๅขัดขืนไม่ลงชื่อในคำให้การอันใดอันหนึ่งที่ตนได้ให้การไว้นั้นในเวลาที่ข้าราชการผู้มีน่าที่อันสมควรนั้นได้บังคับแล้วก็ดี ผิดด้วยประการที่กล่าวมานี้แต่ข้อใดข้อหนึ่งให้ลงโทษสถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่า ๒ เดือน สถานหนึ่งให้ปรับเปนพินัยเงินไม่เกินกว่า ๑๐ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย

โทษบอกแจ้งความด้วยคำเท็จต่อเจ้าพนักงาน

มาตรา ๕๒ ผู้ใดอันท่านบังคับไว้ตามกฎหมายให้นำความมาบอกแก่เจ้าพนักงานตามน่าที่นั้น นำความเท็จมาบอกกล่าวว่าเปนจริงโดยตนรู้แล้ว ฤๅมีเหตุเปนที่ควรเชื่อได้แล้วว่าเปนคำเท็จฉนี้ พิจารณาเปนสัตย์ว่าผู้นั้นแกล้งเอาคำเท็จเพทุบายหลอกลวงเจ้าพนักงาน ท่านให้ลงโทษสถานหนึ่งให้จำไว้ ไม่เกินกว่า ๖ เดือน สถานหนึ่งให้ปรับ

TUDC 19/02/2564

เปนพินัยเงินไม่เกินกว่า ๑๐ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย ถ้าแลข้อความที่ตนกล่าวเท็จนั้น เปนไปเพื่อจะป้องกันคนทำผิดร้าย ก็ให้ลงโทษผู้กล่าวเท็จหลอกลวงเจ้าพนักงานนั้น สถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่า ๒ ปี สถานหนึ่งให้ปรับเปนพินัยทวีคูณ สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย

โทษแจ้งความเท็จต่อข้าราชการ ด้วยประสงค์จะชักให้ข้าราชการใช้อำนาจผิดกฎหมาย

มาตรา ๕๓ ผู้ใดจงใจแจ้งความด้วยคำเท็จด้วยประสงค์จะหลอกลวงด้วยกลอุบายให้ข้าราชการใช้อำนาจตามกฎหมายที่จะทำให้ผู้อื่นเสียหายก็ดี ฤๅประสงค์จะหลวกลวงด้วยกลอุบายให้ข้าราชการกระทำการที่ไม่ควรจะทำ ฤๅละเว้นการที่ไม่ควรจะละเว้นนั้นเสียก็ดี ผิดด้วยประการฉนี้ให้ลงโทษสถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่า ๖ เดือน สถานหนึ่งให้ปรับเปนพินัยเงินไม่เกินกว่า ๑๐ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย

โทษบอกแจ้งความเท็จในเวลาที่สาบานตัวแล้ว

มาตรา ๕๔ ผู้ใดบอกแจ้งความแก่ข้าราชการในเวลาที่ได้กระทำสัจจาธิฐานสาบานตัวแล้วด้วยคำเท็จ แลคำซึ่งตนรู้แลมีเหตุควรเชื่อว่าเปนคำเท็จ แลคำซึ่งตนไม่เชื่อว่าเปนความจริงเช่นนั้น ให้ลงโทษสถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่า ๓ ปี สถานหนึ่งให้ปรับเปนพินัยเงินไม่เกินกว่า ๓๐ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย

TUDC 19/02/2564

โทษขัดขวางไม่ทำตามคำสั่งคำบังคับข้าราชการ

มาตรา ๕๕ ผู้ใด (๑) จงใจขัดขวางข้าราชการซึ่งกระทำการตามหน้าที่ตามบังคับไว้กฎ

(๒) ขัดขวางข้าราชการผู้มีอำนาจตามกฎหมาย ไม่ให้ยายทรัพย์สมบัติตามคำสั่งเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่กัด ผิดด้วยประการฉันพิจารณาเป็นสัตย์ให้ลงโทษสถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่า ๓ เดือน สถานหนึ่งให้ปรับเป็นพินัยเงินไม่เกินกว่า ๕ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย

โทษขัดขวางต่อสู้ข้าราชการผู้มีอำนาจตามกฎหมาย

มาตรา ๕๖ ผู้ใดขัดขวางต่อสู้ข้าราชการผู้มีอำนาจตามกฎหมายในเวลาที่ไปอายัดยึดถือเอาทรัพย์สมบัติที่ไม่ควรขัดนั้น ให้ลงโทษสถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่า ๖ เดือน สถานหนึ่งให้ปรับเป็นพินัยเงินไม่เกินกว่า ๑๐ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย

โทษขัดคำสั่งคำบังคับคำตัดสินของข้าราชการ

มาตรา ๕๗ ผู้ใดจงใจไม่ทำตามคำสั่งคำบังคับคำตัดสิน อันข้าราชการผู้มีอำนาจได้สั่งตามกฎหมายนั้น ถ้าการที่ขัดเสียไม่ทำตามคำสั่งนั้นเป็นเหตุที่จะทำให้เกิดการขัดข้องในหน้าที่นั้น ฤๅให้เสียหายถึงผู้ที่ท่านใช้นั้นด้วย ให้ลงโทษผู้ขัดคำสั่งนั้น สถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่า ๑ เดือน สถานหนึ่งให้ไหมไม่เกินกว่า ๒ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย แต่ถ้าการที่ขัดขืนนั้นเป็นเหตุที่จะ

TUDC 19/02/2564

ทำให้เกิดวิวาท ฤๅให้เปนภัยอันตรายแก่ชีวิตมนุษย์ ฤๅทำลายความผาสุกแห่งประชุมชนทั้งปวง ท่านให้ลงโทษแก่ผู้ขัดคำสั่งนั้น สถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่า ๖ เดือน สถานหนึ่งให้ปรับเปนพินัยเงินไม่เกินกว่า ๑๐ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย

โทษขู่เข็ญข้าราชการ

มาตรา ๕๘ ผู้ใดขู่เข็ญจะกระทำร้ายแก่ข้าราชการหรือแก่ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งเปนที่เชื่อได้ว่าเกี่ยวข้องด้วยข้าราชการนั้น เพื่อจะชักพาให้ข้าราชการนั้นกระทำการอันใดอันหนึ่ง ฤๅงดเว้นรั้งรอเสียจากราชการอันใดอันหนึ่งซึ่งเปนน่าที่ของข้าราชการผู้นั้น ท่านให้ลงโทษแก่ผู้ขู่เข็ญนั้น สถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่า ๒ ปี สถานหนึ่งให้ปรับเปนพินัยเงินไม่เกินกว่า ๒๐ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย

โทษขู่เข็ญผู้อื่นไม่ให้ร้องทุกข์

มาตรา ๕๙ ผู้ใดขู่เข็ญว่าจะกระทำร้ายเพื่อจักชักนำให้ผู้หนึ่งผู้ใดงดเว้นจากการที่จะร้องทุกข์ว่าโทษผู้ที่จะกระทำผิดเพื่อที่จะได้รับความปกครองบ้องกันตามกฎหมายอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี ให้ลงโทษแก่ผู้ขู่เข็ญนั้น สถานหนึ่งให้จำไว้ไม่เกินกว่า ๑ ปี สถานหนึ่งให้ปรับเปนพินัยเงินไม่เกินกว่า ๑๐ ชั่ง สถานหนึ่งให้ลงโทษทั้งปรับทั้งจำด้วย

TUDC 19/02/2564

หมวดที่ ๙
ว่าด้วยโทษที่เกี่ยวข้องกับการสืบพยาน

อำพรางคำพยาน

มาตรา ๖๐ ผู้ใดอันท่านบังคับไว้ให้กล่าวความจริงตามกฎหมายโดยที่ได้กระทำสัจจาธิฐานสาบานแล้วก็ดี โดยที่ได้กระทำปฏิญาณด้วยประการใด ๆ ว่าจะกล่าวความจริงในเรื่องใด ๆ ก็ดี ผู้นั้นเบิกความอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยปากกล่าว ฤๅด้วยอาการอื่น ๆ อันเป็นความเท็จ เป็นข้อที่ผู้นั้นรู้อยู่แล้วฤๅเชื่อว่าเป็นเท็จ ฤๅผู้นั้นไม่เชื่อว่าเป็นความจริงดังนี้ ท่านว่าผู้นั้นอำพรางคำพยาน

กระทำพยานเท็จ

มาตรา ๖๑ ผู้ใดก่อเหตุให้เกิดให้มีขึ้นด้วยประการใด ๆ ก็ดี ฤๅกระทำบาญชี ฤๅจดหมายเหตุที่เป็นเท็จ ฤๅกระทำเอกสารปลอมแปลงด้วยความเท็จก็ดี โดยมีประสงค์ว่าเหตุการเช่นนั้นเพื่อจะได้ปรากฏใช้เป็นพยานในศาล ฤๅในที่แห่งใด อันจะมาถึงเฉพาะหน้าเจ้าพนักงานผู้พิจารณาก็ดี ฤๅเพื่อเป็นพยานสำหรับอนุญาโตตุลาการฤๅคนกลางจะได้พิจารณาก็ดี ถ้าพยานนั้นจะเป็นเหตุให้ผู้พิพากษาเห็นความผิดไปจากความจริงในสำนวนและข้อใจความนั้นได้ดังนี้ ท่านว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำพยานเท็จ

TUDC 19/02/2564

โทษอำพรางคำพยานแลกระทำพยานเท็จ

มาตรา ๖๒ ผู้ใดอำพยานคำพยานเบิกความเท็จ ฤๅกระทำพยานเท็จ เพื่อประโยชน์สำหรับใช้ในการพิจารณาคดีแห่งศาลในชั้นใด ๆ พิจารณาเปนสัตย์ให้ลงโทษผู้นั้น สถานหนึ่งให้จำคุกไว้ไม่เกินกว่า ๗ ปี แล้วให้ปรับเปนพินัยด้วย ถ้าแลอำพรางคำพยานแลกระทำพยานเท็จในที่อื่นนอกจากการพิจารณาคดีเช่นนั้น ให้มีโทษจำไว้ไม่เกินกว่า ๓ ปี แลปรับเปนพินัยด้วย

โทษอำพรางคำพยานแลกระทำพยานเท็จเพื่อให้ผู้ไม่มีผิดต้องราชทัณฑ์

มาตรา ๖๓ ผู้ใดอำพรางในคำพยานเบิกความเท็จฤๅกระทำพยานเท็จ ให้ใช้ในกระบวนพิจารณา หมายจะให้ผู้ที่ไม่มีผิดต้องด้วยราชทัณฑ์เปนอุกฤษฐโทษ ถึงริบราชบาทว์ประหารชีวิตรก็ดี ฤๅให้ต้องด้วยราชทัณฑ์เปนมหันตโทษ ต้องอาญาจำจอง ต้องเนรเทศพลัดถิ่นฐานด้วยประการใด ๆ แลผู้ที่หาผิดมิได้นั้นต้องรับโทษแต่อย่างใดอย่างหนึ่งเช่นกล่าวมาแล้วนั้น เพราะเหตุคำอำพรางแห่งพยาน แลคำมั่นกระทำพยานเท็จอันนั้นไว้ฉันใด ท่านให้ลงโทษแก่พยานเท็จนั้น สถานหนึ่งโทษที่ผู้ไม่มีผิดได้รับฉันใด ให้กระทำแก่มันฉันนั้น สถานหนึ่งให้จำไว้ใช้ราชการหนัก ๑๐ ปี สถานหนึ่งให้จำไว้ใช้ราชการหนักเพียง ๗ ปีอย่างยิ่งแล้ว ปรับเปนพินัยด้วย สถานหนึ่งให้ทวนด้วยไม้หวาย ๕๐ ที แล้วปรับเปนพินัยตามรูปความโทษทั้งนี้ควรสถานใดให้เอาแต่สถานหนึ่ง

TUDC 19/02/2564

การปรับโทษผู้กระทำผิดล่วงละเมิดพระราชบัญญัตินี้ แลเหตุที่ควรลดหย่อนผ่อนโทษให้น้อยลง

มาตรา ๖๕ บรรดาโทษต่าง ๆ ซึ่งศาลจะวางบทปรับผู้กระทำผิดล่วงละเมิดพระราชบัญญัตินี้ ดังได้กำหนดไว้ในมาตรา ๕๘ มาตรา ๕๘ มาตรา ๕๐ มาตรา ๕๑ มาตรา ๕๒ มาตรา ๕๓ มาตรา ๕๔ มาตรา ๕๕ มาตรา ๕๖ มาตรา ๕๗ มาตรา ๕๘ มาตรา ๕๙ มาตรา ๖๒ แลมาตรา ๖๓ มีโทษจำคุกหรือตรางไม่เกินกว่าเท่านั้นปี เฆี่ยนไม่เกินกว่าเท่านั้นที ฤๅปรับไหมเปนเงินไม่เกินกว่าเท่านั้นชั่งหรือบาทนั้น ให้พึงเข้าใจว่าไม่จำเปนที่ศาลจะต้องวางโทษผู้กระทำผิดให้เต็มตามกำหนด ดังกล่าวไว้ในมาตราเหล่านั้นทุกเรื่องเลย เว้นไว้แต่ศาลพิเคราะห์ดูโดยถ่องแท้ เห็นว่าความผิดของผู้กระทำการล่วงละเมิดพระราชบัญญัตินี้มีน้ำหนักมาก ไม่มีเหตุอันสมควรอย่างใดที่จะลดหย่อนผ่อนโทษให้น้อยลงได้แล้ว ก็ควรที่ศาลจะวางโทษจงเต็มตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตราเหล่านั้นจงทุกประการ

มูลเหตุซึ่งศาลควรพิเคราะห์ใคร่ควรญดูในการลดหย่อนผ่อนโทษผู้กระทำผิดโดยทางกรุณานั้นมีดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(๑) ผู้กระทำผิดไม่ได้จงใจ ฤๅตั้งใจทำการผิดโดยแสดงอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง

(๒) ผลของการผิด ซึ่งผู้กระทำผิดได้ทำลงแล้วนั้นไม่สู้ใหญ่หลวงถึงกับให้เปนภัยอันตรายเดือดร้อนแก่คนอื่นมาก

(๓) การผิด ซึ่งผู้กระทำผิดทำลงนั้นเปนครั้งแรกคราวแรก โดยมิได้รู้สึกว่าการที่ตนกระทำลงนั้นเปนการผิด หาใช่ครั้งที่สองที่สามไม่

TUDC 19/02/2564

เมื่อศาลพิพากษาตัดสินวางโทษผู้กระทำผิดล่วงละเมิดพระราชบัญญัตินี้แล้ว ก็ให้บังคับให้เจ้าพนักงานกระทำโทษตามคำพิพากษาตัดสินโดยเต็มจงทุกประการ เว้นไว้แต่ฝ่ายผู้กระทำผิดขอทุเลาพ้องอุทธรณ์คำพิพากษาตัดสินเท่านั้น ก็ให้ศาลงดรอการทำโทษไว้ก่อนในระหว่างเวลากำหนดพ้องอุทธรณ์ อนึ่งถ้าศาลพ้องอุทธรณ์วินิจฉัยดูเห็นว่า คำพิพากษาตัดสินของศาลชั้นต้องอุทธรณ์นั้น ถูกต้องชอบด้วยกฎหมายแลทางยุติธรรมดีแล้ว ผู้กระทำผิดไม่มีมูลอันสมควรจะมาพ้องอุทธรณ์ นอกจากความเจตนาที่จะประวิงไว้ให้เนิ่นช้าดังนี้ ก็ให้ศาลอุทธรณ์วางโทษเพิ่มเติมลงได้อีก ในส่วนที่ศาลชั้นต้องอุทธรณ์ลดหย่อนไว้ ฤาในโทษสถานใดสถานหนึ่งซึ่งศาลชั้นต้องอุทธรณ์ไม่ได้วางไว้แต่เดิมตามแต่ศาลอุทธรณ์จะเห็นสมควร

หมวดที่ ๙

ว่าด้วยกฎหมายเดิมซึ่งยังคงให้ใช้ต่อไป ยกเอามารวมไว้ในพระราชบัญญัตินี้ด้วย

ในลักษณรับพ้อง

๑ มาตราหนึ่ง ตระลาการ คัดข้อ ประเด็นไปโดยอ้าง คู่ความ นำตระลาการไปผเชิญ แลคู่ความผู้อ้างมิได้นำไปถึงสถานที่พยานอยู่ ไปถึงแต่กลางหนทาง ผู้อ้างพาตระลาการกลับคืนมา ท่านว่ามิชอบ พยานมันผู้อ้างมิถ่องแท้ มันจึงพาตระลาการกลับคืนมา ให้กดคดีมันเปนแพ้

TUDC 19/02/2564

๒ มาตราหนึ่งตระลาการคัดข้อประเด็นให้คู่ความนำตระลาการไปผเชิญโดยอ้าง แล ตระลาการยังมิได้ผเชิญ มันคู่ความโจทย์ก็ดี จำเลยก็ดี หลีกหนีลักลอบไปส่หาเจรจาซักซ้อม ย้อมแปลง บนบานพยานของมันผู้อ้างเองให้รับก็ดี แล ฝ่ายผู้มิได้อ้างรู้ว่า ผู้ใดจะเปนพยานฝ่ายข้างหนึ่งแล้ว ไปสู่หาซักซ้อมย้อมแปลงบนบานพยานข้างผู้อ้างมิให้รับก่อนตระลาการมิได้ผเชิญ จับได้มาบอกแก่ตระลาการก็ดี ต่อหน้าสุภาตระลาการก็ดี สืบสวนเปนสัตย จึ่งให้เอาคดีมันผู้ซักซ้อมย้อมแปลงบนบานพยานเปนแพ้แก่ล่านวน ถ้าโจทย์จำเลยให้ญาติพี่น้องผู้คนถูกเมียเอาหนังสือบนให้ทรัพย์สิ่งของไปซักซ้อมบนบานพยานให้พยานหลบมิให้พบตัวก็ดี ให้พยานรับโดยอ้างก็ดี มิให้รับก็ดี ท่ากลอุบายว่าฝ่ายข้างหนึ่งให้บนบานซักซ้อมย้อมแปลงพยานพิจารณาเปนสัตย ให้เอาผู้ใช้ให้บน ผู้ให้ท่ากลอุบายเปนแพ้แก่ล่านวน ส่วนพยานผู้รับสินจ้างสินบนนั้น ถ้าเนื้อความซึ่งหากันเปนแต่บ่จฉิมโทษให้ปรับไหมพยานตาหนึ่งตามบรรดาศักดิ์ ถ้าเปนความมหันตโทษให้ปรับไหมพยานสถานหนึ่งทวีคูณเปนพินัยหลวงโดยพระราชกฤษฎีกา

๓ มาตราหนึ่ง ถ้าโจทย์ถ้าจำเลย แล บุตรภรรยาญาติพี่น้องพวกพ้องฝ่ายโจทย์ฝ่ายจำเลยไปสู่หาเจรจาด้วยพยาน ฝ่ายโจทย์ก็ดี ฝ่ายจำเลยก็ดี ฝ่ายข้างหนึ่งจับได้สืบสวนเปนสัตย์ว่า ไปสู่หาเจรจาด้วยพยาน แต่มิให้ปรากฏออกข้อความว่าซักซ้อมประการใด อย่าเพ่อให้เอาเนื้อความเปนแพ้ก่อน ให้สืบถามพยานว่ามาเจรจาว่ากล่าวนั้นประการใด ถ้าพยานสบถสาบานให้การว่า ตัวความมาซักซ้อมบนบานให้พยานรับก็ดี มิให้พยานรับก็ดี ให้เอาเนื้อความผู้ซักซ้อม

TUDC 19/02/2564

บนบานแพ้แก่ลำนวน ถ้าคู่ความมิได้ใช้ให้ถูกเมียญาติพี่น้องพวก
บนบานซักซ้อมพยาน หากว่าญาติพี่น้องพวกพ้องกลัวความจะแพ้
ไปบนบานซักซ้อมพยานแต่อำเภอใจเอง ให้เอาตัวผู้ซักซ้อมมาปรับ
ไหมตามรูปความเปนพินัยหลวง แลพยานนั้นให้ยกเสีย แลคดีซึ่ง
ตัวมิได้ซักซ้อมนั้น ให้เร่งบังคับบัญชาจงแล้ว

๔ มาตราหนึ่ง ผู้มีคดีอ้างสักขีพยาน ตระลาการคัดประเด็นคู่
ความนำตระลาการไปผเชิญท้าวคำโดยอ้าง แลตระลาการถามพยาน
โดยประเด็น พยานให้การขาดข้อเหลือข้อประเด็นไม่แจ้งคดี พยาน
ให้การแก้ต้านพยานอิดเออนึ่งอยู่ แลโจทยกคดี จำเลยกคดี สอน
แนะนำข้อความให้พยานฟังให้ปรากฏออกข้อเนื้อความว่า ข้อนี้เปน
ฉันใด ข้อนั้นเปนฉันนั้นประการใด เมื่อลักษณตระลาการสืบเผชิญอยู่
นั้น ตระลาการได้ยินแก่โสตรประสาท ก็ให้เอาคดีข้างนั้นผู้สอนแนะ
นำเปนแพ้แก่ลำนวน

๕ มาตราหนึ่ง ผู้มีอรรถคดีนำตระลาการไปผเชิญพยานโดย
อ้างพยานออกมาถึงสำนักนิทควรแล้ว มันผู้อ้างก็ดี มันผู้มิได้อ้างก็
ดี มิได้ออกอาวุธปากแนะนำข้อเนื้อความสอนพยานพวกพ้องมันผู้มี
คดีซึ่งไปด้วยทั้ง ๒ ฝ่าย บอกข้อความว่ากล่าวแก่พยานประการใด
เมื่อพยานยังมิได้สาบาลตัวก็ดี ได้สาบาลตัวแล้วให้การอยู่ก็ดี ท่าน
ว่ามันแกล้งจะให้พยานหลงลืม ให้ยกกระบัตรความไสตอมันผู้ว่า แล
ขับพวกพ้องเสียให้พ้นอย่าให้อยู่ใกล้พยาน ๆ จะได้ลำฎกหาว่ากล่าว
แต่ทอนจริง

๖ มาตราหนึ่ง ผู้มีอรรถคดีทั้งสองอ้างพยานโดยสุภาพ พยาน

TUDC 19/02/2564

คนเดียวอ้างร่วมกันทั้งสองข้าง ตระลาการคัดประเด็นขาดข้อจะสืบตามอ้างทั้งสอง โจทย์ก็ดี จำเลยก็ดี ติดใจค้านพยานร่วมกัน ให้กดเอาคดีมันผู้ค้านเปนแพ้ ให้เอาคดีผู้ซึ่งมิได้ติดใจค้านเปนจริง

๗ มาตราหนึ่ง ผู้มีคดีทั้งสองนำตระลาการไปผเชิญพยานโจทย์ก็ดี พยานจำเลยก็ดี มันกันโชกชู่รู้คุกคามพยานว่า จะหาความพยาน จะให้ต้องจำจองปรับไหมขับเฆี่ยนโบยตี ริบราชบาทว์ว่าจะเอาเพลิงเผาเรือนเผาบ้านฆ่าฟัน ชู่รู้สำทับ ต้องด้วยประการใดๆ จะให้พยานของมันกลัวรับสมคำมันก็ดี แลชู่รู้สำทับพยานฝ่ายข้างหนึ่ง จะมิให้รับก็ดี ท่านว่ามันเท็จ ให้เอาสำนวนมันผู้ชู่รู้กันโชกพยานเปนแพ้แก่ผู้มิได้ชู่รู้กันโชกพยาน ตามพระราชกฤษฎีกา

๘ มาตราหนึ่ง ผู้มีอรรถคดีทั้งสองคนอ้างพยานตนเอง พยานมิรับสมคำตนๆ ว่าจะต่อพยานของตนถึงพิสูทธ์อีกเล่า ท่านว่ามิให้มันพึงพิสูทธ์ด้วยพยาน ท่านให้กดเอาคดีมันเปนแพ้ มิพึงให้ผเชิญสืบไปเลย เหตุใดจึงกล่าวดังนั้น เหตุมันจนแก่พยาน

ในลักษณพยาน

อนึ่งให้ผู้พิพากษาสุภาตระลาการเล่งดูคำพยานนั้นโดยระบุสำนวนควรที่จะฟังก็ให้ฟัง มิควรที่จะฟังอย่าให้ฟัง ให้ฟังเอาคำพยานแต่ที่อันจริง ได้เนื้อความประการใดจึงให้เล่งดูคำสักขีพยาน แลให้ผู้พิพากษาตั้งสติปัญญาผูกพันธ์ในอารมณ์ พิจารณาดูโทษอันใหญ่อันน้อย อันมีในภายในภายนอก สรรพการแห่งอาตมาภาพให้แจ้งในปัญญาก่อน แล้วจึงให้ตั้งใจปลงฟังคำพยานจงหนัก อย่าให้ดู

TUDC 19/02/2564

อำนาจแก่ใจอันเปนบาป แลพิพากษาว่ากล่าว ประกอบด้วยบัญญา จงฉเิยด อย่าให้เหลาะแหละปากเบา จึ่งจะสมเปนใหญ่ในที พิพากษาปรับคดีทั้งปวง แม้นจะว่ากล่าวพิพากษาเนื้อความคดีทั้งปวงนั้น ให้เล็งดูในคำพยานแลทางความ ให้เห็นแน่ในใจคนเดียวก่อน ถ้าได้พิพากษาว่ากล่าวออกไปแล้ว มีผู้เห็นคดีนั้นบมิควรแลจะทักท้วง ควรให้รอพิพากษาพิจารณาไปจงได้จริง อย่าฉุอำนาจมัวเมาถือทฤฐิมานะ จะได้ปราไชยแก่ผู้มีบัญญาเปนอันเทียงแท้

๑ อันลักษณพยานนั้นมี ๓ จำพวก คือ ว่าทิพพยานหนึ่ง อุดรพยานหนึ่ง อุตริพยานหนึ่ง อันว่าทิพพยานนั้น คือ ว่าพระภิกษุทรงธรรม พราหมณาจารย์อันอยู่แก่ศีลแลพรตธรรม แลนักปราชบัณฑิตยอันอยู่แก่ธรรม แลขุนนางผู้มีบรรดาศักดิ์ถารงราช

๒ อุจรพยานนั้น คือนายหัวพันหัวปากฦๅดาษพร้อมรงค์จำเดิมนักการพ่อค้าแม่ค้าคนทำไร่ไถนา พึงเอาเปนมูลความ

๓ อุตริพยานนั้น คือ ว่าพี่น้องพ้องพันธุ์ญาติกาตนเอง แลมิตรสหายเพื่อนกินอยู่สัมเถ คนผู้ยากเปนวรรณพก แลคนพยาธิเรื้อนหูหนวกตาบอดอันอยู่รักษาหาวงษามิได้

๔ มาตราหนึ่ง ผู้มีอรรถคดีทั้งสองเปนความกันอ้างพยาน ฝ่ายข้างหนึ่งอ้างได้ ทิพพยานก็ดี อุดรพยานก็ดี อุตริพยานก็ดี ท่านให้พิเคราะห์ดูคำพยานสามประการนี้ไซ้ ถ้าว่าสมด้วยผู้อ้างให้พึงพิจารณาดูผู้มีอรรถคดีทั้งสองนั้น ผู้ใดเปนอก ผู้ใดมิได้เปนอก ให้พิพากษาตามโทษนั้นเถิด

๕ อนึ่งทั้งสองอ้างพยานร่วมกันอันเดียว ถ้าสมข้างผู้ใดให้เอา

TUDC 19/02/2564

ข้างผู้นั้นเปนชนะแก่ความ ท่านเรียกว่าสมพยาน ถ้าสมพยานมีพิรุทธ์ ท่านเรียกว่าอสมพยาน ท่านว่ามิเปนชนะแก่ความ ให้เลงดูเขาทั้งสองสถานนี้ ให้พยานนั้นพิสูทธ์ตัวเอง ถ้าชนะแก่พิสูทธ์แล้วเปนชนะแก่ความ กล่าวมาทั้งนี้ชื่อว่าสมพยาน แลอสมพยาน

๖ อนึ่งถ้าโจทย์จำเลย อ้างพยานต่างกัน ชื่อนานาพยาน ถ้าอ้างร่วมกัน ชื่อสมพยาน สมคำผู้ใดเปนชนะแก่ความ ให้ใคร่ดูทิพพยาน อุตรพยาน อุตริพยาน ที่จะพึงได้ฤๅมิได้ ให้พึงเอาแต่ที่อันจริง ถ้าผู้หนึ่งอ้างพยาน ครั้นไปผเชิญพยานๆให้การว่ามิผู้รู้เห็นได้ยินเปน๓ต่อออกไป ชื่อโยนพยาน สมคำอ้างพึงเอาเปนพยานได้

๗ อนึ่งโยนพยานนั้นคือทั้งสองอ้างพยาน๒คน๓คน พยานพิสูทธ์ตัวแล้วกล่าวคดีสมอ้าง แลมีคำพยานนั้นระบุว่า มีผู้รู้เห็นได้ยินด้วยอีกคนหนึ่งสองคนก็ดี ท่านว่าให้เอาคำพยานซึ่งระบุอ้างต่อไปนั้น กฎเอาไว้แล้วให้บังคับบัญชา ถ้ามิควรจะลับอย่าให้ลับ ถ้าควรที่จะลับให้ลับ ถ้าโยนพยานนั้นกล่าวสมคำพยาน ท่านว่าชื่อชนะสมพยาน ถ้าโยนพยานกล่าวคดีมิสม อย่าให้พึงถ้อยคำมันผู้เท็จ

๘ อนึ่งโยนพยานนั้น คือวานท่านไปนั่งรู้เห็นด้วย แลคนนั้นก็รับว่ามีผู้รู้เห็นสามต่อไซ้ ท่านให้พิเคราะห์ดูคำเขาทั้งสองนั้น ถ้าสมแล้วให้พึงเอาคำพยานนั้นได้

๙ อนึ่งกดพยานนั้น คือวานท่านไปถามเปนคำนับ ข้างหนึ่งรับท่านให้พิจารณาดู ถ้าเปนทิพพยาน อุตรพยานพึงได้ ถ้าอุตริพยานพึงเอามิได้ ท่านว่าบาปบุญคุณโทษไว้แก่ผู้กล่าว

๑๑ อนึ่งสมพยานนั้น คือว่าโจทย์จำเลยทั้งสองอ้างพ่อแม่พี่น้อง

TUDC 19/02/2564

ญาติฝ่ายข้างหนึ่งเปนพยาน ๆ พิสูทธ์ตัวแล้วกล่าวสมอ้างผู้นั้น ท่านว่าเปนองค์พยานเปนชนะแก่ความ บาปบุณคุณโทษไว้แก่ผู้กล่าว

๑๒ ทิพพยานนั้นมี ๑๕ ประการ ๆ หนึ่งอ้างผู้อยู่แก่ศีลทรงพรต ประการหนึ่งอ้างนักปราชราชบัณฑิตย์ ผู้อยู่แก่ธรรม ประการหนึ่งอ้างท่านผู้มีบรรดาศักดิ์ ประการหนึ่งอ้างพยานร่วมกัน ประการหนึ่งพระภิกษุวิวาทกันพระครูเจ้าวัดเปนพยาน ประการหนึ่งศิษย์โยมวิวาทกัน ครูบาอาจารย์ชั้นเปนพยาน คู่ความทั้งสองวิวาทกัน สุภาตระลาการเปนพยาน บิดามารดาวิวาทกัน บุตรเปนพยาน บุตรเปนความกัน บิดามารดาเปนพยาน พี่วิวาทกัน น้องเปนพยาน น้องวิวาทกัน พี่เปนพยาน หลานวิวาทกัน ปู่ย่าตายายลุงป้าน้าอาวอาเปนพยาน ปู่ย่าตายายลุงป้าน้าอาวอาวิวาทกัน หลานเปนพยาน บ่าววิวาทกัน นายเปนพยาน ค่าเปนความกัน เจ้าเงินเปนพยาน กล่าวมาทั้ง ๑๕ ประการนี้ พิสูทธ์ตัวชนะแก่พิสูทธ์กล่าวคดีสมท่านให้เอาเปนทิพพยานชนะแก่ความ บาปบุญคุณโทษไว้แก่ผู้กล่าว

๑๓ ลักษณพยานอันจะพึงเอาเปนมูลคดีนั้น คือว่าอยู่ด้วยกันไปด้วยกันทำกินด้วยกัน จะพึงเอาเปนพยานได้แลมิได้นั้นมีดังนี้ คือเมียน้อยเมียหลวงวิวาทกันอ้างผัวเปนพยาน ท่านมิให้พึงเอาได้ เหตุผัวมีดมัวด้วยเสน่ห์รักใคร่ แลอาไศรยอยู่ในทรัพย์สิ่งของมิได้กล่าวแต่ที่อันจริง ท่านให้พึงเอาแต่ชาวบ้านชาวเกลอแลเพื่อนบ้านเปนพยานในมูลคดีความ ประการหนึ่งในคงคามหาสมุท ชาวเรือ ชาวสำเภาวิวาทกัน เพื่อนเรือ เพื่อนสำเภาเปนพยาน ประการหนึ่ง ชาวเรือ ชาวสำเภาสำเภาลำเดียวกันวิวาทกัน ผู้ไปเรือสำเภาลำเดียวกันเปนพยาน ประการหนึ่งเดินหนทางด้วยกัน ผู้เดินหนทางด้วยกันเปนพยาน ประการ

TUDC 19/02/2564

หนึ่งเดินหนทางไปอาไศรยศาลาด้วยกันวิวาทกัน ผู้เดินทางอาไศรยศาลาด้วยกันเปนพยาน ประการหนึ่งไปกลางป่ากลางดงห้วยเขาด้วยกันวิวาทแก่กัน เอาพรานป่าแลโขมดป่าผู้ไปด้วยกันเปนพยาน ประการหนึ่งไปทำบุญให้ทานฟังธรรมเทศนาในพระวิหารการปเรียญวัดวาอารามวิวาทกัน ผู้ไปทำบุญให้ทานฟังธรรมเปนพยาน อนึ่งชาวบ้านชาวเรือวิวาทกัน เพื่อนบ้านเพื่อนเรือเปนพยาน อนึ่งชาวตลาดวิวาทกัน ชาวกำนันตลาดเปนพยาน อนึ่งชาวนาแลชาวนาวิวาทกัน ชาวนาเปนพยาน แลพยานมีประการดังนี้ ชนะแก่พิสูทธ์กล่าวคำสมอ้างเปนมูลคดี

๑๕ มาตราหนึ่ง ถ้าเกิดวิวาทกันในบ่อน นายบ่อนแลนักเลงเปนพยาน ถ้าวิวาทกันในที่โรงทำเกือก ช่างเกือกเปนพยาน ถ้าวิวาทกันในที่ทำประโมง ชาวประโมงเปนพยาน ถ้าวิวาทกันในที่เสพยสุรา ผู้เสพยสุราเปนพยาน เล่นงานดูงานมโหรศพวิวาทกัน ผู้ดูผู้เล่นเปนพยาน กล่าวมาทั้งนเปนมูลคดีหาศักขิพยานอื่นมิได้ พยานชนะแก่พิสูทธ์แล้วกล่าวถ้อยคำประการใด บาปบุญคุณโทษไว้แก่ผู้กล่าว

๑๖ อนึ่งคู่ความทั้งสองอ้างพยาน ๆ ให้การว่ามิได้เห็นแก่จักษุ มิได้ยินแก่โสตร เปนแต่ผู้มีคดีมาบอกเล่าจึงรู้ ท่านว่าทิพพยานก็ดี อุตรพหานก็ดี อุตริพยานก็ดี ท่านมิพึงให้ฟังเอาพยานนั้นเลย

อนึ่งผู้มีอรรถคดีทั้งสองเปนความกัน อ้างพยานสม ทิพพยานชนะแก่อุตรพยาน อุตรพยานชนะแก่อุตริพยาน อุตริพยานชนะแก่พยานอาษา ถ้าอ้างได้ทิพพยานอุตรพยานอุตริพยานด้วยกัน ให้พิเคราะห์ดูคำพยานทั้งสอง ผู้มีสมแลพิรุทธ์ ถ้าสมข้างผู้ใดให้เอาข้างผู้นั้นเปนจริง

TUDC 19/02/2564

๑๗ อนึ่งทั้งสองเปนความกัน ข้างหนึ่งอ้างพยาน ข้างหนึ่งต่อด้วยถึงพิสูทธ์ ถ้าฝ่ายข้างผู้อ้าง ๆ องค์พยานก็ดี อ้างทิพพยานก็ดี อุดรพยานก็ดี พยานกล่าวสม ผู้อ้างนั้นเปนจริง แลผู้อ้างพิสูทธ์นั้นท่านให้สืบใคร่หาพยานจงได้ ถ้าสืบมิได้พยาน ท่านว่าสำนวนมันพร่อง อย่าให้พิพังพิพัง

๑๘ อนึ่งทั้งสองอ้างพยานตนเอง พยานมิรับสมคำตน ๆ ว่าจะขอต่อด้วยพยานของตนถึงพิสูทธ์อีกเล่า ท่านว่าอย่าให้มันพิงพิสูทธ์ด้วยพยาน ท่านให้กดเอาคดีมันแพ้บพิงให้ผเชิญสืบไป เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ เหตุมันจนแก่พยาน

๑๙ อนึ่งทั้งสองเปนความกัน อ้างพยาน ๆ มิต่าง ๆ กัน ให้พิจารณาดูผู้ใดเปนทิพพยาน เปนอุดรพยาน เปนอุดริพยาน แลพิจารณาดูเขาทั้งสองเปนความกันนั้น ถ้าพิรุทธ์ไซ้ให้ดูตามพิรุทธ์ ถ้ามิได้พิรุทธ์ให้เอาเปนชนะแก่ความ

๒๒ อนึ่งอ้างปะขาวรูปชี ท่านให้สืบดังพยานฆราวาศนั้น

๒๓ อนึ่งอ้างสักขีพยาน มิเท่าอ้างโฉนดฎีกาตราสารกฎหมายเบาะแสเถบียร แลบอกคดีแก่ท่านผู้มีบรรดาศักดิ์ดำรงราช ถ้าเปนพยานอาษาให้ไหมลาหนึ่ง เปนพินัยหลวงโดยบรรดาศักดิ์ อนึ่งจะผเชิญหนังสือบริคนสัญญา ถ้าโจทย์จำเลยติดใจในหนังสือนั้นว่าอักษรนั้นบุบถลาย ท่านให้ดูอักษรถลายนั้น ถ้าอักษรมิต้องกัน ท่านให้บังคับบัญชาว่าถลาย

๒๕ อนึ่งถ้าโจทย์จำเลยติดใจว่าหนังสือทั้งสองนั้น ตัวอักษรลายมือมิต้องกัน ให้อาลักษณดูท่านองอักษรทั้งสองนั้น ถ้าท่านอง

TUDC 19/02/2564

อักษรฝนทอง ฟองมัน หันอากาศ ราชบักษ์พินธุ์ เอกพินธุ์ โท นฤคหิตทัณฑฆาฏ ไม้ม้วน ไม้มลาย บาทพินธุ์ ลากค่าง ทำนอง อักษรนั้นต้องกัน ท่านให้ฟังเอาเปนทำนองอักษรอันเดียว ถ้าโจทย์จำเลยว่าหนังสืออักษรนั้นมิได้เขียนกัด แลเขียนให้ว่ามิใช่ลายมือกัด ให้ผู้เขียนนั้นเขียนหนังสือใหม่ ให้อาลักษณดูทำนองอักษรเก่าใหม่ ถ้าทำนองอักษรเก่าใหม่นั้นต้องกัน ท่านให้ฟัง

๒๕ อนึ่งทั้งสองอ้างดวงตราจำนำเจ้ากรมแลตราสำคัญ ให้ตระลาการไปผเชิญ ถ้าแลทั้งสองติดใจดวงตราว่ามิใช่ เส้นแลวงเดือนดวงตรานั้นเคลื่อนคลาศผิดเพี้ยน แลให้เอาดวงตรานั้นมาพิเคราะห์ดู ถ้าต้องกันท่านให้ฟัง ถ้าเส้นแลวงเดือนคลายคลึงมิต้องกัน ท่านว่าอย่าให้ฟัง ให้ผู้พิพากษาแลอาลักษณเล็งดูอักษรแลดวงตราโดยธรรม จะได้ดวงทิพจักษุ

๒๖ อนึ่งสืบคนกลาง แลคนกลางนั้นให้การมิพยานอันเจือ คำนั้นต้องกัน ท่านให้ฟังเอาคำคนกลางนั้นได้ ถ้าแลคำพยานนั้นมิต้องกันกับคำคนกลาง มันจะกล่าวดังฤๅ บมิให้พึงฟังเอาคำมันเลย

๒๗ อนึ่งคู่ความอ้างสารกรมธรรม์ แลหนังสือบริคนสัญญา มิพยานอันเจือกันด้วย ท่านว่าฟังได้

๓๐ อนึ่งผู้มีอรรถคดีกล่าวหาพิพากษากัน เมื่อลักษณวิวาทกันนั้นมีสักขีพยานรู้เห็นหลายคน ครั้นนำตระลาการไปผเชิญโดยอ้าง แลพยานหลายคนให้การข้อใจความมิต้องกัน ท่านว่าลักษณอันเดียวพยานกล่าวมิต้องกันอย่าให้พึงฟัง ถ้าลักษณอันเดียวพยานกล่าวคำต้องกัน ท่านให้ฟังเอาเปนพยานได้บาปบุญคุณโทษไว้แก่ผู้กล่าว

๓๒ อนึ่งโจทย์จำเลย นำตระลาการไปผเชิญพยาน แลคู่ความ

TUDC 19/02/2564

ผู้อ้างนั้นมิได้นำไปถึงสถานที่อยู่แห่งพยานผู้นั้น ไปถึงกลางทางแล้วกลับคืนมาเล่าไซ้ ควรให้ตระลาการกดเอาคู่ความผู้อ้างนั้นเปนแพ้แก่คดี

๓๕ ทั้งสองนำตระลาการไปผเชิญพยาน แลมันผู้อ้างกดีผู้มิได้อ้างกดี มันไปสู่หาเจรจาด้วยพยาน แลมันซักซ้อมพยานจับได้เปนสัตย ให้กดเอาคดีมันนั้นเปนแพ้ ถ้าจับมิได้ข้างหนึ่งมิค้านพยาน ๆ หากรับค้านอย่าให้บังคับบัญชา กดเอาคดีมันเปนแพ้ก่อน ท่านให้พิจารณาแต่ที่อันจริง

๓๕ อนึ่งทั้งสองนำตระลาการไปผเชิญพยาน มันผู้อ้างกดี ผู้มิได้อ้างกดี มันไปสำทับชู่รู่คำรามพยาน เมื่อลักษณตระลาการผเชิญอยู่นั้นได้ เห็นแก่จักษุได้ยินแก่โสตร ให้กดเอาคดีมันเปนแพ้แก่สำนวน

๓๖ มาตราหนึ่ง ผู้อ้างพยานนั้นมันเท็จกลัวความจะแพ้แก่ท่าน แลมันกันโชกคุกคามคำรามสำทับพยาน เมื่อตระลาการไปผเชิญนั้นมันว่าต่อหน้าตระลาการว่า ถ้ามิรับสมอ้างกูไซ้กูจะให้ต้องริบราชบาทว์ กูจะหาความพยานให้ต้องปรับไหม ท่านว่ามันกันโชกพยานมันเองนั้น ถ้าพยานรับสมอ้างมันจริงกดี ท่านว่ามันเท็จ ให้เอาสำนวนมันเปนแพ้

๓๗ อนึ่งนำตระลาการไปผเชิญพยานท้าวคำโดยอ้าง แลมันผู้อ้างกดี ผู้มิได้อ้างกดี มันไปแนะนำข้อเนื้อความให้พยานพึงก่อนกดี แลค้านพยานมิให้รับ ต่อหน้าตุลาการพิจารณาเปนสัตย ให้กดเอาคดีมันเปนแพ้

๓๘ อนึ่งทั้งสองอ้างพยาน นำตระลาการไปผเชิญโดยอ้าง แล

TUDC 19/02/2564

พยานมิรับแต่สักคน ท่านว่าอาวุธปากมันเอง มันจนแก่พยาน ให้กัดเอาคดีมันเปนแพ้ มันจะกล่าวดังฤๅอย่าให้พิงพัง

๔๐ อนึ่งทั้งสองอ้างพยาน แลตระลาการจดหมายเอาชื่อพยาน แลมันจะนำตระลาการไปผเชิญโดยอ้างแล้ว มันผู้อ้างกลับมิได้ผเชิญโดยอ้าง มันอ้างพยานอื่นเล่าไซ้ ท่านให้กัดเอาคดีมันเปนแพ้เหตุชิวหาอันเดียวถ้อยเปนสอง

๔๑ อนึ่งทั้งสองอ้างพยานคนเดียวร่วมกัน ถ้าสมอ้างข้างผู้ใดผู้นั้นชนะแก่คดี ถ้าแลข้างผู้ใดคิดใจค้านพยานร่วมกันก็ดี แนะนำเนื้อความสอนพยานร่วมกันก็ดี แลชู้รู้สำทับพยานร่วมกันก็ดี เมื่อลักษณตระลาการผเชิญอยู่นั้น ให้กัดเอาคดีเปนแพ้แก่ผู้ใดคิดใจแลแนะนำสอนพยาน แลมิได้ชู้รู้สำทับพยาน

๔๒ อนึ่งอัญญัตรพยานนั้น คือคู่ความอ้างพยานนำตระลาการไปผเชิญถึงบ้านเรือนพยาน ยังมิพบพยาน แต่ได้ปรากฏชื่อบ้านแลเรือนพยานแล้ว ภายหลังคู่ความกลับนำตระลาการไปผเชิญพยานณเรือนอื่น ตระลาการหาพยานออกมาสถานหนึ่งควร แล้วถามพยานๆ ว่าชื่อนี้ มิได้ต้องชื่อปรากฏเมื่อไปหาครั้งก่อนไซ้ ก็ให้กัดเอาคดีมันเปนแพ้

๔๓ อนึ่งผู้มีอรรถคดีจะคิดใจค้านพยาน เมื่อลักษณตระลาการไปผเชิญนั้น จึ่งให้ตระลาการเขียนเอาคำค้านนั้นถามพยาน ถ้าพยานแก้ควรให้แก้ เมื่อลักษณตระลาการถามนั้น ตามผู้มีอรรถคดีคิดใจค้านนั้น แลให้พยานแก้ค้านโดยที่อันจริง ถ้าพยานแก้ค้านให้การมิจริงเข้าด้วยฝ่ายข้างหนึ่ง ท่านว่าพยานอาษาท่านบให้พิงพัง

๔๔ อนึ่งพยานแห่งโจทย์จำเลยทั้งสองข้าง แลสมถ้อยคำแห่ง

TUDC 19/02/2564

โจทย์จำเลยทั้งสอง ให้ตระลาการพิจารณาถ้อยคำพยานทั้งสองข้างนั้น แลถ้อยคำพยานได้สมหลายกระทงไซ้ จึงให้เอาคำพยานประกอบด้วยวุฒิจึ่งควรฟัง อนึ่งถ้าพยานนั้นกล่าวมิต้องด้วยมูลคดีไซ้ จึ่งให้อย่าให้เอาเปนพยาน ถ้าถ้อยคำพยานกล่าวต้องมูลคดีไซ้ จึ่งให้ฟังเอาเปนพยานได้

๔๖ อนึ่งทั้งสอง เปนสำนวนด้วยกันอยู่ในตระลาการ แลอ้างพยานในสำนวน สุภาตระลาการได้สืบพยานโดยสำนวนแล้วก็ดี ยังมิได้นำตระลาการไปผเชิญโดยอ้างก็ดี ฝ่ายผู้มีอรรถคดีมิถ้อยคำท้วงติงตัดสำนวน อ้างให้สืบสักขีพยานนอกสำนวน ท่านมิให้บังคับบัญชาถามพยานนอกจากสำนวนนั้นก่อน ท่านให้บังคับบัญชาสืบสุภาตระลาการซึ่งได้เห็นแก่จักษุได้ยินต่อโสตร แลบันทึกจดหมายไว้ ท่านพึงให้ฟังคำสุภาตระลาการเปนเด็ดขาด ถ้าพยานนอกสำนวนสาบาลตัวแล้วให้การต้องคำกับสุภาตระลาการท่านจึงให้ฟัง ถ้าลักษณอันเดียวกล่าวมิต้องกัน ท่านมิให้ฟัง

๔๗ อนึ่งพยานให้การ ผิดประเด็นเหลือประเด็น ท่านมิให้ฟังเอาเปนพยาน ถ้าพยานให้การต้องประเด็นขาดประเด็นฟังได้ ถ้าพยานให้การใจความสม พลความไม่สมให้คัดเอาว่าสม ถ้าพลความสมใจความไม่สมให้คัดเอาว่าไม่สม

๔๘ อนึ่งโจทย์จำเลย รับกันในสำนวนฟังได้ อ้างพยานสิบคนรับสมอ้างมิเท่าโจทย์จำเลยรับกันในสำนวน

๔๙ อนึ่งโจทย์จำเลยหลายคนมิได้รับแก้ต่างกัน ถามคนละสำนวนยอมสาระภาพก็ดี แลจำเลยผู้ซึ่งถามภายหลังนั้นมิรับ โจทย์อ้างคำรับซึ่งถามในสำนวน แลยอมไว้แต่ก่อนนั้นก็ดี โจทย์จำเลยมิรับกัน

TUDC 19/02/2564

อ้างคำรับในสำนวนก็ดี ท่านว่าฟังเอามิได้ ให้ฟังเอาคำสักขิพยาน ถ้าแลทั้งสิ่งเปนรากแก้วแห่งโจทย์จำเลยนั้น

๕๒ อนึ่งถ้าโจทย์จำเลยก็ดี ทั้งสองเปนสำนวนอย่างเดียวกันในตระลาการ แลฝ่ายข้างหนึ่งให้ทรัพย์เงินทองไปบนบานพยาน มิให้รับก็ดี ให้รับก็ดี ให้พยานหลบเสียมิให้พบก็ดี จับได้พิจารณาเปนสัตย์ว่า มันบนบานพยานจริงไซ้ ท่านว่ามันพิรุทธ์ ถ้าจับผู้บนบานได้มันว่ามิใช่ฝ่ายพวกข้างหนึ่งๆ ทำกลิบายใช้ให้บนบานพยาน ถ้าเปนสัตย์จริงไซ้ ให้กดเอาคดีผู้ทำกลิบายนั้นเปนแพ้

๕๔ อนึ่งผู้มอรรถคดีต้องพิพาทอยู่ในสุภาตระลาการ แลฝ่ายข้างหนึ่งจับได้ว่า ฝ่ายข้างหนึ่งใช้ข้าคนไปซักซ้อมบนบานพยาน แลว่าแก่สุภาตระลาการ ท่านว่าบพึงพึงเอาคำข้าคนนั้นก่อน เพราะว่าข้านอกเจ้าบมควรที่จะฟัง ถ้าพิจารณาเปนสัตย์ดุจกล่าวมานั้นจริงไซ้ ให้เอาคดีมันผู้ใช้ทำกลิบายนั้นเปนแพ้แก่สำนวน

๕๕ มาตราหนึ่ง ทั้งสองนำตระลาการไปผเชิญโดยอ้าง แลญาติพี่น้องพ้องพันธุ์เขาทั้งสองฝ่ายไปด้วย เมื่อผเชิญพยานอยู่นั้น แลเขามอรรถคดีมิได้ว่ากล่าวใช้สอยพวกพันธุ์เขา แลพวกพันธุ์พ้องเขา หากไปณเรือนพยาน แลมันไปพูดจาแนะนำสอนพยานก็ดี เมื่อลักษณตระลาการผเชิญอยู่นั้น ให้ตระลาการพิจารณาแต่ที่อันจริง แลสืบถามพยานจงถ่องแท้ ว่าเมื่อพวกพันธุ์มันมาพูดจา ด้วยพยานนั้น เปนข้อเนื้อความสิ่งอันใด ถ้าแลพยานให้การว่า มันพวกพันธุ์มาบนบานให้ทรัพย์เงินทองประการใดๆ ให้รับก็ดี มิให้รับก็ดี แลพิจารณาเปนสัตย์ว่า พวกพันธุ์มันผู้มีอรรถคดีมาซักซ้อมบนบานจริงไซ้ ท่านให้เอาตัวผู้มาซักซ้อมพยานนั้น ปรับไหมตามรูปความ

TUDC 19/02/2564

โจทย์ห้าเปนพินัยหลวง แลซึ่งคดีมันเปนสำนวนด้วยกันนั้น ให้ตระลาการ เร่งพิจารณาตามสำนวน เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ เหตุว่ามันผู้มีคดีมิได้ว่ากล่าวใช้สอย พวกพันธุ์มันหากไปซักซ้อมพยานเอง

๕๘ อนึ่งจำเลยสำนอง ให้การแก้พิพาทโดยสำนอง ท่านให้บังคับบัญชาเอาคำพยานแต่ที่อันจริง

๕๙ อนึ่งโจทย์ระบุจำเลยสำนองให้การแก้พิพาทแก่กันโดยสำนอง ว่ามีสักขีพยานให้บังคับบัญชาสืบสักขีพยานซึ่งมันแก้พิพาทแลสำนอง ถ้าแลคำพยานนั้นกล่าวต้องในสำนอง ท่านให้บังคับบัญชาโดยคำสักขีพยาน

๖๓ มาตราหนึ่ง พิพาทกันด้วยที่แดนไร่นาละหานบ่าผึ้ง เรือกสวนยวนยางบ่าวไพร่สรรพความ อ้างเพลาพระตำราตราประทวนก็ดี อ้างว่ามีชื่อในหางว่าวก็ดี แลแทงตำบลบ้านตำบลนาตำบลสวน ตำบลไร่ ว่ามีชื่อในสารกรมธรรม์ก็ดี ว่ามีผู้รู้เห็นได้ยินได้ฟัง แลเมื่อสืบสวนสมอ้าง ท่านว่าให้เอาผู้นั้นเปนชะนะแก่ความ ถ้านำไปมิสมอ้างไซ้ ให้เอาผู้อ้างนั้นจนแก่คำเองพิรุทธ์ เอาเปนแพ้แก่ความ

๖๓ มาตราหนึ่ง ผู้มีคดีอยู่ในตระลาการ ฝ่ายข้างหนึ่งว่าผู้หนึ่งละตระลาการเสียไปซักซ้อมพยาน ถ้าจับมิได้อย่าให้พิพากษาคำมันเลย ให้เร่งว่าสำนวนเดิมสืบไป ถ้าข้างผู้ละตระลาการไปนั้นมันว่าเปนคำฉกรรจ์ต่อหน้าสุภาตระลาการว่ามันไปซักซ้อม อย่าเพ่อให้ฟังคำมันก่อน ให้สืบพยานซึ่งมันทั้งสองข้าง ถ้าพยานสาบาลให้การว่าฝ่ายข้างหนึ่งไปซักซ้อมพยานเปนสัตย์ไซ้ ให้กดเอาคดีมันเปนแพ้ ถ้าพยานให้การว่ามิได้มาซักซ้อมบนบานไว้ ให้ยกแต่คำพยานเสียให้นำผเชิญตามอ้าง

TUDC 19/02/2564

๒๕ มาตราหนึ่ง ทั้งสองน่าตระลาการไปผเชิญพยานแลฝ่ายข้างหนึ่งมิได้อ้างคิดใจค้านพยานแล้ว แลมันว่าพยานคนนี้ต้องข้อมันอ้างด้วยตระลาการผเชิญตามอ้าง แลฝ่ายข้างหนึ่งกลับคิดใจค้านพยานอีกเล่า มันทั้งสองถ้อยที่ถ้อยค้านพยานร่วมกัน มิความผิดด้วยกัน อย่าให้รับคำไว้บังคับบัญชาคำพยานร่วมกันสมข้างผู้ใดเปนที่พึ่งได้

๒๕ มาตราหนึ่ง ตระลาการจะให้โจทย์จำเลยน่าไปสืบพยานโดยอ้างโจทย์จำเลยไม่น่าไปสืบให้หนังสือสมอ้างสมค้านพึ่งได้ ถ้าปฤกษาสำนวนมิได้เนื้อความ ให้ผู้พิพากษาเล่งดูคำพยานข้ออื่น ถ้ามิได้เนื้อความให้สืบสักขีพยาน ซึ่งให้หนังสือสมอ้างสมค้านไว้นั้นเอาความจริงจงได้

๒๖ มาตราหนึ่ง วิวาทกันในสถานแห่งมืดก็ดี วิวาทกันในทางสามแพร่งก็ดี หาสักขีพยานมิได้ ให้พิเคราะห์ดูมูลคดีจงถ้วน ถ้าจริงแล้วท่านให้เอาบาดเจ็บสาหัสนั้นเปนพยาน

๒๗ มาตราหนึ่ง โจทย์จำเลยอ้างพยาน ๆ ต้องค้านต้องติงให้เล่งดูถ้าเปนพลความให้ยกเสีย ถ้าใจความเปนอาวุธความ ให้ผู้เปนเสนาบดีพึงค้นหารากแก้ว จึงจะฆ่าความนั้นได้โดยยุติธรรม

ลักษณะตระลาการ

๕ มาตราหนึ่ง ถ้าวิวาทกันในที่ระโหฐานก็ดี ในทุ่งในป่าก็ดี อสักขิกา หาพยานบมิได้ ฉนะภินะ ซึ่งจะเปนอุบายทำตนเองมิได้ หากจะเปนพยานแก่บุคคลผู้นั้นแล

ประกาศมาณวันที่ ๒๒ มกราคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓ เปนวันที่ ๔๕๖๔ ในรัชกาลปัตยุบันนี้[๒๗]

TUDC 19/02/2564

ตาตะรางหมายเลข ๑

ว่าด้วยกฎหมายแลพระราชบัญญัติซึ่งให้ยกเลิกเสีย

ศักราช เดือน ปี ซึ่งตั้งพระราชบัญญัติ	ชื่อกฎหมายพระราชบัญญัติประกาศ	ยกเลิกทั้งหมด ฤๅแต่ส่วนหนึ่ง
ณวัน ๑ เดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมเมีย โทศก จุลศักราช ๑๒๓๒	พระราชบัญญัติเรื่องพยาน ในราชกิจจานุเบกษา ปีจอ ฉศก ศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๙๐	ยกเลิกทั้งหมด ๗ มาตรา
ณวัน ๕ เดือน ๑๑ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีฉลู นพศก จุลศักราช ๑๒๓๙	พระราชบัญญัติลักษณพยาน ในราชกิจจานุเบกษา ปีฉลู นพศก ศักราช ๑๒๓๙ น่า ๒๓๙	ยกเลิกทั้งหมด ๑๑ มาตรา
ณวัน ๑ เดือน ๗ แรม ๑๑ ค่ำ ปีขาน มหาศักราช ๑๗๙๕	กฎหมายลักษณพยาน ซึ่งประทับตรา ๓ ดวง แลกฎหมายพิมพ์เล่ม ๑ แต่น่า ๕๑๒ ถึงน่า ๕๒๗	ยกเลิกเปนส่วน มาตรา ๑๐ ๑๕ ๒๐ ๒๑ มาตรา ๒๘ ๒๙ ๓๑ ๓๓ มาตรา ๓๘ ๔๓ ๕๐ ๕๑ ๕๓ มาตรา ๕๖ ๕๗ ๖๐ ๖๒ รวม ๑๗ มาตรา
ณวัน ๓ เดือน ๑๑ แรม ๑๑ ค่ำ ปีขาน อัฐศก จุลศักราช ๑๐๕๘	กฎหมาย กฎสามสิบหกข้อ ซึ่งประทับตรา ๓ ดวง แลกฎหมายพิมพ์เล่ม ๒	ยกเลิกกฎที่ ๑๑ บทกำหนดสืบพยาน น่า ๕๙
ณวัน ๖ เดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมเสง นพศก จุลศักราช ๑๐๙๙	กฎหมาย พระราชกำหนดเก่า ซึ่งประทับตรา ๓ ดวง แลกฎหมายพิมพ์เล่ม ๒	ยกเลิกกฎที่ ๒๗ ว่าด้วยพยานไม่รับด้าน น่า ๓๓๓
ณวัน ๖ เดือน ๙ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีฉลู เบญจศก จุลศักราช ๑๐๙๕		กฎ ๕๗ ว่าด้วยถามพยาน น่า ๓๖๗
ณวัน ๖ เดือน ๑๑ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีมโรง ฉศก จุลศักราช ๑๑๕๖	กฎหมายพระราชกำหนดใหม่ ซึ่งประทับตรา ๓ ดวง แลกฎหมายพิมพ์เล่ม ๒	ยกเลิกกฎ ๗ ว่าด้วยโทษพยาน น่า ๕๑๖

TUDC 19/02/2564

ตาตะรางหมายเลข ๓

ว่าด้วยกฎหมายแลพระราชบัญญัติซึ่งคงใช้ต่อไป

ศักราช ปี เดือน วัน ซึ่งตั้งพระราชบัญญัติ	ชื่อกฎหมายพระราชบัญญัติประกาศ	ชื่อมาตราซึ่งให้คงใช้เปนกฎหมายต่อไป
ณวัน ๗ เดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีรกา มหาศักราช ๑๙๒๖	กฎหมายลักษณรับพ้อง บทตัดพยาน	คงใช้ทั้งสิ้น ๘ มาตรา
ณ วัน ๑ เดือน ๗ แรม ๑๑ ค่ำ ปีขาน มหาศักราช ๑๙๑๕	กฎหมาย ลักษณ พยาน ซึ่งประทับตรา แลกฎหมายพิมพ์เล่ม ๑ แต่น่า ๕๑๒ ถึงน่า ๕๒๙	คงใช้อยู่ ๕๐ มาตรา คือมาตรา ๑, ๒, ๓, ๔ มาตรา ๕, ๖, ๗, ๘ มาตรา ๑๑, ๑๒, ๑๓ มาตรา ๑๔, ๑๖, ๑๗, ๑๘ มาตรา ๑๗, ๒๒, ๒๓, ๒๔ มาตรา ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๓๐ มาตรา ๓๒, ๓๔, ๓๕, ๓๖ มาตรา ๓๗, ๓๙, ๔๐ มาตรา ๔๑, ๔๒, ๔๔ มาตรา ๔๕, ๔๖, ๔๗, ๔๘ มาตรา ๔๙, ๕๒, ๕๔, ๕๕ มาตรา ๕๗, ๕๘, ๖๑, ๖๓ มาตรา ๖๔, ๖๕, ๖๖, ๖๗
ณวัน เดือน ๗ แรม ๑ ค่ำ ปีวอก มหาศักราช ๑๙๐๐	ลักษณตระลาการ ซึ่งประทับตรา แลกฎหมายพิมพ์เล่ม ๑ น่า ๕๕๗ ว่าด้วยฉินภินะ	มาตรา ๕

TUDC 19/02/2564

ตาตะรางหมายเลข ๓

ว่าด้วยอัตราพิกัดค่าธรรมเนียมพยาน จำพวกที่หมายเรียกมาสืบที่ศาลตามมาตรา ๑๙

คุณานุรูปของพยานซึ่งควรได้รับเงินค่าป่วยการต่าง ๆ กัน	ควรได้เงินค่าป่วยการวันหนึ่ง	
	ไม่เกินกว่า	ไม่น้อยกว่า
ถ้ามาเบิกความในศาลจึงควรได้เงินค่าป่วยการ	บาท	บาท
พระบรมวงษานุวงษผู้ใหญ่ผู้น้อย	๖๐	๕
ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งมีสัญญาบัตร	๕๐	๕
ข้าราชการ ซึ่งไม่มีสัญญาบัตร	๑๐	๒
พ่อค้า นายห้าง	๓๐	๕
ครูอาจารย์สอนศิลปสาตรวิทยาทั้งปวง	๒๐	๕
พวกแพทย์หมอยาฤาหมอรักษาโรคต่าง ๆ	๒๐	๕
พ่อเรือน	๑๐	๒
ไพร่ราบ	๕	๑
ทาษ	๒	๑
พนักงานล่ามภาษาต่างประเทศ	๓๐	๕
ค่าหมายเรียกพยานมาเบิกความในศาล		บาท
ฉบับละ		๑

ถ้าสืบพยานโดยเดินผเชิญสืบ ฤาส่งประเด็นไปสืบ ให้เรียกค่าธรรมเนียมตามพระราชบัญญัติตั้งกระทรวงยุติธรรม รัตนโกสินทร์ ๒๕ ศก ๑๑๑ ตามมาตรา ๗

TUDC 19/02/2564

บอกแก้

น่า ๕๐๗ แถบน่า บันทัด ๑ ถึงบันทัด ๓ แก้เป็นดังนี้ กำหนดนัดจงได้—

ถ้าผู้ใดขัดขืนไม่เอาหนังสือมาศาล ก็ให้ลงโทษตามมาตรา ๔๘

—ถ้าแลบุคคล ฤๅเจ้าพนักงานเช่นว่ามานี้

น่า ๕๑๐ แถบน่า แก้เป็นดังนี้ ยอมให้ปฏิบัติดังกล่าวใน มาตรา ๒๐ นั้น—

ศาลจะต้องตัดสินทีเดียว ฤๅงดไว้ก่อนก็ได้ สุดแล้วแต่จะเห็นสมควร

—ถ้าศาลเห็นว่ายังไม่จำเป็น ฯ ล ฯ ต่างเสียค่าธรรมเนียม ถ้าศาลเห็นควรจะตัดสิน ฯ ล ฯ ให้ศาลตัดสินนั้นจงเต็ม

น่า ๕๑๗ แถบน่า บันทัด ๕ คำว่าพิสูทธ์ต่อ แก้เป็นพิสูทธ์ต่อ

ข้อความที่บอกแก้นี้ผู้รวบรวมได้แก้ถูกต้องแล้วจึงลงพิมพ์ แต่ที่นำข้อความ บอกแก้ มาพิมพ์ไว้ด้วยก็เพราะในต้นฉบับ (ราชกิจจานุเบกษา) ได้พิมพ์ไว้ต่อท้าย พ.ร.บ. คล้าย ๆ กับเป็นส่วนหนึ่งแห่ง พ.ร.บ. นี้ที่เดียว (ดูข้อความหน้า ๒๔๒, ๒๔๖, ๒๕๘) หน้าที่อ้างใน บอกแก้ (หน้า ๔๐๘, ๔๑๐, ๔๑๗) เป็นหน้าหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑

ประกาศ

ว่าด้วยแบ่งแขวงของศาลโปริสภาทั้งสี่ศาลในกรุงเทพ ฯ

ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปริชากร เสนาบดีกระ-

TUDC 19/02/2564

ทรวงยุติธรรม รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้จัดแบ่งแขวงกรุงเทพมหานครออกเป็น ๕ แขวง ตามความในข้อหนึ่ง แห่งประกาศตั้งศาลโปริสภาเพิ่มเติม ปีรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓[๒๗] ไว้เป็นกำหนดต่อไปดังนี้

กำหนดแขวงของศาลโปริสภาที่หนึ่ง

ข้อ ๑ ศาลโปริสภาที่หนึ่งนี้ ตั้งอยู่ในท้องที่กรุงเทพ ฯ ฝ่ายฝั่งตวันออกตอนข้างใต้ หมายเขตรข้างทิศเหนือ เสมอแต่ปากคลองรอบพระนครตอนใต้ (คลองโอ่งอ่าง) ไปตามฝั่งคลองรอบพระนครฝั่งใต้แลตวันออก จนถึงคลองแยกมหานาค แล้วเลยไปตามฝั่งคลองมหานาค ข้างฝ่ายฟากใต้ จนถึงคลองแสนแสบต่อไปจนจดแขวงเมืองฉะเชิงเทราเป็นที่สุด แลที่หมายเขตรทิศใต้นั้น ตั้งแต่ปากคลองรอบพระนครตอนใต้ ลงไปตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาฟากตวันออกจนจดแขวงเมืองนครเขื่อนขันธ์เป็นที่สุด แลที่หมายเขตรนอกนี้ต่อติดกับแขวงเมืองนครเขื่อนขันธ์ แลเมืองฉะเชิงเทรา ตามท้องที่เขตรแขวงอำเภอบ้านนันกรุงเทพ ฯ ข้างฝั่งตวันออกด้านใต้ ได้ว่ากล่าวมาแต่ก่อนนั้น

ในท้องที่เขตรแขวงที่กำหนดไว้นี้ มีศาลโปริสภาที่หนึ่ง ตั้งอยู่ริมถนนเจริญกรุง (ตลาดน้อย) ในเวลานี้พระยางำเมืองผู้พิพากษา ชนะรณีบาลผู้พิพากษารอง เป็นเจ้าหน้าที่ได้พิจารณาพิพากษาคดีความตามพระราชกำหนดกฎหมาย สำหรับศาลโปริสภาทั้งปวงแขวงหนึ่ง ได้ทำการมาตั้งแต่ต้นปี ร.ศ. ๑๑๓ แล้ว

TUDC 19/02/2564

กำหนดแขวงของศาลโปริสภาที่ ๒

ข้อ ๒ ศาลโปริสภาทิสองนั้น ตั้งอยู่ในท้องทกรุงเทพ ฯ ฝ่ายฝั่งตวันออกตอนข้างเหนือ หมายเขตรข้างทิศใต้ตั้งแต่ปากคลองรอบพระนครตอนใต้ ไปตามฝั่งคลองรอบพระนครฝั่งใต้แลตวันออก จนถึงคลองแยกมหานาค แล้วเลี้ยวไปตามฝั่งคลองนั้นฟากข้างใต้ ไปจนถึงคลองแสนแสบต่อไป จนจดแขวงเมืองฉะเชิงเทราเปนที่สุด แลทิหมายเขตรฝ่ายทิศตวันตกแต่ปากคลองรอบพระนครตอนใต้ ขึ้นไปตามฝั่งน้ำเจ้าพระยาฟากตวันออก ตลอดจนถึงที่ต่อแดนเมืองนนทบุรี แลเมืองประทุมธานี ตลอดจนถึงเขตรเมืองปราจิณบุรีเปนที่สุด

ในท้องทิเขตรแขวงที่กำหนดแบ่งไว้นี้ ให้ตั้งศาลโปริสภาทิสองที่ในกำแพงพระนคร พระณรงวิชิตเปนผู้พิพากษา จ่าจิตรนุกูลเปนผู้พิพากษารอง เปนเจ้าน่าที่ไต่พิจารณาพิพากษาคดีความตามพระราชกำหนดกฎหมาย สำหรับศาลโปริสภาทั้งปวงตั้งแต่นี้ต่อไป

กำหนดแขวงของศาลโปริสภาที่ ๓

ข้อ ๓ ศาลโปริสภาทิสามนั้น ตั้งอยู่ในท้องทกรุงเทพ ฯ ฝ่ายฝั่งตวันตกตอนใต้ หมายเขตรข้างทิศเหนือ ตั้งแต่ปากคลองมอญฝั่งใต้ตลอดออกไป จนถึงเมืองนครไชยศรี แลหมายเขตรฝ่ายทิศตวันออกตั้งแต่ปากคลองมอญฝั่งใต้ ไปตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาฟากตวันออกทั้งสำแม่น้ำใหญ่ตอนใต้นั้นด้วย จนถึงเขตรเมืองนครเชียงขันธ์

TUDC 19/02/2564

ไปต่อเขตรเมืองสมุทสาคร ตลอดจนถึงเขตรเมืองนครไชยศริเปนที่สุด ในท้องที่เขตรแขวงที่กำหนดไว้นี้ ให้ตั้งศาลโปริสภาที่สามที่ฝั่งแม่น้ำฝ่ายฟากตวันตก แลให้นายหัศบำเรอเปนผู้พิพากษา แลหลวงพินิจโภคัยเปนผู้พิพากษารอง เปนเจ้าน่าที่ได้พิจารณาพิพากษาคดีความตามพระราชกำหนดกฎหมาย สำหรับศาลโปริสภาทั้งปวง ตั้งแต่นี้ไป

กำหนดแขวงศาลโปริสภาที่๕

ข้อ ๔ ศาลโปริสภาที่๕ ตั้งอยู่ในท้องที่กรุงเทพฯ ฝ่ายฝั่งตวันตกตอนเหนือ หมายเขตรข้างทิศใต้ ตั้งแต่ปากคลองมอญฝั่งใต้ตลอดไป จนถึงเขตรเมืองนครไชยศรี แลหมายเขตรฝ่ายทิศตวันออก ตั้งแต่ปากคลองมอญไปตามริมแม่น้ำเจ้าพระยาฟากตวันออก รวมทั้งแม่น้ำใหญ่ตอนข้างเหนือด้วย จนถึงเขตรแขวงนนทบุรี แล้วต่อไปจดเขตรเมืองนครไชยศริเปนที่สุด

ในท้องที่เขตรแขวงที่กำหนดแบ่งไว้นี้ ให้ตั้งศาลโปริสภาที่๕ที่ในลำคลองบางกอกน้อยฝั่งใต้ ให้ขุนเสพสุภาเปนผู้พิพากษารอง (ในระหว่างยังไม่มีตัวผู้พิพากษา) เปนเจ้าน่าที่ได้พิจารณาพิพากษาคดีความ ตามพระราชกำหนดกฎหมาย แลพระราชบัญญัติสำหรับศาลโปริสภาทั้งปวง ตั้งแต่นี้ต่อไป

ประกาศมาณวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ ศก ๑๓๓ เปนวันที่ ๘๓๐๔ ในรัชกาลปัตยุบันนี้๒๗

TUDC 19/02/2564

ประกาศเลิกอากรไม้ไผ่สีสุก

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศแก่มหาชนทั้งหลาย ซึ่งอยู่ในอาณาจักรสยาม ให้ทราบทั่วกัน

ด้วยทรงพระราชดำริห์ว่า ภาษีอากรกอไม้ไผ่สีสุกซึ่งเก็บอยู่ทุกวันนี้เปนสองแผนกอยู่ คือ ข้างฝ่ายกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ก็ได้เก็บภาษีแก่ผู้พาล่วงด่านร้อยละสิบอยู่ส่วนหนึ่ง ตามพระราชบัญญัติภาษีภายใน ฝ่ายกระทรวงเกษตรพานิชการ ก็เก็บอากรกอละ ๕ อัฐ อีกส่วนหนึ่ง ตามประกาศอากรกอไม้ไผ่สีสุก ลงวันพฤหัศบดี เดือนสิบสองขึ้นค่ำหนึ่ง ปีกุนสัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗ นั้น ควรจะเก็บแต่ภาษีเลิกอากรเสีย เพราะเรื่องเก็บเงินกอไม้ไผ่นั้น เปนความลำบากวุ่นวายกันมาหลายครั้ง ถ้าจะไม่เลิกถอนเสียในอย่างใดอย่างหนึ่ง สักฝ่ายหนึ่งแล้ว ก็จะเปนที่เดือดร้อนแก่ราษฎรไพร่บ้านพลเมือง ด้วยต้องเสียทั้งภาษีแลอากรเปนสองชั้น ควรจะเลิกเสียส่วนหนึ่งได้ โดยทรงพระมหากรุณาแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกประกาศอากรกอไม้ไผ่สีสุก ที่ลงวันพฤหัศบดี เดือนสิบสอง ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีกุน สัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗ นั้นเสีย ให้กระทรวงเกษตรพานิชการ เลิกเก็บอากรกอไม้ไผ่สีสุกตั้งแต่บัดนี้ไป ให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติคงเก็บแต่ภาษีแก่ผู้พาล่วงด่านตามพระราชบัญญัติภาษีภายในฝ่ายเดียว

ประกาศมา แต่ พระที่นั่ง จักรกรี มหาปราสาท วันที่ ๕ มีนาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๓ เปนวันที่ ๘๖๑๑ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ ๒๗

TUDC 19/02/2564

ข้อบังคับ

สำหรับรัฐมนตรีสภา

ซึ่งที่ชุมนุมปฤกษาเรียบเรียงไว้

เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๓

เริ่มการชุมนุม

การนัดชุมนุม

ข้อ ๑ การชุมนุมกันนั้น มีอาการสองอย่าง คือ :—

๑ การชุมนุมปรกติ

๒ การชุมนุมพิเศษ

เมื่อจะมีการชุมนุมกันนั้น รัฐมนตรีจะรู้ได้ด้วยอาการดังกล่าวต่อไปนี้—

การชุมนุมปรกติ

—๑ การชุมนุมปรกตินั้น ย่อมจะได้มีในเขตรทุก ๗วัน ครั้งหนึ่ง ตามพระราชบัญญัติ ยกแต่เวลาหยุดการ ดังจะได้มีในพระราชบัญญัติ พระราชทานพระบรมราชานุญาตไว้นั้น แต่กำหนดวันที่จะได้ชุมนุมปรกตินั้น ในวันใดเวลาใด สภานายกจะได้แสดงในที่ชุมนุมให้รัฐมนตรีทราบทั่วกันในคราวเดียว ไม่ต้องมีหมายนัดเชิญชุมนุม ยก

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว โดย พ.ร.บ. ยกเลิก พ.ร.บ รัฐมนตรีลงวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ มาตรา ๓ (ดู ป.ช.ศ. เล่ม ๔๕ หน้า ๓๕๕)

TUDC 19/02/2564

เสียแต่ผู้ที่มิได้อยู่ในที่ชุมนุมนั้น สภาเดชานุการจะได้รับคำสั่งสภานายกแจ้งความไปให้ทราบ ในครั้งแรกคราวเดียวเหมือนกัน—

การชุมนุมพิเศษ

—๒ การชุมนุมพิเศษนั้น ถ้าจะมีเมื่อใด สภาเดชานุการจะได้รับคำสั่ง สภานายกผู้รักษาพระราชบัญญัติรัฐมนตรี มีหมายนัดเชิญชุมนุมตามพระราชบัญญัติอย่างหนึ่ง

นัดกันโดยคำบอกในที่ชุมนุมอย่างหนึ่ง แต่อาการที่นัดกันอย่างนั้น ถ้ารัฐมนตรีผู้ใดมิได้อยู่ในที่ชุมนุมเวลานั้น ก็จะต้องมีหมายนัดไปอีกด้วย

ในอาการนัดชุมนุมพิเศษทั้งสองอย่างนี้ จะได้กำหนดวันเวลา แลระเบียบวาระให้ทราบโดยชัดเจน

การชุมนุมพิเศษนอกจากอาการสองอย่างนี้ ยังมีอีกอย่างหนึ่ง คือ มิเหตุการณ์อันใด ซึ่งเป็นการสำคัญไม่ได้นัดหมายกัน รัฐมนตรีต่างมาสู่ศาลารัฐมนตรีสภา แลเห็นใจชุมนุมเป็นการวิเศษ แลได้แจ้งความต่อสภานายกฤาอุปนายกด้วยแล้ว

การชุมนุมทุกอย่างเหล่านี้ ถ้าเป็นองค์ชุมนุมตามพระราชบัญญัติแล้ว ก็เป็นชุมนุมได้

รัฐมนตรีต้องมาชุมนุมตามกำหนดนัด

ข้อ ๒ เมื่อรัฐมนตรี ได้ทราบกำหนดนัดชุมนุม โดยอาการอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ต้องมายังศาลารัฐมนตรีสภา ให้ทันตามวัน

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๔๗)

TUDC 19/02/2564

แลเวลาที่กำหนดนั้น แล้วบอกแก่เจ้าพนักงาน ให้ลงนามแลเวลาที่มาถึงนั้น ไว้ในสมุดสำหรับการนั้นด้วย ฤาจะลงชื่อด้วยลายมือตนเองก็ได้—

รัฐมนตรีจะมาเข้าที่ชุมนุมไม่ได้

—ถ้ารัฐมนตรีผู้ใดทราบกำหนดนัดชุมนุมแล้ว แลจะมาเข้าที่ชุมนุมตามกำหนดไม่ได้ ด้วยเหตุมีราชการอันจำเปนก็ดี ตนเองฤาผู้ที่เกี่ยวข้องป่วยเจ็บ ฤามีกิจธุระประการใดๆก็ดี บันดาเปนข้อขัดข้อง อันจะมาเข้าที่ชุมนุมไม่ได้แล้ว จะเข้ามาชี้แจ้งด้วยตนเอง ฤาจะมีหนังสือ ฤาจะสั่งรัฐมนตรีคนใดให้มาแจ้งต่อผู้เปนประธานก็ได้ แต่ต้องให้คำชี้แจงนั้นมายังที่ชุมนุมทันตามเวลาที่กำหนดชุมนุมนั้น ในคำชี้แจงนั้นต้องมีกำหนดเวลาที่จะมาเข้าที่ชุมนุมได้เมื่อใดด้วย ผู้เปนประธานจะได้กล่าวอาการขัดข้องนั้นในสภาให้ทราบในเวลาแรกชุมนุมกันนั้น ถ้าคำชี้แจงนั้นมาไม่ทันกำหนดเวลาชุมนุมเท่าใด ก็ยังเปนอันขาดชุมนุมเท่าเวลาที่ล่วงไปนั้น

ถ้าคำชี้แจงนั้นมิได้มีกำหนดเวลาที่จะมาเข้าที่ชุมนุมได้แล้ว แลจะมีการชุมนุมต่อไปเมื่อใดอีก ก็จะได้มีหมายนัดไปทุกคราวชุมนุม ถ้าผู้นั้นจะยังมาเข้าชุมนุมไม่ได้อีก ก็ต้องส่งคำชี้แจงมาทุกคราว ถ้ามิได้มีตอบมาก็นับเปนขาดชุมนุม

รัฐมนตรีละไปเสียจากที่ชุมนุม

ข้อ ๓ รัฐมนตรีผู้ใดได้เข้ามาแล้วยังที่ชุมนุม ผู้นั้นต้องอยู่ชุม-

---

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๙๗)

TUDC 19/02/2564

นุมไปจนถึงเวลาเลิก ในระหว่างที่ชุมนุมกันอยู่นั้น ผู้ใดละไปเสียจากที่ชุมนุมจนไม่ได้ยินเสียงสนทนาปฤกษาหาฤๅกันโดยการไม่จำเปนแล้ว ผู้นั้นเปนขาดชุมนุมเท่าเวลาที่ละไปเสียนั้น

รัฐมนตรีละการชุมนุมโดยความจำเปน

ข้อ ๔ ในเวลาชุมนุมกันอยู่นั้น รัฐมนตรีผู้ใดมีกิจธุระในตัว ฤๅเกิดความบ่วยไข้ ฤๅมีราชการอันจำเปนจะต้องละไปเสียจากที่ชุมนุมแล้ว ก็ให้กล่าวชี้แจงเหตุขัน ขอลาต่อผู้เปนประธานก่อนจึงละที่ชุมนุมไปได้

รัฐมนตรีขาดชุมนุม

ข้อ ๕ รัฐมนตรีผู้ใดขาดมิได้มาชุมนุมก็ดี ฤๅมาไม่ทันกำหนดเวลาชุมนุม ฤๅมาเข้าที่ชุมนุมแล้วละไปเสียก่อนเวลาเลิกชุมนุมก็ดี ฤๅขาดชุมนุมไปด้วยอาการอย่างใด ๆ ให้นับกำหนดระยะที่ขาด ด้วยบาทนาฬิกาฤๅส่วนละ ๒ นาที แลถ้ามีผลประโยชน์อันใด พระราชทานแก่ที่ชุมนุมในวันนั้น ให้คิดลดส่วนของผู้นั้นลงเท่าเวลาที่ขาดไปนั้น แลเมื่อถึงกำหนด ๑๕ วัน ผู้เปนประธานจะได้ทำรายงานรวมเวลาผู้ที่มาชุมนุม แลมิได้มาด้วยเหตุใด ๆ ทูลเกล้า ฯ ถวายด้วย

น่าที่เจ้าพนักงาน

น่าที่ผู้เปนประธาน

ข้อ ๖ เมื่อเวลาชุมนุมกันนั้น สภานายก ฤๅอุปนายก ฤๅรัฐ-

ข้อบังคับ นี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

มนตรีผู้หนึ่งซึ่งจะได้เป็นประธาน ในที่ชุมนุมรัฐมนตรีตามความในข้อ ๒ แห่งมาตรา ๗ ของพระราชบัญญัตินั้น ผู้เป็นประธานต้องนั่งณที่สูง ซึ่งจะแลเห็นหน้ารัฐมนตรีได้โดยสดวกทั่วกัน แลไม่ควรจะไปเสียจากที่ ซึ่งนั่งในที่ชุมนุมจนกว่าจะมีผู้นั่งแทน มีอำนาจแลน่าที่เป็นสำคัญ ๕ ประการ คือ :—

ตัดสินระเบียบ

—(ประการที่หนึ่ง) ประการหนึ่ง ผู้เป็นประธาน เป็นผู้ที่จะได้ตัดสินความประพฤติของรัฐมนตรีว่า ผู้ใดผิดแลชอบ ในเวลาที่มีเหตุเกี่ยงกันตามธรรมเนียมแลข้อบังคับ—

นำปรึกษา

—(ประการที่สอง) ประการหนึ่ง ผู้เป็นประธาน เป็นผู้ที่จะชี้แจงข้อความอันปฤษากันนั้นต่อที่ชุมนุม เพื่อให้ที่ชุมนุมได้เข้าใจความโดยชัดเจน แลเป็นผู้ยกข้อขึ้นให้ที่ชุมนุมชี้ขาดด้วย—

รักษาระเบียบ

—(ประการที่สาม) ประกาหนึ่ง ผู้เป็นประธาน เป็นผู้รักษาระเบียบให้เคร่งครัด คือเป็นผู้ดูแลรัฐมนตรีในที่ชุมนุม เวลาเมื่อกล่าวคำปฤกษา ฤๅกล่าวคำโต้เถียงข้อใดข้อหนึ่งนั้น ให้ได้ประพฤติตามอาการกิริยาอันสมควร แลเป็นผู้ตัดสินข้อความทั้งปวง ที่ว่าด้วยระเบียบของที่ชุมนุม เมื่อที่ชุมนุมเลือกสรรผู้เป็นกรรมการแล้ว เป็นผู้แต่งกรรมการนั้นด้วย—

ข้อบังคับ นี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๔๗)

TUDC 19/02/2564

ทำการชุมนุมให้สำเร็จ

–(ประการที่สี่) ประการหนึ่ง ในการที่จะให้การงานสำเร็จไปในที่ชุมนุมนั้น ผู้เป็นประธานจะต้องเป็นผู้เอาใจใส่คอยชักนำให้รัฐมนตรีในที่ชุมนุมได้ทำการอยู่เสมอ แลจะต้องตักเตือนรัฐมนตรีให้มาแลทำการตรงตามเวลา อย่าให้บ่วยการงานเสียแต่แรกชุมนุมไปได้–

ในการองค์สภา

–(ประการที่ห้า ประการหนึ่ง เมื่อถึงกำหนดเวลาชุมนุม ผู้เป็นประธานจะได้ตรวจดูให้รู้ว่า มีผู้มาชุมนุมครบกำหนดเป็นองค์สภาตามพระราชบัญญัติ ฤๅยังไม่เป็น ถ้าเห็นว่ายังไม่เป็นองค์สภาได้ล่วงกึ่งชั่วโมงไป ตั้งแต่เวลาที่กำหนดชุมนุมนั้นแล้ว ผู้เป็นประธานจะให้เลื่อนการชุมนุมนั้นต่อไปวันน่าก็เป็นระเบียบได้เพราะไม่ครบองค์สภา

ถ้าในเวลานั่งชุมนุมกันอยู่แล้ว มีเหตุที่จำเป็น ผู้นั่งชุมนุมขาดไปไม่ครบองค์สภาตามพระราชบัญญัติแล้ว ผู้เป็นประธานต้องประกาศความข้อนี้ แลงดการประชุมนั้นเสีย เพราะเป็นการผิดต่อพระราชบัญญัติ ถ้าไม่ได้ครบกันอีกก็ต้องเลื่อนชุมนุมต่อไป

การซึ่งทำค้างไว้ในเวลาชุมนุม ต้องเลื่อนเช่นกล่าวมานี้เพียงใดถึงคราวชุมนุมน่าจะจับทำการต่อจากเพียงนั้นไป ก็เป็นระเบียบได้

น่าที่อุปนายก

ข้อ ๗ อุปนายกมีน่าที่เป็นผู้ช่วยสภานายกในการรักษาการทั้ง-

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโนตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

ปวง ให้เปนไปตามพระราชบัญญัติสำหรับรัฐมนตรี แตเปนผู้ทำการแทนสภานายก ในเวลาที่สภานายกมายังศาลารัฐมนตรีสภาไม่ได้ทุกเมื่อ

น่าที่สภาเลขานุการ

ข้อ ๙ น่าที่ของสภาเลขานุการนั้น มีเปนสำคัญ ๖ ประการ คือ :_

(ประการที่หนึ่ง) การนัดหมาย
(ประการที่สอง) ในการเตรียมการชุมนุม
(ประการที่สาม) ในการอ่าน
(ประการที่สี่) ในการจดรายงาน
(ประการที่ห้า) ในการรักษาหนังสือสำคัญ กับ
(ประการที่หก) ในการเรียกชื่อตามหางว่าวแลลงชื่อ มีความพิสดารดังนี้ :_

ออกหมายนัดเชิญชุมชุม

(ประการที่หนึ่ง) เมื่อสภาเลขานุการได้รับคำสั่งผู้เปนประธานให้เชิญรัฐมนตรีมาประชุมเมื่อใด ให้สภาเลขานุการออกหมายนัดรัฐมนตรี มีกำหนดวันเวลาแลระเบียบชุมนุมให้ทราบจงทั่วกัน ก่อนเวลาที่จะชุมนุม ๒ วันเตม เว้นว่าตามกาลปรกติถ้ามีราชการสำคัญอันจำเปนจะต้องชุมนุมเมื่อใด ก็เชิญชุมนุมได้ทุกเมื่อ แต่ต้องจัดการให้รัฐมนตรีได้ทราบโดยเร็วที่สุดที่จะทำได้

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า๒๘๓)

TUDC 19/02/2564

เตรียมการชุมนุม

(ประการที่สอง) ประการหนึ่ง สภาเลขานุการต้องเตรียมเครื่องใช้สอยสำหรับในการที่จะใช้ในที่ชุมนุมให้ถูกต้องตามที่ควรแลต้องมายังศาลารัฐมนตรีสภา อย่างน้องที่สุดเพียงครึ่งชั่วโมงก่อนเวลาชุมนุม

ในการอ่าน

(ประการที่สาม) ประการหนึ่งเปนผู้อ่านระเบียบ แลบันดาหนังสือทั้งปวงแจ้งต่อที่ชุมนุม

จดรายงาน

_(ประการที่สี่) ประการหนึ่งเปนผู้จดหมายใจความการที่ปฤกษาหาฤา แลวินิจฉัยตกลงในที่ชุมนุมนั้น แต่คำโต้ตอบเถียงกันแลคำขอทั้งหลายที่ไม่ได้ขัดสนกันในที่ชุมนุมนั้น ไม่ต้องจดไว้ การที่กล่าวมานี้ว่าด้วยการทำกฎหมาย แต่ในการชุมนุมทำการอื่นๆย่อมมีรายงานไม่เฉพาะแต่การที่ได้ทำแล้วอย่างเดียว ให้มีทั้งข้อความโต้ตอบเถียงกันของที่ชุมนุมนั้นด้วย เว้นแต่การปฤกษาหาฤา ฤาโต้เถียงกันเฉพาะตัว ยังมิได้ยกเปนข้อขึ้นกล่าว ฤาโต้เถียงกันตามระเบียบของการชุมนุม (คือยังเปนแต่โจทๆกันอยู่นั้น) ก็ไม่จำเปนที่จะต้องจดไว้ด้วย

อนึ่งเมื่อรัฐมนตรีผู้ใดกล่าวข้อความขึ้นในที่ชุมนุมแล้ว ภายหลัง

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

ขอคืนคำนั้นเสีย แลปรารถนาว่าจะมิให้จดไว้ในรายงานด้วย ถ้าที่ชุมนุมยอมอนุญาตแล้ว ก็ให้ถอนเสียจากรายงานนั้น

กับสภาเลขานุการเป็นผู้ทำการจดหมายทั้งปวง ตลอดจนการตรวจตราแลการลงพิมพ์ด้วย—

รักษาหนังสือสำคัญ

—(ประการที่ห้า) ประการหนึ่ง สภาเลขานุการต้องเก็บเรียบเรียงหนังสือสำคัญทั้งปวงเข้าเป็นเล่ม ในเวลาเมื่อได้อ่านหนังสือนั้นเสร็จแล้ว แลเป็นผู้รักษาหนังสือนั้นไว้ ไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดเอาไปได้ เว้นไว้แต่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ฤๅได้รับอนุญาตแต่ที่ชุมนุมแล้วจึงให้ได้—

เรียกชื่อลงชื่อ

—(ประการที่หก) ประการหนึ่ง เมื่อผู้เป็นประธานมีคำสั่งให้ขานชื่อรัฐมนตรีในที่ชุมนุมตามหางว่าว เพื่อจะได้ตรวจดูผู้อยู่ ฤๅจะตรวจแจกแจงชื่อขาดก็ดี สภาเลขานุการจะต้องทำตามคำสั่งนั้น แลจะต้องเป็นผู้แจ้งความแก่ผู้ที่ต้องแต่งเป็นกรรมการให้รู้ตัว แลให้รู้การที่จะให้ไปพิจารณานั้นด้วย แลต้องลงชื่อเป็นสำคัญในหนังสือทั้งปวงที่ออกจากที่ชุมนุมด้วย

ผู้ช่วยสภาเลขานุการ

ข้อ ๙ ถ้าการชุมนุมคราวใดมีงานมาก ผู้เป็นประธานจะให้มี

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

รองสภาเลขานุการ ซึ่งจะเปนผู้ช่วยผู้แทนสภาเลขานุการตามสมควร แก่การที่ทำนั้นก็ได้

วิธีชุมนุม

การชุมนุมสองอย่าง

ข้อ ๑๐ การปฤกษาหาฤๅกันในที่ชุมนุมนั้นมีสองอย่าง คือรัฐมนตรีชุมนุมกันเรียกว่า รัฐมนตรีสภา มีกำหนดองค์สภาตามพระราชบัญญัติประการหนึ่ง

รัฐมนตรีสภาตั้งกรรมการขึ้นตามความในมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติรัฐมนตรีประการหนึ่ง แลกรรมการนั้นแบ่งเปนสองชนิด คือ:—

กรรมการวิเศษ

—(ประการที่หนึ่ง) กรรมการวิเศษ เปนกรรมการที่ตั้งขึ้นไปทำการครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง เฉพาะการเรื่องเดียวนั้น ทำแล้วก็เลิกเสีย ไม่เปนกรรมการอีก—

กรรมการประจำ

—(ประการที่สอง) กรรมการประจำ เปนกรรมการที่ตั้งขึ้นไว้ให้ทำการชนิดหนึ่งประจำอยู่เรื่องหนึ่งแล้วก็ไม่เลิกถอน มีการเรื่องอื่นชนิดเดียวกันมาก็ให้ทำอีก

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

ระเบียบการชุมนุม

ข้อ ๑๑ เมื่อเวลาผู้เป็นประธานเรียกรัฐมนตรีเข้าระเบียบการชุมนุมเมื่อใด รัฐมนตรีทุก ๆ คนต้องเข้านั่งยังที่เป็นตุษณีภาพเมื่อนั้น

อ่านสอบทานรายงาน

ข้อ ๑๒ เมื่อรัฐมนตรีมาครบองค์สภาแล้วเข้าที่ชุมนุมแล้ว สภาเลขานุการจะได้แจ้งคำถามของรัฐมนตรี แล้วอ่านสอบทานจดหมายรายงานของที่ชุมนุม ซึ่งได้ปฤกษาวันก่อนแล้ว จะได้มีคำถามว่ารายงานนั้นเอาเป็นใช้ได้แล้วฤายัง เมื่อเห็นชอบพร้อมกันแล้ว จะได้เอาเป็นใช้ได้

ระเบียบการงาน

ข้อ ๑๓ เมื่อได้สอบทานรายงานเอาเป็นใช้ได้แล้ว ระเบียบซึ่งจะทำการอ่านพ้ง ฤาพูดจากันด้วยเรื่องเหล่านี้ต่อไป คือ:—

(ประการที่หนึ่ง) พระบรมราชกระแสรับสั่งให้ปฤกษานั้น ได้มาเวลาใดต้องอ่านเวลานั้น

(ประการที่สอง) รายการมาจากกรรมการทั้งหลายที่พิจารณาการ

(ประการที่สาม) คำบอกล่วงน่าข้อที่จะขอปฤกษาต่อไป

(ประการที่สี่) คำถามการต่าง ๆ ที่จะให้เข้าใจกันด้วยคำตอบ

เมื่อทำการเหล่านี้เสร็จแล้ว สภาเลขานุการจะได้อ่านระเบียบวาระ แล้วจะได้ปฤกษากันต่อไปตามเรื่องที่ปฤกษาค้างมา ฤายังไม่ได้ปฤกษานั้นได้

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๔๗)

TUDC 19/02/2564

อำนาจแลน่าที่รัฐมนตรีในที่ชุมนุม

ข้อ ๑๕ การปฤกษาหาฤๅกันนี้ รัฐมนตรีทุกคนซึ่งมาชุมนุมอยู่ที่เดียวกัน หวังประโยชน์ยุติธรรมอันเดียวกันดังนี้ ก็เปนน่าที่ของรัฐมนตรี จะแสดงความเห็นของตนโดยเต็มปัญญามิต้องเกรงใจผู้หนึ่งผู้ใด ด้วยฐานันดรศักดิ์เปนต้น เพื่อจะได้อุดหนุนความสามัคคีแลทำการให้สำเร็จตลอดไปได้

กิริยาของรัฐมนตรี

ข้อ ๑๕ รัฐมนตรีผู้ใดผู้หนึ่งอยากจะกล่าวความข้อใดข้อหนึ่งขึ้น จะได้กล่าวแก่ผู้เปนประธานๆ ได้ยินแล้ว จะได้เรียกนามฤๅตำแหน่งผู้นั้นเปนการรับว่าจะฟังคำผู้นั้นกล่าวแล้ว ที่ชุมนุมจะได้ตั้งใจฟังคำของผู้นั้น ผู้กล่าวนั้นถ้ายืนได้ก็ควร

อำนาจกล่าวข้อความ

ข้อ ๑๖ เมื่อรัฐมนตรีจะกล่าวข้อความขึ้นพร้อมกัน ฤๅเกือบพร้อมกันสองคน ฤๅหลายคนก็ดี ผู้เปนประธานต้องตัดสินให้ผู้ใดผู้หนึ่งกล่าวก่อน โดยเรียกนามผู้ที่ควรกล่าวนั้น ผู้นั้นจะได้กล่าวต่อไป เว้นเสียแต่ที่ชิงกันกล่าวแล้วยอมกันเอง ให้ผู้ใดผู้หนึ่งกล่าวแล้วก็ไม่ต้องตัดสิน

เคารพต่อผู้เปนประธาน

ข้อ ๑๗ เมื่อผู้เปนประธาน จะกระทำคำชี้แจงข้อหนึ่งข้อใด

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๙๗)

TUDC 19/02/2564

รัฐมนตรีผู้ใดพูดข้อความอันใดอยู่ในเวลานั้น ต้องระงับไว้ให้ที่ชุมนุมได้ฟังคำของผู้เป็นประธานนั้น

การบอกล่วงน่าก่อนปฤกษาแลถาม

ข้อ ๑๗ รัฐมนตรีผู้ใดผู้หนึ่ง อยากจะถามข้อความแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง ต้องให้ผู้ขอถามนั้น บอกข้อความนั้นไว้ในที่ชุมนุมว่า จะถามผู้ใดเรื่องอะไร แลกำหนดวันสำหรับที่จะได้ถาม แลตอบกันในที่ชุมนุมคราวน่าแล้ว สภาเลขานุการจะได้จดหมายลงไว้ในสมุดเรียกว่าระเบียบวาระ

ถ้าไม่มีโอกาสจะบอกล่วงน่าในที่ชุมนุมได้แล้ว จะเขียนหนังสือแจ้งความแก่สภาเลขานุการนั้นก็ได้เหมือนกัน แต่ต้องบอกล่วงน่าอย่างน้อยที่สุดสามวัน ก่อนวันจะถามความข้อนั้น สภาเลขานุการจะได้แจ้งความแก่ผู้เป็นประธานแล้ว จะได้ให้ส่งไปยังผู้ที่จะรับคำถามสองวันเต็มก่อนเวลาที่จะถามนั้น

คำซึ่งไม่ต้องบอกล่วงน่า

ข้อ ๑๘ บันดาคำทั้งหลายต่อนี้ไป ไม่ต้องบอกล่วงน่าก่อน ผู้หนึ่งผู้ใดอยากจะมีคำขอนั้นก็มิได้

(ประการที่หนึ่ง) คำหนึ่งคำใดที่ขอให้ถือเอารายงานของที่ชุมนุม ซึ่งได้อ่านสอบทานกันอยู่นั้น ให้เป็นการตกลงไปตามเดิมก็ดี

(ประการที่สอง) ขอให้รับรายงานของกรรมการใดกรรมการหนึ่งก็ดี

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

(ประการที่สาม) คำหนึ่งคำใดขอให้เอาหนังสือ ฤๅให้เอาเรื่องราวร้องขอฉบับใดฉบับหนึ่งออกวางกลางโต๊ะ ฤๅออกตีพิมพ์ก็ดี

(ประการที่สี่) คำหนึ่งคำใดที่ขอให้เลื่อนการชุมนุม ฤๅขอให้เลื่อนคำปฤกษาอันหนึ่งอันใดต่อไปเวลาอื่นก็ดี

(ประการที่ห้า) คำหนึ่งคำใดขอให้งดข้อบังคับสำหรับการชุมนุมไว้คราวหนึ่งก็ดี

(ประการที่หก) คำหนึ่งคำใดขอให้ยกความข้อหนึ่งข้อใดไปยังกรรมการก็ดี

(ประการที่เจ็ด) คำหนึ่งคำใดขอให้คนที่ไม่ได้เป็นพวกในที่ชุมนุม ออกไปเสียจากที่ชุมนุมก็ดี

(ประการที่แปด) คำหนึ่งคำใดที่ขอให้ทำการอันนั้น เป็นการเร็วการสำคัญก็ดี

คำทั้งหลายเหล่านี้ ไม่ต้องบอกล่วงน่าก่อนก็มีคำได้

ห้ามปฤกษาในคำถามที่มีตอบ

ข้อ ๒๐ เมื่อมีคำถามตามที่ได้บอกล่วงน่าไว้ แลได้มีคำตอบแล้ว ห้ามไม่ให้ปฤกษาโต้ตอบกันในข้อนั้นอีกต่อไป

ชี้ข้อความ

ข้อ ๒๑ ถ้อยคำอันหนึ่งอันใดที่มีผู้กล่าวขึ้นแล้ว ไม่มีผู้ใดรับรอง ควรเข้าใจว่าถ้อยคำอันนั้นไม่มีผู้ใดเห็นชอบด้วยทั้งหมด โดยอาการอันดุษณีภาพ ฉนั้นแล้วถ้อยคำนั้นเป็นอันระงับไม่ต้องยกขึ้นปฤกษา

ข้อบังคับนี้ยกลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

ถ้ามีผู้รับรองด้วยแล้ว ผู้เป็นประธานจะต้องชี้ข้อความนั้นให้ปฏิญญากัน ถ้ายังไม่ได้ชี้ให้ปฏิญญาก็ปฏิญญากันไม่ได้ ด้วยยังไม่นับว่ามาถึงที่ชุมนุม ถ้าได้ชี้ให้ปฏิญญาแล้ว จะกลับคืนไม่ปฏิญญากันได้เพียงที่จะมีคำขอ ที่มีผู้รับรองให้เลิกถอนคำปฏิญญานั้นเสีย จึงจะไม่ต้องปฏิญญากันต่อไป

ชี้แจงคำปฏิญญา

ข้อ ๒๒ เมื่อรัฐมนตรีผู้หนึ่งผู้ใดไม่เข้าใจในข้อคำปฏิญญานั้นแล้ว จะขอให้ผู้เป็นประธานชี้แจงให้ก็ได้

เขียนคำปฏิญญา

ข้อ ๒๓ ถ้าคำปฏิญญานั้นจะได้ปฏิญญากันแน่แล้ว ผู้ที่มีคำขอปฏิญญานั้น ควรจะเขียนคำขอนั้นลงให้ชัดเจน สำหรับผู้เป็นประธานฤๅสภาเลขานุการจะได้อ่านชี้คำนั้นให้ที่ชุมนุมปฏิญญากันได้โดยง่าย

ระงับข้อความเวลาหนึ่ง

ข้อ ๒๔ ถ้าที่ชุมนุมเห็นว่าการเรื่องนั้นไม่เป็นผลวิเศษอันใดอันหนึ่งก็ดี ฤๅจะมีความปราถนาที่จะมีเวลาได้พิจารณาเรื่องนั้นต่อไปอีกก็ดี ฤๅจะมีโอกาศที่จะมีคำขอแก้ไขให้เป็นที่เห็นชอบได้ก็ดี จะระงับข้อความนั้นเสีย อย่างน้อยที่สุดชั่วเวลาหนึ่ง โดยรัฐมนตรีผู้ใดผู้หนึ่ง จะมีคำขอให้พักไว้เสียก่อนก็ได้

ถ้าที่ชุมนุมเห็นชอบด้วยคำขอให้ระงับนี้แล้ว คำขอปฏิญญาเดิม

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า๒๔๗)

TUDC 19/02/2564

ทั้งความทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับคำขอปฤกษานั้น ก็ไม่ต้องให้ที่ชุมนุมปฤกษา จนกว่าจะถึงเวลาอันสมควร ซึ่งที่ชุมนุมจะปฤกษากันต่อไป

ถ้าที่ชุมนุมไม่เห็นด้วยกับคำขอให้ระงับนั้นแล้ว ก็จะได้ปฤกษาคำขอเดิมนั้นต่อไป เหมือนหนึ่งไม่ได้มีคำขอให้ระงับเหมือนกัน

ถามข้อความต่อที่ชุมนุม

ข้อ ๒๕ ในการที่จะถามความข้อหนึ่งข้อใดต่อที่ชุมนุมนั้น เมื่อได้พิจารณาดูโดยถี่ถ้วนแล้วก็ดี ได้เปลี่ยนแปลงแล้วก็ดี ได้แก้ไขแล้วก็ดี ฤๅได้ทำเป็นประการหนึ่งประการใดตามเหตุการณ์ที่ควรแก่ข้อความนั้นแล้วดังนี้ ผู้เป็นประธานจะต้องถามที่ชุมนุมว่า ที่ชุมนุมจะเห็นพร้อมกันในข้อความนั้นฤๅไม่ ถ้าไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดแนะนำจะให้ทำอย่างไรต่อไปอีกแล้ว ผู้เป็นประธานก็จะต้องชี้ข้อความนั้น เหมือนดังกล่าวมาในข้อ ๒๑ เป็นคำรบหลังแล้ว แลจะได้ชี้ขาดความเห็นกันตามข้อความที่ควรจะเป็นไปนั้นด้วย

ถ้ารัฐมนตรีผู้ใดได้มีคำหนึ่งคำใด แลมีผู้รับรองด้วยแล้ว จะกลับคืนคำนั้นเสียไม่ได้ แต่ถ้าไม่มีผู้ใดทักท้วงแล้ว ผู้เป็นประธานจะไม่ถามความเห็นที่ชุมนุมด้วยคำนั้นก็ได้

ถือเอาข้อความขึ้นอีก

ข้อ ๒๖ ข้อความซึ่งได้พักไว้เวลาหนึ่งแล้ว เมื่อครบกำหนดเวลานั้น รัฐมนตรีมีอำนาจที่จะเอาข้อความนั้นมามีคำขอให้ปฤกษาอีกได้ ห้ามไม่ให้ชักช้าฤๅปฤกษาเรื่องอื่นกันต่อไป ในขณะนั้นผู้เป็นประธาน

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๑)

TUDC 19/02/2564

จะต้องถามข้อความนั้นต่อที่ชุมนุมว่า ที่ชุมนุมจะทำการต่อไปตามระเบียบวาระฤๅอย่างไร ถ้าที่ชุมนุมตัดสินเห็นชอบด้วยแล้ว รัฐมนตรีทั้งหลายในที่ชุมนุม ก็จะได้พิจารณากิจธุระนั้นตามวันที่กำหนดไว้

ข้อความวิเศษสำคัญ

ข้อ ๒๗ ในธรรมเนียมที่ชุมนุมปฤกษานั้นมีอยู่ว่า เมื่อกำลังปฤกษาข้อความอันหนึ่งอยู่แล้ว ห้ามไม่ให้มีคำขอปฤกษาข้อความอื่นเว้นไว้แต่ที่จะกล่าวต่อไป ซึ่งเรียกว่าข้อความวิเศษสำคัญ มีลำดับเรียงกันเปนระเบียบดังนี้ :—

คำมีผู้รับรองแลถามแล้ว

—(ประการที่หนึ่ง) ข้อความอันหนึ่งซึ่งได้มีคำขึ้นแล้วมีผู้รับรอง แลผู้เปนประธานได้ถามข้อความนั้นต่อที่ชุมนุมแล้ว ต้องให้ที่ชุมนุมได้ตัดสินโดยชัดขาดความเห็นกันเสียก่อน สิ่งอื่นจึงจะมาเข้าระเบียบปฤกษาได้—

คำขอเลื่อน

—(ประการที่สอง) คำขอเลื่อนเวลาชุมนุมอันหนึ่ง ซึ่งมีผู้รับรองด้วยนั้น เปนใหญ่กว่าคำอื่นทั้งปวง ข้อความนี้เมื่อผู้ใดๆ มีคำแลรับรองขึ้น ได้ถามที่ชุมนุมแล้วก็ดี ฤๅกำลังยังชัดอยู่ก็ดี ผู้นั้นจะมีคำขึ้นไม่ได้อีก ภายในชั่วโมงหนึ่ง—

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

ระเบียบวาระ

(ประการที่สาม) ระเบียบวาระมีลำดับนับถัดต่อมา คือว่าข้อความอันหนึ่งซึ่งได้พักไว้ มีกำหนดเวลาปฤกษาเวลาหนึ่งนั้น ถ้าผู้ซึ่งเปนธุระอยู่ในความข้อนั้น จะมีคำขอให้ถือเอาข้อความนั้นมาปฤกษาแลจัดการไปตามควรแล้ว คำเช่นนี้ก็นับว่าเปนระเบียบได้

คำขอส่งกรรมการ คำขอพัก คำขอแก้ไข

_(ประการที่สี่) ถ้ามีคำขอแก้ไขเปนประการใดประการหนึ่งกับคำขอพักขึ้นด้วยกันแล้ว ต้องให้ผู้เปนประธานถามที่ชุมนุมด้วยคำขอพักนั้นก่อนคำขอแก้ไข เพราะว่าถ้าตกลงเปนพักปฤกษาไว้จนเวลาใดแล้ว จะมีคำขอแก้ไขในเวลานั้นก็ได้ ด้วยเปนเวลาที่จะได้พิจารณาเรื่องเดิมนั้น

ถ้าคำขอพักนั้น มีคำขอให้ส่งกรรมการหนึ่งปฤกษาแล้ว ต้องให้ถามคำขอส่งกรรมการนั้นก่อนถามคำขอพัก

อ่านหนังสือ

ข้อ ๒๘ ถ้ามีคำขอให้อ่านหนังสือซึ่งเกี่ยวกับข้อความใหญ่ ที่มีคำขอให้ปฤกษานั้นแล้ว ก็จะต้องถามด้วยคำขอให้อ่าน ก่อนถามด้วยข้อความใหญ่นั้น

ระเบียบส่งกรรมการ

ข้อ ๒๙ ถ้ามีคำขอให้ส่งกรรมการใดกรรมการหนึ่งแล้ว ระเบียบ

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

ที่ว่าขอให้ส่งกรรมการนั้น ต้องถามก่อนหลัง ตามลำดับชื่อกรรมการดังนี้

(ประการที่ ๑) กรรมการประจำ แล
(ประการที่ ๒) กรรมการวิเศษ

ระเบียบคำต่าง ๆ

ข้อ ๓๐ ถ้ามีคำหนึ่งขึ้นแล้ว แลมีคำอื่นต่อติดกันในทันที จะเป็นคำขอให้ส่งกรรมการก็ดี ให้พักไว้ก็ดี ให้แก้ไขก็ดี ฤๅให้พักไว้ขณะหนึ่งก่อนก็ดี ถ้อยคำเหล่านี้ ต้องถามความเห็น ด้วย

(ประการที่ ๑) คำขอให้พักไว้ขะณะหนึ่งนั้นก่อน เมื่อไม่ตกลงตามคำถามนี้แล้ว จึงถาม

(ประการที่ ๒) คำขอให้แก้ไข ถ้าตกลงว่าไม่ควรให้แก้ไขแล้ว ต้องถาม

(ประการที่ ๓) คำขอให้พักแล้ว จึงถาม

(ประการที่ ๔) คำขอให้ส่งกรรมการปฤกษา

(ประการที่ ๕) ถ้าไม่สำเร็จ ถามความเห็นในข้อความเดิมเป็นที่สุดของคำทั้งปวง

(ประการที่ ๖) ถ้ามีคำขอพักข้อความนั้นไว้ปฤกษาเวลาใด จะมีคำขอแก้ไขเวลานั้นก็ได้ แลคำขอแก้ไขอันนี้ จะมีคำขอแก้ไขอีกชั้นหนึ่งก็ได้ด้วย คำแก้ไขของคำแก้ไขนั้น ต้องถามก่อนแล้วจึงถึง

(ประการที่ ๗) คำแก้ไขของข้อความท้องเรื่องนั้น

(ประการที่ ๘) ถ้ามีคำขอให้เพิ่มเติมฤๅตัดทอนความข้อใด แล

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

ข้อที่จะเพิ่มเติมฤๅตัดทอนนั้น มีคำขอแก้ไขอีกแล้ว คำขอแก้ไขนั้นต้องถามก่อนคำขอเพิ่มเติมฤๅตัดทอนนั้น

(ประการที่ ๙) ที่ว่างในร่างหนังสือไว้สำหรับเติมเรื่อนเงินฤๅเติมศุภมาตรวันคืนนั้น จะต้องถามคำที่ว่าจำนวนเงินน้อยที่สุดก่อนมาก ฤๅคำที่ว่าเวลาสั้นที่สุดก่อนยาว

(ประการที่ ๑๐) ข้อซึ่งเถียงไม่ตกลงกันในระหว่างที่ชุมนุมนั้น จะต้องจัดไปให้แล้วก่อนที่จะถามในข้อความท้องเรื่องนั้น

(ประการที่ ๑๑) คำร้องอุทธรณ์คำตัดสินของผู้เปนประธานต่อที่ชุมนุม ฤๅเปนคำขอให้ถอนคืน ข้อความอันหนึ่งอันใดต้องให้ทำการนั้นก่อนเวลาที่จะถามข้อความท้องเรื่องนั้น

ตั้งกรรมการวิเศษ กรรมการประจำ

ข้อ ๓๑ การเลือกตั้งกรรมการเปนกรรมการวิเศษก็ดี เปนกรรมการประจำก็ดี กำหนดตัวผู้เปนกรรมการควรจะมีมากน้อยเท่าใด แลที่ชุมนุมจะเลือกตั้ง ฤๅจะให้ผู้เปนประธานเลือกตั้งนั้น ผู้เปนประธานต้องถามให้ได้ความตกลงในที่ชุมนุมก่อนแล้ว จึงให้จัดการไปตามนั้น

ผู้ที่สมควรเปนกรรมการ

ข้อ ๓๒ ผู้ซึ่งสมควรเปนกรรมการนั้น มีธรรมเนียมที่จะเลือกเอาผู้ที่เห็นชอบด้วยในการเรื่องนั้นให้อยู่ข้างมาก ข้างน้อยนั้นจะเลือกเอาผู้ที่ไม่เห็นชอบด้วย เพียงแต่ความข้อหนึ่งข้อใดในเรื่องนั้นก็ได้

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๔๗)

TUDC 19/02/2564

แต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยการเรื่องนั้นเลยทีเดียว แล้วไม่ควรจะตั้งเข้าในกรรมการนั้น ถ้าผู้ที่ไม่เห็นชอบด้วยถกเถียงกันแล้ว ให้แจ้งความให้ที่ชุมนุมทราบว่าตัวเป็นผู้ไม่เห็นชอบด้วยการเรื่องนั้น ที่ชุมนุมจะได้ยกเสียจากกรรมการนั้น

เรียกประชุมกรรมการ

ข้อ ๓๓ เมื่อได้ตั้งกรรมการขึ้นแล้ว ผู้เป็นประธานของกรรมการ เป็นผู้จะเรียกพวกที่อยู่ในกรรมการเข้าประชุมกันโดยเร็วที่จะเรียกได้เพียงใด ก็เรียกกันชุมนุมเพียงนั้น แต่ห้ามไม่ให้กรรมการนั้นชุมนุมกันในเวลาที่นั่งชุมนุมใหญ่ เว้นไว้แต่ที่มีคำสั่งให้ชุมนุมจึงชุมนุมกันได้

รายงานกรรมการ

ข้อ ๓๔ ในการตั้งกรรมการไปนั้น ไม่เป็นการจำเป็นจะต้องสั่งให้ทำรายงาน เมื่อกรรมการนั้นได้พิจารณาตกลงเห็นมากด้วยกันข้างใด ผู้เป็นประธานของกรรมการ ต้องทำรายงานตามความเห็นข้างนั้นมายื่นต่อผู้ที่แต่งไปเป็นกรรมการ ผู้ที่เห็นด้วยข้างน้อยจะทำรายงานตามความเห็นมายื่นต่างหากก็ได้

ถ้าตกลงเห็นความไม่มากกว่ากัน ฤๅไม่ตกลงกันได้แล้ว กรรมนั้นต้องทำรายงานมายื่นตามความที่เป็นจริงนั้น แลขอให้ถอนเสียจากกรรมการนั้น เมื่อได้ถอนกรรมการนั้น จะแต่งกรรมการใหม่เหมือนแต่ก่อน ฤๅการเรื่องนั้นจะจัดให้เสร็จไปในรัฐมนตรีสภาก็ได้

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

รับรายงาน

ข้อ ๓๕ เมื่อได้ทำรายงานเสร็จแล้ว ผู้เป็นประธาน ฤๅผู้แทนผู้เป็นประธานของกรรมการต้องยื่นในรัฐมนตรีสภา แลแจ้งความแก่ผู้เป็นประธานของรัฐมนตรีสภาว่ากรรมการนั้นได้ทำรายงานพร้อมเสร็จในการที่กรรมการได้พิจารณา ผู้แจ้งความนี้จะมีคำขอให้รับรายงาน แลถ้ากรรมการนั้นจะเป็นกรรมการวิเศษแล้ว จะมีคำขอให้พ้นเสียจากกรรมการด้วยก็ได้ ฤารัฐมนตรีคนอื่นในที่รัฐมนตรีสภาจะมีคำเช่นนี้ก็ได้ ผู้เป็นประธานของรัฐมนตรีสภาจะได้ถามข้อความนั้นต่อที่ชุมนุมว่าจะรับรายงานในเวลานั้นฤายัง ถ้าแลไม่รับในเวลานั้นแล้วให้กำหนดเวลาว่าเมื่อใดจึงจะรับ

รายงานต้องเขียน

ข้อ ๓๖ ผู้เสนอรายงานในที่ชุมนุมนั้น ควรนำมาเป็นหนังสือแลอ่านขึ้นณที่นั้นของตน แล้วจึงส่งรายงานแลหนังสือปวงที่เกี่ยวกับเรื่องนั้นต่อสภาเลขานุการ ฤาจะส่งรายงานให้สภาเลขานุการอ่านก็ได้ เมื่อได้อ่านแล้วที่ชุมนุมจึงจะได้ดำริห์การที่จะรับรายงานนั้น แลมีผู้รับรองแล้ว ผู้เป็นประธานจะประกาศว่าได้รับรายงานนั้นแล้ว ไม่ต้องให้ชี้ขาดกัน แต่ถ้ามีผู้คัดค้านอยู่ปรากฏแล้ว จึงต้องให้ชี้ขาดกันในข้อนั้นด้วย

ถ้ามีการซึ่งจะต้องพิจารณาอีก เมื่อเลิกถอนกรรมการนั้นเสียแล้ว จะส่งข้อความนั้นไปยังกรรมการนั้นอีกก็ได้

คำสั่งถึงกรรมการ

ข้อ ๓๗ เมื่อส่งข้อความอันหนึ่งอันใดไปยังกรรมการนั้นๆ ที่

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

ชุมนุมจะมีคำสั่งให้กรรมการตรวจตราในเรื่องนั้น ตามความปรารถนาของที่ชุมนุมก็ได้ แต่ให้กรรมการนั้นเสนอรายงานในการที่กระทำนั้นทั้งหมดด้วยกัน ฤๅแต่ส่วนหนึ่งก็ได้ ตามแต่จะเห็นควร การส่วนหนึ่งจะให้กรรมการกองหนึ่งกระทำ แลการที่เหลืออยู่อีก ซึ่งมีการเกี่ยวพันกันในข้อสำคัญที่เป็นต้นเค้าหลายอย่างต่างกันนั้น จะให้กรรมการกองอื่นทำก็ได้

ที่ชุมนุมแห่งกรรมการ

ข้อ ๓๘ กรรมการนั้น จะชุมนุมกันณที่ใดก็ได้ตามชอบใจ เว้นไว้แต่ที่ชุมนุมจะมีคำสั่งให้ชุมนุมแห่งใด จึงต้องชุมนุมณแห่งนั้น แลจะชุมนุมกันเวลาใดๆ ซึ่งไม่เป็นเวลาที่ชุมนุมใหญ่นั่งชุมนุมกันแล้ว ก็ชุมนุมได้ในเวลานั้น

ผู้ชุมนุมนอกกรรมการ

ข้อ ๓๙ รัฐมนตรีซึ่งไม่ได้เป็นกรรมการนั้น จะไปนั่งฟังการปฤกษาในกรรมการนั้นด้วยก็ได้ ไม่เป็นที่ห้าม แต่ต้องรักษากิริยาความสงบเรียบร้อยของที่ชุมนุม คือไม่นำเอาข้อความต่างๆ ฤๅคำที่เป็นพาหิรกถา ซึ่งนอกจากกิจที่ชุมนุมกันนั้นขึ้นกล่าวในที่ชุมนุมกรรมการ ทำให้เดือะเดือนเสียเวลาไปได้ ถ้ามีการจำเป็นที่จะต้องพูด ฤๅบอกแก่กรรมการที่อยู่ในที่ชุมนุมนั้นด้วยข้อราชการร้อนอันใด ก็ต้องขอโอกาศต่อที่ชุมนุมให้รู้ตัวเสียก่อน ถ้าที่ชุมนุมยอมอนุญาตให้กล่าวแล้ว จึงกล่าวได้ แต่จะไปชี้ขาดความเห็นในกรรมการนั้นด้วยไม่ได้

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

เติมข้อความ

ข้อ ๕๐ เมื่อมีคำขอแก้ไขให้เติมความวรรคใด แลที่ชุมนุมยกทั้งวรรคนั้นฤๅคำนั้นเสียแล้ว ความวรรคนั้นฤๅคำนั้น จะเอามามีคำขอเติมได้อีกต่อไป ต่อเมื่อได้เพิ่มเติมความฤๅคำเข้าจนเปลี่ยนใจความไปแล้วเท่านั้น

เมื่อมีคำขอแก้ไขให้ยกทั้งคำใด ฤๅวรรคใดแลที่ชุมนุมได้ขาดให้คำนั้นคงอยู่แล้ว ภายหลังจะตัดทอนคำนั้นออกไม่ได้ เว้นเสียแต่ที่เติมคำอื่นเข้ากับคำนั้น ทำให้ใจความเปลี่ยนแปลงไปจากที่หมายไว้แต่ก่อนแล้ว ก็ตัดทอนได้

แบ่งข้อความเปนส่วน

ข้อ ๕๑ เมื่อข้อความอันเดียวมีความที่ขอให้คิดเปนสองส่วน ฤๅหลายส่วนก็ดี ที่ชุมนุมจะเห็นด้วยส่วนหนึ่ง แต่ไม่เห็นด้วยกับอีกส่วนหนึ่งดังนี้ ควรจะแบ่งถ้อยคำนั้นออกเปนส่วน ๆ สำหรับที่ชุมนุมจะได้เห็นชอบด้วย ฤๅยกทั้งเสีย เพื่อจะไม่ให้บ่วยการเวลาที่จะต้องปฤกษามีคำขอแก้ไขกันยืดยาวไป การที่จะขอแบ่งถ้อยคำเปนส่วนนี้จะเปนไปได้ด้วยรัฐมนตรีมีคำขอให้แบ่งความ แลบอกความหมายที่จะแบ่งออกเปนส่วนอย่างไรให้ทราบด้วย

ผู้ใดควรจะกล่าวก่อน

ข้อ ๕๒ เมื่อว่าโดยรัฐมนตรีหลายคน ซึ่งมีความปราถนาจะกล่าวในที่ชุมนุมพร้อมกัน ใครควรจะได้กล่าวก่อนกันแล้ว ก็มีธรรมเนียมไว้ว่า

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

(ประการที่หนึ่ง) ผู้นำเอาเรื่องใดมายังที่ชุมนุม ควรจะมีอัธยาไศรยให้ผู้นำเรื่องนั้นได้กล่าวก่อนผู้อื่น

(ประการที่สอง) ผู้มีคำขอให้เลื่อนชุมนุม แลได้ตกลงตามคำของผู้นั้นแล้ว ผู้นั้นควรจะได้กล่าวก่อนผู้อื่น ในที่ชุมนุมคราวหลังเมื่อชุมนุมกันอีกตามกำหนดที่ขอเลื่อนมาก่อนนั้น

(ประการที่สาม) รัฐมนตรีสองคนที่ยินชอบด้วยกันนั้น ผู้ซึ่งไม่เห็นชอบด้วยเรื่องที่ปฤกษานั้น ควรจะได้กล่าวก่อนผู้ซึ่งเห็นชอบด้วยเรื่องนั้น

วิธีชี้ขาด

ตกลงกันโดยดุษณีภาพ

ข้อ ๕๓ เมื่อผู้เป็นประธานถามข้อความอันใดต่อที่ชุมนุมเพื่อจะขอความเห็น แลที่ชุมนุมแสดงอาการเป็นดุษณีภาพอยู่ทั่วกัน ควรเข้าใจว่าข้อความนั้นมีผู้เห็นชอบด้วยทั้งหมด มิได้มีผู้ใดคัดค้านแล้ว ข้อความนั้นเป็นอันตกลงโดยอาการอันดุษณีภาพของที่ชุมนุมนั้น

ลักษณชี้ขาด

ข้อ ๕๔ การถามความเห็นที่ชุมนุมในข้อความอันใด ซึ่งมีคำโต้เถียงกันยังไม่ตกลง เพื่อจะให้ตกลงกันโดยให้ที่ชุมนุมชี้ขาดด้วยฉลากตามความในข้อ ๘ แห่งมาตรา ๘ ในพระราชบัญญัติรัฐมนตรีนี้มีอยู่เป็นสองอย่าง คือ:—

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

ชี้ขาดปกปิด

–(ประการที่ ๑) ชี้ขาดปกปิดเปนวิธีหนึ่ง ซึ่งผู้มีความเห็นไม่ให้ผู้อื่นรู้ว่าตนจะเห็นข้างใด ในวิธีชี้ขาดนี้ มีเปนสองอย่าง–

คะแนนลับ

–(อย่างที่ ๑ ประการที่ ๑) อย่างที่หนึ่งใช้ด้วยคะแนนสองสี คือสีแดงกับขาว แจกรัฐมนตรีที่ชุมนุมอยู่ในเวลานั้นคนหนึ่งสีละอัน แลมีหีบใบหนึ่งมีฝาเปนช่องสำหรับที่จะได้ สอดมีอดงไปในหีบ เพื่อผู้ชี้ขาดจะเลือกเอาคะแนนสีใดลงในช่องตามที่ตนจะอนุมัติฤาปฏิเสธในถ้อยคำซึ่งถามความเห็นนั้นมิให้ผู้ใดเห็น แลสีขาวเปนอนุมัติ สีแดงเปนปฏิเสธ แล้วสภาเลขานุการจะได้นับคะแนนชี้ขาดนั้นให้รู้จำนวนมากน้อยทั้งสองข้าง–

กาชื่อลับ

–(อย่างที่ ๒ ประการที่ ๑) อย่างที่สองถ้าเปนการจะเลือกคนๆ หนึ่งฤาหลายคนจากพวกหนึ่งพวกใด ซึ่งจะไม่ให้รู้กันว่าใครเลือกใครแล้ว ก็แจกรายชื่อผู้ซึ่งจะต้องเลือกนั้นแก่รัฐมนตรีในที่ชุมนุมทั่วไป แลบอกให้รู้กันว่าถ้าเห็นควรผู้ใดจะรับตำแหน่งที่ใด ให้ชี้ขาดความเห็นผู้นั้นด้วยหมายกากะบาท + ลงตรงชื่อของผู้นั้น ถ้าเปนการเลือกหลายตำแหน่งในที่เดียวแล้วก็ให้ใช้ กากะบาท + หมายเปนตำแหน่งที่หนึ่งใช้นฤคหิต ๐ เปนที่สอง ใช้ฝนทอง ข เปนที่สาม ฤาจะใช้เครื่องหมายใดๆที่จะจำลายมือกันไม่ได้แล้ว ก็ให้ใช้เครื่องหมายนั้นๆได้ตามแต่จะตกลงกันในเวลาชี้ขาดนั้น–

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๕๗)

TUDC 19/02/2564

ชี้ขาดเปิดเผย

–(ประการที่ ๒) การชี้ขาดเปิดเผยเปนวิธีหนึ่งซึ่งผู้มีความเห็นแสดงออกให้ปรากฏทั่วกัน วิธีนี้แบ่งเปนสองอย่าง–

คะแนนเปิด

–(อย่างที่ ๑ ประการที่ ๒) อย่างที่หนึ่งสำหรับชี้ขาดความข้อเดียวเหมือนเช่นกล่าวมาแล้วใน (อย่างที่หนึ่งประการที่หนึ่ง) ที่ว่าด้วย "คะแนนลับ" ผิดกันแต่เพียงคะแนนที่ใช้นี้มีชื่อผู้ชี้ขาดติดอยู่ด้วย แลการชี้ขาดอย่างนี้มีประเภทแปลกออกไปอีกสี่ประการ คือ:–

เรียกชื่อ

–(ที่ ๑ อย่างที่ ๑ ประการที่ ๒) ประการหนึ่งสภาเลขานุการจะได้อ่านหางว่าวเรียกชื่อรัฐมนตรีตามลำดับผู้น้อยก่อนผู้ใหญ่ถูกชื่อผู้ใดอยู่ในที่ชุมนุม ผู้นั้นจะได้บอกคำอนุมัติฤๅปฏิเสธตามความเห็นของตนในเรื่องที่ปฤกษาอยู่นั้น ให้สภาเลขานุการจดลงไว้ในบาญชีเพื่อจะได้รู้ว่ามีผู้เห็นด้วยแลไม่เห็นด้วยมากน้อยเท่านั้น–

ยกมือ

–(ที่ ๒ อย่างที่ ๑ ประการที่ ๒) ประการหนึ่งใช้เรียกให้ยกมือขึ้นเปนที่หมายความเห็น สุดแต่ผู้เปนประธานจะบอกว่าความที่ถามนั้นให้ผู้ที่เห็นด้วยกด ฤๅผู้ที่ไม่เห็นด้วยกด ยกมือขึ้น อย่างใดต้องยกมือขึ้นฝ่ายเดียว ผู้ที่ไม่มีความเห็นอย่างนั้นไม่ต้องยกมือเปนดุษณีภาพอยู่กรู้ได้–

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๔๗)

TUDC 19/02/2564

ยืน

–(ที่ ๓ อย่างที่ ๑ ประการที่ ๒) ประการหนึ่งใช้เรียกให้ยืน ชันท่านองเดียวกันกับให้ยกมือเปนแต่เปลี่ยนอาการที่ทำ

เดิน

–(ที่ ๔ อย่างที่ ๑ ประการที่ ๒) อีกประการหนึ่งใช้แบ่งที่ชุมนุมให้พวกที่เห็นด้วยแยกไปอยู่ทางหนึ่ง กับพวกที่ไม่เห็นด้วยแยกไปอยู่ทางหนึ่งตามที่ซึ่งผู้เปนประธานจะชี้ให้ ในเวลาที่ถามความเห็นนั้น–

ผู้บอก

–ในการชี้ขาดตามอย่าง (อย่างที่ ๑ ประการที่ ๒) คะแนนเบื้องต้นให้นับข้างพวกที่จะรับเห็นด้วย ฤๅนับข้างอนุมัติก่อนข้างปฏิเสธ ถ้าจะตรวจนับแต่ผู้เดียวไม่ไหวแล้ว ผู้เปนประธานก็มีอำนาจที่จะตั้งผู้บอกจำนวนที่จะให้นับนั้นได้หลายคนตามการที่สมควรจะต้องทำ–

จดชื่อ

–(อย่างที่ ๒ ประการที่ ๒) อย่างที่ ๒ สำหรับที่จะให้ชี้ขาดความเห็นเปนความหลายข้อในที่เดียวเหมือนอย่างเช่นจะเลือกคนเปนกรรมการ ฤๅเปนประธานของกรรมการดังนี้เปนต้น ก็ให้รัฐมนตรีผู้ที่ชมนมเขียนชื่อผู้ซึ่งตนจะเลือกเปนตำแหน่งนั้นตามที่ได้ถามความเห็นไปยื่นต่อสภาเลขานุการ ผู้จะได้เก็บรวบรวมกันขึ้นอีกฉบับหนึ่ง

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

ความสำเร็จการชี้ขาด

ข้อ ๕๕ เมื่อได้ชี้ขาดความเห็นกันจะเป็นตามวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งได้กล่าวมานี้แล้ว ผู้เป็นประธานจะได้ประกาศจำนวนความเห็นนั้นต่อที่ชุมนุมแล้ว จึงเรียกว่าชี้ขาดกันเสร็จแล้วได้

ชี้ขาดแทนกัน

ข้อ ๕๖ รัฐมนตรีผู้ใดมีกิจอันจำเป็นที่จะมาในที่ชุมนุมไม่ได้ ในเวลากำลังจะชี้ขาดกันอยู่นั้น จะมอบฉันทะให้รัฐมนตรีผู้หนึ่งเป็นผู้ชี้ขาดความเห็นแทนตนก็ได้ แต่จะแทนกันได้แต่ในวิธีชี้ขาดเบื้องต้นแก่ผู้ที่มอบฉันทะนั้นต้องแสดงความเห็นของตนว่าเห็นด้วยฤาไม่เห็นด้วย ให้รัฐมนตรีผู้อื่นนอกจากผู้ที่รับฉันทะนั้นรู้เห็นไว้ด้วยอีกสักสองคน ถ้าชี้ขาดกันโดยวิธีปกติแล้วจะรับชี้ขาดแทนกันไม่ได้

รัฐมนตรีมาถึงเวลาชี้ขาดกัน

ข้อ ๕๗ ถ้าชี้ขาดกันยังไม่ทันเสร็จ มีรัฐมนตรีคนหนึ่งคนใดเข้ามาถึงยังที่ชุมนุมใหม่ จะขอชี้ขาดในข้อความที่กำลังชี้ขาดกันอยู่นั้นด้วย ผู้นั้นก็ชี้ขาดได้ แต่ถ้าผู้นั้นเข้ามาเป็นเวลาผู้เป็นประธานจะประกาศจำนวนชี้ขาดอยู่แล้ว จะขอชี้ขาดอีกด้วยไม่ได้

วิธีทำกฎหมาย

ข้อ ๕๘ ในการชุมนุมปฤกษาด้วยการทำกฎหมายนั้นดังนี้:—

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

ฎีกากฎหมายแจกที่ชุมนุม

–(ประการที่หนึ่ง) ถ้าจะทำได้ทันการเลเวลาแล้ว ให้ตีพิมพ์ฎีกากฎหมายฤๅร่างนั้นแจกแก่รัฐมนตรีเต่สองวันเต็มก่อนเวลาที่จะได้อ่านในที่ชุมนุมเปนครั้งแรก ครั้นชุมนุมอ่านปฤกษาครั้งแรกที่ชุมนุมจะได้ปฤกษาว่าจะควรปฤกษาตามนั้นต่อไปฤๅจะยกเสีย ก็แล้วแต่จะตกลงกัน ถ้าตกลงจะปฤกษาตามนั้นแล้วก็ให้อ่านปฤกษาครั้งที่สอง ฤๅจะตกลงให้ส่งกรรมการไปตรวจก็ได้–

ที่ชุมนุมจะได้พิจารณาเมื่ออ่านครั้งที่สองแล้ว

–(ประการที่สอง) เมื่อตกลงจะอ่านฎีกากฎหมายนั้นเปนครั้งที่สองในที่ชุมนุมแล้วก็ดี ฤๅรับรายงานกรรมการแล้วก็ดี ที่ชุมนุมนั้นจะได้พิจารณาความทีละข้อ แลแก้ไขตามที่เห็นสมควรว่าจำเปนต้องแก้–

อ่านครั้งที่สาม

–(ประการที่สาม) ถ้าฎีกากฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งซึ่งได้อ่านปฤกษาครั้งที่สองแล้ว จะต้องอ่านปฤกษาเปนครั้งที่สามในที่ชุมนุมแลทำให้เปนการตกลงด่วงแล้วไปในที่ชุมนุมนั้น–

ส่งยังกรรมการอีกเมื่ออ่านครั้งที่สาม

–(ประการที่สี่) ถ้ารัฐมนตรีผู้ใดมีความปราถนาจะตัดทอน ฤๅแก้ไขความข้อหนึ่งข้อใดซึ่งมีอยู่ในฎีกากฎหมายนั้นในเวลาชุมนุมอ่านครั้งที่สามก็ดี ฤๅจะนำความใหม่อันใดอันหนึ่งเข้ามาเติมอีกก็ดี ผู้นั้น

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

จะมีคำขอให้ส่งฎีกากฎหมายนั้นให้กรรมการตรวจอีกก็ได้ เมื่อกรรมการไปตรวจมาเสร็จแล้ว ให้รัฐมนตรีสภาปฤกษากันให้ตกลงในเวลาอ่านครั้งที่สามนั้น

ส่งฎีกาไปยังกรรมการหนึ่ง

ข้อ ๔๙ ฎีกากฎหมายนั้นจะส่งให้กรรมการวิเศษก็ดี กรรมการประจำก็ดี ในชั้นที่ปฤกษากันอยู่ชั้นใดก็ส่งได้ชั้นนั้น

ฎีกากฎหมายล่วงแล้วไป

ข้อ ๕๐ เมื่อฎีกากฎหมายฉบับหนึ่งได้อ่านครั้งที่สามเป็นอันตกลงแล้ว ให้ผู้เป็นประธานคัดชี้นกราบบังคมทูลพระกรุณาตามพระราชบัญญัติ

คนนอกชุมนุม

ข้อ ๕๑ คนอื่นๆ คนใดซึ่งไม่ได้เป็นรัฐมนตรีแลไม่ได้เป็นพนักงานมีน่าที่จะเข้าไปในที่ชุมนุมได้นั้น ต่อที่ชุมนุมอนุญาตให้คนนั้นเข้ามา จึงเข้ามาได้ ถึงฉนั้นถ้ามีคำสั่งให้คนนั้นออกไปเสียเมื่อใด ก็ต้องไปเมื่อนั้น คนนอกชุมนุมเช่นนี้ ถ้าแสดงความเห็นชอบด้วย ฤๅไม่เห็นชอบด้วย ในการที่ปฤกษากันในที่ชุมนุมนั้น เมื่อใดต้องให้ออกไปเสียจากที่ชุมนุมเมื่อนั้น

ต้องพงคำเรืองราวร้องขอ

ข้อ ๕๒ ในการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจฤๅผลประโยชน์

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๔๗)

TUDC 19/02/2564

ในทรัพย์สมบัติของผู้ใดเกี่ยวข้องอยู่ในฎีกากฎหมาย ฤๅร่างหนังสือ อันใดอันหนึ่งแล้ว ผู้นั้นจะทำเรื่องราวร้องขอต่อที่ชุมนุมได้ตามกฎหมาย แลเมื่อมีคำขอแลมีผู้รับรอง แลชำระค่าธรรมเนียมตามคำขอนั้นแล้ว ควรจะพึงความเห็นของผู้นั้นด้วย จะพึงทำในกรรมการฤๅในที่ประชุมสภาก็ได้

ถามคำพยาน

ข้อ ๕๓ เมื่อรัฐมนตรีฤๅผู้ยื่นเรื่องราว จะต้องการให้ถามคำพยานประกอบด้วยแล้ว แลจะนำพยานนั้นมายังสภาเลขานุการอย่างช้าที่สุดสองวันก่อนวันกำหนด ซึ่งจะชุมนุมปฤกษานั้น คำให้การของพยานเหล่านั้น สภาเลขานุการจะได้เป็นผู้ถามเป็นผู้จดคำนั้น แล้วลงชื่อกำกับไว้ด้วย

ระเบียบความประพฤติในที่ชุมนุม

การรบกวนผู้กล่าวข้อความ

ข้อ ๕๔ เมื่อเวลากำลังชุมนุมปฤกษาหาฤๅกันอยู่ก็ดี ฤๅมีผู้ใดกล่าวข้อความอันใดอยู่ก็ดี ห้ามมิให้รัฐมนตรีผู้ใดประพฤติการอันจะเป็นที่รบกวนผู้กระทำการอยู่นั้น โดยมีอาการพูดจากันครึกเครงทั่วไปก็ดี หัวเราะกันก็ดี ฤๅเดินผ่านไปมาในระหว่างผู้กล่าวกับผู้เป็นประธาน ฤๅกล่าวข้อความอันใดแซกแซงขึ้นดังนี้เป็นต้น

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

การรักษาความสามัคคีต่อที่ชุมนุม

ข้อ ๕๕ ในการที่จะรักษาความสามัคคีในรัฐมนตรีที่ชุมนุมปฏิบัติราชการงาน ทั้งปวงให้เป็นการมั่นคงสืบไปนั้น ทุก ๆ สิ่งซึ่งเกี่ยวเป็นการในกายของบุคคลนั้น ควรจะละเว้นเสียโดยความตั้งใจจะละจริง ๆ การที่พูดถึงรูปร่างของรัฐมนตรีคนอื่นอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี อ้างถึงใจผู้นั้นว่ามักชอบอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี เยาะเย้ยความเห็นกันก็ดี แสรรพวาจาที่เป็นคำหยาบคำชู ฤๅคำเสียดสีถากถางรัฐมนตรีคนอื่นก็ดี ไม่สมควรที่จะกล่าวยิ่งนัก รัฐมนตรีในที่ชุมนุมทุกคน ๆ ควรจะทำได้โดยอย่างนี้ คือว่าให้ประพฤติตนต่อรัฐมนตรีทุกคน ๆ เหมือนดังที่ตนปรารถนาที่ให้เขาประพฤติต่อตนในเวลาที่มีเหตุการณ์อย่างเดียวกัน ฉนั้นผู้ที่จะพูดจาควรจะกล่าวเฉพาะแต่ข้อสำคัญที่เกี่ยวกับเรื่องที่ปฤกษาหารือกันอยู่เท่านั้น แม้ว่าจะชักผิดแลชอบของผู้ซึ่งโต้ทานกันกับตนได้ก็ดี แต่การที่จะกล่าวถึงการเป็นส่วนตัวคนแล้วควรจะเป็นโดยอัธยาไศรยแลไมตรีอย่างยิ่ง

เรียกที่ชุมนุมกลับเข้าระเบียบ

ข้อ ๕๖ เมื่อมีผู้กล่าวความข้อใดอยู่ก็ดี ฤๅกำลังปฤกษาหารือโต้เถียงกันอยู่ก็ดี ผู้เป็นประธานเห็นว่าจะเป็นการพ้นเผื่อไป ฤๅผู้เป็นประธานปรารถนาจะกล่าวข้อความอันใดขึ้นในเวลานั้น จะรัวเสียงระฆังขึ้นให้ที่ชุมนุมหยุดถ้อยคำเสียก็ได้

อนึ่ง ฤๅถ้ารัฐมนตรีผู้ใดไม่อาจประพฤติตามข้อบังคับของอากาศอันควรแลกิริยาดีนั้นแล้ว แสดงกิริยาอันไม่สมควร ฤๅทำผิดด้วย

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๔๗)

TUDC 19/02/2564

ข้อบังคับข้อใดข้อหนึ่งก็ดี ด้วยเสียงอันรัวระฆัง ผู้เป็นประธานจะเรียกให้กลับเข้าระเบียบ

เมื่อรัฐมนตรีทั้งปวงได้ยินเสียงระฆังซึ่งผู้เป็นประธานรัวขึ้นเมื่อใด ต้องรีบกลับเข้าระเบียบ คือละถ้อยคำที่ได้พูดได้กล่าว และกิริยาต่าง ๆ นั้นเสีย ลงนั่งเป็นดุษณีภาพตามที่เมื่อนั้น

เมื่อรัฐมนตรีกลับเข้าระเบียบแล้ว ผู้เป็นประธานจะได้กล่าวข้อความอันใดอันหนึ่งขึ้น ฤๅถ้ามีผู้ทำผิดก็จะได้ชานชี้ผู้ผิด และชี้ข้อผิดต่อที่ชุมนุม และให้โอกาศแก่ผู้ผิดให้เฉลยความแก้ตัวในความประพฤติของตน

ผู้เป็นประธานขอให้ชุมนุมตัดสินผู้ทำผิด

ข้อ ๕๗ เมื่อมีเหตุรัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งในการที่ประพฤติผิดอย่างหนึ่งอย่างใด เหลือกำลังที่ผู้เป็นประธานจะตัดสินได้แล้ว ผู้เป็นประธานจะขอให้ที่ชุมนุมวินิจฉัยตัดสิน

ปฤกษาโทษผู้ทำผิด

ข้อ ๕๘ ถ้าความผิดนั้นร้ายแรงมากจนถึงที่ชุมนุนจะต้องตัดสินแล้ว ผู้ที่ทำผิดนั้นถึงแม้ว่ามีอำนาจที่จะนั่งในที่ชุมนุมได้ก็ดี ยังควรจะต้องออกไปเสียจากที่ชุมนุม การที่จะให้ผู้ผิดคงนั่งอยู่ในที่ชุมนุมเมื่อกำลังปฤกษาโทษของผู้นั้นอยู่ดังนี้ เป็นการสุดแล้วแต่จะเห็นควรกันในที่ชุมนุมนั้น แต่อย่างไร ๆ ก็ดี ห้ามไม่ให้ผู้ผิดนั้นจับฉลากออก

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

ความเห็นในการที่เกี่ยวข้องกับตนเองได้ ถ้าผู้ผิดจับฉลากด้วยแล้ว ก็ไม่ให้นับคะแนนอันนั้นด้วย เพราะเหตุว่าไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดจะมีอำนาจเป็นตระลาการในคดีของตนเองได้

ลงโทษผู้ทำผิด

ข้อ ๕๙ เมื่อพิจารณาความผิดนั้นแล้ว ถ้าที่ชุมนุมเห็นความเพื่อจะเป็นประโยชน์แก่ที่ชุมนุมแล้ว จะตัดสินให้ทำเป็นประการหนึ่งประการใด ในข้อความที่กล่าวไว้ต่อไปนี้ก็ได้ คือ :—

(ประการที่ ๑) ติเตียนแลภาคทัณฑ์

(ประการที่ ๒) ถอนอำนาจชั่วขาด ฤๅจะกล่าวในที่ชุมนุมเสียครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง

(ประการที่ ๓) บังคับให้ขอขะมา

(ประการที่ ๔) ให้งดจากนั่งในที่ชุมนุมเสียเป็นครั้งเป็นคราว

(ประการที่ ๕) นำความกราบบังคมทูลกล่าวโทษผู้ทำผิด ทำในนามของรัฐมนตรีสภา

การเลิกชุมนุมตามปรกติ

ข้อ ๖๐ การที่จะเลิกชุมนุมนั้น คือรัฐมนตรีผู้ใดเห็นว่าไม่มีข้อความอันใดที่จะปฤกษากันต่อไปอีกในเวลานั้น ฤๅเห็นว่าข้อความที่ปฤกษากันอยู่นั้นยังยืดยาว จะปฤกษากันให้แล้วในคราวเดียวไม่ได้ แลได้ปฤกษากันมาช้านานสมควรแก่เวลาแล้ว กล่าวขอเลิกชุมนุมขึ้น

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

และรัฐมนตรีผู้อื่นรับรองด้วยแล้ว ผู้เป็นประธานจะได้สั่งเลิกด้วยรัวเสียงระฆังขึ้นเป็นสำคัญ จึงเป็นอันเลิกชุมนุมได้

การเลิกชุมนุมด้วยความจำเป็น

ข้อ ๖๑ ถ้าผู้เป็นประธานเห็นจำเป็น เพื่อประโยชน์ของราชการฤาการในรัฐมนตรีที่จะเลิก ฤาจะเลื่อนชุมนุมไปครั้งหนึ่ง ก็เลิกแลเลื่อนได้

อำนาจแลหน้าที่ผู้แทนสภานายก

ข้อ ๖๒ การชุมนุมคราวใด ถ้ามีเหตุจะต้องให้มีผู้เป็นประธานทำการในที่ชุมนุมแทนสภานายกตามความในพระราชบัญญัติแล้ว ผู้แทนนั้นย่อมมีอำนาจทำการในหน้าที่ สภานายกตามข้อบังคับนี้ได้ เต็มที่เหมือนเป็นสภานายกในเวลานั้น

การงดข้อบังคับ

ข้อ ๖๓ ถ้ามีเหตุขึ้นว่า ข้อบังคับสำหรับที่ชุมนุมนั้น เป็นการขัดขวางกับข้อความสำคัญที่ปฏิบัติอยู่ แลเป็นที่ปรารถนาว่าจะต้องปฏิบัติกันให้ตลอดไปแล้ว ก็มีธรรมเนียมที่จะงดข้อบังคับที่ขัดขวางข้อนั้นเสีย เพื่อจะให้การนั้นสำเร็จได้ แต่การที่จะงดข้อบังคับดังนี้จะเป็นได้โดยรัฐมนตรีมีคำขอขึ้น แลมีผู้รับรองด้วย ได้จำนวนฉลากที่มีผู้เห็นด้วยตามกำหนดในพระราชบัญญัติแล้ว จึงเป็นอันงดข้อบังคับที่ขัดขวางข้อความนั้นได้

ข้อบังคับนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๒๘๗)

TUDC 19/02/2564

แจ้งความกระทรวงเกษตรพาณิชการ

เรื่องสวนตกแลสวนขึ้นใหม่

พระยาสุรศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงเกษตรพาณิชการ แจ้งความแก่ชาวสวนซึ่งเปนเจ้าของสวน ฤๅผู้ถือผู้กินสวน แลผู้หวงห้ามที่สวน ซึ่งเปนสวนตกแลสวนขึ้นใหม่ให้ทราบทั่วกัน

ด้วยเมื่อจุลศักราช ๑๒๕๕ ปีมะเมียจัตวาศก ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งแม่กองข้าหลวงแลข้าหลวงนายเส้นออกเดินรังวัดพันที่สวน แลสำรวจต้นผลไม้ของสวน แลหักต้นผลไม้น้ำท่วมตาย แลหักที่สวนที่เกลี่ยร่องเปนที่แผ่น ลดเงินอากรแลทำโฉนดใหม่ พระราชทานให้แก่ชาวสวน โดยทรงพระมหากรุณาเพื่อจะให้ชาวสวนได้ถือไว้เปนสิ่งสำคัญ สำหรับที่สวน รักษาความสงบต่อไปสืบบุตรแลหลาน

ในสมัยนั้น พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการแลราษฎร ซึ่งเปนผู้มีที่สวนก็ได้นำข้าหลวงเดินรังวัดแลรับโฉนดใหม่ไปถือไว้เปนสำคัญแล้วโดยมาก แต่ยังหาสิ้นโสดหมดรายไม่ เปนการขัดข้องเฉพาะในคราวนั้น เจ้าของไม่สามารถจะนำข้าหลวงเดินรังวัดได้ ครั้นต่อมาจนบัดนี้ก็ตกว่าเปนสวนตกค้างยังไม่มีข้าหลวงเดินรังวัด อีกอย่างหนึ่งในเมื่อสิ้นคราวเดินสวนแล้ว มีผู้โก่นสร้างที่ดินยกเปนร่องเปนขนัดขึ้นปลูกต้นผลไม้ลงในที่นั้นทำเปนสวนขึ้นใหม่ สวนตกค้างแลสวนขึ้นใหม่ดังกล่าวมานี้ เจ้าของสวนยังมิได้มีสิ่งสำคัญสำหรับหวงห้ามที่สวนโดยหลักฐานมั่นคงเปนสิ่งที่จะอ้างอิง รักษาความสงบในเนื้อที่ซึ่งเปนทรัพย์ของตนได้ตามพระราชกำหนดกฎหมาย

TUDC 19/02/2564

เพราะฉะนั้น จึงขอประกาศมาให้ทราบว่า ถ้าชาวสวนผู้หนึ่งผู้ใด เป็นผู้กินสวนชนิดที่กล่าวมาในข้างบนนั้นแล้ว ให้รีบทำเรื่องราวจำนวนเส้นวากว้างยาวเหนือใต้ใกล้ชิดติดเคียงแถบต้นผลไม้ ถ้าเป็นสวนตกให้มีสารบานในโฉนดเดิมด้วยไปยื่นต่อเจ้าพนักงาน กระทรวงเกษตรพานิชการ จะได้จัดเจ้าพนักงานไปรังวัดแลสำรวจออกสิ่งสำคัญที่ถูกต้อง ให้ถือไว้เป็นหลักฐาน เมื่อมีคดีเกี่ยวด้วยเรื่องฉ้อโกงกันอย่างไร เจ้าพนักงานจะได้รับอ้างอิงให้ ถ้าแลไม่รีบไปยื่นเรื่องราวนำเจ้าพนักงานไปรังวัดสำรวจ รับสิ่งสำคัญผูกแก้อากรมีใบเสร็จเป็นคู่มือไว้แล้ว เจ้าพนักงานจะไม่รับว่าที่นั้นเป็นของผู้นั้นเพียงนั้นในเมื่อเหตุเกิดขึ้นเป็นอันขาด ให้ชาวสวนซึ่งเป็นผู้มีที่ดินกินที่สวนชนิดดังกล่าวมานี้ รีบปฏิบัติการตามประกาศแจ้งความจงทุกประการ

แจ้งความมาณวันที่ ๓ สิงหาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓[๒๗]

การเบิดรัฐมนตรีสภา

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติรัฐมนตรีขึ้นไว้ ตั้งแต่ณวันที่ ๑๐ มกราคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓[๒๗] นั้นแล้ว บัดนี้จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เบิดรัฐมนตรีสภาในวันที่๒๕มกราคมนี้ เพื่อให้ราชการดำเนินไปตามพระราชประสงค์ ตามข้อความในพระราชบัญญัติรัฐมนตรีนั้น ครั้นถึงวันที่จะเบิดรัฐมนตรีสภา

TUDC 19/02/2564

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เจ้าพนักงานได้จัดการทำน้ำพระพิพัฒสัตยา ที่พระอโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าดิลกนพรัฐ เสด็จออกในการนี้ทพระดำหนักสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าพ้ามหาวชิรุณหิศมกุฎราชกุมาร ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้จัดเปนที่สำหรับรัฐมนตรีสภาต่อไปนั้น เจ้าพนักงานได้จัดในห้องประชุม ตั้งพระราชบัลลังก์ที่ประทับ แลที่นั่งสภานายก อุปนายก เลขานุการ แลที่นั่งรัฐมนตรีโดยลำดับ เมื่อเสร็จการทำน้ำแล้วเจ้าพนักงานได้เชิญน้ำพระพิพัฒสัตยามาตั้งไว้ในห้องประชุมนั้น ในวันกำหนดที่จะเบิดประชุมนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงสบายหาได้เสด็จออกไม่ เวลาย่ำค่ำเศษซึ่งเปนมงคลฤกษ์ จึงโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชดำรัสมายังที่ประชุม ผู้ที่จะเปนรัฐมนตรีได้แต่งตัวเต็มยศ มาพร้อมกันยืนตรงที่นั่งโดยลำดับแล้ว พระยาศรีสุนทรโวหาร สภาเลขานุการ อ่านพระราชบัญญัติรัฐมนตรีสภา ซึ่งลงวันที่ ๑๐ มกราคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๓๓[๒๗] จบแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิชาดา สภานายก แจ้งความต่อที่ประชุมว่า ตามพระราชหัตถเลขาที่พระราชทานกระแสพระราชดำรินั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ท่านทั้งปวงบรรดาที่มาประชุมณที่นี้ เปนรัฐมนตรีแล้ว แลในพระราชบัญญัตินี้มีว่า ให้ผู้ที่เปนรัฐมนตรีถวายสาบาล เพราะฉนั้นขอให้ถวายสาบาล แลรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยา ตามพระราชบัญญัติรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นไว้แล้วนั้น รัฐมนตรีทั้งปวงได้ถวายสาบาลเปน ๒ คราว คือคราวแรกรัฐมนตรีที่เปนองคมนตรีแล้ว ๓๒ คราวหลังรัฐมนตรีที่ยังไม่ได้เปนองคมนตรี ๕ แล้ว

TUDC 19/02/2564

สภาเลขานุการสาบาล เสร็จแล้วเข้าไปรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยาตามลำดับ เสร็จแล้วสภานายกแจ้งความต่อรัฐมนตรีว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชดำรัสมา จะได้อ่านในที่ประชุมณบัดนี้ แล้วสภานายกก็อ่านพระราชดำรัสจบแล้ว รัฐมนตรีถวายคำนับพร้อมกันแล้ว สภานายกได้เบิดประชุมปฤกษาถึงเรื่องที่จะเริ่ยบเรียงหนังสือทูลเกล้า ฯ ถวายตอบพระราชดำรัส รัฐมนตรีทั้งปวงได้เห็นพร้อมกัน ให้สภานายกไปทรงร่างมา แลจะได้นัดประชุมตรวจต่อไปในวันประชุมน่า เวลาทุ่มเศษเสร็จการเบิดรัฐมนตรีสภา

พระราชดำรัส

ในการเบิดการประชุมรัฐมนตรีสภา

ท่านทั้งหลายผู้มีเกียรติยศเปนที่รัฐมนตรีผู้มีความซื่อตรงแลเปนที่รักทั้งปวง

ท่านทั้ง หลายได้พังพระราชบัญญัติตั้งรัฐมนตรีสภาที่อ่านขึ้นแลกับทั้งได้ทราบคำสั่งซึ่งได้ตั้งให้เปนสภานายก อุปนายกรัฐมนตรี แลสภาเลขานุการ แห่งที่ประชุมอันนี้แล้ว เมื่อท่านทั้งหลายได้กระทำสัจจาธิษฐานสาบาลตนตามความที่ว่าไว้ ใน มาตรา ๕ ของพระราชบัญญัตินั้นแล้ว เราอยากจะชี้แจงโดยสังเขปว่า ความคิดของเราที่

TUDC 19/02/2564

สภาเลขานุการสาบาล เสร็จแล้วเข้าไปรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยาตามลำดับ เสร็จแล้วสภานายกแจ้งความต่อรัฐมนตรีว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชดำรัสมา จะได้อ่านในที่ประชุมณบัดนี้ แล้วสภานายกก็อ่านพระราชดำรัสจบแล้ว รัฐมนตรีถวายคำนับพร้อมกันแล้ว สภานายกได้เบิดประชุมปฤกษาถึงเรื่องที่จะเริ่ยบเรียงหนังสือทูลเกล้า ฯ ถวายตอบพระราชดำรัส รัฐมนตรีทั้งปวงได้เห็นพร้อมกัน ให้สภานายกไปทรงร่างมา แลจะได้นัดประชุมตรวจต่อไปในวันประชุมน่า เวลาทุ่มเศษเสร็จการเบิดรัฐมนตรีสภา

พระราชดำรัส

ในการเบิดการประชุมรัฐมนตรีสภา

ท่านทั้งหลายผู้มีเกียรติยศเปนที่รัฐมนตรีผู้มีความซื่อตรงแลเปนที่รักทั้งปวง

ท่านทั้ง หลายได้พังพระราชบัญญัติตั้งรัฐมนตรีสภาที่อ่านขึ้นแลกับทั้งได้ทราบคำสั่งซึ่งได้ตั้งให้เปนสภานายก อุปนายกรัฐมนตรี แลสภาเลขานุการ แห่งที่ประชุมอันนี้แล้ว เมื่อท่านทั้งหลายได้กระทำสัจจาธิษฐานสาบาลตนตามความที่ว่าไว้ ใน มาตรา ๕ ของพระราชบัญญัตินั้นแล้ว เราอยากจะชี้แจงโดยสังเขปว่า ความคิดของเราที่

TUDC 19/02/2564

ตั้งพระราชบัญญัตินี้เป็นอย่างไร แลเรามีความมุ่งหมายจะให้ท่านทั้งหลายกระทำการให้เต็มตามความประสงค์ของเราเพียงไรด้วย

ตั้งแต่ปีแรก ๆ ในราชสมบัติของเรานั้น เราได้มีความคิดเห็นว่าถ้าจะได้มีผู้ประกอบด้วยสติแลปัญญาประชุมกันอยู่เป็นอัตราบ้างสำหรับที่จะได้ช่วยกันแก้ไขกฎหมายเก่าที่ใช้ไม่ได้แล้ว แลสำหรับที่จะได้คิดทำกฎหมายใหม่ดังนี้ ก็จะเป็นการดีอยู่ เหตุฉะนั้นเราจึงได้ตั้งทปฤกษาราชการแผ่นดินที่เราได้เป็นประธานเองนั้น เป็นที่ประชุมอันหนึ่ง ซึ่งได้เห็นเป็นประโยชน์ที่ได้ตกแต่งการที่เกี่ยวข้องด้วยกฎหมายมาเป็นหลายปีแล้ว

ครั้นต่อมาก็มีเหตุต่าง ๆ ที่ไม่ต้องการจะกล่าวไว้ในที่นี้นั้นพ้นเอื้อมาทำให้เป็นที่ขัดขวางน้ำใจอันดีของเรานี้ ท่านทั้งหลายก็ย่อมทราบว่าในปีกลายนี้ เราก็มีโรคาพาธมาเบียดเบียนไม่ให้ได้กระทำการแผ่นดินให้บริบูรณ์เต็มตามความประสงค์ของเราได้ ครั้นเมื่อเราหายเจ็บแล้ว เราก็มาเห็นว่ามีการอยู่เป็นอันมากที่จะต้องแก้ไขให้ดี แลเราเห็นว่าพระบรมชนกาธิราชของเรา แลพระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายแต่ก่อน ๆ มาได้ตั้งพระราชกำหนดกฎหมายไว้ เป็นสิ่งที่ใช้ดีมีคุณในสมัยเมื่อทำขึ้นนั้นก็มี แลใช้ได้ต่อมาภายหลังอีกช้านานก็มี เพราะฉะนี้เราจึงต้องคิดจะให้มีกฎหมายใหม่ขึ้นบ้าง สำหรับให้สมกับความต้องการของอาณาประชาชนที่เป็นอยู่ในประจุบันนี้ จึงได้มาวินิจฉัยตกลงใจว่าการที่ควรจะพึงกระทำเป็นขั้นต้นในทางทดนี้ ก็คือที่จะตั้งที่ประชุมขึ้นใหม่ ซึ่งจะได้มีกิจธุระที่จะช่วยเรากระทำการในน่าที่ของการกฎหมายต่าง ๆ นั้น

TUDC 19/02/2564

แท้จริงคิดการงานอันเปนน่าที่ของเราที่เปนพระเจ้าแผ่นดินนั้นก็มีเปนอันมาก เราต้องระวังรักษาการทั้งปวงที่จะให้ได้กระทำสำเร็จไปตามกฎหมายที่มีอยู่ทั้งสิ้น แลเมื่อมีผู้ทำผิดกฎหมาย ฤๅเมื่อมีเหตุถึงเถียงกันด้วยเนื้อความในกฎหมาย ฤๅด้วยการที่จะใช้กฎหมายอย่างไรนั้น เราก็ต้องพิจารณาที่จะได้ลงโทษแก่ผู้ผิด ฤๅต้องเปนผู้ตัดสินในระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่ายว่าผู้ใดชอบผู้ใดผิดฉนั้น แลในการที่จะช่วยกัน ฤๅจะทำการเหล่านแทนตัวเราต่อ ๆ ไปในส่วนราชกิจที่จะกระทำให้สำเร็จตามกฎหมายนั้นก็ดี ฤๅในส่วนราชกิจที่จะพิจารณาคดีความนั้นก็ดี เรามีเสนาบดีข้าหลวงผู้ว่าราชการเมือง แลข้าราชการทั้งหลายฝ่ายธุระการอยู่ส่วนหนึ่ง กับเรามีผู้พิพากษาตระลาการ แลข้าราชการทั้งหลายฝ่ายตระลาการอยู่อีกส่วนหนึ่ง เปนผู้ซึ่งทั้งหมดด้วยกันอันจำเปนต้องกระทำการแทนตัวเรา แลเปนผู้รับผิดแลชอบต่อเราด้วย แต่ส่วนราชกิจที่จะคิดทำกฎหมายนั้น ตั้งแต่เวลาซึ่งที่ปฤกษาราชการแผ่นดินหยุดไม่ได้กระทำการมาแล้ว ก็ไม่ได้มีพนักงานจัดไว้เปนแบบสำหรับช่วยกันทำการส่วนนั้น การอันจะช่วยกันทำส่วนนั้นแลที่เรามุ่งหมายท่านทั้งหลายอยู่ แลเรามีความหวังใจจริงว่าท่านทั้งหลายคงจะตริตรองแลกระทำการให้บริบูรณตามน่าที่ของท่านทั้งหลาย เหมือนอย่างเช่นเราได้กระทำมาเองแล้ว คือว่าข้อต้นแลข้อสำคัญอันเปนที่จำนงหมายของผู้ทำกฎหมายทั้งปวงนั้น ต้องให้มีการที่จะคุ้มครองบ้องกันอันตรายแก่ตัวคนแลแก่ทรัพย์สมบัติของคนในเมืองที่ได้กระทำกฎหมายไว้สำหรับใช้ทนั้นแล้ว แลต้องให้มีการทำนุบำรุงอุดหนุนความเจริญรุ่งเรืองแลความสุขของคน

TUDC 19/02/2564

พลเมืองนั้นให้มากที่สุดที่จะให้มีได้ฉันนั้น ในการที่จะให้บรรลุถึงความประสงค์จำนงหมายเหล่านั้น ก็จำเปนที่ว่ากฎหมายนั้นให้ได้กระทำขึ้นโดยน้ำใจไม่มีความลำเอียง ให้ได้ถูกต้องสมกันกับจาริตที่เปนการยุติธรรมแลการเมตตากรุณาอยู่เปนนิรันดร เปนการที่คนดีทั้งปวงในสากลโลกย์ย่อมเคารพนับถือแลทำตาม แลเปนการซึ่งมีในพระพุทธสาสโนวาทเปนต้น อนึ่งเปนการจำเปนที่จะต้องแต่งกฎหมายไว้โดยถ้อยคำอันชัดเจนแลแน่นอนว่า สิ่งใดชอบด้วยกฎหมาย สิ่งใดผิด เพื่อว่าจะได้มีทางที่สงไสยฤๅถูงเถียงกันด้วยถ้อยคำที่แปลความประสงค์ของกฎหมายนั้นอย่างน้อยที่สุดที่จะมีได้ แลในที่สุดก็จำเปนด้วยว่า ถ้าคนพลเมืองในพระราชอาณาจักร จะเปนคนมีฤๅคนจนฉันใด จะเปนคนถือสาสนาใด ฤๅเปนชาติภาษาใด ๆ ก็ดี เมื่อถูกคุมเหงแล้วก็ควรจะให้ได้รับสินไหมในศาลแพ่ง โดยพิจารณากันให้แล้วเร็ว แลอย่าให้เสียค่าธรรมเนียมมาก อีกประการหนึ่งถ้าผู้ใดกระทำผิดต่ออาญากฎหมาย ก็ควรให้มีการชำระสะสางให้ได้ตัวผู้ผิดนั้นมา ฤๅว่าได้ตัวผู้ต้องหาว่ากระทำผิดนั้นแล้ว ก็ให้ชำระกันโดยยุติธรรม อย่าให้ต้องกักขังคุมตัวไว้นานกว่าที่จำเปนจะต้องเอาไว้เพื่อรวบรวมคำพยานที่เปนหลักฐานสำหรับการชำระเท่านั้น

ข้อความเช่นนี้แลเปนหัวใจความที่เรามุ่งหมายว่าท่านทั้งหลายจะได้ช่วยกันคิดอ่านแก้ไขกฎหมายสำหรับความแพ่งความมีโทษ แลสำหรับรักษาการทั่วไป ร่างกฎหมายต่าง ๆ นั้นจะได้ส่งมาให้ปฤกษากันในเร็ว ๆ เมื่อก่อนเบิดที่ประชุมนี้ เราได้อนุญาตให้ออกกฎหมายลักษณพยานซึ่งกำลังได้พิมพ์อยู่สำหรับประกาศ แลเราประสงค์ที่

TUDC 19/02/2564

จะได้ออกกฎหมายที่จะเปลี่ยนแปลงลักษณกระบวนพิจารณาคดีมิโทษหลวงนั้นโดยเร็วด้วย แต่ท่านทั้งหลายคงจะได้มาปฤกษากันในเร็ว ๆ แล้ว ซึ่งร่างกฎหมายต่าง ๆ คือ ลักษณกระบวนพิจารณาความแพ่ง ลักษณกระบวนพิจารณาความมิโทษหลวง กฎสำหรับโรงจำนำ ข้อบังคับสำหรับการบ่อแร่ ข้อบังคับสำหรับเดินเรือในท้องน้ำ ข้อบังคับสำหรับคุกสถาน ในบรรดาข้อบังคับทั้งหลายที่เกี่ยวข้องมากก็ดี น้อยก็ดี กับคนในบังคับต่างประเทศนั้น ท่านทั้งหลายจะต้องเอาใจใส่ อย่าได้เอาข้อบังคับอันใดอันหนึ่งซึ่งเป็นการโต้แย้งขัดขวางต่อข้อความในหนังสือสัญญาทั้งหลายที่ใช้อยู่ทุกวันนี้นั้น มาขออนุญาตต่อเราเลย

การงานของท่านทั้งหลายนักหนักอยู่ เราก็ไม่ได้มุ่งหมายว่าท่านผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งอยู่ในที่ประชุมนี้จะได้เคยศึกษามาแต่ก่อน แลมีความรอบรู้แน่นอนในเรื่องความทั้งปวงที่ท่านทั้งหลายจะต้องมาตัดสินใจว่าจะชอบอย่างไรด้วย เพราะเหตุฉนี้เราจึงได้มีข้อความไว้ในมาตราหนึ่งของพระราชบัญญัตินี้ว่า ควรที่ท่านทั้งหลายจะเลือกตั้งกรรมการพิเศษ แลในพวกกรรมการนั้นต้องมีพวกรัฐมนตรีอยู่เฉพาะกึ่งหนึ่งด้วย เพื่อว่าท่านทั้งหลายจะได้เลือกหาผู้อันที่อยู่ในพระนครนี้ แลเป็นผู้ที่มีความรอบรู้แน่นอนในเรื่องนั้น มาเข้ากันเป็นกรรมการได้

บางทีการก็จะเป็นอันได้ว่า ท่านผู้หนึ่งในพวกนี้จะมีความเห็นเชื่อแน่แก่ใจแข็งแรงว่า เป็นการจำเป็นแลเป็นการร้อนที่จะมีกฎหมายข้อบังคับในเรื่องอันหนึ่ง ซึ่งยังไม่ได้มีร่างกฎหมายมายื่นไว้ต่อที่ประชุม

TUDC 19/02/2564

เมื่อเป็นเช่นนั้น แลถ้าว่ามีรัฐมนตรีผู้รับรองเห็นด้วยอีกสามนาย แล้วผู้นั้นก็นำข้อความเรื่องนั้นขึ้นปฤกษา แลท่านทั้งหลายเห็นเป็นอันมากกว่ากัน ก็จะวินิจฉัยได้ว่าควรให้ร่างทำกฎหมายเรื่องนั้นขึ้น แลนำมาขออนุญาตให้เราเห็นชอบด้วย ฤๅไม่ควรต่อไป

เพราะเห็นอยู่เต็มใจว่า กิจการที่ท่านทั้งหลายต้องทำนั้นเป็นการสำคัญอยู่ เราจึ่งได้กล่าวในมาตรา ๗ ของพระราชบัญญัตินี้เป็นการล่วงหน้าไว้ในการที่พระเจ้าแผ่นดินจะทรงเอาเป็นพระราชธุระในราชการแผ่นดินไม่ได้ตลอดไป ครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง โดยอาไศรยเหตุที่จะต้องเสด็จประพาศจากพระนคร ฤๅทรงพระประชวรอยู่ ฤๅมีเหตุอื่น ๆ นั้นแล้ว แลเราได้ตัดสินแล้วว่า แม้การจะเป็นไปอย่างนั้น แลเมื่อมีข้อกำหนดห้ามไว้ตามที่จะต้องมีนั้นแล้ว ท่านทั้งหลายก็ให้ทำการต่อไปได้ไม่ ให้เป็นที่ขัดข้อง แลร่างกฎหมายที่ได้ปฤกษาตกลงแล้วก็ให้ใช้ได้ตามความที่ว่าไว้นั้นด้วย

บางทีก็จะมีอยู่เนือง ๆ ที่ท่านทั้งหลายจะต้องค้นหาเทียบเคียงกฎหมายต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในเมืองต่างประเทศ แลหัวเมืองของเมืองต่างประเทศ แต่อย่างไรก็ดี เรามีความไว้ใจว่า ท่านทั้งหลายคงจะตรองดูเหตุการทั้งหลายที่มีเฉพาะสำหรับกับบ้านเมืองเราอยู่นั้นเป็นสำคัญเป็นนิจ การที่เราคิดจัดการแก้ไขธรรมเนียมให้ดีขึ้นนั้นต้องให้เป็นการมั่นคงแลเป็นการประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เราไม่ควรเปลี่ยนแปลง ฤๅจะจัดการแก้ไขธรรมเนียมที่มีอยู่ทุกวันนี้ให้ใหม่ไปหมดสิ้นทีเดียว แลไม่ควรที่จะหลับตาเอาอย่างทำตามธรรมเนียมที่มีในที่อื่น หากว่าเราจะต้องค่อย ๆ ทำการให้ดีขึ้นโดยลำดับในการที่

TUDC 19/02/2564

เปนสิ่งต้องการจะจัดให้ดีแล้ว แลเลิกถอน แต่สิ่งที่เห็นเปนแน่แท้ว่าไม่ดี ฤๅเปนของใช้ไม่ได้แล้วเท่านั้น ทุกเมืองอื่น ๆ แลในเมืองนั้นเปนสำคัญทั้งสิ้น ย่อมมีธรรมเนียมหลายอย่างซึ่งเปนที่จะต้องนับถือกัน ไม่ใช่เพราะว่าเปนธรรมเนียมเก่าแก่มาแต่โบราณเสมอเหมือนกับอายุของประเทศนี้อย่างเดียว หากเพราะว่าเปนธรรมเนียมที่สนิทแน่นแฟ้นแก่น้ำใจ แลความเชื่อมั่นของอาณาประชาชน แลเพราะว่าถ้าจะเลิกถอนธรรมเนียมเช่นนี้เสีย ก็จะไม่เปนแต่เพียงที่จะเปนภัยเกิดขึ้นแก่บ้านเมืองที่ตั้งอยู่ได้อย่างเดียว หากจะกระทำให้อาณาประชาราษฎรไม่เปนผาสุกด้วย

ขอให้ท่านทั้งหลายจงช่วยกันในทางที่กล่าวมานั้น แลดำเนินไปในหนทางที่คิดจัดการแก้ไขธรรมเนียมให้ดีขึ้นด้วยความค้นคง แลความอุส่าห์ทนยากลำบากแต่ในขณะเดียวกัน ต้องให้พร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ แลอย่าให้รีบร้อนโดยเหตุไม่สมควร ฤๅปราศจากวิจารณาบัญญาได้ เมื่อท่านทั้งหลายได้ทำการดังว่านี้แล้ว ท่านทั้งหลายก็จะได้ช่วยทำการให้เปนความจริงแก่กรุงสยามต่อไป แลท่านทั้งหลายก็จะเปนผู้สมควรที่จะได้รับความขอบใจของเรา แลของอาณาประชาชนชาวสยามด้วย

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๒๕ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๓

(พระบรมนามาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ ป.ร.

TUDC 19/02/2564

รายพระนามแลนามในรัฐมนตรีสภา

สภานายก

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิชาดา ภ.จ.ก.ป.จ.ม.ช. ม.ส.ม.ร.ด.ม.ร.จ.ม.

อุปนายก

พระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ ม.ส.ม.ท.จ.ว.น.ช.

รัฐมนตรี

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพ้าจาตุรนต์รัศมิ กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ภ.จ.ก.น.ร.ป.จ.ม.ช.ม.ส.ม

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพ้าภาณุรังษีส่างวงษ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช ภ.จ.ก.น.ร.ป.จ.ม.ช.ม.ส.ม.ร.ด.ม.ร.จ.ม.

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ ภ.จ.ก.น.ร.ป.จ.ม. ช.ม.ส.ม.ร.ด.ม.

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ภ.จ.ก.น.ร.ป.จ.ม. ช.ม.ส.ม.ร.ด.ม.

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริชัชสังกาศ ภ.จ.ก.ม.ส.ม.ท.จ. ว.จ.ช.

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ ภ.จ.ก.น. ร.ป จ.ม.ช.ม.ส.ม.ร.ด.ม.

TUDC 19/02/2564

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ภ.จ.ก.ป.จ.ม.ช. ม.ส ม.ร.ด.ม.

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดารงราชานุภาพ ภ.จ.ก.ป.จ.ม.ช. ม.ส.ม.ร.ด.ม.ร.จ.ม.

พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพ้วกรมขุนนริศรานุวัดติวงษ์ ภ.จ ก.น. ร.ป.จ.ม.ช.ม.ส.ม.ร.ด.ม.ร.จ.ม.

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล ภ.จ ก.ป.จ.ม ช. ม.ส.ม.ร.ด.ม.

เจ้าพระยารัตนบดินทร์ ป.จ.ม.ช ม.ส.ม.ร.ด.ม.

เจ้าพระยาพลเทพ ป.จ.ม.ช.ม.ส.ม.

เจ้าพระยาภาณุวงษมหาโกษาธิบดี ป.จ.ม.ช.ม.ส.ม.ร.บ.ม.

เจ้าพระยาภาษกรวงษ์ ป.จ.ม.ช.ม.ส.ม.ร.ด.ม.

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ ภ.จ.ก.ท.จ.ว.จ. ม.น.ช.

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจันทรทัตจุฬาธาร ท.จ.ว.จ.ม. น.ช.

พระเจ้าบวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าจรูญโรจเรืองศรี ท.จ.ม.ม. ภ.ช.

พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าขจรจรัสวงษ์ ม.ช.ม.ส.ม.ท.จ.ว. ร.ด.ม.

หม่อมเจ้าชาว ในพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระเทเวศรวัชรินทร์ ท.จ.น.ช.ม.ม.

TUDC 19/02/2564

หม่อมเจ้าอลังการ ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ เจ้าฟ้ามหา
มาลา กรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ์ ท.จ.น.ช.ม.ม.

หม่อมเจ้าเพิ่ม ในพระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี
ท.จ.น.ช.ม.ม.

พระยาศิราชเดโชไชย ท.จ.ว.จ.ม.น.ช.ร.จ.ม

พระยาศรีพิพรรฒ ท.จ.ว.จ.ม.น.ช.ร ด.ม

พระยาไชยวิชิตชิเพชรัพิไชย ท.จ.ว.น.ช.ม.ม.

พระยามหาอำมาตยาธิบดี ม.ส.ม.ท.จ.ว.จ.ช.

พระยาอภัยรณฤทธิ์ ม.ส.ม.ท.จ.ว.น.ช.ร.จ.ม.

พระยาอนุชิตชาญไชย ท.จ.น.ช.ม.ม.ร.จ.ม.

พระยามนตรีสุริยวงษ์ ม.ส.ม.ท.จ.ว.จ.ช.ร.ด.ม.ร.บ.ม.

พระยานรรัตนราชมานิต ม.ส.ม ท.จ.ว จ.ช.ร.ด.ม.ร.บ.ม.ว จ.

พยะยาวุฒิการบดี ท.จ.ว.จ.ม.น.ช.

พระยาศิริธรรมาธิราช ม.ส.ม.ท.จ.ว.จ.ช.

พระยามหาเทพ ท.จ.น.ช.ม.ม.

พระยามหามนตรี ท.จ.น.ช.ม.ม.ร.จ.ม.

พระยาราชวรานุกูล ท.จ.ว.จ.ม.น.ช.

พระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียร น.ช.ม.ม.

พระยาวรเดชศักดาวุธ จ.ม.ภ.ช.ร.จ.ม.

พระยาธรรมสารนิติ ว.ม.

พระยาธรรมสารเนติ ภ.ม.ท.ช.

พระยาธรรมสารวิทย์ ว.ม.

TUDC 19/02/2564

สภาเลขานุการ

พระยาศรีสุนทรโวหาร ม.ม.ท.ช.

ประกาศ

เรื่องโกนผม

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์นุวงษ์ฝ่ายน่าฝ่ายในให้ทราบทั่วกันว่า ได้ทรงทราบฝ่าลอองธุลีพระบาทว่า ในการซึ่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ มกุฎราชกุมาร เสด็จสวรรคตครั้งนี้ พระบรมวงษานุวงษ์ฝ่ายน่าฝ่ายในได้แสดงความเศร้าโศกเสียพระไทยเปนอันมาก แลได้ให้ข้าในกรมโกนศีศะ เปนการแสดงความเคารพ แลแสดงการไว้ทุกข์ทั่วกัน บางแห่งก็ให้หม่อมเจ้าในกรม แลหม่อมห้ามโกนศีศะด้วย ก็เปนที่กระทำให้ทรงเห็นน้ำพระไทยในความจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท แลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชอันเสด็จสวรรคตแล้วนั้น ทรงชอบพระไทย พระบรมวงษานุวงษ์ทั้งปวงอยู่แล้ว แต่บัดนี้ทรงพระราชดำริห์เห็นว่า การที่จะได้พระราชทานเพลิง พระบรมศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช อันเสด็จสวรรคตไปนั้น ยังช้าถึง ๔ ปี ๕ ปี ผู้ซึ่งต้องโกนศีศะจะได้ความลำบากเดือดร้อนช้านานเหลือเกิน แลการที่โกนศีศะนั้น ก็ไม่เปนที่ต้องพระราชอัชยาไศรย

TUDC 19/02/2564

อันใดนัก จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศกำหนดเลิกการโกนศีศะ นับแต่น่าวัน อันสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จสวรรค์คตไปได้ ๑๐๐ วันแล้ว ให้งดการโกนศีศะเสียเถิด ต่อเมื่อใดจะได้พระราชทานเพลิง จะโกนใหม่ในเวลางานครั้งหนึ่ง เพื่อให้เปนพระเกียรติยศอย่างเก่านั้นก็ได้ เว้นไว้แต่ข้าในกรมที่เฝ้าพระบรมศพ จำเปนต้องโกนอยู่ตามประเพณีแต่ก่อนมา ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศมานี้ เปนพระราชประสงค์อันจริงแท้ อย่าให้ผู้ใดคาดคเนว่า เปนแต่โปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศกันรังเกียจฤๅนินทาอย่างหนึ่งอย่างใดเลย

ประกาศมาณมาวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓[๒๗] เปนวันที่ ๙๕๘๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เดลิเมล์ ถนนสี่พระยา จังหวัดพระนคร

นายจือ หลิ่มสาโรช ผู้พิมพ์โฆษณา, ๑๕/๕ / ๗๙

TUDC 19/02/2564

TUDC 19/02/2564